

DUMITRU ALMAȘ

VOIEVODUL FĂRĂ TEAMĂ ȘI FĂRĂ PRIHANĂ

COLECȚIA CUTEZĂTORII

DUMITRU ALMAȘ

VOIEVODUL FĂRĂ TEAMĂ ȘI FĂRĂ PRIHANĂ

– Roman istoric –

Versiunea digitală 2.0 – septembrie 2022

Realizată după volumul apărut la Editura Albatros, București, 1984

Copertă: Gh. Marinescu

VĂ ROG SĂ MĂ CREDEȚI, dragi cititori, că acum vreo cinci ani, pe vară, aflându-mă în vizită la schitul Prislop din Hațeg, am descoperit într-un sipet vechi, într-o chilie cam întunecoasă, un manuscris destul de hrentuit, îngălbenit de vreme și ciuruit de cari. Curios din fire și bucuros cum sunt ori de câte ori descopăr un document din vechime, am căutat să-l descifrez. Mai întâi titlul: „Cronica despre voievodul fără teamă și fără prihană”; și iscălitura: „Cavalerul Antonie Cînde din Hațeg”. Continuând descălcirea slovelor am aflat că-i vorba despre viața lui Radu vodă de la Afumați, care a ocârmuit Țara Românească între 1522 și 1529.

Cavalerul Antonie zice că a scris o cronică, dar mie mi se pare că mai degrabă a ticluit un roman, a cărui acțiune plină de dramatism se desfășoară într-o singură noapte de iarnă. Și să știți că, ridicând lespezile de pe morminte, arheologii au descoperit un fapt tragic din istoria noastră: scheletele multor voievozi nu mai au craniul la locul lor. Niște stăpâni, mai mult decât cruzi, au practicat descăpățânarea voievozilor, ca o metodă politică de subjugare a țării, iar slugile lor au ucis, fără mustrare de cuget, numai ca să dovedească o precară și nelegiuită fidelitate față de acei stăpâni.

Vă rog să mă credeți, dragi cititori, că în lucrările închinat descrierii trecutului pot lipsi multe, afară de scriitor. De la el pornesc, se desfășoară, se încheagă și se încheie toate cărțile de istorie și toate romanele, așa cum se adună în mintea și se luminează în inima lui, a scriitorului, această istorie și aceste romane. „Cronica” lui Cînde mi-a produs o bună impresie. După părerea mea ea respectă adevărul istoric; iar cine zice că n-a fost chiar așa cum povestește cronicarul, sa ia pana și să scrie dumnealui, precum crede ca a fost. Nu mă supăr; Antonie Cînde, nici atât.

Se spune că romancierul este biograful unor fapte plătuite, adică a unor ființe care n-au existat decât în imaginația lui. Cavalerul Antonie mi se pare mai modest: a dorit să fie doar cronicarul unor nume adevărate din istorie, care au existat sau ar fi putut să existe. Nu fiindcă n-ar fi avut imaginație, ci pentru că, după câte îmi dau seama, îi plăcea s-o strunească, strâns, cu frâul rațiunii și al realității. Al realității istorice, bineînțeles. De aceea nădăjduiesc că o să vă pasioneze această cronică, măcar atât cât m-a pasionat pe mine, descoperitorul ei.

Lămurirea cavalerului Antonie, tâlcuitorul acestei cronici, după grăirea și povestirea măriei sale Radu Voievod zis de la Afumați, când ne-am aflat, douăsprezece ceasuri, închiși în Cetățuia schitului, cu hramul sfinților Arhangheli, de lângă orașul Râmnicul Vâlcea

Eu, cavalerul Antonie Cînde, scutierul măriei sale Radu voievod de la Afumați, am scris această carte după povestirea și porunca măriei sale.

Deși mai ales oștean deprins cu mânuirea armelor sunt, totuși țin bine pana în mână, rotunjesc slovele măiestrit, ca un caligraf, și repede în cuvinte le rânduiesc, iar cuvintele cu dibăcie izbutesc a le potrivi întru a lucrurilor lămurire, întru depănarea oricărei întâmplări ori întru a gândurilor și simțămintelor tălmăcire, oricât de ntortochete și de ncălcite. Și dacă dăruit sunt cu acest dram de pricepere întru asemenea îndeletnicire, zic că nu-i rău, ba-i chiar bine a pune în slove povestirea vieții și a faptelor stăpânului meu, Radu voievod. Aceasta, ca viitorimea să afle cum a fost cândva, ce oameni au trăit, ce fapte vrednice de laudă sau de ocară au săvârșit, spre a lua învățătură urmașii.

Încep deci:

Ne găseam, iubiți cetitori din veac, în Cetățuia, zidire înălțată pe dealul de piatră albă și fărâmicioasă ca de cridă, deal rotund ca un ou uriaș, pe jumătate înfipt în pământ. Ne adăpostisem acolo, fugind din calea răzvrătiților care ne-au alungat din Curtea de Argeș, unde ne petreceam sărbătoarea Crăciunului și a Anului Nou.

Cronicarul, după câte știu, povestește în letopiseț mai ales faptele, întâmplările și numele făptuitorilor de bine sau de rău. Nimeni nu-l silește să jure că adevărul neîntinat îl spune. Dar, în cugetul lui, simte mare nevoie și lăuntrică poruncă de a scrie adevărul, așa cum l-a văzut și înțeles el.

Aidoma voi să fac și eu, cu toate că am nume de cavaler și nu de cronicar.

Spus-am că știu bine a mânui pana, dar nu cutez a mă lăuda că în stare aș fi să văd și să povestesc și ceea ce-i nevăzut, să dibuiesc limpede ori să ghicesc gândurile ce dospesc în capul oamenilor ori dorințele ce tainic li se zămislesc în inimă sau spaimile ce li se încheagă în lăuntrice măruntaie și rămân acolo, netălmăcite în vorbe, strigăte ori în mișcări cu mâinile, ochii, buzele sau sprâncenele. Prea arare pot bănuî, la unii, gândurile și simțămintele după glas, după schimonosirea feții, după răsuflarea pripită, silnică ori privirea înțapoșată și sălbatecă sau blândă și mângâietoare.

Întâmplările pe care voi să le înșir aici cerca-vor să arate, încă o

dată, că mulți oameni de seamă se aruncă ori sunt azvârliți ca săgețile spre ținte necunoscute și cumplit dușmănoase, doborând sau doborâte fiind. Unii se strecoară prin strunga multora din primejdiile lumii și sosesc acasă într-o făptuirea neuitatelor isprăvi.

Alții cad răpuși de la întâia întâlnire cu primejdia.

Iar altora nimic nu le poate sta în cale, căci pe toate le biruie.

Dar să n-o luăm înaintea faptelor și întâmplărilor. Ci să pășim cu povestirea după șart, pe firul lor, așa cum a vrut și le-a tocmit soarta, pentru unul din cei mai osebiți oameni, adică Radu voievod, stăpânul meu.

Voi scrie, deci, mai ales despre măriia-sa. Adică voi trece în slove ceea ce însuși măriia-sa a povestit prin cuvinte, în cele douăsprezece ceasuri de pe urmă. Voi scrie despre oameni buni și despre alții foarte răi, despre unele fapte înțelepte și despre altele neghioabe, despre întâmplări vesele și despre altele crâncene și triste. Ci, din toată puterea cugetului meu, nădăjduiesc să fie înțelese cum se cuvine și bine primite. Doresc astea ca pe un lucru mult trebuitor și sfânt despre un om ales, cum rar nasc pe acest pământ. Și scriu încredințat că în țara unde ocârmuitorii nu visează și nu pregătesc un viitor bun, vrednic de laudă, norodul se sălbătăcește, se înrăiește și se întoarce în codri și în vizuini din munte, să piară acolo.

Despre mine: De obârșie sunt transilvănean, din Hațeg, din neamul Cînde, din Cetatea de Colț.

Am vârsta măriei sale și-l slujesc de cincisprezece ani.

I-am cunoscut neamul, gândurile, prietenii și dușmanii. Am participat cu sfatul au cu fapta la împlinirea multora din isprăvile sale. L-am socotit un neînfricat, un adevărat năzdrăvan. Îl asemăn cu Mircea, cu Iancu Corvin, cu Vlad Dracul și chiar, într-un fel, cu Neagoe Basarab. Dară pe toți aceștia îi și întrece în bunătate, în milosârdie, în dorința de a ajuta neamul să trăiască în dreptate, iar țara în slobozenie și mândrie. Ca și mine, cunoaște bine Țara Românească, Transilvania și Moldova. Bărbat falnic, nalt, plăcut la înfățișare și la vorbă iscusit, bun la inimă, înțelept, cumpănit, viteaz și frumos: ochios, sprâncenat, oval la față, plete lungi, vâlvurite sub cușmă de jder. Avea braț puternic și deprindere de a mânui sabia, arcul, spada și mai ales buzduganul. Iubea mult caii; s-a slujit de trei: Șoiman unu, doi și trei, pe care călărea mai ceva ca un mârzac.

Am cunoscut-o și pe doamna Voica, foarte asemănătoare la fire cu măriia-sa. Pe coconul Vlad îl știu încă din leagăn: a crescut sub privegherea mea, învățându-l să călărească, să poarte arma și să tragă cu arcul.

Mă gândesc acum, la începutul povestirii despre un om greu de asemuit cu altul, la felul cum e rostuită această lume. Și mă întreb: de ce Dumnezeu pune împreună pe cei vrednici și pe mișei? Pe Radu

voievod și pe Neagoe din Periș? Pe Hristos și pe Iuda? Și dacă se izvodesc în cugete gânduri înalte și vrednice de laudă, de ce se iscă și săvârșitori de josnicii? Mă întreb, și mă voi întreba până la cea de pe urmă bătaie a inimii: ce i-a îndemnat pe acei ucigași, pe Neagoe vel spătar și Drăgan vel postelnic, să ridice spada împotriva măriei sale, tocmai în ceasul când, în zare, se vestea tihna și pacea? M-am încredințat că numai cel cumplit de înrăit, de pestriț la mațe, de vrăjmaș omului dorește a strivi mugurul înlăcrămat al fericirii.

Dar se vede că așa-s făcute zodiile omului, slugă sau domn: să nu afle drum spre biruință fără a trece prin iadul suferințelor, cu gemete și oftări amare, ca să se poticnească în înghețul morții nedrepte și haine.

Ne aflam acolo, sus, în Cetățuia, în ziua de Sânvasile, 1529: măria-sa, coconul Vlad și cu mine, cavalerul Antonie Cînde. Ne înconjuraseră cetele poruncite de răzvrățiții Neagoe vel spătarul și Drăgan vel postelnicul, cete foarte rele, alcătuite din turci delii și slugi plătite, pornite spre harțag și ucidere.

În piscul acestui deal de la miazănoaptea orașului Râmnicul Vâlcea, măria-sa a înălțat ziduri trainice, în jurul vechiului schit; i-a tocmnit porți groase de stejar, legate în tari tarânci de fier gros, înzăvorâte cu trei grinzi. Zidurile nu sunt prea înalte, dar coastele dealului, râpoase, din cridă albă, lunecoasă, fac cu neputință urcușul decât pe cărarea cotită dinspre apus. Aici gândea măria-sa să-l închidă, dacă l-ar fi prins, pe Mehmet-beg, pașă la Nicopole, vărul turcit al măriei sale și dușman de moarte. Gândea să-l închidă și să-l țină în schit până s-o întoarce la credința străbună. Mierloi, pribeagul și cântărețul, a făurit, acum zece ani, un orologiu asemeni celui de la biserica săsească din Sibiu, dar mai mic. L-a așezat în clopotniță, deasupra porții, să vestească, prin glas de clopot, necruțătoarea curgere a vremii. Mult s-a bucurat măria-sa de acest orologiu și a tocmnit unul, mai mare, pentru clopotnița de la Dealu: să bată puternic, să audă toată Târgoviștea și, până departe în munți și câmpie, să răsunе.

Răzvrățiții, cu cetele lor împrejmuitoare au stat aidoma lupilor hărățiți pururea de pizma și răutatea din inima lor.

Ci, fugind noi din Curtea de Argeș, unde ne aflam în acele zile, după vânatoarea în munții Făgăraș, pe drum am luptat de trei ori cu pâlcuri de turci, trimiși din Slatina de capii răzvrătirii. Am biruit, dar de fiecare dată au căzut câte cinci-șase slujitori din mica noastră strajă.

Când rămăseserăm numai cinci, măria-sa a urcat în șa pe coconul său Vlad, de ani zece, și numai pentru că Șoiman trei a fost armăsar neîntrecut la galop, am ajuns până la Olt, l-am trecut înot, cu gând să răzbim spre Craiova, la banul Pârvu Craiovescu, pe care măria-sa îl mai credea prieten.

Dar dinspre Slatina, unde răzvrățiții și-au adunat cetele, ne-au întâmpinat iară cu arma.

Greu am ajuns, înotând prin nămeți, aici în Cetățuia.

Măria-sa a strigat celor trei slujitori trimiși să alerge până la Turnu Roșu:

„Vestiți pe doamna Ruxanda că suntem în mare primejdie!”

Căci doamna se afla în Sibiu, lângă Despina doamna, și împreună trebuia să vină, de Crăciun, la Curtea de Argeș. Ziceam c-au întârziat din pricina viscolului. Mă tem a găsi vreo altă pricină. Că, iată, viețuim sub tirania vremii și a depărtărilor care ne ispitesc, ne momesc, ne amețesc mai tare ca vinul, cu vrăjita lor chemare spre neștine.

În anii aceștia, oamenii pornesc, bezmetici și neînfricați, pe mări și oceane, să descopere lumi noi și drumuri noi. Niciodată, până acum, n-au fost oamenii așa de dornici carapacea neștiinței să spargă și să dezlege toate tainele lumii. Roiesc din Europa spre alte continente, pustii ori cu oameni ciudați. Sunt cuprinși de un fel de *terribilita*, cum zic italienii.

Viața noastră se întruchipează în isprăvi de pomină.

Timpul ne zorește, ne dăruie clipa și ne amăgește cu veșnicia.

Suntem însetați de viață și ne ducă frica de moarte.

Semănăm cu acel idol uriaș al celor vechi care duce pământul pe umăr opintindu-se parcă să-l arunce în hăuri. Cei vechi spuneau: *nosce te ipsum*; adicătelea, cunoaște-te pe tine însuși. Noi ne întrebăm neîncetat: cunoaștem oare lumea?

Oricine altcineva, în asemenea împrejurare, ar fi tăcut încruntat, îngrozit de aproapele-i sfârșit. Ori s-ar fi jeluit, s-ar fi tânguit pentru marea-i nefericire.

Măria-sa Radu voievod n-a făcut așa. A știut dintru început că nu va ieși de aici viu. Scăpase într-o zi de cinci ori de moarte. Și numai o minune îl putea scăpa și de aici. Minunea s-ar fi numit Ruxanda, doamna măriei sale, dacă ar fi aflat și-ar fi sosit, cu straja ei, să ne despresoare. Acest subțirel fir de nădejde și, mai ales, grija ca Vlad, coconul domnesc, să se teamă mai puțin în aceste clipe spăimoase, l-au îndemnat pe măria-sa să-și povestească viața, așa cum și-o amintea, să-i fie învățătură și pildă.

Dar înainte de a însemna mărturisirea măriei sale, cu pana, voiesc a mai spune doar că ocârmuitorul răzvrătiților, Neagoe spătarul din Periș, este om aprig și mult poftitor de putere, dar vrednic și priceput ocârmuitor de oaste. Fiind nepotul lui Vlad vodă zis Călugărul, care a fost domn înaintea lui Radu cel Mare, a moștenit multă bogăție: moșii, turme, case, prăvălii, giuvaericele. Prieten din tinerețe, măria sa Radu vodă de la Afumați l-a avut mare dregător, adică mare spătar și mare vistier, sfetnic de încredere și de taină, om de casă și rubedenie.

Ci, cum am spus, răzvrătiții mai aveau un cap: Drăgan din Merișani, cumnatul lui Neagoe din Periș, și care de asemeni a fost în mare cinste la măria-sa Radu vodă, cu rang de postelnic, deși măriei sale nu-i plăcea că era mereu nemulțumit, învrăjbit, furios și nestatornic. Dar, ce să-i facă? Țara-i plină de boieri schimbăcioși la fire, în fruntea lor așezându-se, precum se va vedea, Pârvu banul Craiovei, care multe necazuri a făcut lui Radu Vodă, stăpânul meu. Pe măria-sa îl supără mult și purtarea destrăbălată a lui Drăgan: „Pentru o muiere vinde toată țara”, spunea măria-sa, când venea vorba despre dânsul.

Înconjurat de iatagane, sulite și chiar tunuri, arme mânuite cu amarnică și nedomolită vrăjmășie, măria-sa a găsit tăria sufletească de a povesti. Și, povestind, ne-a împrumutat și nouă ceva din încrederea lui în viață; chiar dacă moartea cea crudă ne pândea de jos, de la poalele dealului de cridă albă.

Acum cinci ani ne-am mai adăpostit aici, de răul unor cete otomane prădalnice și ucigașe. Și aceste ziduri care, împreună cu schitul și cu dealul de cridă, par o cușmă de cneaz moscovit, ne-au apărât atunci vreme de șase zile. Am prăbușit de pe ziduri peste douăzeci de dușmani, înroșind cu sângele lor costișele albe și priporoase. Ci atunci ne-a venit cineva în ajutor.

Acum, nimeni.

Și dușmanii, jos, după spusa călugărilor, peste o mie, strânși în vale, pe drumul mare. Am numărat și patru tunuri.

Ne străjuiesc, după ce au văzut că în timpul nopții nu pot sparge porțile; și chiar dacă le sparg, nu pot vedea ce primejdii îi pândesc dincolo de ziduri.

„Să nu fim șoareci căzuți în capcană! a zis măria-sa. Să ieșim cu spada în mână”...

I-am dat povață să cercăm a răzbate cu puterea și a ne strecura pe drumeagul dinspre munte.

În mare grabă, cu buzduganul într-o mână și cu sabia în cealaltă, s-a repezit măria-sa la poartă. L-am însoțit. Am ridicat zăvorul. I-am doborât ori i-am răpus pe cei zece-doisprezece, câți pândeau în poartă.

Am încălecat.

Starețul i-a adus coconul; dar când să-l urce în șa, cinci săgeți ne-au țintit; două au străpuns trupul lui Șoiman trei; trei ne-au vâjâit pe lângă urechi.

Călugărul din turn a strigat: „Nu pleca, măria-ta!... Peste o sută de potrivnici urcă pe drumeag. Mulți au urcat în arbori, și așteaptă cu arcurile întinse”...

Ne-am întors. N-am avut răgaz să tragem calul rănit înăuntru, că, prin amurgire, săgețile ne căutau ca niște șerpi vicleni.

„Să ne lăsăm jos, pe funii!” dori măria-sa.

În scurt timp, călugării au încropit trei funii lungi de peste douăzeci de stânjeni. Întâi am legat de una un tânăr frate, iar de celelalte câte o bucată de lemn, învălătucită în țeale, ca să pară oameni. Coborându-le în râpă, asupra tustrelor năzi s-au năpustit slujitorii răzvrătiților, chiuind de bucurie; apoi au suduit, scârbavnic, pentru păcăleală.

Așa cum ne fusese învoiala, fratele a strigat de jos: „Nu-i scăpare!... Câte zece-douăzeci, pe unul... Mă ucid... Ucid!...”

„Ce vor de la om nevinovat?” s-a întrebat pe sine măria-sa.

Am scris „nevinovat”; dar noi ce vină aveam? De ce niște ticăloși ne-au prins într-o capcană, fără scăpare?

Ci zic că-i mai nimerit a istorisi, la șir și la vreme, ce și cum s-au întâmplat toate.

Cele de pe urmă douăsprezece ceasuri ale măriei sale Radu voievod de la Afumați sau învățăturile către fiu-său Vlad, vrednice a fi cunoscute de toți oamenii voitori de bine din țara aceasta.

Ceasul întâi

Amurcea ziua de 3 și intram în noaptea dinspre 4 ianuarie 1529.

Mai multe minute, măria-sa Radu voievod a privit din turn cum slugile răzvrătiților au străpuns de zeci de ori trupul lui Șoiman trei. Cred că a plâns: era armăsarul în a cărui șa a urcat la Dealu, acum trei ani, când s-a încoronat domn. Înlăcrămat, a coborât din turn și, împreună cu călugării, în mare grabă, am înfundat cu lemn poarta turnului: „Să rezistăm două-trei zile. Dacă vornicul Udrea ajunge la Craiova, nu se poate să nu-l înduplece pe banul Pârvu să vină, cu cetele Jiului, în ajutorul nostru”...

Mai așeză câteva lobde în stiva din poartă și iar grăi: „Și doamna Ruxanda, aflând de nelegiuita răzvrătire, cum vine de la Sibiu, cu bună strajă domnească, poate grăbi întru mântuirea noastră. Dar cine o vestește?... Doar dragostea ce-mi poartă dacă îi insufle vorba: «Radu e-n primejdie!»... Drăgan și Neagoe sunt lacomi de aur; s-ar putea târgui cu ei”...

Întunericul se întetea ca de smoală. Orologiul din clopotniță slobozi glas de aramă, cu șase izbiri de ciocan în doagă de clopot. În clipa aceea, de jos, prin pâlnie din coajă de brad, se auzi un glas fioros:

— Acum e ora șase! Îți dăm răgaz de gândire douăsprezece ore. Nu nădăjdui să-ți vină cineva în ajutor! Pe vornicul Udrea l-am prins și-o să-l scurtăm de cap... Banul Pârvu Craiovescu e de partea noastră. Dacă nu deschizi de bună voie, mâine-n zori, tragem cu tunul. Auzi, mișelule? Dă-te prins! Călăul e cu noi... Mâine-n zori dăm foc Cetățuii, să arzi ca un șoarece! N-ai nicio scăpare, câine! Fecior de curvă!...

Măria-sa a izbit cu pumnii în zidul turnului:

— Cum poate gura care cu atâtea laude m-a blagoslovit, să mă spurce atât de scârnav?... Și să nu-i pot răspunde...

Ci văzând spaima de pe chipul coconului, l-a prins de mână și am intrat tustrei în chilia starețului.

S-a așezat în jilț și și-a cuprins capul în palme.

O vreme, ascultărăm țiuitul pustiului, zvâcnetul inimilor și pocnetul scânteilor din vatră. Niciunul nu cuteza a rosti cuvânt, cu toate că tăcerea întetea spaima, prefăcând-o în groază ucigașă.

Tot măria-sa vorbi, cu gând izbăvitor:

— Să nu ne înfricoșăm: nimeni nu moare de două ori... Douăsprezece ceasuri... Vor fi cele mai lungi și mai chinuitoare din

viața mea. Cum să le fac mai scurte și mai ușor de îndurat?... Altădată, cavalier Antonie, spuneai multe povești de haz...

— Acum inima mi-i prinsă în cleștele spaimei și capul mi-i pustiu... Deși am auzit, că, de mult, în Florența a fost un cântăreț vesel și glumeț care, simțind moartea aproape, și-a pofțit prietenii, au băut, au cheuit și au cântat, zicând: Ar fi o neghiobie ca, după ce o viață întreagă am cheuit, am glumit și am cântat, să mor jelind și plângând...

— Bun răspuns, a surâs mărița; apoi, privindu-și cu mare înduioșare coconul, s-a rostit: Fiul meu Vlad, voiesc să-ți dau povață sau învățătură, povestindu-ți viața mea. Știu că nici locul, nici momentul nu-i potrivit pentru povestit, ori pentru dat povețe, pentru tors, pe îndelete, din caerul încâlcit al amintirilor. Dar voiesc a mă spovedi, cu nădejdea că, în depanarea faptelor și a întâmplărilor, aflavoi și unde am greșit de se ridicară împotriva-mi atâția răzvrătitori, înverșunați și haini. Căci cea dintâi durere în aceste clipe este necunoașterea pricinei ce i-a îndemnat pe mișei să ridice sabia...

Trei călugări, la porunca mea, se rânduiau de strajă în turn, iar doi în curtea schitului, întru paza zidurilor.

Starețul se așeză pe un scăunaș cu trei picioare, lângă vatră, după ce îndemnă pe cocon să stea pe un al doilea scăunaș, lângă jilțul mării sale.

Eu mă cuibării pe laiță, drept în fața mării sale: să aud tot și să-i simt orice mișcare de pe chipu-i, ca să înțeleg, aidoma, tot gândul și toată simțirea cu care mărița își îmbrăca ispovedania.

Vlad și-a sprijinit tâmpla de brațul voievodului, braț care știu așa de bine a mâinii buzduganul și a mângâia femeia și pruncul.

Ne lumina focul din vatră, o lumânare într-un sfeșnic de aramă și licărirea candeliei de sub icoană.

Voiam, deci, să aud, să văd, să înțeleg și să țin minte tot, de voi mai trăi și-oi mai avea vreme de răgaz, să le aștern pe toate, de-a rândul și de-amănuntul, într-o scriitură, ca de cronicar. Îmi ziceam: cronică, istoria scrisă cu simțire nu se depărtează de adevăr; ci, dimpotrivă: îl îmbogățește și-l înfrumusețează.

Iar eu l-am iubit pe mărița ca pe mine însumi.

De obicei, când vorbește, mărița se aprinde, precum pulberea de bombarde; ci acum, sub semnele usturătoare ale primejdiei de moarte, a grăit molcom, cu glas coborât, ca o mărturisire de taină, sfâșietor de dureroasă, ca orice baladă cu sfârșit trist.

Și mărița a început așa:

— Vorbesc ție, Vlăde, coconul meu, ție, cavaliere Antonie Cînde și ție starețe Iachint. Că poate pe voi vă vor cruța și veți putea duce povestea mea mai departe, să intre, prin voi, în neuitare, păstrându-se în veac, precum cred că ar merita.

Măria-sa Neagoe vodă Basarab a scris o înțeleaptă carte de învățătură către fiul său Teodosie, cu multă și prețioasă gândire, împrumutată din scriptură, din filosofi și iatrofilosofi.

Cetind acea carte, mult mi-am îmbogățit mintea și desfătat inima, învățându-mă despre orânduirea domniei, alegerea sfetnicilor, ținerea rangului, îngrijirea norodului cel oropsit și cumințirea boierilor flămânzi de putere, bogăție și fală. Acea carte mi-a dat învățătură cum se poartă războaiele și pacea cum se rânduiește.

Asemenea carte așa fi scris și eu, dacă ajungeam la anii cei lini ai neștirbitei înțelepciuni și împăcări cu lumea, din vremea bătrâneței. Ci, neștiind de mai scap teafăr din capcana asta, voiesc a da, acum și aici, nu atât filosoficești ori moralicești învățături, cu pilde din scriptură, precum a făcut înaintașul și socrul meu, cât să vă istorisesc viața-mi, din care tu, odorul meu, de vei trăi și domn vei fi, să iei pildă și să urmezi cele bune și de laudă, și să lepezi, să te ferești de greșalele mele ori nesăbuițele în care căzui ca un nevrednic.

Știu că vorbele nu tălmăcesc nici întreață, nici aidoma gândirea și simțirea omenească. Vorbele pot înfățișa doar o viață săracă, lipsită de flacăra sfântă ori drăcească, de care, de multe ori, se arde și se mistuie. Dar poate voi, ascultându-mi glasul și văzându-mi mișcările feței, ale mâinilor, ochilor, sprâncenelor, buzelor, veți pricepe și înțelege mai mult și mai bine decât poate tălmăci cuvântul scris și citit de gură străină.

De bună samă, în aceste ceasuri de mare cumpănă pentru viața mea, nu-s în stare a izvedi cuvintele care să mă întruchipeze întru totul.

Aud foșnetul pașilor morții, jos, în vale, dincolo de aceste șubrede ziduri: o împing încoace un bun prieten și un nelegiuit tovarăș al său. Cerc, totuși să mă stăpânesc și să aleg diamantul din tina vieții mele; iar din arderile acestei vieți să vă ajut a vedea flacăra care luminează gândurile și simțirile și nu cenușa care întunecă și otrăvește.

Și-apoi, cuvine-se a cere iertare pentru că, un povestitor trebuie să știe a vorbi, a tălmăci în graiul minții și al sufletului ce-i al lui și al tuturor. Ori eu sunt prea neînvățat întru ritorie. Împrejurările mă silesc a cerca; iară de voi greși, iertare cerșesc, tuturora.

Învățătura cea mai temeinică de la părintele meu mi-a fost așa: „Șoimul își apără cuibul cu pliscul, cu ghiarele, cu aripile și cu zborul spre cele mai înalte ceruri ale slobozeniei, unde nici trăsnetul nu-l ajunge, dar de unde ochiul lui ager veghează cu strășnicie”.

Am treizeci și trei de ani; mâine, 4 ianuarie, îi împlinesc. Știut este că sunt feciorul din flori al lui Radu vodă, care cu cinste a stat în scaunul Țării Românești ani doisprezece, din 1496 până în 1508, când, răposând întru Domnul, s-a așezat în mormântul din ctitoria de la Dealu.

Am crescut puternic și sănătos.

Se spune că sunt voinic cât șapte și chiar că-s frumos.

Nici mintea nu m-a dat de sminteală până acum.

Greșeli mari n-am făcut, poate afară de aceea de a-l fi crezut pe Neagoe spătarul ca pe un om cinstit, pe care acum două săptămâni l-am trimis la Slatina, să vadă cum iernează oștenii și dacă nu s-au dat lenei, uitând deprinderea de a lupta. E-adevărat că el a stăruit foarte mult să se ducă la tabăra oștirii, după cum adevărat este că, în noiembrie și decembrie, a stat mult pe la Craiova, Caracal și Giurgiu.

Știi, până acum, să aleg neghina de grâu. Dar avui, iată, nenorocul ca spicul cel mai dulce din ogorul meu să se preschimbe în neghină ticăloasă și otrăvitoare...

Inima îmi este, cred, simțitoare mai mult la dragoste decât la ură.

Mă fălesc, totuși, că șapte ani făcui să se audă, aproape fără întrerupere, de-a lungul și de-a latul țării, zăngănitul săbiilor libertății, iar buzduganul meu a stat mereu îndreptat spre zările dincotro se ivesc primejdiile.

Bunic mi-a fost Vlad zis Călugărul, iar străbunic Vlad Dracul, care a domnit ani treisprezece. Și pentru că străbunica a fost mușatină, însamnă că am în vinele mele și câteva picături de sânge moldovenesc.

Stră-străbunic mi-a fost Mircea Bătrânul, biruitor la Rovine și ctitor la Cozia.

Celor care ne tragem din Vlad Dracul ni se spune drăculești, spre osebite de cei din ramura lui Dan, fratele lui Mircea Bătrânul, și cărora li se mai zice și dănești. De vreo jumătate de veac între dănești și drăculești s-a aprins o necruțătoare sfadă pentru averi, putere, domnie, faimă, iar cearta asta, cu sabia ori cu securea, multă pagubă a pricinuit și pricinuieste țării și norodului.

Mult frumoasă a fost mumă-mea, Maria. Îmi povestea că văzând-o Radu vodă, pe-o uliță târgovișteană, l-a luminat o bucurie lăuntrică și repede a trimes slujitori s-o aducă la Curte. Tinerea, că nu avea nici optsprezece ani, venise la târg să cumpere hobot pentru nuntă.

Bunicul după mamă a fost gospodar în Rucăr: casă mare, din lemn măiestrit încrustat cu flori, acareturi bune, gard nalt din stejar, porți legate în fier, aproape ca un conac boieresc, cinci turme de oi și cârd de vite în munți.

Mumă-mea a crezut, întâi, că vreun căpitan din strajă a râvnit la frumusețea-i și mult se tânguia și se ruga s-o lase în pace, să-și vadă de cumpărături și de nuntă. Nu-și crezu ochilor, când o înfățișă voievodului însuși.

Dar pe măria-sa, părintele meu, încă mai tare l-a învăluit uimirea, privind ochii rucărencei cu licăriri negre de mură coaptă, sprâncenele peniță de păun, gura vișină în pârg, părul vălurit și sticlit ca neagră

pana corbului. Și boiul strunguit parcă anume ca să amețească bărbații și fără glas să-i lase. Iar când s-a închinat în fața mării sale, plecând genele ca niște aripioare de rândunică, încă și mai tare l-a amețit pe vodă. Îi venea să-și plece genunchii în fața frumuseții, gingășiei și tinereței.

În ale sale „învățăături”, Neagoe Basarab, el însuși fecior din afara legii, zice: „omul în viața aceasta iubește mai mult pe fiii care sunt din păcat”.

Adevărat: dragostea domnescului meu părinte mi-a adus mari și priincioase foloase; dar și primejdii de moarte, cum a fost cearta cu fratele meu Bădica, fecior fără de păcat, pe care părintele meu prea puțin l-a iubit, iar el totdeauna s-a temut că am să-i iau domnia.

Altminteri a fost părintele meu slăvitul Radu voievod, om bun la inimă, iubitor de tot ce-i înțelepciune și frumusețe, bun gospodar, pașnic de felul lui, socotind că-i mai prielnică o pace strâmbă decât un război drept și că mai de laudă este a zidi mănăstiri și a scrie cărți, decât a sta cu arma la hotare. Spun, spre știință, că a fost ctitor la Govora, Glavacioc, Dealu și a dat danii la Tismana, la Târgșor, Bistrița, Snagov, la Muntele Sinai, la Athos. În vremea domniei lui, călugărul Macarie a scris cu tiparul, la Govora, cărți nemaivăzute până atunci la noi.

N-a râvnit să-și lustruiască slava cu sânge, pe câmp de bătaie. Totuși un război nevoit a fost să facă. Un pribeag de la Moldova, numit Roman, zicându-și os de domn, poftind a se căsători cu mătușa mea Caplea, l-a înduplecat pe taica voievodul să-i dea oaste să-l scoată pe Bogdan vodă din scaunul de la Suceava și să urce el. Și cum dorea să-și dobândească iar cetatea Crăciuna, părintele meu i-a dat acea oaste, cu care Roman a jăcuit și ars ținutul Putnei.

Aprig și grozav, iute la mânie, Bogdan voievod de grabă se repezi și prădă Țara Românească până la Râmnicul Sărat.

Aici i-a ieșit în cale călugărul Maxim și l-a rugat să facă pace, ca oameni ce sunt și creștini și de-o seminție, adică români. Așa pe cuvântul aceluia Maxim, părintele meu și Bogdan vodă făcură pace, jurând pe evanghelie că vor ține pacea și vor trăi în bună înțelegere, neclătinată, în veci. Ba, mai mult, părintele meu a înapoiat prada luată din ținutul Putnei.

Așa era părintele meu, odihnească-l Cerul în tihna blândă a pământului, că mult i-a plăcut viața. Poftea ospete îmbelșugate cu carne grasă, vânat și pește. Eram copil și m-am minunat văzându-l dumicând doi claponi grași muiți într-o scăriță de usturoi, o pulpă de căprioară, doi crapi fripiți și a băut două stacane de vin de Drăgășani și tot parcă-i mai era foame. În tinerețe a fost bun vânător și iscusit pescar. Lăcomia de mâncare l-a împovărat și nu s-a mai putut purta la vânătoare. Sta în iatacul Curții domnești, cu bucate și băuturi alese pe

masă și se veselea cu cântece de lăutari, în zilele de sărbătoare, iar în cele de post cu psalmi.

De altfel, a murit în săptămâna luminată, după ce a înfulecat jumătate de căprioară, hămesit în cele șapte săptămâni de post. Bolnăvindu-se de podagră, se purta dintr-un loc în altul numai cu rădvanul. Patima muierilor o avea bine înțâțanată în mădulare, iar mumă-mea, binecuvântat fie-i numele, cu toată sfiala și lacrimile prelinse pe obraji, bine s-a priceput într-o ostoiea a acelei patimi, pe care eu sfântă o numesc. Ales că măria-sa a știut drăgăstos a se purta cu dânsa și darnic s-o înzestreze cu multe giuvaeruri și ca pe-o doamnă s-o țină în preajmă-i, nu ca pe o țiitoare, de care ușor să se lepede. Din fierbinteia lor dragoste zămislitu-m-am eu, iar taica, voievodul, mă boteză cu numele său și în brațe mă țin, ca părinte și naș, dăruindu-mi moșia Afumați, să am trai belșugat.

Deci dacă bunicul meu, Vlad Călugărul, a fost fiul din afara legii al lui Vlad Dracul, eu, stră-strănepotul, sunt tot fecior din flori. Și, spun unii, că bine sămăn cu stră-străbunicul...

Povestea cu o ușoară zeflema, poate anume ca să ne învieze curajul și să hrănească sâmburelul de nădejde în scăparea teafără din această cumpănă.

— Mumă-mea n-a ascuns că sunt os de domn, iar frații mei legiuîți m-au urgisit, cu prigoană, deși când eram tinerel mult m-am jucat și pozne făcui în preajma fratelui meu legiuit, căruia eu i-am dat numele Bădica, pentru că și pe el tot Radu îl chema. Mai târziu, când pizma și răutatea, pofta de putere și teama că l-aș întrece s-au cuibărit în inima lor, m-au asuprit cât le-a încăput în piele.

Ca să mă cruțe de primejdii, mumă-mea m-a ținut mai mult în Transilvania, în castelul din valea Borșei, nu departe de Geoagiu, dăruit de regele ungar Vladislav, cu care părintele meu avu bun prieteșug și alianță trainică, spre a se apăra de mereu crescânda primejdie otomană.

Din multa-i dorință de pace, îl dăruia pe regele ungar cu cai de oaste bogat înșeuaiți, săbii poleite-n aur și cu teacă bătută cu pietre scumpe. Căci, precum am mai spus, părintele meu prețuia pacea și buna înțelegere mai mult ca orice pe lume. Zicea: „Decât să mă afund într-un război zălud, risipind vieți, bani și omenie, mai bine să-mi orânduiesc gospodărește țara, să ocrotesc pe cei oropsiți și prigoniți de păgânătate”.

Așa l-a apărât, de-o pildă, pe Nifon, în două rânduri patriarh la Constantinopol. L-a primit în țară și, o vreme, a sălășluit la Dealu, în mănăstire. Și, ades, rădvanul măriei sale urca la el, pentru iscusită voroavă și sfat înțelept. Doi ani țin, prietenia aceasta, măcar că sultanul îi porunceă să-l dea pe Nifon și capul să-i taie.

Ci fiind el, patriarhul, om aprig și habotnic, n-a îngăduit căsătoria

între acel pribeag Roman și Caplea, bănuind că moldoveanul mai avea o soție la Suceava. Și, din prietenia cea dragă și binevoitoare, aprigul fost patriarh l-a mustrat pe vodă cu vorbe grele și necuviincioase, rostite față de mult norod. Dar părintele meu, știind că viața celui om al bisericii nu era chiar curată ca roua, că s-a dat drept rudă a patriarhului Simeon și că a întărit acea mincinoasă înrudire prin jurământul a trei martori necinstiți, ca să poată pune mâna pe acele averi, i-a spus: „Un hoț să mă învețe pe mine legea!”.

Așa, între domn și patriarh s-a iscat vrăjmășie și ură aspră.

Furiș, Nifon a plecat din țară, blestemând și scuturând papucii.

Totuși, în bunătatea sa, voievodul l-a ajutat să ajungă la Muntele Athos, fără să-l simtă oamenii sultanului. Că de l-ar fi prins, capul în juvăț i-ar fi pus. De la muma mea, Maria, știu că acela care l-a întovărășit până la locul de adăpost a fost Neagoe Basarab, primejduindu-și zilele, ca și părintele meu domnia, pentru viața unui mare cărturar, a multe știutor, dar apucat și certăreț și mai ales fățarnic, părând multora drept om al dreptății și sfințeniei.

Mumă-mea multă grijă avu pentru buna-mi creștere. De altfel, toată viața mie mi-a închinat-o. Pusu-mi-a dascăli pentru graiuri străine, ales italienește și turcește.

Mi-a plăcut să învăț și să știu. Scriu frumos și cu slovă chirilică și cu literă latină.

Vru să am bună deprindere la călărie și la mânuirea armelor. Pruncuț fiind, mult mă bucurau jocul și zbenghiuiala, cu copiii de sama mea, cu cei de pe valea Borșei, de la Afumați ori din Rucăr, unde bunica mândră foarte de mine era, și mă dezmierda cu vorbă prooroacă, zicându-mi: „Voievodul bunicăi, voievod!”...

— În Castelul din Valea Borșei ne-am întâlnit, am zis eu, și ne-am jucat, copilărește, prin păduri și poiene.

— Adevărat, Antonie. Zece ani împlinisem când părintele meu mă trimise zălog la Istanbul, împreună cu vărul meu Mihail, născut din Alexandru, unul din cei opt copii ai bunicului meu Vlad Călugărul. Era cu cinci ani mai mare decât mine și mă întrecea în toate.

Cuvine-se să mai spun aici că părintele meu s-a supus volnic sultanului Selim Neîndurătorul.

A mers în fiecare an la Țarigrad să ducă tributul. Nu cu umilință, ci cu acea mândrie că-și plătea libertatea și pacea în fața unei puteri de o sută de ori mai mare.

Drept aceea, unii spun că bine a făcut.

Eu, nu.

Eram țănc când l-am văzut, din cerdac, plecând cu tributul la Istanbul: un șir lung de harabale, că nu ducea numai cei 10.000 de galbeni, ci și grâne, păstrămuri de oaie, brânzeturi, miere, nuci, sare, blănuri scumpe, cai, șoimi... Măria-sa se străduia să fie vesel; ci eu i-

am cetit pe față marea părere de rău și durerea lăuntrică pentru golirea țării. Dacă nu părea umilit, eu îl simțeam cum plânge și suspină întru sine, pentru nevolnicie.

Încă și mai mâhnit mi-a apărut măria-sa la întoarcere. Și un copil ca mine auzea că țara trebuia să mai trimită o sută de șoimi bine dresați, trei mii de armăsari, zeci de harabale cu putini de miere și sloiuri de ceară, turme de berbecuți și cinci sute de copii voinici și frumoși, pentru oastea sultanului.

Trimitea, suspina întru sine și scotea o filosofie:

„Peștele cel mare înghite pe cel mic; ca să nu ne mistuie de tot, să-i astupăm gura cu ce putem”... Într-o zi, când mă cerceta de știu italiana, pentru că m-a lăudat, am cutezat a spune:

„Părinte al meu, sultanul e asemeni chitului, al cărui pânțece nu se umple chiar de-ar intra întreaga lume”.

I s-au aprins privirile și mi-a dat răspuns:

„Ai dreptate, fiule; dar cum s-ar putea apăra altfel un podagros ca mine? Un buget care se poartă numai în rădvân? Și nici Bădica, nici Vlad Vintilă, nici Mircea, feciorii mei, nu se vor bate pentru demnitate și libertate. Pentru averi, putere, măriri, da. Nădăjduiesc ca tu, dacă”...

„Eu mă bat! Pentru dreptate și libertate mă bat, până la moarte!” am strigat într-o pornire nestăpânită, fără a ști, atunci, prea lămurit ce spun.

„Ei, iată sângele cel aprins al lui Mircea, cel focos și războinic al lui Vlad Dracul și al lui Vlad Țepeș”...

M-a îmbrățișat și iar a cuvântat:

„Să te bați, Radule! Căci tu ai altfel de inimă decât frații legiuți și iubești mai mult dreptatea decât averile și mai mult libertatea decât tihna și îmbuibarea. Iar cine-și primejduiește viața pentru țară, înseamnă că o iubește mai mult decât pre sine”...

Din clipa aceea l-am îndrăgit și mai mult; am înțeles, că în trupul lui greoi și bolnav, se zbătea un suflet mare, lângă o inimă fierbinte și o minte iscusită care, cu înțelepciune, cu dibăcie au cârmuit țara ani doisprezece, biruind ambițiile, poftele de mărire și nestatornica fire a boierilor noștri, ținându-i în frâu fără călău și fără țeapă, ci doar cu vorba bine judecată și cu simțul cumpănit al dreptății.

În acea zălogire ne-a trimis, pe mine și pe vărul meu Mihail, ca să domolească, să înăbușe niște pâri foarte primejdioase pentru domnie și țară. Muma Maria, mult temătoare să nu mă piardă, m-a însoțit.

Era la începutul primăverii.

Colțul ierbii și mugurii înverzeau firea.

Vedeam întâia oară Dunărea și cu teamă mă minunam.

În cetatea Silistrei, pașa ne ținu două săptămâni.

După asta ne-a încărcat în căruțe și ne-a trimis la Țarigrad. Acolo

eram bine păziți, ca niște făpturi de preț. Mama mi-a tocmit dascăli de limba turcă și meșteri de luptă și călărie, întru care repede m-am arătat înzestrat și curajos. De atunci mi-am ales ca armă buzduganul.

Tot timpul îl petreceam cu vărul meu Mihail; îmi plăcea mult să mă întrec, deși mă biruia, prea adesea, și la învățătură și în luptă. Mai rar la călărie: poate pentru că el se mânia și bătea calul, pe când eu îi vorbeam prietenește, îl mângâiam, îl hrăneam din palmă și-i sărutam ochii.

Începusem să ne întrecem și în pozne, în năzbâții, ceea ce o cam supăra pe mama, mai ales când haihuiam pe ulițele Istanbulului și prin bazar, înhăitându-ne cu oarecare haimanale, mai ales dintre tinerii greci.

Odată, cu o corabie a unui neguțător, ajunserăm până la Salonic. Drept aceea, mumă-mea îl bănuia pe Mihail, om primejdios și-l ura.

Moartea lui Radu voievod, părintele meu, s-a întâmplat aflându-mă în starea aceea de zălog.

De teama lui Mihnea vodă, urmașul, ne-am ascuns.

Vărul meu Mihail s-a adăpostit la un pașă Iusuf, care l-a convins să se turcească și, deci, să scape de orice prigoană.

Mumă-mea m-a adăpostit la mănăstirea Sfetagora, între călugări athoniști, unde stătui aproape doi ani, multe pozne făcând, parcă anume spre a vădi tuturor că în mine nu putea încolți nicio unghie de stareț, darmite de mitropolit, cum se pare că mă visa buna mea mamă.

Împreună cu un călugăr pelerin, m-am tras în Transilvania, la Sibiu, copilându-mă urgisit ca odraslă din afara legii a unui voievod cu mulți urmași legiuți și aprigi poftitori de domnie.

Mihnea vodă, urmașul părintelui meu, pe mulți boeri cu munci grele i-a muncit, le-a luat avuțiile, le-a necinstit jupânesele și fetele, chiar sub ochii lor. Pe unii îi slăsea tăindu-le nasurile, urechile ori buzele; pe alții îi spânzura ori îi îneca, desfătându-se. Urgie, nu domnie. Așa s-a adâncit ura, fără leac și fără margini, între cei coborâți din Vlad Dracul și cei din Dan vodă, adică drăculești și dănești. Cei mai mulți drăculești au fost aprigi, dușmănoși, necruțători față de cei necinstiți sau de cei care le stăteau în calea domniei. Și totuși părintele meu Radu voievod, plămădit tot din neam drăculesc, avea inima precum pânea caldă și era așa de evlavios încât biserica îl cinstește zicându-i „cel Mare”.

Mihnea vodă s-a repezit, cu aprigă mânie, asupra Craioveștilor: le-a ars casele, i-a prigonit și chiar i-a ucis pe unii. Pe cei care s-au închis în mănăstirea Bistrița, ctitoria lor, i-a scos cu tunul. Mulți s-au surghiunit, pribegind prin Împărăția otomană și prin Transilvania. În cap cu Barbu Craiovescu, pribegii făcură jalbă către padișah, cerând să-i scutească de domn tiran, sângeros și rău.

Cu un pâlcc de oaste, sub porunca lui Neagoe, fiul lui Vlad vodă zis

Țepeluș și ucenicul întru cărturărie al lui Nifon patriarhul, dăneștii l-au ajuns la mănăstirea Cotmeana. Ca să-și mântuie zilele, cât mi ți-i voievodul a sărit pe fereastră noaptea, desculț, însoțit doar de o slugă și s-a ascuns la Sibiu.

Vezi, fiule, că dacă din neamul nostru, al drăculeștilor, s-a ridicat un Țepeș, dintre dănești s-a izvodit un... Țepeluș.

Ci, nenorocirile au sporit, pentru că sfada asta a dat prilej otomanilor să se amestece tot mai mult în treburile noastre. Noi ne-am certat și ne-am pârat cu nesaț și nerușinare, iar sultanul tot cu nesaț și nerușinare ne-a înjuguit. Suntem vinovați, fătul meu, vinovați! Căci noi ne batem între noi, iar otomanul înjuguie tot mai rău țara, ridicând domn pe cine-l plătește mai mult.

Mă aflu și eu în Sibiu, când dăneștii, prin acel Danciu, fiul lui Țepeluș, prin Albu vistierul, în înțelegere cu boierul sârb Dimitrie Iacșics, l-au ucis pe Mihnea vodă, într-o duminică, tocmai când se întorcea de la biserică. Auzind de omor, Mircea, feciorul lui Mihnea, a încălecat și, cu cetele lui, mare otrocol și vărsare de sânge a făcut pe străzile Sibiului, urmărind pe ucigași. Au închis porțile cetății, i-au prins și i-au ucis pe Danciu și Iacșics.

Am trăit și eu atunci mare durere și rușine de a ne căsăpi între noi românii, sub privirile răutăcioase și bucuroase ale străinilor. Dacă nu știam să mânuiesc bine buzduganul, pieream de sabia lui Mircea sub Podul Minciunilor. Mi-a părut foarte rău c-a trebuit să-i trăsesc calul cu buzduganul, ca să-l silesc să dea greș în împunsătura cu sabia prin care voia să mă răpună. Și încă ne mai tăiam între noi, dacă burgmeșterul nu sărea în ajutorul nostru, al drăculeștilor, iar regele din Buda nu lua, sub a lui proteguire, pe doamna Voica, soția lui Mihnea vodă.

Eu nu mă puteam întoarce în Târgoviște: mă temeam de răzbunarea dăneștilor. De altfel s-au ridicat toți și, cu război, l-au prins pe domnitor, pe Vlăduț sau Vlad cel Tânăr, i-au tăiat capul și în scaun l-au ridicat pe învățatul și evlaviosul Neagoe Basarab, fiul din flori al lui Basarab zis Țepeluș.

Într-atâta vărsare de sânge și omor, scârbit, îndurerat și înspăimântat, făcui legământ cu mine însumi să-mi închin viața împăcării celor două neamuri.

Dar pentru că, deocamdată, nu mă puteam întoarce în țară, la moșia mea din Afumați, am plecat în Apus, la italieni și franțuji, să cunosc lumea și să învăț bine meșteșugul armelor. Am lăsat averea de la Afumați în sama lui Neagoe din Periș, ruda noastră, fost tânăr comis la părintele meu și cunoscut ca bun gospodar și negustoros. Te-am luat scutier și prieten pe tine, cavalier Antonie. Și, pribegind prin lume ca un „principe valacco”, am împărțit amândoi și binele și răul, învățând și din cele vrednice și din cele netrebnice.

Stăturăm o vreme la Veneția, unde vrui a mă desăvârși nu atât în limba italiană, ori în cea latinească, precum poate s-ar fi convenit, cât în meșteșugul războiului, Italia fiind, în vremea noastră, țara cu cetăți bogate, cu mulți oameni de samă: pictori, sculptori, arhitecți, care construiesc și împodobesc orașele cu biserici și palate cum nu se mai află în alte părți, pe lumea asta, dar, în același timp, țara în care războiul e un fel de molimă de netălmăduit. Aproape doi ani am slujit ca ostași la venețieni și la franțuji: condottieri, adică lefegii în slujba unor căpitani, care, pentru bani, se războiesc să câștige biruințe pentru cei mai buni platnici.

La optsprezece ani, puțini mă întreceau la galop, la izbiri cu buzduganele, dar și în danțuri cu prea frumoasele și gingașele donne venețiane. Mi-a plăcut să văd și să agrăiesc și cu câțiva din acei mari meșteri care pictau minunile de la Dei Frari ori de la Zanipolo.

Iar dacă m-am amestecat în războaiele din Italia, pilda mi-o luasem de la Iancu Corvinul de la Hunedoara, numit în Apus Magnificus Johanes de Hunyad, acel cruciat de sânge român, ce a fost voievod al Transilvaniei și regent al Ungariei, tatăl lui Mateiaș Corvinul, cel mai strălucit rege al Budei. Ca mercenari sau lefegii am slujit și la Sforza, duca Milanului, și la riga Francisc al Franciei. Că am ajuns „le chevalier valah”, săvârșind oarecari isprăvi în luptă cu lancea și cu buzduganul.

Alesu-mi-am încă o pildă vrednică de urmat: pe Bayard, cavalerul fără frică și fără prihană, cel care l-a uns cavaler chiar pe regele Francisc, mândrul rege Francisc. L-a uns chiar pe câmpul bătăliei de la Marignano, acea „luptă între uriași”, cum se spunea, unde împăratul Germaniei Carol al V-lea a pierdut mii de ostași. Bayard n-a primit să împlinească acea prea înaltă cinste, decât atunci când regele i-a poruncit și a îngenuncheat, el, trufașul monarh, înaintea celui care întruchipa vitejia, cinstea, bunătatea și faima cavalerului desăvârșit. A grăit atunci către spada sa, cuvinte știute azi de toți cavalerii: „Ești prea fericită, tu, spada mea, că ai înălțat la rang de cavaler pe un rege așa de virtuos și de puternic”.

Rău îmi pare că n-avui prilej să-l văd și pe Gaston de Foix, duce de Nemours, care, la 22 de ani, biruia pe venețieni la Brescia și, prin dibacele mișcări ale oștirii sale, îndrăznețe și fulgerătoare, a înfrânt la Ravenna un potrivnic de trei ori mai puternic. Știu toate astea pentru că le-am cercetat, cu multă osârdie, gâcind întrucâtva c-o să-mi trebuiască, dacă ajung oștean al țării mele. Și m-am încredințat că merita porecla de „Fulgerul Italiei”.

Vlade, fiule, cavalerul Bayard era...

Ceasul al doilea

În clipa aceea orologiul din clopotniță a slobozit glas, lovind în

doagă de clopot: una, două, trei...

Măria-sa a tăcut.

Numărarăm, în gând, cele șapte lovituri.

De jos s-auziră strigăte.

— Ce zic? Întrebă măria-sa pe călugărul care tocmai intra în chilie.

— Nu știu, mărite; strigă turcește, se tângui călugărul. Românește a răcnit doar unul, vorbe cumplite.

— Ce vorbe? Spune!

— Răcnea: „Mai ai de trăit unsprezece ore”...

Ne înfiorărăm și, câteva minute, stăturăm muți. Și parcă abia acum înțelegeam cât de dragă-mi era viața.

Cel dintâi măria-sa voievodul își veni în fire și urmă povestirea:

— Vlade, fiule, cavalerul Bayard era bărbat voinic, totdeauna îmbrăcat în bluză albă, cu mâneci din catifea neagră; avea chip blând, împodobit cu plete vălurite, cu barbă scurtă și mustață răscuită. Sub privegherea lui, o jumătate de an, împreună cu alți tineri de felurite neamuri, am deprins ceva din regulile, din poruncile, însușirile, îndatoririle, frumusețea și mândria vieții de cavaler. Știa că sunt strănepotul lui Vlad Dracul, prințul valah cavaler al Ordinului Dragonului, ajungând a se număra printre cei douăzeci și patru de membri care ocărmuiau acel ordin, zămislit cu țelul de a lupta împotriva primejdiei otomane. În fruntea Cavalerilor Ordinului Dragonului s-a aflat împăratul german Vladislav, iar de la Colanul cu dragon i s-a tras străbunicului meu porecla de Vlad Dracul, adică Vlad care purta dragonul.

Acolo, în Italia, am aflat însușirile armatelor evropene, pedestrima, călăreții, precum și artileristii, adică acei tunari care, din păcate, capătă un rost tot mai mare în războaiele din vremea noastră.

Văzui cum cavalerul Bayard se arunca în pedestrima, bizuit pe puterea, dibăcia și îndrăzneala care-l înzestrau, dar și pe credința și iscusința calului său, deprins a lovi cu copitele și a mușca, de a sări peste obstacole și chiar a se feri de sulită și spadă.

Drept aceea m-am străduit ca armăsarii mei, cei trei Șoimani, să știe a lupta, a mă ajuta în război. Și pot să spun că lor le sunt dator multe din biruințele câștigate împotriva agarienilor și de mai multe ori mi-au salvat viața. De aceea i-am iubit ca pe oameni și chiar mai mult, pentru credința și jertfa lor neclătită. Și-am iubit și mai mult caii, atunci când văzui că în fața bombelor aruncate din tun și a plumbilor improșcați din muschetă, ca și cavalerii, nu pot lupta și nici nu izbutesc să se apere. Zgomotul, bubuitura îi sperie, îi năucește și cad cu ușurință, de-a mai mare jalea.

Născocit pentru cucerirea cetăților, prin spargerea zidurilor, tunul a ajuns să strivească pedestrașii, să sperie caii, să le rupă picioarele și să răstoarne călăreții, împovărați cu grele armuri.

Totuși, deocamdată, cavaleria, arcașii călări, cu izbirile lor năvalnice, cu priceperea de a mânuși sulița, spada și chiar arcuși, mai are încă un mare rost. Vorbind cu mai mulți căpitani, am înțeles că, în bătăliile cele vestite de la Fornovo, Ravenna, Marignano, cavaleria a hotărât biruința, prin rezeziuni și furia atacului: „la furia franceză”, cum se spunea în Italia. Poate de aceea regii cumpără mai multe arme de foc: tunuri și arhebuze și închiriază ostași de meserie. Mercenaruși, lefeziul, condottieruși, războinicuși de meserie, plătit gras, devine stăpănuși oștirilor. Condottierii zic: „Plătește-mă și-ți dau biruința”.

— Întocmai, măria-ta, am încuviințat eu. Când pe condottieruși Gian Giacomo Trivulzio l-a întrebat regele Ludovic al XII-lea al Franței ce arme, provizii și oșteni îi trebuie, ca să cucerească cetatea Milan, i-a răspuns: „*Tre cose, sire, ci bisognano preparare: danari, danari e poi danari*”, adică trebuie pregătite trei lucruri: bani, bani și iarăși bani.

— Și pentru asta, iubitul meu fecior, pentru noi cei puțini și săraci războaiele sunt o mare nenorocire. Nevoiți suntem să înfruntăm mari hoarde prădalnice otomane ori hantătare, folosind și muntele, și codruși, și râul, și mlaștina, și răpa...

Ci eu nu pricep, în niciun chip nu pricep, cum prea creștinii regi ai Franciei, Ludovic ori Francisc, folosesc cele mai bune oști ale lor și tot talentuși și vitejia lor și a oștenilor, luptând cu creștinii în Italia, în loc să facă zid comun împotriva sultanului, care pe toți va să ne subjege și să ne piardă? Cum pot fi atât de zănatici, de învrăjbiți, de orbi, încât să nu vadă dincotro vine năpasta? „La furia franceză” împotriva bogățiilor Italiei, ca și acum o mie de ani când neamurile germane prăbuseau Roma...

Tăcu câteva clipe.

Afară, mătușoiuși viscoluluși spulbera zăpada de pe acoperișuri, șuierând.

— Va veni oare doamna Ruxanda? Întrebă coconuși Vlad.

— Să nădăjduim, fiule, că ajung la dânsa trimișii mei. Dar poate purta-se-vor cei de jos totuși omenește cu noi. Neagoe din Periș știe prea bine că alt gând mai statornic n-am avut, fără numai să sting vrazba dintre neamurile noastre, să-i așez pe dănești și drăculești la aceeași masă a împăcării și a prieteniei, să nu se mai strecoare între noi zavistnici și nemernici, iar vânzătorii de neam să ne dezbine și puterile să ni le slăbească, în fața dușmanilor cei mari și răi.

Dar cum tocmai el, marele spătar, omuși pe care l-am avut mai de credință și Drăgan vel postelnicuși meu, căsătorit cu Stana, fiica Neacșei, mătușa mea după tată, deci vărul meu prin alianță, au ridicat sabie împotriva domniei mele? Ce nu-mi iartă? Că-s neam drăculeșci ca și ei? Că săvârșii... păcatuși împăcării neamuluși drăculeștilor cu al dăneștilor? Că m-am luptat cu Mehmet-beg și nu l-am lăsat să preschimbe țara în pașalâc ori că m-am împăcat cu Soliman sultan?

Și Neagoe din Periș mi-i rudă îndepărtată, și totdeauna mi-a fost prielnic cu sfatul și cu priceperea-i pe câmpul de bătaie. De ce s-a răsucit, așa dintr-odată, cu sabie dușmană spre mine? De ce? A intrat oare necuratul în noi și ne stârnește spre omor, într-o pierdere noastră și risipa țării?

N-am alt răspuns decât credința în dreptate și în cugetul meu curat.

Ascultă tu, iubitul meu fecior, că ești tânăr și ți-i sufletul neîntinat de patimile cele pidosnice ale oamenilor, foarte se cuvine a slăvi dreptatea și a cinsti omenia și tot ce ne scoate din întuneric la lumină și din neființă la viață.

Mă strădui într-o păstrare a stăpânirii de sine, ca să-mi adun gândurile și să-mi amintesc cât mai multe din cele trăite și văzute, auzite și învățate. Căci amintirile sunt cele mai de samă comori culese din viață, din noian de dureri și buchet de bucurii.

Când ne însoțesc amintirile, oricât de pustii ar fi cărările, suntem mai puțin singuri.

Spovedania asta să-ți fie ție temei de învățătură, precum Neagoe vodă Basarab, slăvitul meu socru, a ticluit învățătură pentru fiul său Teodosie. Că eu ți-am dat trup și duh și cuvânt care să îmbrace mintea și simțirea și cu dascăli te-am slujit într-o înfrumusețarea chipului și dichisirea cu podoaba științei și a credinței, stăpâne pe gândul și pe mădularele tale.

Spun filosofii, că vorbele cele rele strică și putrezesc obiceiurile cele bune și prălesc osânditoare și otrăvite năravuri. Iar spusa lor dreaptă este.

Deci îmi amintesc, fiule, că, odată cu prietenia lui Neagoe din Periș, i-am avut dragi și pe Stroe Buzoianul și pe Stanciu Benga, care, deși mai mari de ani decât mine, mult m-au bucurat cu prietenia lor. Împreună am rânduit cetele noastre, după regulile cele noi, văzute de mine, acolo, în Apus. Întâile vânători împreună le-am făcut. Și mult mă laudau aflându-mă voinic, îndemânatec, îndrăzneț. La șaisprezece ani am strivit, cu buzduganul, țeasta unui mistreț, doborându-l drept în clipa când mă crezură spârcuit de colții lui fioresi. Acum vreo zece ani, tot cu buzduganul pocnii între coarne un bour, prin codrii Nehoiașului, ajungând de poveste prin casele boierești, de umblau jupânele să mă vadă ca pe-o minune a firii. Atunci, privind fiara doborâtă și trasă la drum cu patru cai înhămați, Zorza, cea de a doua soție a lui Harvat din Grozăvești, prietenă cu mumă-ta, Voica, și ea părtașă la acea vânătoare, m-a îmbrățișat cu multă admirație pentru felul cum mânuiesc buzduganele, cu unul lovind prada și cu celălalt deschizându-mi cale.

— Da, îmi amintesc și eu, măria-ta, că atunci jupâneasa Zorza a zis: „Ești ca Făt Frumos din poveste: azvârli buzduganul până în nori, unde doboară balaurul, strivindu-i toate cele șapte țeste, și se-ntoarce

pe pământ iar în mâna ta”.

— Hm, o șagă frumoasă, mult plăcută mie... Iar ea, gluma asta, precum și laudele prietenilor, m-au îndemnat să orânduiesc cetele de buzdușari și de ghiogari.

Apoi, am pornit de la îndemânarea ta, cavaliere Antonie, de a mânui arcanul la vânătoare, meșteșug din care, precum știi, deprinsei și eu câte ceva, că odată am înhățat o mândrețe de căprioară, iar altădată un cerb cu coarne în opt ramuri și l-am adus viu la cortul vânătorilor, ca pe-un juncan legat în funie. Neagoe din Periș spunea: „Acesta-i cerbul minunat din poveste cu stea în frunte!” – Era în adevăr ținut în frunte. Voica l-a mângâiat, i-a laudat frumusețea și a cerut să-l slobozim. Neagoe a râs și mi-a cerut voie să-l dezlege din funie. Dar, în clipa aceea, Drăgan a sărit, ca un pehlivan ori ca un diavol, și i-a împlântat sulita în stîngia stângă, până în inimă. Bietul cerb s-a prăbușit, s-a zbatut de câteva ori scurmând pământul cu ramurile coarnelor, a gemut sfâșietor și-a murit, plâns cu hohote de Voica și cu înlăcrămare din partea mea și a lui Neagoe, care foarte tare l-a batjocorit pe făptaș, jurându-se că n-o să-l mai poftască niciodată la vânătoare. De la prinderea aceluia cerb cu stea în frunte, Benga și Stroe au împrumutat ideea de a pregăti câțiva arcănari, cu care mai târziu să alcătuim cete de arcănari, pentru lupta cu voitorii de rău asupra țării.

Dar am cam luat-o razna; n-am șir în povestire. Trebuie să-mi stăpânesc întâi durerile și spaimile și-apoi să povestesc...

Vlad, coconul, privea jocul flăcărilor din vatră, iar lacrimile i se prelingeau, mute, pe obraji.

Ca să-l liniștească, starețul începu să murmure un psalm: „Trece, Doamne, primejdia asta de la mine și curăță-mă de păcate”.

— Ce faci, părinte? Ne cânti prohodul? a surâs dojenitor măriasa. Mierloi, acel cântăreț și stihuitor rătăcitor, care a bătut cu piciorul toate drumurile țării, din Oradea în Cetatea Albă și de la Maramureș până la Giurgiu, spunea că toate fetele zic același cântec: „Decât roabă turcilor și slugă cadânilor, mai bine hrană câinilor”.

— Dar eu, tată, nu știu și nu pot să cânt.

— Cică, demult, demult, la începuturi, am pornit eu să povestesc întru încurajarea coconului și chiar a mea, oamenii nu știau să cânte. Trăiau, munceau, sufereau, dar nu cântau. Nu cunoșteau dulcea mângâiere a cântărilor.

Dar în codrii Carpaților trăia o fată foarte zglobie și veselă. Pentru că n-avea nume oamenii i-au zis „Pădureanca”, sau „Fata pădurilor”, care, vai Doamne, minunat mai cânta. Auzind-o, oamenii o crezură zărghită ori vrăjitoare. O ascultau flăcăii și fetele, femeile și bătrânii și nu le venea a crede de ce auzeau. Unii se mâniau și-o ocărau. Alții se minunau de frumusețea glasului Pădurencei.

Și dacă le plăcea, o căutau.

Dar fata pădurilor, îndată ce întâlnea un fecior, îl întreba cu blândețe: „Știi cânta?” „Nu știu”, zicea. „Pungă-te strechea-n gât și-n boft, că ți-i inima uscată și nu ești vrednic a trăire”.

Și-l arunca, de pe o stâncă, în prăpastia fără fund.

Ce să facă oamenii și mai ales fetele, că rămâneau fără feciori?

L-au trimis pe Bujor, flăcău frumos, îndrăgostit și îndrăgit de Ileana.

Cum îl vede Pădureanca îl întreabă: „Știi cânta?” „Nu”. „Neprocopsitul, păcat de tine: ai să mori... Dar pentru că ești așa de frumos, îți dau un răgaz să afli ce-i cântecul și cum se cântă.”

S-a întors Bujor în sat și s-a sfătuit cu oamenii. Numai Ileana știu să-i dea ajutor și povață; adică i-a dat o frunză tânără de tei și l-a îndemnat s-o pună pe buze și să sufle.

Au ieșit niște sunete din ce în ce mai deosebite, mai gingașe, mai atingătoare la inimă, mai frumoase.

O bucurie ciudată s-a izvodit în cugetul lui Bujor și al Ilenei.

Și așa, din sunete felurite, unele mai încete, altele mai tari, unele mai dulci și altele mai aspre, unele mai scurte și altele mai lungi, s-a izvodit cântecul.

Apoi un cioban l-a sfătuit pe Bujor să taie o creangă de soc, să-i scoată măduva și să sufle în golul ei. Suna plăcut, dar cam prea în același fel. Ca să sporească numărul sunetelor, a făcut trei găuri în țeavă, apoi șase. Și iaca așa a născocit fluierul.

Cu frunza și cu fluierul feciorul s-a înfățișat la Fata Pădurii. „Cântă, flăcăule!” i-a cerut Pădureanca. Bujor a cântat din frunză și apoi din fluier. Și-a cântat așa de măiestrit și de pătimaș, încât fata a înmărmurit de uimire.

Când s-a mai dezmeticit, i-a zis: „Frumosule, cântecul tău în inimă mi-a pătruns ca o săgeată a bucuriei și a fericirii. Să te-nvăț eu a cânta din gură, cu glasul. Ascultă și zi după mine: Dorul pe unde zboară / Face inima vioară”...

Glasul feciorului a vrăjit-o pe Fata Pădurii și a zis: „Du-te și învață oamenii să cânte; și întoarce-te, când vei vedea că știu cânta. Dacă-mi arăți că au învățat multe și frumoase cântece, n-am să mai arunc în prăpastie niciun om”.

Nu după multă vreme, Bujor s-a întors cu mulți flăcăi și fete și-au cântat de-au răsunat văile și-au muiat, au înduioșat, încântat și vrăjit inima Pădurenii. Și a zis: „Cântecul e o comoară pentru oameni, izvod de bucurii și leac de tristețe și dureri. Tu, Bujor, l-ai dat oamenilor, dar nu te mai întorci în sat. Rămâi la mine; soț”. „Dar Ileana?” „O iubești?” „Ea-i inima mea”. „Atunci îți jertfești inima pentru oameni”. Rămasă fără mire, Ileana a plâns mult. O fi bocit și Bujor, în legea lui. Așa s-a izvodit bocetul, cel mai jalnic dintre cântece.

De-atunci oamenii știu să cânte și să bocească.

Radu voievod a surâs, zicând:

— Atunci, hai să cântăm. De bocit, ne-or boci alții.

Și cu glasul lui cald, ușor tremurat, cunoscut mie încă de când pribegeam prin țări străine și ne era dor de acasă, a început cântec auzit demult, în Hațeg. Eu și starețul i-am ținut isonul:

— „Fost-a fost un domnișor, / Tinerel, frumos fecior, / El ostașii a gătit, / La bătaie a pornit. / S-a bătut și-a biruit, / Pe dușmani i-a potopit / Și s-a-ntors biruitor, / În țara lui de dor”...

Ci dacă ne-ar auzi răzvrătiții cântând, ar crăpa de ciudă.

Dar cum nu ne-aud, să-ți povestesc, drag fiule, că după ce călătorii prin acele țări din Apus, unde învățai să lupt și să ocârmuiesc oști, unde îmi făcui și câțiva prieteni cu care ne-am legat, sub jurământ, să luptăm cu puterea cea cotropitoare a sultanului, m-am întors în țară.

În Hațeg, m-am întâlnit cu Harvat, cu Pârvu Craiovescu, cu Benga, care mă sfătuiseră să nu trec munții, la Târgoviște, că s-ar putea să-mi fie capul în primejdie.

Așteptând ca Neagoe vodă Basarab să-mi dea dezlegarea intrării în țară fără primejduirea vieții, o cunoscui pe Voica, fata vornicului Vlaicu. Văd și-acum zidul de piatră sură al bisericii de la Santa Maria Orlea, ușa strâmtă, ferestrele înguste prin care se strecurau fășii de soare primăvăratec, ca niște suluri de aur, în cuprinsul cărora am întâlnit-o întâia oară pe cea care avea să-mi fie soție. O găzduiau cnezii din familia Roșu, iar Andrei Roșu îmi era prieten. Bunicul lui, ca și al lui Vladislav din Peșteana, fusese în „Campania cea lungă”, până la Varna și scăpase cu viață din acea nefericită bătălie. De la ei aflat-am multe despre Iancu Corvin de la Hunedoara; despre priceperea lui în orânduirea și ocârmuirea oștilor, despre înverșunarea luptelor cu osmanlâii, despre marea-i dorință de a face, cu oști române și maghiare, zid împotriva dușmanilor năpustiți din Balcani și dinspre Dunăre. M-am întristat aflând pricinile înfrângerii de la Varna; m-am bucurat însă că l-a biruit pe Mahomed Cuceritorul la Belgrad. L-a înfrânt mai ales cu vitejia oamenilor lui din Hațeg. Dar inima mi se cernește iară, amintindu-mi că, tot acolo, acel *athleta Christi* și-a aflat sfârșitul, răpus de ciumă, îndată după retragerea sultanului. Iancu Corvin de Hunedoara a avut, în inima lui, multă dragoste pentru popor. Toți îl iubeau și-l respectau. Spun asta pentru că în Italia am auzit un predicator cum îl batjocora pe Francisc, regele Franței, zicându-i fecior de târfă, bastard, balaur roșu din Apocalipsă, eretic, tiran, țăp puturos care „s-a culcat” cu mama noastră biserica, adică l-a încornorat pe Dumnezeu, spurcând patul călugărițelor și lăsându-le borțoase. Cam tot așa s-ar putea vorbi și despre ocârmuitorii bisericii, și ei tirani, în numele milei creștine. Curmă viața a mii deeretici. Dacă își tăgăduiesc erezia, capătă dreptul de a fi întâi sugrumați ori

spânzurați și apoi arși pe rug.

Am văzut asemenea cumplite osândiri la Milano și la Bologna.

În Englitera, greșitorilor li se smulge limba ori li se spintecă burțile. Mult am ocărât în mintea mea pe un rege din Apus, nu-i mai pomenesc numele, care își scuipă curtenii în obraz, ca pe niște dobitoace de care ți-i greață; și după ce se desfată într-acest fel, îi dă pe mâna călăului, ca pe niște gunoaie nemernice și spurcate...

Eu le-am dat sfetnicilor și slujitorilor mei cinstea cuvenită; nu i-am vârât în țeapă, ca Vlad vodă, și nici măcar ca Basarab zis Țepeluș.

N-am urmărit decât libertatea țării și împăcarea neamurilor; și iată-mă împresurat de cetele răzvrătiților... Amar mie! Amar pentru soarta țării?...

Deși amintea de lucruri cumplite, totuși vorbirea voievodului pe mine și pe cocon ne liniștea. Starețul însă, ca să-și stăpânească spaimele prefira, cu degete scheletice, tremurânde, mătaniile de lemn înmiresmat, aduse din hagiălâcul de la Ierusalim.

Căutându-și parcă hogaș pentru cele ce vroia să povestească, măria-sa grăi iar, cu glas domolit:

— Un filosof italian spune că monarhii, domnitorii, ca și artiștii, toți sunt trufași, prea trufași, ceea ce ar însemna că trăiesc în sfera necuratului, care-i povățuiește a se crede buricul pământului, fără a fi. Îi chinuie setea de a fi ei, și numai ei, în toate, când sunt doar ceva mai mult decât nimic. Sunt nelegiuirii hapsâni ai puterii.

Nici când nu-și pot domoli ori îndulci boala trufiei prin dragostea de oameni, ci mereu și-o întetesc pășind din fărădelege în fărădelege.

Vreau să spun aici că măria-sa Radu voievod a fost totdeauna bun și îngăduitor, înțeleghător și prietenos cu oamenii, milos cu cei slabi. Nu l-am auzit niciodată spunând: „Asta numai eu știu s-o fac!” Odată, privind zugrăveala ctitoriei de la Curtea de Argeș a zis: „Bine-ai făcut meștere Dobromir că aici, în Judecata din urmă, ai prăbușit în cea mai adâncă prăpastie a iadului pe trufași, pocitaniile înspăimântătoare, vânzătorii de țară și călcătorii dragostei de oameni”. Gândeam așa, simțind, totodată, că deznădejdea și amărăciunea mi se cuibăreau în tainițele sufletului, la toți. Mă sileam, ca și măria-sa, să mă arăt curajos. Dar oare eram în stare?

A urmat măria-sa, cu surâs:

— Amintirile m-au urmărit toată viața, fiul meu, ca niște miresme. Și am multe amintiri, unele plăcute, altele urâte. Ci una mi-a rămas cea mai scumpă și mă fericesc că mi-a răsărit în cuget, în acest moment negru, să ți-o povestesc.

Dar, poate, ca să mă înțelegi mai bine, să fac un mic ocol. Mai avem zece ceasuri și ceva și n-aș vrea să mi se isprăvească povestea înainte de sorocul hotărât de nemernicii răzvrățiți.

Deci copilărisem la Borșa, iar tinerețea la Afumați.

Zălogit, rătăcisem prin împărăția otomanicească.

Trecusem, cum am spus, pe la Athos, pe la călugării greci și români din țară și din Pind, ce-și zic armâni. Călătorisem și învățasem în Italia. Mă înfruptasem cu câte ceva din obiceiurile, știința războaielor și gândirea oamenilor de acolo. Văzusem palatele și bisericile cele minunate ale papistașilor. Întâlnisem și mulți oameni de seamă: episcopi, căpitani, condottieri, pictori, filosofi și chiar pe regele Francisc, mândrul rege al Franciei, l-am văzut. Multe lucruri le-am înțeles și mi-au plăcut. Altele, nu. De pildă, cum se face că papa, care n-are oști, este așa de puternic și se tem regii așa de mult de el. Arma lui e afurisenia. Cum nu-i place un nobil, un rege, un împărat, trage-i, pecetluiește-l cu o afurisenie. Sub anatema e ca mort, nenorocitul, cu toate oștirile și bogățiile lui.

Iar ca să-și sporească avuția și puterea, papa a născocit ceva, pentru noi cu adevărat de neînțeles: vinderea hrisoavelor de iertare a păcatelor. Acele hrisoave se numesc indulgențe, adică țidule de iertare și îngăduință. Și fiecare păcat are un anume preț de răscumpărare. Cel mai scump se plătește hrisovul pentru omor. Cu un cuvânt, cine plătește birul îngăduinței dobândește iertarea păcatului; papa se roagă lui Dumnezeu și Sânpetru îi spală sângele de pe mâini și-i descuie porțile raiului, poftindu-l să binevoiască a intra și a sălăslui.

Îmi vine a zice că raiul papistaș – paradisul, cum îi zic apusenii – s-ar putea umple cu ucigași. E nemaipomenit cât bănet strâng slujitorii bisericii de pe urma acelor hrisoave șarlatanești. Nu înțeleg cum aceiași oameni, care zidesc palate și biserici cutremurător de frumoase, sunt așa de proști sau de fățarnici, încât cred sau se prefac a crede că un zăpis cu pecetea papei spală de sânge un ucigaș. Eu zic că nu cred, ci se prefac. Și se prefac, pentru că se tem de Inchiziție, de acea putere în mâna bisericii care are dreptul de a-l arde pe rug pe oricine cârtește împotriva Scripturii, adică se face eretic. E-adevărat că au început să ridice glas, unii și alții, cum este acum un călugăr german Martin Luther din cetatea Wittenberg. Deși papa a aruncat anatema asupra-i, cică totuși învățătura lui a prins la unii principii, și mai cu samă la norodul cel de rând, care nu mai vrea să îndure tirania și fariseismul preoțimii.

Dar eu am stat deoparte de asemenea lucruri neînțelese mie. Avui acolo model cavalerul Bayard sau Gaston de Foix, iar tinerii cavaleri mi-au împuiat capul cu povestirea despre „Cavalerii Mesei Rotunde”, cu Lancelot du Lac, și Genièvre. Ci mă doboră dorul de ai mei. Trebuia să plec. Mă săturasem de străinătate. Mă usca dorul de a pune și eu capul pe o pernă moale, acasă, în țara mea.

Veneam în țară nu întărit în cugetul meu, cum mă așteptasem, ci tulburat, amărât. Trecusem de douăzeci de ani și nu-mi găsisem locul în lume.

Și într-o bună dimineață am încălecat pe Șoiman unu și-am descălecat la Curtea de Argeș, prin Loviștea. Nu-mi venea, nu puteam să cred că frații mei nu mă vor lăsa să trăiesc la Afumați ori la Târgoviște și că vodă s-ar teme de un bastard care n-are ambiția de a domni, ci de a sluji domnia și țara.

L-am căutat pe Radu-Bădica. I-am vorbit cu drag și cu supunere: „Văd că ți-ai smintit mintea cu învățătură papistăsească”. „Nu-i adevărat, Bădică. Mi-am păstrat credința și obiceiurile de acasă”. M-a alungat, cu asprime: „Oricine cade-n hazna să spurcă!... Așa că poți pleca de unde-ai venit”...

Iar când, la mănăstirea Dealu, am căutat-o pe mama, starețul mi-a spus, în șoaptă, că a băut zeamă de cucută. Nu i-am găsit mormântul. Au ucis-o în ziua când au aflat că eu sosisem în Hațeg.

Îngenuncheasem la mormântul părintelui meu, când starețul s-a apropiat și mi-a șoptit povața să nu întârzii prin Târgoviște, că mi-s zilele primejduite.

Drept aceea m-am întors în Hațeg, ca un lup hăituit.

Pe drum, mă purta Șoiman, în voia lui. Bătea vântul cel mare, răzvrătitul, obraznicul, certărețul, iar eu îl urmăream, petrecându-se pe lângă mine: zburdalnic, sălbatec, râzând, gemând, suspinând, șuerând, prin arbori, alergând nebunește, topind, înghițind nămeții și trezind din amorțire florile. Îmi plăcea cum mângâia tulpinele arborilor, cum se juca șăgalnic cu părul femeilor, li se vâra viclean pe sub cămașă, sărutându-le sânii. Vântul îmi alinta toate simțurile; trupul îmi era mai ușor, mai puternic, mai încălzit de dorința de a trăi.

Iar când m-am oprit sus, în munte, pe Dealul Sasului și-am văzut măreția și frumusețea țării, întâia oară m-a cercat gândul de a-i fi stăpân și ocârmuitor. S-a mai întâmplat, ca, în acel scurt popas, să treacă pe lângă noi un păstor cu turma și să intrăm în vorbă. Se temea de turcii prădalnici; încolo era mulțumit. Pe când vorbeam, nepoata baciului, s-a înfățișat cu un caș de trei ocale:

„Poftește și-l ia, drumețele, dar de la ciobani, în zi de primăvară”.

Am întrebat-o:

„Ce te-ndeamnă, frumoasă păstoriță, să-mi dăruiești cu atâta dragoste caș proaspăt?”

„Un dar prea neînsemnat pentru măria-ta, voinic și frumos ca un voievod”...

Țin minte, fiule, că am descălecat, l-am lăsat pe Șoiman să pască, iar eu mă așezai pe-un butuc gros – un brad doborât de vijelie, în iarnă – și-am privit cerul, imaș de-alergare pentru norii mânați de vânt spre neștine: joc și desfătare, binecuvântare și har, uriașe și mișcătoare moviște de albă nevinovăție. Văzusem de multe ori nori urâți, întunecați, năprasnici, soli ai urgiei și ai morții. Norii din clipele acelea mi se păreau aripi de heruvimi.

Și dintr-odată, n-am mai văzut norii, nici cerul albastru, nici arborii abia înfrunziți, ci o fată. Venea spre mine dreaptă, puternică, îmbrăcată în rochie lungă, verde ca frunza fagului când țâșnește din carapacea mugurilor. Păr bogat, negru lucios, mătăsos. Ochi adânci, mari, negri. Buze pline, ca miezul de vișină mușcată de-o gură lacomă de dragoste. Frunte înaltă, dreaptă, luminoasă. Pășea spre mine, liniștită, tăcută, ușor zâmbitoare, luminoasă. A cuvântat: „Radule, măria-ta, te așteaptă taica, jos, în casa pădurarului”. Tresării, amintindu-mi că făgăduisem a mă întâlni cu vornicul Vlaicu.

Mă ridicai, zâmbind: „Minunat sol și olăcar îmi trimite vornicul!” Și parcă am simțit că inima mi se aprinde în sân ca focul în codru, dintr-o scânteiere de fulger. „De-ar fi avut unul mai ceva, pe acela îl trimetea. Mai știi că mă cheamă Voica?”

— Adică era mama? se auzi glasul înveselit al coconului.

— Ea, Vlade. A fost o ființă osebit de înțeleaptă, vitează și frumoasă. Și nici ambiția nu-i lipsea. Cred că-i datorez mult că am ajuns în domnia țării. Ești destul de mărișor, dragul meu fiu, ca să afli că dragostea spre femei flacăra este pentru bărbați, scăpărata din priviri, din împreunarea mâinilor, din melodia cea plăcut tulburătoare a glasului, din răscolirea lăuntrică, din ciudata furnicare prin trup, ca o sfântă fulgerare de negrăită fericire izvoditoare. Afla-vei că puterea cea născândă a tinereții fierbe în toate măduarele, sporind bătăile inimii, zbuciumând gândurile, încâlcindu-le și zămislind nebanuite dureri și mult visate bucurii.

În preajma Voicăi simții, din întâia clipă, susurul dător de fiori al veșniciei, plutind din munte-n munte și din stea în stea. Tinerețea noastră, bogată și neprihănită, se amețea ca sorbirea unui poc al vin spumos de Drăgășani, într-un scurt popas prin pustiu de vieții. S-a întâmplat, apoi, ca la masă, după obiceiul românilor transilvăneni, bucatele să fie aduse de fata gazdei, de Voica. Ea mi-a pus în farfurie supă și în taler friptura, iar în pahar, tot ea mi-a turnat vinul cu descânt și vrajă.

Îmi aduc aminte: am vorbit, am povestit mult și înțelept, frumos chiar. Am încântat toți mesenii, cu știința mea despre Florența, nemaipomenita cetate a florilor și a zidurilor uimitor de frumoase, despre Milano, cetatea falnicului Sforza, despre Veneția, stăpâna mărilor, despre Palatul dogilor, despre Lorenzo Medici și Michelangelo, despre tablourile lui Botticelli, câte au rămas nearse sub smintita putere a celui călugăr Girolamo Savonarola care, cu pleasna cuvântului usturător, stârnea demonii întunecimilor din om și nimicea tot ce-a zămislit el mai frumos. Voica auzise de numele lui Botticelli și m-a rugat să povestesc, cu de-amănuntul despre „Primăvara” și despre Venera născând din apa mării și plutind pe-o scoică.

Jupân Vlaicu a dorit să știe mai multe despre dogele Veneției și

despre cununia lui cu marea, despre cetele de mercenari, unde am slujit și despre acel nemaipomenit de îndrăzneț și de ucigaș condottier numit Cezare Borgia, feciorul papei Alexandru.

Ca s-o știu pe Voica aproape de mine, am povestit și ceva despre Lucrezia frumoasa soră a lui Cesare Borgia; dar, povestind, îmi dădui seama că nu toate isprăvile acestei desfătarnice și desfrânată muiere pot fi povestite în fața fetelor. Simțindu-mi șovăiala și încurcătura în care singur intrasem, m-a întrebat despre înfățișarea regelui Francisc al Franței, despre vestita lui bărbăție și frumusețe, despre bunătatea și omenia lui, despre știința lui de a ocărui, despre darul vorbirii alese, încântătoare, despre pățimașă lui poftă pentru lux, pentru îmbrăcăminte scumpă, strălucitoare, despre întrecerile în turniruri, despre dragostea lui pentru cavalerii cei viteji și fără prihană, precum Bayard ori Gaston de Foix, despre marea-i plăcere de a ține sfat cu cărturarii, filosofi ori teologi, dornic a ști de toate și cât mai deplin.

După întrebări, înțelegeam că Voica auzise despre multe din cele aflate de mine în Italia. Ca să mă arăt cunoscător, povestii și despre Margareta, sora regelui Francisc, frumoasă și înțeleaptă; ea a pus să se tălmăcească Scriptura în limba franceză, ca să priceapă și norodul ce cântă popii în altar.

„Foarte bine! s-a bucurat Voica. Părintele domniei tale l-a pus pe Macarie să scrie cărți cu tiparul, deși a avut împotrivitori destui care ziceau că acest meșteșug este o diavolicească născocire. Dar tiparul lui Macarie e în limba slavonă, pe care n-o înțeleg nici popii. Așa că s-ar cuveni”...

„Vrei să tălmăcim și noi cărți în graiul nostru? Ar fi bine, dacă ne-ar îngădui popii”...

„Să ne îngăduie? Ei trebuie să le tălmăcească, dacă vor să treacă peste bolboroseala unor hospodi pomilâi, ca niște descântece de babe, dovedind doar trândăvia minții și prostirea enoriașilor. Totuși, după cum glăsuiește starețul Iosif de la Prislop, câțiva călugări harnici, au și tălmăcit, pentru dâșii, liturghiere și molitfelnice. Dacă aș fi doamna țării, încă mai harnică decât Despina doamna aș fi întru această indeletnicire a tălmăcirii și scrierea cărților cu tiparul”.

Deși mă bucura mult dorința jupâniței Voica, am cârtit, totuși:

„În Apus, papa îi socoate eretici pe cei care tălmăcesc Scriptura în graiul noroadelor, și dă poruncă să fie arși pe rug. Dar se petrec acolo multe lucruri ciudate. De pildă, la franțuzi s-a iscat o sfadă mare între teologi, dacă Maria din Magdala, Maria sora Martei și Maria Magdalena sunt una și aceeași femeie sau trei deosebite. Erezie de neiertat, cu toate că nimeni n-are de unde ști adevărul.”

Părându-mi-se că am cam luat-o razna, m-am oprit. Mă descopeream tânăr pribeag, plin de porniri greu de stăpânit; eram ca mărul înflorit, dar năpădit de omizi scârboase și ciori croncânitoare.

Ce n-aș fi dat să pot povesti numai întâmplări minunate, ca acelea săvârșite de Lancelot du Lac, de Tristan ori de Alexandru Machedonul...

Și să merg mai încet, cu povestirea, să înaintez în pas rar și măsurat, ca pelerinii drumurilor lungi...

Dar ce să fac, dacă firea mi-i neastâmpărată?

Voica m-a întrebat despre cântările italienilor și ea însăși ne-a cântat o *canzonetta*, învățată la curtea lui Ioan Zapolya, voievodul din Alba Iulia. Apoi a zis și trei cântece românești, de care, în rătăcirile mele pe drumuri străine, mult mi-a fost dor. Cântarea ei de dor și de viață, de fericire umbrită de o tristețe, numită de italieni melancolia, mă învăluia, mă îmbrățișa ca o baie caldă, plăcut amirositoare și de înalte gânduri izvoditoare. Și nu mai conteneam, în sinea-mi, cu laudele: gospodină, dragălașă, deșteaptă, frumoasă. Și foarte mă mândream că mie-mi dăruia acele cântece, toate.

Dar neașteptatul a urmat când, după ospăț, ieșirăm la plimbare. Mi-a zis:

„Ai povestit că te-ai întrecut cu mulți cavaleri, că l-ai văzut pe Bayard și pe alți mănuitori de spadă fără greș”.

O încredințai, încă o dată, de adevărul spuselor.

Simțeam că nu mă credea; a alergat și-a adus două săbii: „Arată-mi cum luptă cavalerii!” a zis și mi-a întins o sabie, iar cealaltă a păstrat-o pentru sine. „Cu cine vrei să mă întrec?” am întrebat.

„Cu mine!”

Am încremenit.

Auzisem că în Italia și Franția se află unele femei care știu mânui armele. Că o fată, Jeanne d’Arc, a ocârmuit oastea regelui Franciei și a câștigat mari bătălii.

Dar la noi, aici, unde femeile sunt supuse atâtor opreliști...

Deși mi se părea că ține să rădă de mine, făcui semn că-s gata de luptă. Adică de o joacă mai puțin obișnuită, copilărească și înveselitoare, mai ales că părinții ei se aflau ceva mai încolo și ne priveau.

Fulgerător, mi-a izbit sabia, aproape de mănunchi, cu sabia ei și mi-a smuls-o din mână, aruncând-o la zece pași. A râs:

„Ei, tu, cocon domnesc și condottiere, ce faci? Moțai cu sabia în mână?”

Intrasem la apă, cum se zice. Nici gândeam să mă-ntrec de adevăratelea, ci doar să mă fălesc cu câteva mișcări de sprinteneală și meșteșug, îndeplinind răsfățul unei jupânițe încrezută și năzărelnică. Dar lovitura-i neașteptată mă cam descumpănise.

Întârziind să-mi ridic sabia, s-a aplecat ea și mi-a dat-o, aruncând-o cu o îndemănare ce dovedea că, în adevăr, deprinsă era cu mânuirea armelor.

„Gata!” a strigat surâzând, când dintr-o fandare i-am pus vârful săbiei în dreptul inimii.

„M-am încredințat că ai bună învățătură... a surâs. Dar știi ochi fără greș, cu săgeata?”

„Vrei să ne întrecem?”

„Vreau!” și-aducând arc și tolă cu săgeți: „Țintesc eu întâi, în tulpina fagului de colo”.

Și tot așa, la repezeală, a pus săgeata pe coardă, a întins arcul, a ținut, a slobozit și, șuierând scurt, săgeata a mușcat din tulpina fagului și a căzut jos.

Nu m-am uitat decât o clipă la săgeată; ochii nu mi se desprindeau de trupul jupâniței Voica. O vedeam, ca pe-o amazoa: brațele, umerii, capul, boiul, șoldurile întru totul pline de vâjnoșenie și sânii ce mi-i închipuiam ca doi porumbei, ciugulind boabe printre crini.

Ca să se desprindă din lanțul privirilor mele, mi-a întins arcul, răstit:

„Poftim! Trage!”...

Am luat arcul și ochind cu dichis, am slobozit săgeata pe lângă tulpina copacului.

„Nu te preface, Radule, măria-ta! Întrecerea-i serioasă, nu joacă. Nu primesc îngăduința ca pentru o jupâniță moftoroasă ori păcăleala ca pentru o neajutorată”.

„Iartă-mă!”

Și, fulgerător, a doua săgeată am înfipt-o în tulpina unui arbore de trei ori mai subțire și de tot atâtea ori mai depărtată.

„Așa da!” a strigat bucuroasă și-a alergat, copilărește, să aducă săgețile înapoi. Am întrebat-o, cu oarecare trufie:

„Mai ai vreo încercare?”

„Da: alergarea cu calul...”

În momentul acela mi se părea bărbătoasă, vicleană, veselă, dar și tristă, fără pricină. Călări, amândoi, la pas, la trap, la galop, am ocolit satul. Călărea ca un ostaș, iar calul îi asculta îndemnul și porunca, fără cârtire, cu o înțelegere aproape omenească.

Dar, de fapt, nu ne-am întrecut, ci ne-am plimbat, ca doi prieteni. O furam, din când în când, cu coada ochiului; o aflam mlădioasă, armonioasă în toată zidirea ei, vrednică de dragoste.

Ne-am oprit într-o poiană, lângă mănăstirea Prislop, am scos căpestrele cailor, slobozindu-i la pășune; iar noi, plimbându-ne, prin iarba mărunță, am sfătuit îndelungă vreme. Voica știa multe din cele ce se petreceau în țară, despre domnia lui Neagoe Basarab, despre frumusețea și bogăția doamnei Despina, despre ctitoria de la Argeș. Zicea:

„Trebuie s-o vezi, neapărat; ți se oprește răsuflarea și amuțești în fața ei”.

Vorbea înaripat și ochii mari, întunecați, încărcăți parcă de gânduri, se scăldau într-o dulce visare.

Mărturisesc că până într-un acel ceas n-am știut ce-i dragostea. Trăisem destule ceasuri rele, cu necazuri greu de îndurat, cu simțăminte de spaimă și durere, iar în luptele la care am participat, m-au îngrozit vrajba și omuciderea.

Și mereu m-am întrebat: pe ce cale voi ajunge la dragostea de oameni?...

Ceasul al treilea

În tăcerea izvodită într-o așteptarea răspunsului, auzirăm, glasul orologiului, necruțător de tare.

Și iar numărăram în gând până la opt: opt lovituri triste, măcinând parcă timpul sub piatra unei mori uriașe, fără oprire și fără întoarcere.

Măria-sa ar fi vrut să urmeze, fără a lua în seamă pașii cu sunet de aramă ai timpului; dar de jos s-a auzit răcnirea pristavului în pâlnie:

— Mai ai de trăit zece ore!... Zece ore!... Auzi?

Scuturând nervos pletele, frecându-și mâinile, dregându-și glasul ca să nu i se simtă marea durere și mânia, măria-sa urmă:

— Cu toate că ești micuț, Vlăde, totuși voiesc a-ți spune că Voica, soața mea și dragăstoasa ta mamă, mult a fost îndrăgită de vărul meu Mihail. Spunea chiar că lepădarea de credința strămoșească și trecerea la islam s-ar fi pricinuit pentru că i-am răpit mireasa. Cu inima încălzită de povestea „Cavalerilor mesei rotunde”, de chipul acelor oameni minunați, viteji, eroi cu suflet neîntinat, ducând o viață fără de prihană, îndurând chiar moartea pentru biruința adevărului, a dreptății, a binelui, a dragostei curate, osândindu-l pe dragul meu Lancelot du Lac, pentru că, îndrăgostindu-se de Genièvre, soția lui Arthur, seniorul și prietenul său, a călcat legile cavaleriei, și eu dacă aș fi știut că Voica era marea dragoste a lui Mihail, mi-aș fi lăsat calul acolo în poiană și aș fi fugit în lume. Dar am aflat de această iubire a lui abia în ziua cununiei. Și m-am simțit, o vreme, în pielea lui Lancelot, care își înșală prietenul, împins de o patimă care-i întrecea puterile.

În înserarea coborâtă din munți, cu depărtări roșietice, portocalii, albastre, negre, m-a cuprins un simțământ feciorelnic și m-a îndemnat a grăi, mai mult către mine însumi, deși mă bucuram mult ca mă auzea și Voica și mă asculta cu un soi de evlavie. Ziceam:

„Iubesc tot ce se află pe acest pământ: arbori și cerbi, ierburi și fluturi, vânt și ploaie, nori și soare, păsări și stele, zori și amurg. Și mi se pare că tu, Voica, tu ești minunea care izvodește în mine sentimentul de dragoste pentru tot ce mă înconjoară, chiar dacă uneori va să mă ucidă, cum urmărește fratele meu, temător să nu-i iau tronul. În clipa asta, tu, Voica, îmi poruncești să arăt oamenilor numai

frățietate, dragoste și omenie”...

Învăliți în abur străveziu, munții tăceau misterioși. Urcând pe bolta largă presărată cu stele, luna împletea liniștea cu raze de argint. Și parcă un duh ciudat de puternic, numit „Cuminenția pământului” nostru românesc, îmi insufla porunci abia descălcite de auz: „Ai pribegit prin lume cu și fără căpătâi, cheltuind prețul roadelor de pe moșia Afumați. Învățătura culeasă, dacă nu-i folosită, tot risipă și pagubă se numește. Te-ai întors să iei chiag pentru noi pribegii ori va să rămâi între ai tăi? Dau poruncă, eu „Greul pământului” țării tale, să te așezi temeinic aici, să mă aperi cu spada ta și să mă împodobești cu frumusețile din inima și cugetul tău”...

„Dar frații mei, vitregii mei frați?”

„Îmblânzi-se-vor, dacă tu”...

În tăcerea-i calmă, Voica mă citea în gânduri, cu o putere ce a fost numai a ei. Ci zise:

„Bănuiești de ce te-a poftit taica aici, la noi, în casa noastră transilvană?”

„Spune, rogu-te!”

„Până acum nici iataganele ienicerilor, nici dezmațul seraiului, nici nesăbuita lăcomie a sultanului n-au izbutit să frângă cerbicia neamului nostru. Îl pierdurăm pe Vlad Dracul, străbunicul tău și pe Vlad zis Țepeș și mulți alți viteji, dar n-am îngăduit musulmanilor să se așeze peste noi.

Ci, în vremea din urmă, primejdia otomanicească s-a întesit.

Înrobirea se apropie, ca o noapte groaznică.

Părintele tău, om bun și pașnic, cu suflet blând, și-a plătit tributul fără sminteală. Taica spune că, de la dânsul încoace, toți domnii, chiar cel de acum, Neagoe Basarab, de dragul liniștii plătesc haraci mereu sporit. Adevărat că numele voievodului de acum se va scrie în cronică pentru evlavie, înțelepciune și mai ales pentru ctitoriile sale. Căci, așa cum grăiesc mulți, zidirea de la Curtea de Argeș prețuiește mai mult decât o biruință într-un război. Neagoe Basarab face parte dintre ocârmuitorii de țară care grijesc nu numai a trăi, ci și a trăi frumos. Ci noi suntem din acel neam de oameni care râvnesc a trăi și frumos și demn, adică slobozi. Iar libertatea noastră ni-i fără încetare amenințată; ca să ne-o păstrăm nevoiți suntem a ne bate bărbătește pentru ea.

Aud că, împreună cu Tudor din Dragoiești și cu Toma din Pietroșani, cu Nicolae Cînde și cu alți boieri tineri și ostași voinici, cu Stroe Buzoianul și cu cavaler Antonie, înveți pe mulți flăcăi pădureni, hațegani, hunedoreni, meșteșugul luptei. Ei știi multe de la părinții și bunicii lor, deprinse din vremea aceluia mare viteaz și cruciat care a fost Iancu Corvinul, voievod al Transilvaniei și părintele lui Matei Corvin, cel mai strălucit rege al Ungariei. Și cred că știi: mai sunt încă

mulți tineri trăitori în surghiun, dornici a se ostăși sub porunca unui voievod îndrăzneț și viteaz”.

„Ai dreptate, Voica: trebuie să ne apărăm cu arma, la Dunăre ori pe zidurile munților. Dar mi-i teamă că pe prea mulți îi mâlește nepăsarea ori îi îngheață frica.

Frații mei legiuîți se îndeletnicesc mai mult de negoț: Bădica și Mircea cresc și vând turme de oi și cârduri de cornute; Petru s-a călugărit la Argeș”...

„Deci rămas-ai numai domnia-ta, Radule. Treci de la joaca asta de-a războiul, la pregătirea cea de temei a unui sâmbure de oștire trebuitoare întru zăgăzuirea năvalei otomane. Ia aminte, că la Moldova, tânărul voievod Ștefăniță a înfrânt pe tătari la Prut și i-a fugărit până la Nistru, unde i-a înecat în valuri. Alb hantătar a scăpat cu mare greu, rănit la cap, fără arme, învălit doar în lințoliul rușinii.

Se zice că acel Ștefăniță vodă de la Suceava mănuieste o spadă de flacăra și că are târg cu diavolul să-i răpună pe toți slujitorii lui Mahomed”...

Mă uimea asemenea înțeleaptă vorbire și prietenoasă și dojenitoare. Niciun bărbat nu-mi vorbise atât de răspicat și atât de aproape de gândurile și simțămintele mele cele tainice.

Nici Neagoe din Periș, care, de multe ori, de bine m-a dăscălit.

Vorbele lunecau pe buzele Voicăi ca arcușul pe cele mai gingașe și mai răscolitoare strune, se legănau, lăstuni, câteva clipe în văzduh, apoi mi se cuibăreau în cuget, în inimă, izvodind gânduri de aur. Mi se limpezea mintea; îmi tresălta, în lumină, întreaga faptură.

„Dar, Radule, să nu-ți închipui că astea sunt doar gândurile mele, ale unei fete de dregător surghiunit de bunăvoie în Hațeg; sunt ale celor mai mulți, boieri și norod. Noi știm că dușmanul e puternic, atunci când noi ne arătăm slabi, dezbinați și milogi; și slab, atunci când noi suntem tari, uniți, îndrăzneți, hotărâți a ne apăra. Tiranii și cei care poftesc a ne subjuga întâi ne dezbină, ne ucid încrederea în noi, ne înăbușă dragostea de libertate, de viață, preschimbându-ne în victime nevolnice, ușor de răpus. Deci să nu ne îndoim de biruința noastră, să nu șovăim, că din mâinile îndoielii, ale neîncrederii și nehotărârii armele cad ușor”...

Gândirea și simțămintele Voicăi, înalte, îndrăznețe, drepte mi le îpleteam cu ale mele și băgam sama că erau aidoma. Și fără voia-mi îmi răsări în minte vorba unui dascăl din Florența care zicea: „Tinere din Valahia, află că n-am venit pe lumea asta ca să fim doar niște făpturi la îndemâna morții și a putreziciunii. Te povățuiesc să lupti și să birui. Iar dacă, totuși, ești înfrânt, te îndemn, a nu deznădăjdui: înfruntă golul din jur cu un surâs”... Ci eu l-am întrebat: „A izbutit oare cineva, pe lumea asta, să-și întemeieze fericirea numai pe surâs?” Mi-a dat răspuns surâzând: „Leonardo da Vinci, marele nostru meșter

în toate artele și în toate filosofiele. El a zugrăvit chipuri de sfinți și madone totdeauna surâzând. Și pe buzele Monei Lisa del Giocondo i-a scris tot un surâs, un surâs misterios. Și, totuși, cel care a zugrăvit acele surâsuri tulburătoare, ciudate, dar întru totul omenești, a fost unul din cei mai singuri, mai nefericiți oameni din lume. Iar dacă și el a surâs în fața durerilor, dacă a surâs înțelegător, îngăduitor pentru neînțelepciunea ori răutatea oamenilor, însemnă că a găsit temeiul lumii și leacul amărăciunilor și al durerilor vieții: surâsul”...

Voica m-a dojenit:

„Se poate ca și morții să suradă. Dar, Radule, după credința mea, ca să surăzi, trebuie, totuși, să fii viu. Și ca să trăiești se cere să te și lupți. Înțelegi? Surâsul așa de plăcut ție în acest moment, este doar arma neîncredătorilor, a celor care se tem de orice altă armă, a celor care nu se mai zbat pentru trăirea cea vrednică, dreaptă, frumoasă”...

Voica!... Vrajă era numele ei și cântec. Făptură, dacă nu fericită, măcar credea în fericire. Tristă fiind, surâdea dureros și dulce totodată. Când o înveselea bucuria, râdea cu buze rumene și dinți strălucitori, rânduți fără greș. Râdea din toată inima și totuși cuviincios, gingaș, tinerește. Sinceră, prietenoasă, bună. Și totuși, uneori, firea ei mi se părea alunecoasă, furișă, chiar vicleană. În fața ei păream un tânăr bătut de vântoasele îndoielilor: un tânăr fără căpătâi, ars de neîmpliniri; simțeam cum mă dor toate dorurile lumii. Iar ea, Voica, deși avea doar optsprezece ani și rostea vorbe obișnuite, știa totuși să le încarce cu povăța și podoaba multor înțelesuri înalte și agere, care-mi pătrundeau în cuget și se înrădăcinau acolo, ca să nu mă mai părăsească niciodată.

Iar acum cred că, în fapt, nu m-au părăsit niciodată tocmai pentru că ea, Voica, mi le-a pecetluit în cuget și în inimă, cu pecetea surâsului ei trist. Căci așa surâdea: trist. Iar cele puse pe sama dascălului florentin, în fapt ea mi le insuflase. Sub razele acestui surâs mă legam cu mine însumi să fiu puternic, foarte puternic, să înfrunt toate primejdiile și să le birui, anume ca să păstrez bucuria acelui surâs nepereche.

Pentru că mă rătăcisem pe cărările gândurilor, Voica s-a ridicat și, depărtându-se câțiva pași prin iarba înmiresmată, a început să cânte: „La fântâna din răzor, / Apa toată-i numai dor... Dorul unde zboară / Face inima vioară”...

Apoi a zis:

„Deocamdată bine-ai făcut că te-ai întors în vatra strămoșească. Puteai să rămâi printre cavalerii din jurul lui Bayard”...

„M-au și poftit, de multe ori, să rămân. Dar pentru mine, ca pentru orice român, vatra poate fi a casei, a curții, a satului, a țării. Adică acolo unde arde focul dătător de căldură și lumină, acolo unde pâlpâie flacăra nestinsă a dragostei, unde fierbe hrana, unde se încălzește

trupul cuprins de gerul iernii, unde se deapănă poveștile, unde se mărturisesc durerile și necazurile, unde se pun la cale ticăloșiile și vredniciile, unde se hotărăsc nunțile, unde se cântă doinele și baladele, unde se șoptesc dragostele, unde, ca aici și acum, se deapănă amintirile, unde se ascultă mutul prohod al stingerii din viață”...

„Și mai departe, Radule, a adăugat ea, vatra e sălașul duhurilor, al sufletelor străbunilor. Drept aceea tu ai datoria s-o aperi, iar eu să-i întrețin focul sfânt, să nu se stingă în veci de veci”...

Lângă dânsa, pădurile Prislopului, o horă de miresme legănată de zâne și beată de făgăduința unei nepământene fericiri. Privirile, vorba, surâsul ei îmi porunceau un legământ către mine însumi, mai solemn și mai tare decât atunci când am îngenuncheat în fața lui Bayard, nașul meu, să fiu cu adevărat cavalerul fără frică și fără prihană, în bătaia pentru libertatea țării, iar Voica să-mi fie călăuză și lumină.

Și cred că, în clipele acelea, viața mea s-a cârmit pe altă cale: pe calea băătăiei necurmăte, pentru un țel nemăsurat de înalt.

Până în iarnă, cu toată sânguința de care-s vrednic mi-am pregătit cetele: arcași, halebardieri, sulitași pedestri și călări, la care am adăugat câte două sute de buzdugănari, armă în care eu ajungeam să mă pricep ca nimeni altul, și arcănarii tăi, cavalerie Antonie. M-au ajutat căpitani Tudor din Drăgoiești, Toma din Petroșani și Nicolae Cînde, precum și Benga Stanciu și Stroe Buzoianul, care ajunseseră apoi căpitani de frunte în oștirea mea. Mă încurajau toți boierii pribegi; și chiar m-au ajutat cu bani. M-au sprijinit hațeganii, sibienii și făgărășenii. Sfaturi și îndemnuri mi-au dat multe fete din Hațeg. Începură chiar să-mi zică „Neastâmpăratul”, „Năvalnicul”... Una, pe care am pus-o chiar drușcă la nuntă, mi-a zis, lingușindu-mă: „Ești frumos parc-ai fi căzut din cer. Și ne prăpădim toate după tine și ne sângerezi inimile de ne vine să ne facem sama. Ești voievodul nostru și ne-ncurci cărările, furându-ne mințile. Ca să ne potolim dorul, ia-ne și pe noi în cetele tale de ostași. Te slujim, toate, fără cârtire”...

Unii boieri spuneau însă că aș avea prea mult curaj. Că aș fi chiar primejdios. Mă bucuram, pentru că, după mine, curajos se numește numai acela care socoate că tot ce-i drept trebuie să fie și cu puțință și că, măcar uneori, și este cu puțință.

Făcurăm nunta în cășlegile de iarnă. Nunțașii: boieri pribegi, cneji, juzi, țărani din această parte de țară. M-am supus tuturor datinilor din partea locului. Și, drept să spun, mi-a plăcut: pentru frumusețea miresei, pentru înțelesul adânc al fiecărui amănunt din țeremonial, pentru urările de bine și de spor în casă și în neam, pentru veselia tuturor.

O, fiul meu, când gândesc la nuntirea mea cu Voica mi se dezlanțuie amintirile, aleargă și zburdă și-n arcalele cuvintelor nu pot să le mai prind.

Și chiar de le-aș prinde, ticăloșii de jos nu-mi mai dau răgaz să ți le înșir.

Vai, cât am greșit crezându-l pe Drăgan postelnicul a fi de o prostie desăvârșită, când, în fapt mânua o viclenie și o răutate greu de depășit.

La nuntă toți îmi spuneau măria-ta, măgulindu-mă cu adaosul că bunătatea, vitejia și frumusețea alcătuiesc treimea coroanei oricărui voievod al cărui nume se scrie, cu slovă mascată, în inima tuturor. Ci, atunci, nu doream a fi domn. Voiam doar, așa cum mă povățuia și socrul meu, Vlaicu vornicul, să fiu primit în Târgoviște, ca să-l slujesc pe Neagoe Basarab, în ceasul când sultanul va pofti încă și mai avan să ne înjuguie.

Ci eu m-am gândit, ca, înainte de a mă înfățișa voievodului Neagoe Basarab, ca slujitor credincios, deși sunt drăculesc de neam, iar măria-sa este cel mai de frunte dintre dănești, să fac un drum până la Istanbul. Să cunosc ceva mai mult și din viața de acolo. Știam că, în Apus, Carol Quintul, împărat al Împărăției romano-germane și rege al Spaniei, povățuit de un cărturar italian numit Gattinara, urmărește a se ridica deasupra tuturor regilor și principilor creștinătății, precum a fost cândva Carolus Magnus, și să adune întreaga creștinătate sub schiptrul lui; vrea să stăpânească și Lumea Nouă, adică acele întinse pământuri pe care acum le descopăr corăbierii spanioli. Să facă adică o „*Monarhia universale*”, cum zice, pe scurt, un stih în grai spaniol: „*Un monarco, un imperio y una espada*”, astfel ca „tot ce luminează soarele” să fie sub porunca sa și sub povața bisericii catolice. Dar se aude că același lucru îl vor și sultanii. Și deci între aceste uriașe puteri se va dezlănțui, curând, cumplit război.

Durerea noastră-i că stăm cu țara între acești doi uriași, gata a se înfrunta.

Am peregrinat mai bine de jumătate de an prin Țarigrad. Văzui și învățai o samă de lucruri, osebite de trebuitoare pentru ceea ce urmăream să fac în viață. Orașul mi s-a părut de o îmbulzeală năucitoare: peste 500.000 de locuitori: ieniceri, spahii, negustori, zarafi, corăbieri, meseriași, pierde vară, cerșetori, de felurite neamuri: evrei, armeni, țigani, arabi, persani, greci, albanezi, turci. Da, și turci, cam jumătate din locuitori.

L-am căutat pe vărul meu Mihail și l-am găsit cu turban, cu șalvari, și cu nume de Mehmet. Îndată am aflat ca la cuget era mult mai turcit decât la îmbrăcăminte. Am stat, totuși, în preajmă să-l înțeleg mai bine și pe el și împărăția care ni l-a furat.

Mi-a povestit, cu mare fală și mândrie, despre cuceririle otomane, despre puterea cea nemăsurată a padișahului, Selim Sângerosul. Despre sultana validé, Hafsa-Șatun, cea nepomenit de frumoasă și de curajoasă, singura faptură care nu tremura sub privirea Sângerosului.

Vorba lui era: „Puterea este o soție pe care o poate dori și dobândi numai acela ale cărui buze nu pălesc, nu tremură sub sărutul ascuțitului de iatagan”... Iar vărul meu Mehmet se lăuda:

„Eu am dobândit această tărie de cuget; urmează să mă însoțesc cu puterea”.

Un singur lucru n-a izbutit Șatun sultana a-l împiedica pe crudul ei soț: de a-i ucide doi băieți – a avut trei. Sultanul l-a păstrat numai pe Soliman; pe ceilalți i-a sugrumat, pentru ca, după moartea lui, urmașii să nu se sfădească pentru ocârmuire și să slăbească împărăția sau s-o împartă între ei. Se zice că și pe Soliman ar fi vrut să-l ucidă, pentru că ar fi cutezat să-l dojenească pentru cruzimea cu care i-a pedepsit pe egipteni, după ce le-a cucerit țara. Și ca să-l piardă i-a dăruit o cămașă otrăvită. Dar frumoasa Șatun, bănuind gândul ucigaș, a dat unui slujitor să îmbrace întâi acea cămașă. Așa s-a făcut că azi îl avem sultan, la șir cu marii cuceritori ai lumii.

Despre șehzade, adică tânărul urmaș Soliman, vărul meu Mihail-Mehmet mi-a povestit numai minuni și laude. Și a făcut-o cu țelul de a mă copleși, de a mă înspăimânta și a mă hotărî să mă turcesc și eu. Este acest tânăr urmaș al sultanului Selim cam de vârsta mea, palid la față, întunecat la privire, tăcut, gânditor, înțelept și foarte iscusit la vorbă. A fost crescut cu mare grijă, cu dascăli otomani, greci și apuseni. Închis în Serai, i se citea, de trei ori pe săptămână, din cărți de istorie, de filosofie, de legi. Îi place chiar să ticluiască stihuri. Și-a făcut și o foarte bună deprindere ostășească; a învățat meșteșugul armelor împreună cu pajii creștini din naștere, printre care s-a numărat și vărul meu Mihail-Mehmet. L-au ales, ca și pe ceilalți, pentru însușirile lui deosebite: deșteptăciune, îndemânare, curaj, vitejie, frumusețe, bărbăție, habotnicie întru credința Profetului. Din acești prieteni de învățătură, când a ajuns sultan, Soliman și-a ales vizirii, pașalele, beii. Mehmet, fostul meu văr, se mândrea că a dobândit învoirea de a purta îmbrăcăminte colorată în roșu și galben, cum numai otomanii au voie să îmbrace. Se știe că grecilor nu li-i îngăduia a purta decât straie cenușii, jidovii stânjenii, armenii cenușiu deschis.

În toate, Soliman se pricepe de-a minunea; dar mai ales în alcătuirea legilor. De aceea azi îi zic *el Kanuni*, adică legiuitorul. Se spune că-i place adevărul spus răspicat, fățiș, că disprețuiește vorba goală, iar când află că e rostită cu viclenie ori înfășată în scutecele minciunii, îndată cheamă gădele. Vânează cu multă dibăcie și în pădurile din Balcani și în pustiul Arabiei. Îi place să viziteze haremul, să asculte muzică și să se desfete privind dansul odaliscilor. Dintre toate cadănele și-a ales-o pe Roxelana, ucrainiancă de neam, care-l vrăjește și-l stăpânește cu frumusețea, cu vicleniile muieresti și farmecele întregii ei făpturi.

Așa cum vorbesc acum, s-ar părea că în împărăția otomană totul e bine și frumos.

Dar, câtu-i de întinsă și de lătită, această împărăție se hrănește mai ales din pradă și din războaie, din birurile grele puse pe grumazul noroadelor supuse.

Bine am făcut că m-am dus la Țarigrad: am aflat despre planurile cele mari ale sultanului de a cuceri Evropa și ostrovul Rodos, cu cetatea cea vestită și tare. Zicea Selim sultan: „Dacă eu n-am putut cuceri Evropa, fiul meu Soliman o va cuceri, după cum va cuceri Mediterana, începând cu ostrovul și cetatea Rodos”.

Uitai să spun că în Istanbul întâi l-am căutat pe fratele meu Bădica. Prins cu treburile lui de negoț și cu uneltirile domniei, s-a arătat neprietenos cu tovărășia unui frate vitreg ca mine. De aceea l-am căutat pe Mihail-Mehmet. E cu cinci ani mai mare decât mine, cum am spus. E ambițios, îndrăzneț, voinic, bun luptător, mult dornic de mărire. Când era de-o lege cu mine, e-adevărat că mă înțelegeam mai bine decât cu fratele meu Bădica și prieteni buni am fost. Doar poate pentru atât îmi era ciudă pe el: că mă întrecea la galop cu calul. Acum, când se făcuse turc și ienicer, așteptând ca prietenul lui, sultanul, să-l facă beg, pașă, vizir, seraskier și chiar mai mult, voia să-mi arate aceeași prietenie, ca altădată, dar nu-l mai puteam crede. Și cu cât se străduia să fie mai prietenos, cu atât îl bănuiam mai mult de fățarnicie. Uneori mi se părea că mai aud în el câte o șoaptă din graiul sângelui. Dar îndată se răzvrătea și scrâșnea vorbe învățate de la dascălii lui musulmani:

„Toți ghiaurii sunt spurcați, parșivi, tâlhari, nemernici și vrăjitori”.

„Adică, tu așa ai fost, până mai ieri?”

„Așa! Dar m-am curățat de toate relele, trecând la legea profetului, cu trupul și cu sufletul meu”... cuvânta rotind ochi groaznici, scăpărând scânteii și fulgere ucigașe. Zicea despre Soliman numai laude:

„Ca să arate că va să ocupe întreaga Europă și întreaga lume, că va împlini porunca sângerosului său părinte, Soliman sultan și-a ales ca model pe Justinian și pe Constantin cel Mare. A învățat carte evropenească. Chiar marii dregători, ca și soția, Roxelana, tot dintre evropeni și creștini trecuți la islamism și-i va alege. Credința tânărului sultan este că va cuceri Evropa cu evropeni, proaspăt trecuți la mahomedanism. Iară eu voi fi în fruntea dregătorilor lui”.

Nu-l credeam, dar mă minunam ce repede a ajuns a se crede.

Mihail – îmi vine greu să-l cred și să-i zic Mehmet – m-a purtat prin Topkapi Sarai, unde, prin uimitoarele palate cu pereți zugrăviți în albastru, galben, roșu, cu flori și desene numite arabesc, cu balcoane și margini din lemn și marmoră, cu stâlpi subțiri cu înflorituri aurite, cu ferestre înalte și luminoase, cu brâie late, albastre, cu scriitură,

adică slove alcătuite din linii, cârlige, cârligașe, puncte, frânturi de cerceulețe, tălmăcind versete din Coran, cartea sfântă a musulmanilor.

Tot el, Mihail, m-a însoțit și în Sfânta Sofia. M-a cuprins o necuvântată bucurie, amestecată cu un soi de amețală și de teamă, învârstate cu uimire: cum au izbutit oamenii să înalțe asemenea minunăție? Voinic și mândru în statul lui, Mihail se fălea că, așa cum Mahomed a schimbat această uriașă biserică în moschee, adăugându-i patru minarete, tot așa, el, Soliman sultan, va preface-o pe cea din Roma, cu numele Sfântului Petru, în geamie.

Ascultam, mă îngrozeam și mă minunam totodată: atâtea coloane cu capitele înflorate și atâtea arcade sprijinind o cupolă care parcă ține să se măsoare cu bolta cerului, atâtea înflorituri din aur și pietre prețioase să fie ale lor, ale otomanilor, după ce... Au așezat altarul profetului înspre Mecca, iar de coloane au atârnat plăci mari, rotunde, albastre, cu versete din Coran. Totul e rânduit așa fel ca să se vădească nemăsurata putere a credinței și puterii otomane, ridicată prin iatagan deasupra tuturor puterilor din lume.

Dar află, Vlade, coconul meu, că a mea nestrămutată credință este: oricât de puternic, de înfricoșător s-ar arăta sultanul, tot ar putea fi înfrânt, dacă împăratul Carol Quintul și regele Francisc, împreună cu ceilalți stăpâni ai noroadelor din Europa, de la Oceanul Atlantic până la noi, s-ar uni. Ales că armia sultanului seamănă mai mult cu o hoardă și că mulți ieniceri s-au născut bulgari, sârbi, români, unguri, polonezi, germani, greci, sloveni, ruși, circazieni; iar acângiile sunt niște vântură lume, tâlhari crunți, mereu cu ochii sticliți după pradă și nelegiuit omor. Nu-i o oaste, ci o cumplită și besmetică adunătură de hoinari și derbedei sălbătăciți, care galopează nebunește în jurul armiei sultanului, pârjolind pământul și înspăimântând oamenii cu iataganul și sulița morții. Nu vitejia ori priceperea în mânăuirea armelor, ci iureșul smintit, înfricoșător, sălbatec li-i semnul purtării și calea biruințelor. În războaiele mele, doar arcânarii lui Stanciu Benga și ai lui Stroe Buzoianul dacă le-au mai venit de hac. Și fiindcă adusei vorba: lupta cu arcanul am deprins-o de la un italian, dar cei care mi-au alcătuit cetele și le-au învățat meșteșugul au fost Benga și Buzoianul. Pentru arcânari pusei să se împletească arcane din fuior de cânepă, bine răgelată, toarsă în fire subțiri, apoi împletite în douăsprezece vițe, de-o anume grosime, fierte în grăsime de urs, ca să fie mlădioase și lunecoase ca șerpilor. Și trebuie să spun că întocmii asemenea oaste, pentru că n-aveam bani pentru alte arme și nici prietenii brașoveni ori sibieni nu-mi dădeau nimica pe gratis sau ca o mulțumire că-i apăram de prădăciunile otomane ori tătare. Scumpe sunt mai ales archebuzele, tunurile și pulberea...

Ți-e somn, Vlade?

— Da, tată...

— Așază capul în brațele mele și dormi.

Coconul se cuibări la sânul părintelui său și ațipi, repede.

În chilie se făcu tăcere. Viscolul de afară parcă se mai domolise.

Numărând mătăanii, starețul începu să moțăie. Mișcându-mă încet, să nu fac zgomot, pusei un braț de lemn pe foc.

După câteva minute de fumegare, flăcările se vâlvoiră, sporind lumina și căldura.

Îl ascultasem pe voievod vorbind despre ostași și arme, despre turcitul Mihail, dar mi se părea că vorbea prea stăpânit, prea îngăduitor, parcă n-ar fi cuvântat despre cel mai mare răufăcător al său și al țării.

Coconul tresări, speriat:

— Nu pot dormi, tată. Visez urât: călăi și sânge...

— Atunci stai treaz și ascultă...

Din Țarigrad am plecat în mare grabă, din mai multe pricini. Întâi, pentru că fratele meu Bădica, văzându-mă cu proaspătul turcit și fost văr, Mehmet, mă bănuia că umblu după domnie; că aș fi căutat adică în... Serai tronul Țării Românești, care i s-ar fi cuvenit lui, ca mădular legitim al osului domnesc. Apoi pentru că, aflând că m-am căsătorit cu Voica, Mehmet s-a înfuriat așa de tare, încât a dat să-mi împlânte hangerul în piept. M-am apărat și am fugit. A strigat după mine, fierbând de mânie și ură:

„Nu scapi tu cu viață din Istanbul!”.

A treia zi, m-au împresurat trei arabi armați cu iatagane și numai buzduganele m-au scăpat de ei.

Galopam să scap din cetatea de scaun a sultanului și chiar de pânditoarele gheare ale morții. Fugeam s-o văd, s-o întâlnesc cât mai curând pe cea pentru care se stărnise pojarul mâniei lui Mehmet. Nu știu de ce, dar furia și ura lui mă bucura, îndemnându-mă să șoptesc vorbe asemeni celor din „Cântarea Cântărilor”: Strâns-am miruri aromate, înmiresmată miere am gustat, vin din cupe de aur am băut; ci iată, acum, prietenul, poculul cu zeamă de cucută mi-l întinde să beau. Sunt mândru că, asemeni adevăraților cavaleri, întru cucerirea iubitei va să mă bat... Să mă bat cu ruda mea ticăloșită.

Îmi mut gândul la răzvrățiții care mă pândesc de jos. Lupi flămânzi, cu colți înveninați. Mi s-a amărât cerul gurii și-mi arde de durere. După ce șapte ani m-am războit pentru binele fraților mei, acum mă întâlnesc cu dușmănia și ura lor. Lumea și viața mi se par bârlogul fiarei, labirintul din care nu poți ieși, decât dacă răpui monstrul și ai cu tine firul Ariadnei.

Ci, noi ne aflăm aici, în capcana balaurului cu șapte capete: mânie, pizmă, lăcomie, sete de putere, răutate, trădare și ură; iar Voica nu mai este, de mult, să-mi dea sfat și nici Ruxanda nu vine în ajutor. Ei, dacă ar fi știut ea, care a întruchipat îngerul bun al împăcării dintre

dănești și drăculești...

Măria-sa suspina, cu obidă și nemăsurată părere de rău, iar eu mă întrebam de nu cumva-i înțeleasă cu răzvrațiții: e doar sora Stanei, despre care s-a zvonit că...

Parcă mi-ar fi ghicit gândul vinovat, măria-sa m-a privit îndelung și cumva dojenitor.

— Toți dușmanii, toți care mi-au fost prieteni și-acum mă urmăresc cu ură, îmi află multe greșeli și-mi pregătesc un sfârșit hain. Am socotit, totdeauna, împlinirea domniei ca o îngemănare a măreției cu smerenia, a blândeții cu asprimea. Că am greșit?

Da, am greșit; dar cine, dumnezeule, poate domni nevinovat? Arătați-mi-l și mă închin lui.

Ceasul al patrulea

Lumina candeliei se tot micșora, când ornicul din turn, sunând în noapte nouă izbiri în clopot, ne aminti că a trecut și ceasul al treilea și că ne-au mai rămas doar nouă. Le-am numărat, toți patru, în gând: eu mișcând buzele, starețul prefirând mătăniile, coconul clipind din ochi.

Numai pe chipul voievodului, nicio mișcare. Sta drept în jilț, cu privirea ațintită spre sâmburelul de lumină abia licăritoare din candelă; mi se părea că citește acolo cele înșirate spre povestire.

Când s-a stins zvonul celui de al nouălea dangăt, starețul a trecut mătăniile pe braț și, cu un cleștișor, a îndepărtat scrumul de sub flăcăruia candeliei, a ridicat puntea, a împospătat feștila din iască, a mai turnat, dintr-un șipușor, câteva picături de untdelemn, sporind lumina în chilie. Măria-sa aștepta ceva; aștepta neliniștit. Când de jos se auzi amenințarea:

— Ți-au mai rămas nouă ore de viață, ticălosule!...

Măria-sa suspină:

— Credeam că ne scutesc, călăii... N-ar fi mai bine să dormi, Vlade? Somnul te face să uiți.

— Nu pot, tată, îmi clănțănesc dinții, mărunt și repede.

— Îmbărbătează-te, fiul meu. Nevinovăția ta este cea mai tare pavază. Aici și acum nici spada, nici vitejia nu ajută.

— Tată, mi-ai cetit din cartea măriei sale Neagoe Basarab; unele lucruri le-am înțeles, altele nu. Tu spui că toate acele învățături au fost bune, înalte, filosoficești. Ci eu mă întreb: dacă a avut un părinte atât de bun și de înțelept, dacă a dobândit învățătură atât de înaltă, de ce a pierit fără urmă?

— Nici eu nu știu a le tălmăci pe toate, lămurit și deplin. Pot doar să-ți spun că moartea năprasnică a nevârstnicului voievod vădește cât de rea, de vrăjmașă este încă omenirea, pe care noi ne străduim și ne jertfim mereu mai bună s-o facem.

Dar asta poate o vei înțelege mai bine, ascultându-mi povestirea

până la capăt. Căci povestirea-i mărturisire, mărturisirea-i coborâre și cercetare în tine însuși, e cel mai bun fel de a te cunoaște înăuntrul tău și de a te face cunoscut și celorlalți. Pot zice că sunt și voi fi ceea ce povestesc. Iar mărturisirea din aceste ceasuri de grea cumpănă poate fi învățătura pe care eu, părintele tău, ți-o dau, în ceasul cel de pe urmă.

Spun că, de la Istanbul, m-am întors mult îngrijorat, pentru soarta țării noastre.

Am văzut cât de mult se deosebesc oamenii și țările din Apus, de cei din împărăția otomană. Acolo înfloresc și meșteșugurile, știința și arta, odată cu cel mai nesăbuit și mai înverșunat război pentru putere, bogăție și faimă și odată cu foarte îndrăznețe călătorii pe mări întru descoperirea pământurilor noi, necunoscute. Dar în sânul credinței apusenilor s-au iscat multe erezii, așa de potrivnice și de învrăjbite una cu alta, încât puterea țărilor se fărâmițează și le face tot mai neputincioase în războirea cu Împărăția otomană.

În vremea asta, sultanul își sporește mereu armia de ieniceri, spahii și acângii, cucerind norod după norod și țară după țară. Au otomanii un singur gând: răspândirea credinței profetului, cu iataganul. Și știut este că pătimășia întru credință, săvârșește mai mult rău oamenilor decât necredința. Fanatismul, de orice fel, este o boală a minții, o boală întunecată, nedreaptă și crudă, sălbatecă și ucigașă. Iar cei proaspăt intrați în... raiul profetului Mahomed, ca de pildă vărul meu Mihail, care a primit rang de dregător și se numește Mehmet-beg, pașa Nicopolului, sunt încă mai habotnici, mai zeloși, mai pătimiși, mai nebuni decât nebunii. Lasă în urma lor doar jale și sânge.

În împărăția otomană abia acum încep a se ridica zidiri mai de seamă; mai ales moschei și palate. Până acum au făcut să curgă sânge și din pieptul norilor și s-au așezat în ce au găsit, de-a gata. Adică au părăsit corturile și au pătruns în palatele împăraților bizantini și în bisericile creștine.

Ci eu sunt încredințat că vina noastră, a creștinilor, este tot așa de mare ca și sălbăcia agarienilor. Ne sfădim între noi, orbiți de invidie. Ne lăsăm roși de dihonie, în loc să ne unim și să facem oști tari întru stăvilirea primejdiei păgâne. Mulți tineri s-au înfundat în mănăstiri, în munți și în pustietăți, dedându-se trândăviei, așteptând ca Dumnezeu singur să ne izbăvească de cel rău. Creștinii se roagă, iar agarienii îi robesc; că dumnezeul lor e cu iataganul în mână, iar al nostru cu crucea. Iar când am văzut că Prea Înaltul nu ne izbăvește de primejdie, am cărmit-o, zicând că năpasta otomană e trimisă de însuși Dumnezeu, ca pedeapsă pentru nevrednicia și păcatele noastre cele multe.

Acum o jumătate de veac, când Mahomed sultan ataca Țarigradul, împăratul creștin avea doar câteva mii de ostași; în schimb, sute de

mii de tineri căutau izbăvirea păcatelor în mănăstirile din Muntele Athos, ori în grotele Anatoliei și-și petreceau zilele privind cum le aburește sufletul prin... buric.

Dar nu numai retragerea în pustie este primejdie pentru libertatea și propășirea oamenilor și a țărilor, ci și îmbuibarea, adică hrana prea îmbelșugată; patima de a înfuleca fără măsură duce la trândăvire, iar trândăvirea la prăbușire. Eu m-am purtat totdeauna cumpătat, din dragoste pentru mine însumi; vruî să fiu totdeauna voinic și sprinten, mlădios ca șarpele și vânjos ca tigru. Nu m-am cruțat de ostenele oricât de mari, și nici de primejdii, oricât de slute și de amenințătoare, nu m-am temut. De multe ori s-ar fi putut să pier, în numeroasele lupte unde, adesea cu aprigă mânie, am intrat. Până acum scăpai din toate primejdiile, folosind îndrăzneala și iscusința, luptând cu sabia și izbind cu buzduganul, nu ca să ucid, ci ca să înlătur tirania înrobitoare de neamuri. Și o spun, cu mâna pe inimă, că n-am lovit cu fierul decât pe acela care a venit, cu fierul, împotriva mea și a țării.

Ci, în umbletul meu prin Istanbul, am aflat de la Mihail-Mehmet și de la unii slujitori otomani de samă, cuvinte de laudă despre părintele meu, Radu vodă, pentru că, râvnind pacea mai presus de orice, s-a arătat ascultător sultanului și-a adus însuși, fără zăbavă, tributul la pragul împărăției.

E-adevărat că bunicul meu s-a numit Vlad Călugărul, om evlavios în tinerețe; dar, când i-a venit bine, și-a amintit că era feciorul lui Vlad Dracul, a lepădat rantia, mătăniile, cădelnița și stiharul, a urcat în scaunul domniei, împodobindu-se cu hlamidă, spadă și coroană voievodală.

Din Mihnea coconul său și fratele părintelui meu s-a născut vărul meu Mihail, cu care copilărit-am împreună și prieteni buni am fost, precum am povestit. De multe ori, însă, se purta ciudat. Se credea ursit a ajunge „ceva foarte mare”, cum zicea, mai mult decât voievod: pașă, rege și chiar sultan. Între noi chiar îi spuneam, uneori, suguinđ: „Sultanule”... Alteori dădea semne de neîndreptățită cruzime; iar dacă atunci îl dojeneam, râdea: „Sultan blând, nici dracul n-a văzut pe lumea asta!” L-am auzit de mai multe ori spunând: „Mai bine se trăiește pe lângă un stăpân puternic, într-o împărăție mare: ai de toate și te poți desfășura după voie”...

Ne deprinsesem cu el, cu lăudăroșenia lui, deși, de multe ori, era supărătoare. Schimbăcios din fire: proslăvea ceea ce a scuipat și scuipa ceea ce a proslăvit. Folosea chiar o vorbă, pentru care de multe ori ne-am certat: „Credințele se învechesc și scot duhoare de stârv; de aceea trebuie schimbate, măcar de trei-patru ori în viață”.

Când, între noi, vorbeam de războiul pentru libertatea țării ne pocnea cu o vorbă aspră, ca o sudalmă:

„Nătărăilor! Nu vedeți că sultanul e mult prea puternic ca noi,

mărunției și puținii, să cutezăm a-l înfrunta? Zic că mai bine ne-ar prii supunerea volnică. Decât o turmă și-un păstor cu un împărat nevolnic, mai bine cu un sultan viteaz. Eu mă lepăd de legea veche, cum aş lepăda o cămașă murdară”...

Am băgat samă că, deși era drăculesc, mulți dintre dănești, și mai ales cei din neam craiovesc, îi dădeau dreptate. Vorbind odată cu bătrânul Barbu Craiovescu și osândindu-l pe vărul meu turcit, m-a îndemnat să-l înțeleg și să-l iert: „Vrea să trăiască bine, să ajungă om mare, cu vază”.

I-am răspuns tăios: „Ca să înțelegi și să ierți un vânzător de neam și țară, se cere să gândești ca el: să fii de aceeași teapă. Ori eu, flămând de dorul libertății, zămislit și crescut în dragoste de neamul meu român, de vatra strămoșească, văd în trădători niște ucigași. Împotriva dușmanilor țării și ai neamului meu voi galopa, până la capătul zilelor, în fruntea ostașilor, cu buzduganul dreptății întins înainte, cu mantia fluturată în vânt și pe buze cu surâsul încrederii în biruință. Voi galopa înainte până voi birui ori mă voi prăbuși”...

Bătrânul ban Craiovescu m-a privit cu multă luare-aminte și parcă i s-au umezit ochii. A zis: Și tu ai dreptate... Ai mare dreptate. Dar pentru izbândă se cere să fim una. Că numai cei uniți biruie... Ori eu sunt dănesc, tu drăculesc.

Eu asta vrui: să unesc neamurile și să birui. Și iată-mă închis în Cetățuia, iar inima îmi arde de ciudă, dezamăgire și durere.

Să te-ntrebi, o fiul meu, cum însumi m-am întrebat și mă voi întreba până în clipa de pe urmă: cum să fie înțelegere, iertare și iubire între mine și vărul Mihail, fostul meu prieten de joacă și de pozne, care vrea să vină stăpân pe țară ca om al sultanului, să ne înjuguie și să ne nimicească? Pădurea se doboară cu ajutorul unui ram ajuns coadă de topor. Arborii nu pot pedepsi ramul ucigaș. Ci oamenii, neamurile pot și trebuie, datoare sunt, dacă vor să ființeze, să dea călăului pe fratele ticălos, ajuns scula dușmanului.

Acuma, după ce m-am luptat în douăzeci de bătălii cu Mehmet-beg, știu că-i mai înzestrat decât mine la trup, dacă nu și la minte. Dacă ar fi rămas român, cum era prieten și pe gustul Craioveștilor, i-ar fi întrecut și pe Vlad Țepeș și pe străbunicul Vlad vodă Dracul, și ar fi semănat bine la fapte de arme cu Mircea vodă Bătrânul. Bărbat mândru cum rar se numără, vânjos și mlădios ca lama săbiei de oțel. Pe ismailiteni i-a vrăjit cu priceperea de a vorbi, cu agerimea minții, cu știința de a se bate și de a călări, cu îndrăzneala de a se arunca în bătălie, cu știința de a ocărui oastea în războaie și cu puterea de a ieși nebiruit. Dacă nu se încurca aici, la Nicopol, cu nesăbuita-i poftă de a fi domnitor turc în țara română, dacă nu s-ar fi sfădit cu Roxelana, sultana validé, și dacă nu se întâlnea cu mine în război, ar fi ajuns mare vizir și seraskier.

Unii cred că numai eu i-aș fi fărâmițat ambițiile și aș fi ucis faima lui Mehmet beg.

Adevărat, dar nu întru totul. Eu nu acest lucru îl vrui, ci râvnii doar să apăr țara de primejdia cea mare a pašalâcului, adică turcirea țării, precum Mihail s-a turcit și cu noi toți la fel vru să facă.

Și mult mă miram, fiule, că boierilor români nu le venea a crede că urmașul lui Selim Sângerossul, Soliman sultan, se vestea precum un mare ocârmuitor de noroade, un neîntrecut legiuitor, un oștean fără frică și un viteaz cum rar pomeni-va cronica. Mehmet mi-a spus că, încă înainte de a apuca tronul împărăției, voia să știe tot despre Dunăre, despre Carpați, despre grânele și turmele, despre prisăcile și livezile de nuci din Moldova, Transilvania și Țara Românească. Și asta nu numai pentru că-i plac nespusele baclavalele, ci, mai ales, pentru gândul lui de a înrobi fără cârtire pe români ca să-și poată urma, nestânjenit, năvala spre mijlocul Europei. Dorea să afle cât de frumoase sunt românele și cât de iubitoare; dar nu numai pentru că voia să-și înmulțească haremul cu cadâne din neamul nostru, ci, mai ales ca să cunoască vigoarea poporului român și să-i dibuiască dragostea lui de țară și de trai slobod...

În clipa asta se auziră strigăte și zgomote mari, jos în tabăra împrejmuitorilor. Tresărirăm toți.

Eu credeam că ne-a sosit cineva în ajutor: de pildă doamna Ruxanda.

Inimile ne ticăiau de mult dorita nădejde că, totuși, o să scăpăm, o să ieșim din acea capcană, în care singuri am intrat.

Ne năpustirăm afară, cu armele, la bătaie.

Era nevoie, căci – nici azi nu știu cum – șapte slujitori ai răzvrătiților se aflau sus, pe ziduri, în preajma clopotniței. Păreau niște draci negri cu ochi și iatagane sclipind în noapte.

Pe trei i-am prăbușit de pe zid în prăpastie.

Adică măriasa i-a aleluit, cu câte o pocnitură de buzdugan în cap. Trei s-au tras înapoi pe funiile cu care urcaseră.

Pe unul, lovit de mine cu sabia, l-am înhățat și l-am așezat în zăpadă, în curtea Cetățuiei. Era rănit la piept. Înainte de a-și da duhul, a mărturisit că Neagoe și Drăgan le-au făgăduit câte o pungă de galbeni și câte o moșie, dacă ne scot din Cetățuia, vii sau morți.

Măriasa a întrebat dacă mișeii trădători știu că doamna Ruxanda vine din Sibiu, cu săniile și cu strajă destul de mare, ca să răpună răzvrătirea. Că acea strajă se află sub porunca lui Manea, marele vornic, acela dintre dregători care l-a înlocuit, astă-vară, pe Neagoe din Periș, în care măriasa nu mai avea deplină încredere.

Ne-a încredințat că au trimis destui slujitori, bine armați, s-o întâmpine și s-o prindă, pe doamna Ruxanda, înainte de-a ajunge la Cozia.

Așa, firava rază a nădejdlor noastre s-a stins: nicio scăpare!

Oșteanul a murit, iar măria-sa a poruncit să fie îngropat, ca un creștin. Ci starețul a zis:

— Rogu-te, măria-ta, a-l lăsa în sama călugărilor mei... Pe urmă aflai că i-a aruncat hoitul în prăpastie, să-l vadă nelegiuiții răzvrățiți și să se înspăimânte. Dar nu numai că nu s-au înspăimântat, ci încă mai abrașe se înverșunară împotriva noastră.

Așa că măria-sa avusese dreptate: a încerca, în acele momente să-i înspăimântăm, era o zădărnice.

Când ne-am întors în chilie, îl aflarăm pe Vlad coconul, vânat de frig și de frică.

Un călugăr clădi un braț de lemne peste jarul din vatră.

Starețul îl povățui pe cocon să se culce pe laiță:

— Somnul alungă spaimele.

— Nu-mi este a dormire. Vreau să-mi aud părintele povestind. El este cel mai neînfricat și mai cinstit om din câți are țara.

— Adevărul din gura nevinovaților prunci îl auzim... s-a umilit starețul.

Iar măria-sa a împlinit vrerea coconului, urmând a zice:

— Deci, nemernicii cercară să ne fure și cele șapte ore câte ne-or mai fi rămas, din cele douăsprezece făgăduite. Deci va să scurtez mărturisirea: n-am răgaz a o desfășura toată, pe larg.

Îmi amintesc, că, într-o zi, la Istanbul, m-am întâlnit cu moldoveanul Petru, care-și spunea, pe-atunci, Rareș sau Majă, iar de doi ani încoace este domn la Suceava, în locul cumnatului nostru Ștefăniță, mort în chip năprasnic, cum năprasnică i-a fost și purtarea în viață.

Fiind amândoi „os domnesc” zămisliți în afara legii, el din Ștefan voievod și Maria Răreșoia, eu din Radu voievod și Maria Rucăreanca, ne-am simțit cumva frați prin soartă și țeluri. Multe am plănuit întru apărarea țărișoarelor noastre, de asupririle otomane și de necurmatele năvăliri tătare. Ziceam:

„Ne trebuie oaste și iar oaste”...

Gândurile lui se asemănau bine cu ale mele și cu ale prietenilor din Transilvania, cu ale tuturor grăitorilor în românește: să alcătuim o singură oaste și, sporindu-ne puterea cu alianța vecinilor maghiari și poloni, să întocmim un iscusit plan de atac și apărare, întru a stăvili la Nistru, la mare, la Dunăre și la Tisa orice năvălitor.

Întorcându-mă, deci, în țară, am stat câteva zile ascuns la Afumați. Totuși, vodă Neagoe Basarab a aflat.

Și pe când eu mă chibzuiam în taină cu Neagoe de la Periș, cum să pun rânduială să nu mi se prăpădească avuția, un olăcar mă pofti la Curtea domnească de la Curtea de Argeș.

M-am dus, deși Neagoe m-a prevenit: „Ești un drăculesc; să nu te

atragă în vreo cursă”...

M-a primit bine, măria-sa Neagoe Basarab. Și deși era slăbit de o boală ciudată și nu se ridica din jilț, am sfătuit îndelungă vreme. Auzise multe despre mine. Se bucură că învățasem oarecare lucruri vrednice de știut din lumea Apusului și că n-am disprețuit nici învățătura ce-aș putea-o primi din împărăția otomană. Socotind că nu mă hrănesc, nicicum gânduri de domnie, încredințându-se că doresc împăcarea între drăculești și dănești, îmi îngădui să-mi aduc familia în țară. Aceasta era și dorința soției mele, așa ca am „descălecat” pe la Bran și ne-am așezat la Afumați, în casa mea dreasă cu ajutorul lui Neagoe din Periș.

N-am îndeplinit nicio dregătorie în vremea acelui domn învățat, evlavios, dornic de pace, mare ctitor în țară și peste hotare. Darnic din evlavie, Neagoe vodă Basarab a adus moaștele patriarhului Nifon, le-a pus în raclă de argint-aurit, împodobită cu mărgăritare și pietre scumpe, și le-a așezat în mănăstire, cu strălucite serbări. Văzându-i dărnicia, călugării greci s-au strâns în juru-i ca lipitorile, cerșindu-i danii peste danii, pentru lăcașurile de închinăciune din Athos, Sinai, Smirna, Grecia, Țarigrad, Ierusalim, Tracia, Iliria, Dalmația, unde se roagă sau trândăvesc, hrănindu-se din comăndul altora, mii și mii de călugări. Închinările de mănăstiri, adică danii de moșii, prăvălii, păduri, iazuri, turme sau odoare, pentru ca profitorii să se roage pentru păcatele dăruitorului, samănă întrucâtva cu indulgențele, cu hrisoavele vândute de papistași, întru iertarea oricăror greșeli. Călugării ghiftuiți cu pâinea ogoarelor muncite de noi, se cred mijlocitorii între noi și Dumnezeu și ne făgăduiesc împărăția cerurilor. O păcăleală care pricinuieste mare risipă și nesăbuită înstrăinare a averilor țării.

De asemeni, cu multă cheltuială a cumpărat Neagoe Basarab, din Constantinopol, icoane făcătoare de minuni, evanghelii îmbrăcate în aur și pietre scumpe, cruci, talere, cățui și candelă de argint. Iar doamna Despina a strâns și ea, pentru sine, multe giuvaerice: pafte, salbe, brățări, diademe, inele, cercei, despre care se spune că, măcar o parte, le-a vândut ca să termine mănăstirea de la Curtea de Argeș.

Vodă Neagoe Basarab cunoștea că am câteva cete de oșteni, ca orice boier mai cuprins și că mă pricepeam bine la războirea cu sabia și buzduganul. Nu arăta, dar simțeam că-i plăceam și-i insuflam încredere.

Așa s-a făcut că în vara anului 1521 să mă trimită sol și iscoadă la Țarigrad, zicându-mi:

„Bolnav sunt, Radule, și, de-o vreme, rele presimțiri dureros mă chinuie. Pare-mi-se că nu voi vedea sfârșită ctitoria mea de la Curtea de Argeș: nu-i încă zugrăvită. L-am tocmit pe Dobromir de la

Târgoviște, dar alți zugravi, călugări la Athos, vor s-o zugrăvească ei... Ci eu nu mai am bani cât îmi cer. Zic că mă afurisesc dacă încredințez altuia această sfântă lucrare. Iar eu mă tem foarte de blesteme, cum mă tem și de gândurile noului sultan Soliman.

Mergi deci la Țarigrad și află ce zavistii se macină pe-acolo și stiricește-mă, în grabă”.

Am zis:

„Măria-ta, pentru asemenea treabă se cuvine a trimite om mai în vârstă, mai cunoscător al tainelor unei împărății, mai hârșăit într-ale lumii”...

„Trimit pe cine-l cred mai înțelept și mai dibaci, mai vrednic și mai de credință, iar tu ai fost zălog la Țarigrad, ai umblat mult prin lume, ai fost părtaș la războaie în Italia, ai cunoscut mulți oameni. Și-apoi acolo dacă te pui bine cu vărul tău cel turcit, poți afla multe de la el”.

Plecai deci, în iulie, în ziua de Sântilie, pe-o vreme fierbinte, cum rar se-ntâmplă prin părțile noastre. Șoiman mi se albise de spumă. Abia după ce am trecut Munții Balcani am dat de ceva răcoare, iar la Edirne mă lovi o vântoasă și-o furtună cu grindină cât oul de găscă, gata să mă ucidă și pe mine și armăsarul.

A fost acel 1521, an greu, cu mari și multe necazuri și întâmplări nenorocite.

Știam că, în conciliul de la Latran, ocârmuitorii creștinătății apusene hotărâseră războiul împotriva sultanului: „*Lupus ille rapax Turcus*”¹. Papa a poruncit „*la trêve de Dieu*” – răgazul lui Dumnezeu.

Dar, în loc de răgaz sfânt, hop, izbucni războiul dintre regele Francisc al Franciei și tânărul împărat al Germaniei și rege al Spaniei, Carol Quintul.

Aflând asta, sultanul Soliman a pornit, în grabă, războiul împotriva cavalerilor din ostrovul Rodos, unde l-a trimis pe marele vizir Ibrahim pașa; iar el sultanul, cu oaste mare se apropie de Belgrad.

Mă temeam să dau ochii cu Mehmet-beg. Dar când auzi de la Petru Rareș că sunt în Istanbul, mă pofti la el, arătându-mi prietenie, ca și cum ar fi uitat pricina pentru care mă dușmănea. Împreună cu Rareș am vizitat palatele și chioșcurile de la Topkapi Sarai și a doua oară parcă le înțelegeai mai bine frumusețea.

Văzusem la Florența, la Roma, la Veneția multe tablouri și icoane înfățișând regi, papi, duci, zei păgâni, sfinți ori fecioare, toate de-o năucitoare frumusețe. La musulmani nimic din toate acestea. Credința lor nu le îngăduie a zugrăvi chipuri omenești: „să nu-ți faci ție chip cioplit”, cum poruncește decalogul, pe care l-au luat și ei de la jidovi. De aceea își împodobesc palatele și moscheile doar cu plăci de faianță, cum am zis.

Ci Mehmet-beg mi-a arătat o carte cu filele zugrăvite cu ales și gingaș meșteșug, înfățișând o vânătoare împărătească, unde zeci de

pașale și de slujitori, îmbrăcați în straie verzi, galbene, albastre, roșii, cu turbane mari de mătăasă albă cu vârfuri roșii, călări pe cai roibi, albi, murgi, struniți cu frâie aurite, armați cu sulite, arcuri, buzdugane, hăituesc fiarele pădurii și le gonesc spre poiana unde padișahul, în strai auriu, călare pe un strașnic armăsar negru, le înțeapă cu sulița sau săgeata. Mehmet-beg mă lămurea:

„Lui Selim sultan îi place să vâneze și tigri și lei, dar bucurie deplină simte atunci când sulița lui străbate trupul unei căprioare ori cu buzduganul trăsnește fruntea unui cerb”.

Ca să-mi facă voile, turcitul meu văr, mult prea binevoitor, mă duse într-un chioșc de unde am putut s-o văd pe sultana Roxelana, soția cea mai de credință a noului și tânărului sultan Soliman. N-am știut ce să-i proslăvesc mai mult: îmbrăcămintea osebit de scumpă, giuvaericele neprețuite, părul ca borangicul, fruntea luminoasă ori ovalul obrajilor, nasul drept, bărbia, gura, încondeiate parcă de-un meșter nepomenit cu o peniță smulsă dintr-o aripă de înger. Căci totul la ea-i de minune. Dar mai cu samă ochii: mari, rotunzi, negri scânteietori, ținând cu neuitată putere și ameitoare vrajă.

O, fiul meu, sultana validé este cea mai frumoasă femeie din lume; este minunea minunilor. Dar n-aș fi dat-o pe Voica nici pe o sută ca dânsa. Că mai presus de strălucirea de pe din afară a făpturii omenești este lumina ce izvorăște din inimă. N-au preț decât razele ce se urcă dimineața, în zare: ele vestesc bucuria și căldura și lumina soarelui. Când ajunge în amiaz, razele lui ard și orbesc.

Povestesc toate acestea, ca să aflu și tu câte ceva din cele ce umplu lumea, dar și ca să mă liniștesc, să-mi limpezesc mintea, ca să pot povesti despre moartea pretimpurie a lui Neagoe Basarab. Bolea el cumva, mai de mult, dar era încă tânăr și nutrea gânduri mari pentru țară...

Ceasul al cincilea

Aici, glasul de aramă al orologiului ne aminti iar că ne aflăm în primejdie de silnică și nedreaptă moarte. Numărarea loviturilor în doaga clopotului devenise un soi de deprindere: una, două, trei, patru... parc-am pași, fără întoarcere, spre hăul neființei. Spaima apropiatei morți ne amorțea mâinile, picioarele, limba. Chiar gândurile ne înghețau.

— Mai ai de trăit șapte ore! răzbătu urletul, când ciocanul orologiului sfârși trista-i numărătoare.

Măria-sa clătină fruntea, surâse și urmă:

— Ucigașii de jos mi-au sfâșiat firul povestirii și mi-au spulberat gândurile. Să urmez de acolo de unde-mi aduc aminte.

Mă aflam deci în Istanbul, în acele zile din septembrie 1520, când a răposat, după opt ani de sângeroasă ocârmuire, Selim sultan,

cuceritorul Siriei, al Libanului și al cetăților sfinte Mecca și Medina. Dar porecla de Sângerosul și-a câștigat-o măcelărindu-i pe egiptieni.

Șehzade Soliman moștenea tronul. Avea douăzeci și cinci de ani. Înalt, voinic, cu fața prelungă, împodobită cu ochi mari, albaștri, nas vulturesc, gură mare, mustață bălae și bărbie puternică. La ținuturile înmormântării sta în șa țănoș, mândru și trufaș, întunecat la față, să-i ia spaima cei peste o sută de mii de otomani și alte nații aduse a fi față la punerea în pământ a sângerosului său părinte. Nici turbanul mare, alb, cu vârful galben auriu, nici cele trei pene de bătlan, albe, cu vârful negru, nu-i îmblânzeau cu o iotă măcar înfățișarea. Arăta mare durere pentru moartea părintelui său; dar și mândru foarte că se proclama padișah și că era sortit a păzi, cu strășnicie, liniștea și rânduiala în împărăție, să nu se ivească vreun alt poftitor de putere, cu care să-și măsoare priceperea și îndrăzneala.

Încă de pe acum este asemănat cu Alexandru Macedoneanul cel Mare. Și pentru că se crede urmașul califilor arabi a plănuit să cucerească toată miazănoaptea Africii, să treacă în Spania, să facă la loc califatul de la Cordoba și, înaintând dinspre răsărit cu o mare oștire, iar cu alta dinspre apus, să strângă țările ca-ntr-un clește și să le supună.

Dragul meu fecior, îți spun toate acestea ca să cunoști istoria împărăției otomane, să descifrezi gândurile sultanilor, spre a ști cum să ne apărăm de primejdioasa, copleșitoarea lor vecinătate. Dar să știi că, oricât de puternic, aici nu sunt stăpâni ohavnici ca în ținuturile bulgărești ori sârbești. Țara noastră își alege domnii, iar sultanul doar îi recunoaște, îi îngăduie dacă plătesc tributul. De la tocmelile lui Mircea vodă, sultanul n-are voie a ține oști otomane în țările române și nici moschei n-are învoirea de a zidi.

Dar iată că asemenea stare nu-l mulțumește pe sultan. Ne răpește Dobrogea, cetățile și orașele de la Dunăre. Ne tot îngustează țara, răpindu-ne fâșie cu fâșie. Ne pândește de pe malul de la miazăzi, din Hârșova, Silistra, Rusciuc, Nicopole, Vidin, precum tigrul cel hrăpăreț. Nu ne mai îngăduie a zidi cetăți și foarte se supără și ne ocărăsc că în jurul mănăstirilor înălțăm ziduri ceva mai tari. Nici case din piatră, mai înalte de două caturi nu ne îngăduie a zidi. Nu se amestecă în credința noastră, deocamdată; dar la Constantinopol de mai multe ori sultanul a descăunat patriarhii, care au arătat dârzenie și neatârnare față de poruncile lui. Iar pe noi, prin oamenii săi, adesea aleși dintre ai noștri, ne învrăjlesc cu ură și dușmănie, vără zăzanie ca să ne dezbine și să ne slăbească tot mai mult puterile.

Mult mă miram că Mehmet-beg îmi arăta o caldă și neprecupețită prietenie, după ce, cu doi ani în urmă, cu moartea mă amenințase. Se îngrijea ca, la gazdă, să nu duc nicio lipsă; îmi trimetea pastramă de berbec și de găscă, pâine dospită, ca la noi, pește afumat, portocale și

chitre, baclavale, încredințându-mă că erau făcute cu nuci, miere și făină românească. M-a vizitat de mai multe ori, pe neașteptate; s-a așezat în jilț și a privit cum îmi încălțam ciubotele, cum îmi rădeam barba ori îmi pieptănam părul. M-a dăruit cu o cușmă de veveriță, cu un pumnal și, de mai multe ori a lăudat cât de bună, de plăcută este îmbrăcămintea otomană.

Și tot timpul când am fost împreună, noi doi sau însoțiți de Petru al Răreșoaiiei, a lăudat, cu vorbe înflăcărare, împărăția otomană și pe Soliman sultan:

„Curând vei vedea cum măritul padișah va cuprinde tot pământul până în India. Marea Mediterană, Marea Roșie și chiar Oceanul Indian vor fi ale lui. Corăbiile venețiene vor fi spulberate și numai ale noastre, otomane, vor pluti pe valuri, încărcate cu mirodenii, mătase, aur, bușind cu bogății haznaua împărăției”...

Cu un fel de mânie, mi-a spus că ajutorul cel mai de samă al sultanului este Ibrahim pașa, rob cumpărat din Italia, din orașul Pompei, tânăr cu strălucite însușiri întru ocârmuirea împărăției, priceput în lingușeli ca nimeni altul, dar și viteaz și destoinic ocârmuitor de oaste.

Arătându-mi iară mult prieteșug, Mehmet-beg m-a poftit la dânsul acasă, în mahalaua Galata, în apropiere de Turnul genovez. M-a primit îmbrăcat în galben și roșu, ca un pașă, cu turban mare, alb, cu moț roșu-foc. Aproape să nu-l cunosc, atât de schimbat părea. Și, spun drept, m-am temut c-o să-mi împlânte hangerul în piept. Dar, nu: mi-a vorbit prietenește, mi-a arătat bogăția în care trăiește și, mai ales, „micul harem”, alcătuit din douăsprezece cadâne, tinere și frumoșele. Ci, înfățișându-mi-le, zise, cu mândrie: „Acum nu te mai pizmuiesc că mi-ai luat-o pe Voica”.

„Dar Voica nu te iubea, Mihaile”...

„Vezi, de aceea-i mai bună legea turcească: muierile-s roabe, îți iei pe care o vrei și câte vrei”...

Acolo, în casa lui, m-a poftit poate și ca să mă înduplece a mă supune și a proslăvi fără tăgadă pe Soliman sultan, pe care și-l socotea prieten și ocrotitor:

„El mi-a dăruit, prietenește, tot ce vezi aici. M-a pus pașă de Nicopole. Plec să-mi primesc slujba, peste cinci zile”.

Tot timpul a vorbit cam așa:

„Prietenul meu, marele padișah Soliman, a învățat cu plăcere și cu patimă istoria Imperiului Macedonean, a celui roman și a celui bizantin; dar mai ales a celui otoman, pentru că voiește a cuceri lumea, așezând pe tot pământul o *pax otomana*”...

Mă gândeam atunci și mă gândesc și acum că împărăția otomană are puterea de a ispiți pe mulți din cei care vor bogăție, măririi și faimă. Cei mai mulți sfârșesc în neagră robie și mizerie, mâncați de

păduchi și de bube. Dar, iată, câte unul ajunge mare dregător și dobândește faimă și bogăție. Spre aceștia se ațintesc ochii tuturor fugarilor și trădătorilor. După ce ajung mari pornesc cu mânie și ură împotriva țării, a credinței, a neamului din care se trag. Sunt și din aceia, ca de pildă italianul Andrea Gritti, bogat neguțator de giuvaericele și pietre scumpe, care se închină și la biserica papistașă din Galata și în moscheia de la Sfânta Sofia; are nevastă italiancă, dar ține și un mic harem, cu roabe frumoase. Zice: „*Vive con Turchi al modo turchesco et con Christiani alla christiana*” ...2

Ci, tăifăsuind noi în haremul lui Mehmet-beg și bând el, pe sub ascuns, oarecare bardace de vin, a dat în doaga nerușinatei trufii, agrăind:

„La urma urmelor, sultanul nu-i nici mai deștept, nici mai îndrăzneț, mai viteaz ori mai crud, mai viclean ori mai falnic decât mine. Sultana Roxelana mă prețuiește foarte mult: o să mă ajute să urc în rangul de mare vizir. Și-apoi, dacă sunt mare vizir... Iar, pentru asta, tu, Radule, mi-ai fi de mare folos. Ți-aș da nume... Rașid, adică, așa cum îți place: cel drept. Ajungi general, câștigi războaie și averi... Știi? Îmi umblă prin cap un gând amețitor. Împreună cu sultanul am învățat despre niște generali bizantini, precum Nichifor Focas ori Ioan Zimiskes, care au ajuns împărați prin vitejia, viclenia, cruzimea, iscusința cu care au știut să folosească biruințele în războaie și muierile în intrigile din palat. Roxelana ar putea fi pentru mine ceea ce a fost Teofana pentru Focas”.

Prefăcându-mă a-l crede, am vorbit despre înțeleptul din vechime care zicea:

„Eu îmi aleg trei neveste: una pentru seminția mea, una pentru plăcerea coapselor mele și a treia pentru sufletul meu. Ci tu o voiești și pe a patra: cea care să te facă stăpânul împărăției”.

„Întocmai! Marele vizir, seraskierul, îl învârte pe sultan cum i-i voia, dacă-i câștigă războaie și-i cucerește țări. Îl poate sluji cu credință, adăugând câte o rază strălucitoare în coroana lui; dar îl poate și înlocui, dacă are voință și ambiție, înțelegi?”

„Înțeleg”... am îngăimat eu, înfiorat de spaimă.

Învăluit în aburul vinului n-a luat sama la șovăirea și spaima mea, ci a zis:

„De când mi-ai luat-o pe Voica, sunt nemângâiat în dragostea mea pentru muieri. Și n-o să-mi aflu liniștea decât atunci când voi avea-o, ici, în harem, pe Ruxanda, fiica lui Neagoe Basarab, despre a cărei frumusețe umblă vestea, deși abia dacă are paisprezece ani. Având-o soție, îi am la mână pe boierii dănești și craiovești... Înțelegi?”

Așa îmi vorbea, el lăudându-se și pe mine înfricoșându-mă. Căci gândul meu era nu cum să ajung slujitor al marelui vizir ori al sultanului Mehmet, ci cum să-mi mântui țara de primejdia robiei

otomane, care de un veac ne amenință în fiecare clipă. Desprindeam din mărturisirea lui cam bețivă și aiurită, nu făgăduința unei fericiri pentru mine și pentru neamul meu, ci un spor de primejdie. Trădătorii, vânzătorii de neam mai răi sunt decât hienele și decât plăgile Eghiptului mai ucigașe.

Deși băusem și eu vin, iar dănțuirea dezmațată a cadânelor mă zăpăcea, totuși am priceput că l-am supărat foarte tare când m-a întrebat răspicat:

„Ei, acum că te-am primit ca pe un vechi prieten, ce zici? Intri în slujba mea? Ajungem stăpânii împărăției... Da ori ba?”

Răspuns filosoficesc i-am dat:

„Când stai la masă cu un mare dregător cumpănește și gândește-te bine la bucatele ce ți se pun dinainte, iar dacă te știi lacom, pune-ți un cuțit în gât”.

M-am ridicat și am plecat.

Prin întunericul ulițelor m-am temut de iatagan fulgerat din ascunzișuri.

N-am pățit nimica: am ajuns cu bine la gazdă.

A doua zi, pe la prânz, m-a întâlnit prin bazar: mă căuta.

„Ai auzit? Măritul padișah a cucerit Belgradul. Încă una din porțile Evropei la Dunăre sfărâmată! Deschisă-i calea spre Buda și Viena. Ține minte ziua de 29 august, după calendarul vostru, ghiaur. Te încredințez, Radule, că sunt în mare cinste aici! Sultanul crede în mine: am învățat Coranul împreună... Îl vom sărbători, peste o lună, ca pe Cihan Padișahi, adică stăpânul lumii; iar văpaia faimei lui se hrănește cu sângele stors din inima voastră, a necredincioșilor”.

A citit în ochii mei păreri de rău și dureri, a râs cu hohote și a grăit, umflându-și pieptul:

„Acum cred că intri în slujba mea, de voie, de nevoie”.

„De ce de... nevoie?”

„Pentru că măritul padișah, până într-un an, va preface Țara Românească, Moldova și Transilvania în pașalâc!”...

N-am rostit cuvânt de împotrivire; ci el a urmat, râzând:

„Dar dacă te gândești la războaie cu marea noastră putere, gândește-te că acolo nu mai trăiește nici Mircea Bătrânul, nici Iancu de la Hunedoara, ori Ștefan al Moldovei și nici măcar străbunii noștri, Vlad Dracul ori Vlad Țepeș”...

„Ai dreptate”, am zis, plecând capul, înspăimântat.

„Atunci, ce mai aștepti? Dacă Voica nu vrea să fie cadână, cumperi roabe grecoaise, sârboaise, bulgăroaise, că pentru circaziene n-ai bani și nici casă”.

Temându-mă să răspund așa cum s-ar fi cuvenit, am surâs și am vorbit despre plecarea în țară și despre familia mea, care mi-i foarte dragă.

„Oricum, i-am spus, prinzându-i brațul și strângându-l cu putere, Mihaile, dacă ți-ai ales această cale și-ai ajuns să te procopsești, nu urî, nu face niciun rău țării, vetrei în care te-ai născut și poporului din care te tragi. Avem, și așa, destui dușmani. Prea destui. Tu, măcar că ți-ai schimbat numele și credința, te rugăm poartă-te cu noi ca un prieten, ca un proteguitor al norodului și al țării”...

„Făgăduiesc! Mai ales că astea se potrivesc bine cu gândurile mele cele tainice”.

Așa ne-am despărțit, părănd că-s gata a merge pe calea deschisă de el, fostul meu văr.

Peste trei zile primii știrea că Neagoe Basarab a răposat, îndată după Sântămăria mică.

În scaunul domniei sfatul l-a așezat pe nevârstnicul Teodosie, episcopisat de doamna Despina și de Preda banul Craiovescu.

Am pornit, în grabă, spre țară.

La Gabrovo, m-a ajuns din urmă și vărul meu, Mihail sau precum se numea acum Mehmet-beg: avea poruncă să se așeze la Nicopole și să privegheze mersul treburilor din Țara Românească.

În Târgoviște am găsit un soi de zăpăceală. Boierii drăculești începeau să se întoarcă din pribegie, iar dăneștii se temeau să nu se ivească domn din neamul nostru, drăculesc. Se spunea că domnia copilului Teodosie se bucura de protegurea sultanului, așa după cum era ocrotit de puternicii și ambițioșii boieri craiovești, „făcători de domni”.

Și cred că, la îndemnul lui Mehmet-beg, episcopii hotărâra să-l trimită pe Teodosie la Țarigrad, cu o strajă puternică, cu 32 de tunuri și cu multe pungi de aur, să cumpere bunăvoința sultanului și a dregătorilor musulmani. Nu-l însoțeau însă nici doamna Despina, nici Preda banul, nici măcar un vornic priceput în mânăuirea strajei, în împrejurări primejdioase. Îl călăuzea doar Stoica logofătul.

După a mea părere, pe Teodosie l-au trimis, cu bună știință, pe un drum fără întoarcere. Din pizmă, din prostie au împlinit voia cuiva. A cui? Nu știu. Nici azi nu știu.

De jale și de spaimă este a vedea ce ambiții și patimi fioroase stârnește, ca din senin, pofta de putere. Și cum astă nesăbuită poftă iscă o luptă pe viață și pe moarte, cu risipă de mult sânge frățesc. Cei mai necruțători potrivnici ai nevârstnicului și ai episcopiei au fost pribegii drăculești care s-au și repezit spre Târgoviște, din adăposturile lor de peste munți ori Milcov. S-au unit cu buzoienii, cu cei aflați în țară, cu Neagoe din Periș, cu Drăgan din Merișani și-au început huirile și pările împotriva lui Preda banul și a doamnei Despina.

În grabă, foștii pribegi au scos din mănăstire pe un călugăr Dragomir, ce-și spunea os de domn, îi dădură numele Vlad, ca al strămoșilor drăculești, și-au pornit spre Târgoviște, să-l urce-n scaunul

puterii. De teamă, neavând oaste, episcopii săvârșiră greșeala de a cere ajutor lui Mehmet-beg, care, pândind din cetatea Nicopole, își și întinsese iscoadele peste Dunăre. Mare bucurie avu Turcitul; și repede trimise cete, chipurile întru sprijinirea episcopiei: a Doamnei Despina și a lui Preda Craiovescu.

Dar drăculeștii, cu voievodul lor, au ajuns la Târgoviște înaintea cetelor trimise de Mehmet-beg. Silit să se bată, în preajma cetății de scaun, deși avea prea puțini oșteni, Preda Craiovescu pierdu bătălia și viața.

Asta convenea de minune lui Mehmet-beg. Trecu și el Dunărea, cu mulți acângii, îi slobozi în pradă asupra țării, îl zdrobi într-o scurtă bătălie pe Vlad, îl prinse, îl trimise la Nicopole, închizându-l în beciurile cetății.

Cred că tot atunci și într-același chip a pierit și sărmanul Teodosie. S-a pierdut băiatul, cam slăbănog, dar pentru care părintele său ticluise carte cu înaltă învățătură, ca să-l pregătească, la vârsta bărbăției, să fie mare voievod, priceput întru ocârmuirea țării.

Unii dănești m-au învinuit pe mine de asemenea nelegiuire. Mărturisesc și jur întru acest amarnic ceas, poate cel de pe urmă, că n-am avut niciun amestec în acel omor. Întâi pentru că nu mi-i în fire a săvârși nelegiuiri. Al doilea, pentru că eu am jurat credință lui Neagoe Basarab și sperjur nu sunt. Al treilea, pentru că în acele săptămâni nici nu gândeam să fiu domn. Iar dacă am primit, nicicum n-aș fi urcat în scaun domnesc, călcând pe leșul unui prunc nevinovat.

Aici, măria-sa a tăcut. Și-a cuprins tâmpilele în palme și a stat cufundat în gânduri. Parcă asculta liniștea, pâlparea flăcărilor din vatră, respirația noastră sugrumată de spaime și urmărea deșirarea unor amintiri, pe care nu mai voia să le îmbrace în cuvinte, ci le închidea în el pentru totdeauna.

Afară viscolul se mai potolise.

Măria-sa ieși în cerdacul chilie. Îl urmași în noaptea neagră. Împreună cu călugării de strajă, cercarăm poarta.

Împrejmuitoarii se grămadiră prin zăpadă, să ne prindă în sulii. Nu-i vedeam: le auzeam izbirea armelor, scârțâitul zăpezii sub tălpi, șoapte, apoi ocările, sudălmile, amenințările.

Unul din călugări aruncă peste zid, în trei locuri, câte o lodbă de fag. Ne răspunseră cu batjocori și amenințări, cu câteva săgeți trase în sus, ca să cadă în curtea cetății. Scăpărară și trosniră și trei archebuze, strivind liniștea și clocotind între dealuri cu un bubuit sec, pierdut în văi și în luncile Oltului.

Ne-am întors în chilie, fără cuvânt.

— Ce s-a întâmplat, tată? Întrebă coconul.

— Nimic, fiule... Hai să povestim mai departe.

Am avut tăria de cuget să-l caut pe Mehmet-beg și să-l întreb cu ce

gânduri a venit în țară. A răspuns fără ocoliș:

„Măritul sultan Soliman, marele meu stăpân și prieten, vrea să facă din țările române un pașalâc mare și puternic. Pașă, eu! Am menirea de a turci tot norodul ticălos și ghiaur, așa cum fac toate pașalele în pașalâcul lor. Vrei să-mi fii slujitor?”

„Nu!” i-am răspuns.

„Te voi sili. Sunt pașă al Dunării; voi fi și al Carpaților!”

„N-ai să poți!”

„Ai să mă împiedici tu?”

„Și eu!”...

Din acel minut nu ne-am mai văzut decât în vifornița bătăliilor.

De la Neagoe din Periș am aflat că boierii drăculești, rămași fără domn, mă caută de sâng. Mă dusei la sfatul lor. Acolo se afla și Drăgan, Udrea și încă alții cinci. Am povățuit:

„Puneți-l domn pe Bădica. E legitim și mai în vârstă, mai copt la minte decât mine”.

Drăgan a socotit că sfatul nu-i rău; dar Neagoe din Periș și ceilalți au stăruit pentru mine: tânăr, umblat prin lume, priceput în orânduirea oștirii, iubit de toți drăculeștii tineri. Am surâs:

„Luând locul unui frate legiuit, teamă mi-i că s-or învrăjbi cugetele și mai mult”.

„Noi știm că măritul Radu voievod pe tine te iubea mai mult decât pe cei legiuiți, feciori și fete”, au zis ei și iar au stăruit.

Cerui îngăduință o săptămână, să mă sfătuiesc cu soția, să văd ce prieteni am și ce oaste pot strânge. Vorbeam așa, pentru că, în cugetul meu eram bucuros să știu și să pot sluji, cu cea mai mare credință, libertatea țării. Pentru asta mă pregătisem ca luptător și cavaler, nu ca să fiu voievod.

Totuși, de ce să mint? În cugetul meu eram mulțumit că mi se făcea această înaltă cinste: să fiu domn!

Dar, în același timp, mă întrebam: Cum va primi Voica această cinste? Se va bucura ori mă va sfătui să stau de-o parte, cuminte, în vremea asta când, în zece ani căzură, sub satâr, patru capete de voievozi? Dacă mă gândeam cum s-o înduplec a fi doamnă, însemna că puterea, faima, mărirea, începeau să mă ispitească, deși încă mă temeam de ele.

Dar în acea neorânduială și-n acel vălmășag, acângii lui Mehmet-beg jăcuiau țara, robind sute de copii și fete frumoase, mânând spre Dunăre cirezi de vite, turme de oi, herghelii de cai, sute de harabale de grâne.

Din casa mea de la Afumați nu mai rămăsese decât zidurile pârlite de flăcări.

Năpasta năpădită asupra pământului nostru, mă îndurera într-atât încât ispita de a primi domnia mă părăsi. Ca să pun rânduială în toate

îmi trebuia un sfat domnesc înțelept, iubitor de țară, unit, fără intrigi și lupte lăuntrice. Aveam nevoie de prieteni pricepuți și credincioși mie și țării. Se cerea să-mi înfirip, repede, o oaste cât mai bună. Și oaste fără bani nu se face, nu se ține. Iar bani, de unde când moșiile mi-s prădate?

În estimp, Mehmet-beg sili pe o samă de boieri să-l poftească a fi domn, rugându-l a veni la Târgoviște și a numi țara cu nume de pașalâc otoman.

În frământările și șovăielile mele o căutai pe doamna Despina cu povața să se adăpostească în Transilvania, cu cele două domnițe, Stana și Ruxanda. Ar fi trebuit să treacă pe la Bran, dar având de luat ceva lucruri de preț din Curtea de Argeș, s-a îndreptat într-acolo, ca să iasă pe la Turnu Roșu. O însoțea o strajă foarte mică. Dacă trecea pe la Bran, o întovărășeam.

La un ceas după plecarea doamnei, îmi amintii vorba lui Mehmet-beg de a o avea în harem pe domnița Ruxanda. Am încălecat și, împreună cu tine, cavalerie Antonie, am părăsit drumul Branului și am galopat după trăsurile doamnei Despina. În apropiere de satul Domnești, ți-aduci aminte? Întâlnirăm un pâlci de acângii. Am ridicat satul și, înconjurându-i i-am răpus, le-am smuls armele și prada și i-am legat de copaci.

Pierdurăm cu trebușoara asta vreo trei ceasuri. Urmând drumul mare spre Curtea de Argeș, întâlnirăm șase spahii: goneau nebunește. Unul avea în șa o copilandă, după strai, cineva de neam mare. Ne luarăm după dânșii. Văzând că-i urmărim, trei s-au oprit să ne înfrunte. Buzduganul meu și sabia ta și-au vădit vâjnoșenia și iscusința: răpuserăm, în câteva clipe, doi spahii. Al treilea goni mai departe. Încurcând drumul, îi prinserăm din urmă și-i învărtirăm în așa fel ca să nu-l scăpăm pe cel care purta prada în șa. Când l-am doborât pe unul, celălalt, slobod, a împuns-o la fugă. Între noi doi, cel de al treilea s-a predat. Spre marea mea bucurie, fata era chiar domnița Ruxanda.

Și mă bucuram că, într-un fel, dobândeam o victorie împotriva lui Mehmet-beg.

La Curtea de Argeș, doamna Despina se afla în mare durere. Nici nu știa cum să-mi mai mulțumească. Le-am însoțit până la Sibiu.

Aici mă întâlnii iară cu Neagoe din Periș și cu o samă de boieri buzoieni. Și iară stăruiră:

„Vrei tu să încapă țara pe mâna turcitului? Nu vezi că acest ticălos s-a tocmit anume să apese cât mai nemilos jugul otoman pe grumazul nostru?”

Întrebarea venea ca o dojană adusă șovăielilor mele. Am mai îngăimât încă:

„Dar dacă dăneștii aleg pe altul, pentru că nu vor voievod din

neamul lui Vlad Dracul? Și-apoi dacă Vlad cel închis la Nicopole își tocmește domnia cu Mehmet-beg?”

„Vlad nu mai trăiește, lămuri unul din cei veniți din Craiova. Auzindu-l cum striga împotriva silniciei, pașa Nicopolului a răcnit: Tăiați-i capul, să nu-l mai aud chelălăind! Și pentru că niciunul din cei din jur nu se grăbea să-i împlinească porunca, însuși cu iataganul lui l-a scurtat de cap”.

Neagoe a urmat:

„Ești tânăr, ai încropit câteva cete bune. Ai învățat a le ocârmui în luptă”.

Le spusei:

„Eu văd că primejdia cea mare este acum Mehmet-beg. Și pe el nu-l putem birui decât dacă potolim dihonă dintre dănești și drăculești, dacă ne unim. Dar, din pricini necunoscute mie, o parte dintre dănești, mai ales cei din Oltenia se pleacă spre Turcitul. Deși este de neam drăculesc și s-a ticăloșit lepădându-se de legea străbună, devenind coada de topor a sultanului în tăierea țării în două, ca mai ușor s-o dumice bucată cu bucată. Ne trebuie nu un domn al unei familii, ci unul al întregii țări”.

„Ridici atâtea opreliști, Radule, m-a dojenit Neagoe din Periș, că parc-ai vrea să-ți cădem în genunchi ca să primești. Și mai zici că ți-i dragă țara și vrei libertatea ei”...

Grăii, cu mâna pe inimă:

„Spătare Neagoe, ne știm de mult; făcurăm împreună vânători în codrul Vlăsiei, m-ai ajutat, ca un frate mai mare, să învăț a fi gospodar la Afumați, și deci cutez a vorbi deschis: în sinea mea aș vrea să fiu domn. Muma mea, Maria, de multe ori zicea: «Gătește-te, învață, că nu se știe dacă nu cumva soarta te va cere ocârmuitor în țara de domnie a părintelui tău»... Înțeleg că acesta-i, pentru mine, ceasul marei încercări, ceas hotărâtor. De aceea voiesc a o întreba și pe Voica”.

Galopai până la Prislop, unde se afla, împreună cu pruncii. Așezați în jilțuri, sfătuirăm în șoaptă. Voica mă ascultă cu luare-aminte, cu îngrijorare; ochii îi lăcrămară de teamă și de un fel de mândră bucurie.

„Radule, îmi grăi după câteva minute de chibzuire, n-am visat niciodată să fiu doamnă. Ar fi fost o visare primejdioasă. Ci acum înțeleg că nu avem încotro: trebuie să primești domnia; nu pentru noi, ci pentru țară. Te cunosc bine și sunt încredințată că nu vei fi un domn oarecare, ci un voievod deosebit, prin priceperea, îndrăzneala și cinstea ta, prin dorința de a păstra țara slobodă, deci de a te bate și a muri pentru biruința dreptății și libertății românilor și a creștinătății. Om ca tine, Radule, sub mantia voievodală îmbracă, vrând-nevrând, cămașa jertfei de sine”.

Așa mi-a grăit și n-am mai avut nevoie de alt sfat: Voica, soția mea, gândea și simțea aidoma cu mine.

Neagoe din Periș, ca și alți boieri, m-au încredințat că îi vor îndupleca pe craiovești să mă sprijine întru împlinirea Țelurilor mari ale domniei, să intru măreț în cronică. Da, mă rugau să iau domnia. Drept ar fi ca în cronică să se scrie așa: „Temându-se că pierde țara de turci, boierii s-au unit toți, s-au împăcat și au pus domn, cu voia tuturor, pe Radu de la Afumați”.

Eram, deci, domn ridicat de țară, iar dacă sultanul nu mă voia, trebuia să mă impun cu sabia. Să-l silesc să mă vrea!

Doream a fi voievod al împăcării și, iată, a trebuit să mă războiesc fără cruțare.

De la părintele meu Radu voievod și de la Neagoe Basarab am luat învățătură „că domnul care are minte nu-i trebuiește într-această lume altă avuție, fără numai numele cel bun”. Mă bucur că, în domneasca lui înțelepciune, sfătuiește, cu stăruință, despre pregătirea luptei, zicând: „Să-ți tocmești toate tunurile și oștile pre cete cum le va fi rândul”. De la dânsul, ca și de la cavalerii cei vestiți ai Apusului, învățai să merg drept, cutezător, față la față, spre vrăjmașii mei, fără frică, oricât de mulți și de furioși ar fi. Cum leul risipește o cireadă de cerbi și cum lupul omoară o turmă de oi, cât de mare și cum un glonț de tun rășchiră multe cete de ostași, așa și bărbatul viteaz și hrăbor nu se înfricoșează de vrăjmașii cei mulți. De asemeni, Neagoe Basarab învață „că domnului viteaz oamenii îi sunt într-ajutor, iar omului fricos, toți oamenii îi sunt dușmani, și încă și de ai săi iaste gonit și batjocorit și hulit”.

Dar oare m-am arătat eu vreodată înfricoșat? Sau poate mă gonesc, mă batjocoresc și mă hulesc și să mă ucidă vor tocmai pentru că dovedii prea multă îndrăzneală și neînfricare?

Nu știu cum să răspund. Ci de la Neagoe Basarab am mai luat o povață bună, zicând: „Încă te învăț să nu umbli cu oamenii cei fricoși, ca să pierzi cinstea mea și moșia ta”. Ci eu n-am primit nicicând a mă smeri, a avea încredere numai în Cel de sus și în credința asta să ne îmbrăcăm ca într-o platoșă. Smerenia noastră îi ajută pre vrăjmași să ne înjuguiască, după vrerea lor, să ne umilească, să ne robească și țara fără milă s-o jefuiască. Platoșa mea-i dragostea de țară și râvna spre trai slobod, aici, la mine acasă, în grai român și în datină străbună.

Și așa am intrat în vârtej, în iureșul cel mare. Tu, cavaler Antonie, Udrea vornic, Drăghici paharnic, Stroe Buzoianul, Tudor din Drăgoiești, Oancea vistierul, sfătuiți de vel spătarul Harvat, om cu multă știință în rânduirea oștilor, toți mi-ați dat ajutor întru strângerea grabnică a cetelor. Întâi buzdugănarii și arcănarii hațegani, apoi adaosul de cete de călărași, de pedestri. Neagoe din Periș mi-a adus peste cinci sute de arcași pedestri și călări, din cei risipiți după

înfrângerea de lângă Târgoviște. Harvat și Oancea mi-au fost de mare ajutor în cumpărarea armelor de la brașoveni și sibieni, precum și în împrumutul cu bani. Spre marea-mi bucurie, burgmeșterii primiră ruga noastră și se grăbiră să-mi trimită arme. O făceau pentru câștig, dar și pentru că se temeau foarte de năvala otomană. Hans Benkner din Brașov chiar mi-a spus:

„De mult avem noi nevoie de un voievod ca măria-ta”.

Câtă frământare, Doamne, în zilele și nopțile din iarna anului 1522... N-am dormit nicio noapte în casa mea ori în cea domnească din Târgoviște. Ci tot pe drumuri, pe cal, din munte în șes, din Craiova în Buzău, din Giurgiu la Curtea de Argeș și peste munți la Sibiu, Sighișoara și Brașov.

După ce Mehmet-beg s-a tras la Nicopol, mi-am adus familia la Târgoviște, în Curtea domnească, în grija socrului meu Vlaicu, vornicul din Mărgineni. Voica vă îngrijea pe voi, copiii: tu, Vlade și sora ta Anca, micuță, de țâță. Neacșa nu se născuse încă.

Voind a fi domn adevărat, nu o umbră ca nevârstnicul Teodosie, dar nici un tiran ca Mihnea vodă, ci om drept, ca un Vlad, dar fără țeapă, dădui, deci, strașnică poruncă să se adune oastea și să se pregătească de luptă, să învețe cât mai repede și cât mai bine meșteșugul războirii.

De aici încolo, o fiule, viața mea a fost o neîntreruptă alergătură și luptă.

M-au alergat neprietenii și să mă bat mă siliră. De cele mai multe ori m-am apărat, lovind cu o clipă înainte de a mă lovi. Am fost un bătaios, cu înțelesul că n-am așteptat și n-am șovăit, ci am izbit, folosind tot ce mă putea ajuta: credința ostașilor și priceperea căpitanilor, tăria armelor, înfățișarea locului: șes, deal, mlaștină, râu, râpă, codru, ziua, noaptea, iarna, vara, furtuna.

Când olăcarii mă înștiințară că, înfruntând asprimea iernii, Mehmet-beg a trecut Dunărea pe la Turnu și pe la Giurgiu cu multe mii de ieniceri și spahii, am sărit, în galop, peste Argeș, și lăsând trei cete în valea Neajlovului, am înaintat până la râul Vedea. Îndată după straja de dinainte, l-am așezat pe Benga, cu arcănarii lui, la pândă în spatele unei movile brăzdată de râpi. I-am ascuns atât de bine, încât straja potrivnicului venind dinspre Turnu n-a simțit nimic. Când le-a venit bine, au răpezit arcanele și i-au înhățat, trăgându-i în râpi. Au intrat în șfac de arcan peste șase sute de ieniceri, mulți din grosul coloanei care grăbea spre răsărit să se împreune cu cei trecuți pe la Giurgiu. În clipa când îi simții zăpăciți de felul cum piereau în nevăzut cei din față, mă răpezii în ei cu călăreții, trăsându-i cu iuțeala, cu sulitele și buzduganele. În două ceasuri îi risipii pe toți, acolo, în preajma satului Gubavi.

Mă răsucii vijelios înapoi, cu toată oastea, să-i întâmpin pe cei care,

sub porunca lui Mehmet-beg însuși, veneau de la Giurgiu să-mi taie calea către Târgoviște. Grăbea tare spre cetatea de scaun, să-mi prindă familia. Chiar îmi trimise vorbă printr-un călugăr grec că, în trei zile, Voica va fi cadâna lui, iar tu, Vlade și Anca robi la scara lui.

Urlau lupii pe câmpia Burnasului și prin codrii din Vlașca. Ne îngheța viscolul și ne usca setea și foamea. O singură zi avurăm răgaz să prindem trei urși și câțiva cerbi și să le pârpălim carnea, în țișle lungi deasupra vetrelor de jar.

A doua zi, la Ștefeni, izbii încă o parte din cetele de ieniceri și spahii. Neaua, în strat gros, înghețase pe deasupra; pedestrii călcau peste nămeți, dar copitele cailor se înfundau în troian și gheața le tăia chișța. Am tras în spatele unei păduri; pe margine, în dosul arborilor, pe acolo pe unde bănuiam că se vor avânta dușmanii, am ascuns la pândă arcănarii, ajutați de arcași și sulițași. Călăreții și pedestrii i-am împărțit în două: de o parte și de alta a drumului, cât mai bine ascunși.

Știam că potrivnicul avea de trei ori mai mulți oșteni decât mine. Și, de bună samă mult mai deprinși cu războiul decât ai mei. Ca să mi-i îmbărbătez și însumi să-mi sporesc curajul am cuvântat, având ca model vorbirile regelui Francisc și cele citite în „Învățăturile” lui Neagoe Basarab, care povățuiește ca voievodul să iasă cu chip vesel și dârz în fața oștenilor săi, ca nimeni să nu priceapă cumvași că-i este frică de puterea dușmanului. Deci, grăii înălțat în șa:

„Iată, dragii mei căpitani și voi iubiții mei oșteni, că se năpustiră dușmanii asupra noastră, nefiindu-le noi cu nimica vinovați. Îi ocârmuiește unul care mi-a fost văr și prieten, în copilărie, iar acum slugă trădătoare și ticăloasă în slujba dușmanului. Pe acest Mehmet-beg, pe când se numea Mihail, de multe ori, în tinerețe, cu vorbe bune, prietenești și dulci l-am mângâiat. Mai mult decât atât, Pârvu, banul Craiovescu l-a crezut prieten și i-a cerut ajutor; ci el a urgisit țara cu jafuri și pârjoluri, pe voievodul pus de boieri l-a ucis și, deși este lepădat de legea noastră, s-a numit pe sine domn. Iar acum a venit să ia și capul meu și să-și întemeieze domnia, adică pașalâcul lui peste Țara Românească. Deci nu numai capul meu îl vrea, ci și capetele voastre, ale tuturor. Căci râvnește să ne robească, precum a robit sute de bărbați și de fete, în toamna trecută.

Ci eu pre voi nu voi să vă las.

Nici pre voi, nici țara.

Iată, gata sunt să-mi pun capul pentru voi și pentru țară, că-mi este milă de voi și de biata țară.

La Gubavi dovedirăți neînfricare și vitejie. Să luptăm și acum fără frică de moarte! Izbindu-l cu îndrăzneală și cu meșteșug, îl vom învinge pe acest răufăcător, măcar că-i mult mai numeros și mai puternic decât noi”...

Abia sfârșii vorbirea și straja din fruntea oastei otomane se și ivi, în zare. Îmbrăcați în pânză albă, ascunși după copaci, arcănarii așteptară să se apropie. În scurt arcalele lor au înhățat toți străjerii otomani, adică au prins ochii și urechile armiei lui Mehmet-beg și i-au înfundat în troiene, să zacă la răcoare, până în primăvară.

Așa, Mehmet-beg, cu grosul a înaintat orbește, neștiutor.

Când mi-a venit la îndemână, am făcut semn trâmbișailor să sune în partea opusă locului unde-mi era grosul. Iar când potrivnicul s-a îndreptat într-acolo, i-am sărit în spate cu călăreții și cu buzdugănarilor mei. Înaintam prin zăpada bătătorită de ienicerii și spahii lui. Când s-au apropiat de marginea pădurii și s-au înșiruit, în trap, la un semn, arcașii mei i-au împroșcat cu săgeți. În câteva minute săvârșirăm mare vâlmășag în rândurile otomane. Lovirăm cu atâta mânia și iuțeală, că potrivnicii se traseră înapoi, se împiedicară unii de alții, oameni, cai, arme, tarhat, într-o încâlcitură pe care numai sulile și buzduganele noastre dacă o mai descâlceau.

L-am zărit pe Mehmet-beg: spinteca văzduhul cu iataganul, răcnea turbat, cercând să-și dreagă rândurile și să-și întoarcă oștenii cu fața spre noi. Era înfricoșat. Răpezii călăreții și suliașii pedestri să-l împresoare și să-l iau prins. Mult voiam însumi să mă azvârl asupră-i și să-l răpun, în luptă dreaptă. Dar repede și-a cotit câteva cete în lungul Neajlovului și, rupând încercuirea pe unde era mai subțire, fugi spre Giurgiu.

Fugi iepurește.

Lăsa mai mult de jumătate din cete în mâna alor mei.

Câștigasem biruința de la Ștefeni, pe Neajlov. Dar...

Ceasul al șaselea

Glasul orologiului, jalnic sunând în noapte, a tăiat vorba voievodului. Și iarăși, fără voie, număraram în gând, toți patru, cele unsprezece bătaii lungi, de rău prevestitoare, lugubre.

Parcă anume ca să nu mai ascultăm ucigașa amenințare strigată de împrejmuitori, măria-sa suspină ușor, abia auzit, și urmă, calm:

— Da, câștigasem biruința de la Ștefeni. Luasem peste o mie cinci sute de prizonieri. Dobândisem și oarecare pradă: arme, cai, corturi. Dar nu izbutisem să-l prind pe cel care se numea „pașa al Dunării”, pacoste pentru țară și pentru mine.

Pornii întru urmărire. Dar un dezgheț, venit napristan, îmi îngreua mersul. De altfel, izbuti să mă înșele: crezui că va ieși la Giurgiu, ci, cu vicleșug, coti spre Turnu: dintr-acolo îi veneau în ajutor cete noi, trimise de pașa din Vidin.

Așa că abia sfârșisem o luptă și adulmecam, nebunește, alta. Gonind după el, a patra zi îl ajunsesei lângă satul Clejani. Tăbărâse pe loc deschis, în largul lui, pe un câmp în dezgheț.

Întărit cu care și copaci, aștepta să-l lovesc eu.

M-am sfătuit cu căpitanii mei și mai ales cu Udrea vornicul și cu Neagoe spătarul. Mai întâi socotirăm numărul otomanilor și aflându-l cu puțin mai mare decât al nostru, hotărâram a izbi cu toate cetele odată. La răpezeală, mi-am alcătuit planul. Potrivnicului îi lăsam credință că îl atac din toate părțile cu o putere egală, dar, prin mișcările repezi ale călăreților, cătam a izbi mai vârtos acolo unde tabăra lui era mai slabă. Și acel loc slab l-am dibăcit bine. Nici pe arcănari nu i-am lăsat să trândăvească: le-am dat poruncă să folosească frânghiile lor, cu lunecări de șarpe, mai ales împotriva spahiilor. Încercările de până acum îmi arătaseră că un cal doborât și o funie întinsă răstoarnă trei și chiar patru alți călăreți. Mare lucru într-o bătălie!

Cuvântul mi-a fost scurt:

„Vitejilor! Lupul stă la pândă în adăpost, ca un mișel. De-l pocnim cu toată puterea și mânia care clocotește în inima noastră îi spargem țeasta. Trâmbițaș, sună!... La atac, voinicii mei!”

Glasul meu fulgeră furie în cugetul tuturor și năpustirea s-a împlinit așa de repede și de cumplită, că potrivnicii n-au fost în stare să reziste nicio jumătate de ceas. Pe mulți i-am doborât și i-am amestecat cu noroi, zăpadă și bucăți de gheață.

Mă credeam biruitor, dar iată că Turcitul adăpostise jumătate dintre ai lui într-o vâlcea, în spatele unui crâng. Și când noi începeam să ne rărim cetele întru urmărirea fugarilor, săriră, din coasta dreaptă, cu o putere de trei ori mai mare ca a noastră. Se năpustiră întâi asupra arcănarilor pe care-i socoteau, zic eu, drept cei care hotărâseră victoria de la Ștefeni. Acolo, și în acele împrejurări dușmanii mi-l uciseră pe Stanciu Benga, dascălul tuturor arcănarilor mei. Mult l-am jelit în cugetul meu și, ca să-l răzbun, am intrat de-a dreptul în bătălie, mânuind buzduganele, în fruntea buzdugănarilor și a ghiogarilor mei. Am izbit grosul armiei lui Mehmet-beg, drept în mijloc. Prin pârția făcută au intrat pedestrașii și-au tăiat, cu paloșul, până le-au amorțit mâinile de trudă. Arcașii și sulițașii și-au împlinit datoria, în latura stângă. Arcănarii s-au tras spre laturi și și-au continuat meșteșugul lor, împlinindu-l bine, deși rândurile li se răriseră mult.

La prânz, tabăra lui Mehmet-beg era spartă, iar el, scăpat ca prin minune, fugea spre miazăzi, mâncând pământul.

Încă o biruință care mă făcea să cred că soarele domniei mele în sfârșit, a răsărit.

Am îngropat morții, am dus răniții prin sate, am strâns prada și, rânduind iar cetele, am poruncit trap spre Giurgiu, să-i prind pe toți la trecerea Dunării.

Dar iscoadele mă vestiră că lui Mehmet-beg i-a venit, de peste apă, alte cete proaspete și că, într-o zi, două, mă va lovi, cu întreită putere.

De asemeni, dinspre Gherghița se iveau alte cete care trecuseră Dunărea pe la Brăila.

Nevoit am fost să mă trag îndărăt și să-l aștept la Ciocănești.

Aici, ne-am bătut strașnic; o zi întreagă ne-am bătut: a treia bătălie în curs de trei săptămâni. A curs mult sânge.

Deși ai mei erau de trei ori mai puțini, obosiți de marșuri, nemâncați și nedormiți, totuși, din ambiție, din teamă, din mândrie sau ținut bine, mi-au împlinit poruncile; au atacat ori s-au desprins din luptă și iar au lovit, acolo unde meșteșugul războiului o cere.

Aici s-a întâmplat ca Mehmet-beg, cu un pâlc de spahii, să pătrundă pe neașteptate până foarte aproape de mine. Mă căuta precum iarba de leac. M-am apărat de sulițele înțapoșate spre mine, sărind cu Șoiman și izbind cu buzduganele. Când begul însuși repezi o suliță ucigașă asupra-mi, un căpitan, Pârvu, deși rănit, trântit la pământ, a vârat o suliță între picioarele calului, prăbușindu-l cu călăreț cu tot.

M-am repezit să-i dau pocnitura din urmă; dar șapte spahii l-au înconjurat și apărat. L-am văzut răsturnat din șa, zvârcolindu-se printre arme, răniți, copite, și parcă mi-a venit să râd.

Noi eram cei care ne jucaserăm împreună, în copilărie?

N-am putut râde, pentru că mi s-au umplut ochii de lacrimi. Numai înduioșarea asta nevrednică i-a izbăvit viața.

Da, ne-am bătut toată ziua. Nu i-am biruit pe otomani; dar nici otomanii pe noi.

Pe înserare, ne-am tras fiecare îndărăt, ca să ne lingem rănila, cum se zice.

Se desprimăvăra. Drumurile tot mai grele. Oștenii, flămânzi, sleiți de puteri și tot mai puțini.

Iscoadele mă înștiințau că lui Mehmet-beg i se adăugau mereu, cete și pâlcuri proaspete, ca dintr-un izvor nesecat.

În cetatea de la București nu mă puteam apăra: era prea mică și prea slabă. Am trecut spre miazănoapte.

Mehmet-beg m-a ajuns la Snagov.

Dădui bătălia lângă lacuri, folosind pâlcurile de pădure. Am rânduit așa fel călărimea și arcașii ca să-i înghesui cetele de spahii, spre malul lacurilor și, izbindu-i cu măciucarii, să-i înec pe mulți, în lac, cu cai cu tot. În adevăr, l-am dat peste cap și i-am adus mari pagube. Mai târziu, mi s-a povestit că snagovenii au scos până în toamnă din lac arme și podoabe de mare preț, de pe stârvurile și caii otomanilor.

Dar dacă l-am înfrânt și aici pe Mehmet-beg, nici acum nu avui destulă putere să-l urmăresc și să-l nimicesc cu totul. Mai ales că o parte din oștenii care luptaseră de partea lui Vlad, în cap cu Bodor, căpitan secui, din pricini necunoscute mie nici azi, mă părăsiră, retrăgându-se spre Buzău.

M-am văzut silit a mă trage spre Târgoviște. Îmi găsii soția și pe

voi, copilașii mei, îngrijorați foarte.

Aflai că Pârvu, banul Craiovescu n-a strâns, cum poruncisem, oștile Craiovei și ale Jiului, să-mi sară în ajutor. Mi-a trimis vorbă că se temea să nu-l lovească, de peste Dunăre, pașa Bali-beg din Vidin, iar căpitanii lui nu doreau, de fel, să se lipsească de căldura vetrelor din cule și, pe vreme de iarnă, să se bată cu un dușman de nebiruit.

Când am auzit că Mehmet-beg nu îngăduia acângiilor să prade dincolo de Olt, am priceput că avea anume înțelegere cu banul Craiovei. De altfel, dăneștii răspândeau vorba cum că, pe cât sunt de viteaz și de priceput, pe atât sunt de nenorocos în război: birui, dar nu știu să folosesc biruințele. Deci nu merit încrederea țării.

Din Târgoviște, în puterea nopții, cu douăzeci de buzdugănari, lovii tabăra lui Mehmet-beg, după pilda lui Vlad Țepeș. Mă însoțea Stroe Buzoianul. Dobândii oarecare izbândă: arserăm multe corturi și doborârăm o samă de otomani, dar nu izbutirăm a pătrunde până la cortul lui Mehmet-beg. Oricum, lovitura asta, ca să zic așa, după tipicul lui Țepeș vodă, nu fu zadarnică: întârziai, cu o săptămână, intrarea urmăritorilor în cetatea de scaun, având astfel răgaz să încărcăm ceva averi în harabale și să le pornim spre Brașov, pe drumul Branului.

Căci mă retrăgeam în Transilvania, să primesc ajutorul regelui Ungariei, al voievodului Ioan Zapolya și al prietenilor mei brașoveni și sibieni.

De altfel voievodul îmi recunoscuse stăpânirea cetăților Vurpăr și Vințul de Jos, pe Mureș, unde mă puteam adăposti să-mi refac oastea.

Retragerea spre Transilvania n-a fost ușoară. Cetele lui Mehmet-beg mă urmăriră îndeaproape și am fost nevoit să lupt la ieșirea din Târgoviște, pe malurile Ialomiței, apoi ale Dâmboviței până am intrat în munți.

Deși nu-l vedeam în luptă, totuși pretutindeni simțeam înverșunarea, duhoarea cruzimii lui Mehmet-beg. Pierdii peste treizeci de oameni în acele lupte de hărțuială, mai ales răniți, pe care-i lăsați în casele țăranilor, să-i afli tămăduiți la întoarcere.

Deși avea prunc la sân, Voica s-a purtat vitejește și încrezătoare, ca atunci când ne întreceam, în joacă, prin poienile Hațegului. De multe ori a tras cu arcul, alături de mine, lovind în plin. Cu sfatul ei, l-am lăsat pe vornicul Udrea, pe spătarul Neagoe din Periș și pe Stroe Buzoianul, cu douăzeci de căpitani, să apere cetatea Poienari de pe Argeș, să răspândească rămașița cetelor prin satele din munți și, gata de o nouă luptă, să aștepte porunca mea.

Pusei de asemeni, strajă bună la Bran, și cum știam că buzoiarii nu-l vor primi cu niciun preț pe Mehmet-beg, cum cetatea Poienari și mânăstirile întărite din Curtea de Argeș și Cozia nu puteau fi cucerite nici într-un an, cum sibienii, brașovenii, sîghîșoreni mi erau prieteni,

nu mă socoteam scos din domnie: ocârmuiam țara din Vințul de Jos.

A intrat în chilie călugărul de strajă în clopotniță, să ne spună că jos, în jurul dealului Cetățuii, potrivnicii au aprins paisprezece focuri: se încălzesc, frig berbeci – mirozna pătrunsese în chilie odată cu intrarea călugărului, amestecată cu cea de țuică de prună, așa că am priceput, repede cu ce se îndeletniceau, în acel ceas dinspre miezul nopții, potrivnicii noștri.

— Unii s-au îmbătat și cântă, a adăugat călugărul. Căpitanii strigă la ei, îi batjocoresc și le făgăduiesc spânzurătoarea, dacă se îmbată, ca porcii, și nu se-nvrednicesc a se cățăra pe râpele Cetățuii. Se văd și niște pregătiri pe care nu le dibuiesc, nicicum, ce ar fi. Presupun că împletesc scări din funii. Cred că într-un loc cioplesc niște bârne groase. Să facă, oare berbeci pentru spargerea porții?

— Cum vă veți apăra, măria-ta, doi împotriva câtorva sute? a întrebat, cu spaimă și durere, starețul.

— Vino mai aproape și ascultă, iubitul meu cocon, s-a rostit voievodul, făcând semn călugărului să plece la locul lui de strajă, căci tu ești comoara inimii mele, avuția mea cea mai scumpă. Stai cuminte și ascultă.

Mult am hălăduit prin Transilvania, pe la Brașov, Alba Iulia, Sighișoara, Sibiu. Sighișorenii mă găzduiră chiar în casa unde a stat străbunul meu, Vlad Dracul, și el neobosit luptător împotriva agarienilor. Am cutreierat țara ca să strâng ostași, arme și bani.

În estimp, în Târgoviște a stăpânit Mehmet-beg; își zicea domn și pașă. În grabă și cu mare asprime, a pus în multe orașe subași turci, cu străji puternice și foarte rele, sângheroase. A îndepărtat boierii români, folosindu-se numai de slujitori musulmani. Pe sfetnicii și dregătorii mei, pe câți i-a prins, i-a închis sub privegherea neîndurătoare a ienicerilor, că nici la fântână nu li se îngăduia a merge.

Numai de Craiovești nu se atinge; nu se atinge încă, pentru că de amenințat îi amenința, în fiecare ceas, cu pierderea capului, dacă nu i se supun și nu-i împlinesc voile, fără cârtire. Se lăuda că, până într-un an va prefăce toate bisericile în geamii, începând cu mănăstirea Dealu, ctitoria părintelui meu. Zicea:

„Voi înălța câte un minaret în cele patru colțuri ale zidurilor împrejmuitoare, ca din ele să aud chemarea muezinului, răsunând până la Istanbul, să mă binecuvânteze înaltul padișah și să mă asemene cu Mohamed sultan, care a schimbat Aya Sofia în geamie”.

Pentru asemenea purtări și apucături în toată țara s-a aprins mânia și ura împotriva lui.

Oștenii mei din Cetatea Poienari se țineau bine. Iar slujbașii celui care voia să facă țara pașalâc, nu era zi în care să nu fie atacați și uciși. În zădar pedepsea vinovați și nevinovați. Nimeni nu pâra pe nimeni.

Zeci de boieri se pribegeau peste munți.

Zeci și zeci de păstori bejeneau în Transilvania. Și mulți mă căutau și mă întrebau, cu dojană, ce gânduri am? Mă întorc la Târgoviște ori las țara și norodul să se prăpădească sub jaful și omorul Turcitului?

Mă căutau la Vurpăr, la Vinț, Brașov ori Bran, zeci de soli, între care și trei călugări de la Dealu: Ilarion, Maxim și Gherasim. După ce, cu înlăcrămare, mi-au povestit cum a intrat Mehmet călare în biserică, precum Mahomed Cuceritorul în Sfânta Sofia, a strigat, în turcește și românește:

„Aceasta va fi geamia curții mele, a măritului pașă de la Târgoviște! Iară pre voi, călugărilor, vă răspopesc, vă trec în legea profetului, vă tai împrejur sau, dacă vă împotriviți, vă spânzur în clopotniță, de limba clopotelor, ca să le amuțesc și pe ele... După Dealu urmează Cozia și Curtea de Argeș. Cine nu primește de bună voie credința lui Alah, capul sub iatagan! Sunt sortit a fi pașă al țărilor de pe Carpați și nu mă las până nu-mi împlinesc soarta!”...

Se lăuda că după turcirea Țării Românești, sultanul îi va porunci a cuceri Moldova și Transilvania și a încropi un pașalâc al vechii Dacii, așa cum scrie istoria că a fost în vremea împărăției romane, pe care măritul Soliman sultan o moștenește și vrea s-o refacă, precum a fost în vremea lui Traian împărat. Iar când padișahul va preface în moscheie vestita catedrală zidită de Matei Corvinul în Buda, el, Mehmet-beg, pașă peste români, va azvârli afară osemintele lui Iancu de la Hunedoara, acel neîmpăcat dușman al otomanilor, din Catedrala din Alba Iulia și-o va preface în geamie, spre bucuria padișahului și plăcerea lui Alah.

O samă din aceste solii se opreau la doamna Voica și o rugau să stăruie în a mă îndupleca să strâng mai repede oastea și să vin, cu puterea, asupra Turcitului, să-l alung și să mântui țara din năpastă.

Mulți dintre românii tineri și chiar secui și sași, care auziseră de războiul meu din iarnă, cereau să lupte în oastea mea. Chiar cei trei călugări au venit cu alți douăzeci de frați, tineri și voinici, au intrat în cetele mele și, în scurtă vreme, au devenit buni arcănari; ziceau că nu-i lasă credința să folosească arme care scot și varsă sânge. Arcanul nu pricinuieste însângerare, ci doar moarte prin sugrumare... Dar cei mai mulți au venit din Hațeg și Hunedoara, acolo unde Voica avea prieteni din neamul Cînde, Roșu, Pruncu. Iar Tudor din Drăgoiești cunoștea mulți baci care și-au trimis feciorii să intre în oastea mea.

Aveai și tu, cavalerie Antonie, ca și alți căpitani, treabă din belșug cu pregătirea luptătorilor, așa după cum eu, la Brașov și doamna Voica la Sibiu, am stăruit pe lângă meșterii sași să ne dea cât mai repede și cât mai multe arme.

Voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya, și burgmeșterii din Sibiu și Brașov, ne-au împrumutat cu bani, să plătim armele și ostașii. Că așa

este rânduiala acestei lumi, ca oamenilor să le placă traiul slobod și îmbelșugat, dar armele trebuitoare în războiul cu asupritorul să le plătească tot acela care își chezășuiește, pentru asta, sângele și viața.

Totuși, bucuros eram că găseam arme, fie ele și scump plătite. Gândeam să mă achit și din ceea ce voi smulge de la dușman. Că așa-i ticăloasa datină a războiului: să se hrănească din război.

Greu mi-a fost cu caii, până l-am înduplecat pe Zapolya să-mi vândă o herghelie, iar făgărășenii mi-au dăruit șapte sute de cai tineri, frumoși, deprinși la călărie. Fierarii, potcovarii, șelarii și mulți dintre ciubotari și croitori se tocmiră în slujba mea, să lucreze pentru oștire.

Că dacă în războiul din iarnă am dus mari lipsuri, acum să mă pregătesc desăvârșit, „să nu-mi lipsească nicio caia”, cum zicea burgmeșterul Hans Benkner de la Brașov.

În patru luni mi-am rânduit o oaste de cinci mii de luptători, pe care mă bizuiam, pentru că mi-o alcătuisem mai ales din români din ambele părți ale Carpaților. La asta adăugai și ajutorul voievodului Ioan Zapolya. Și mulți se minunau că hațeganii și făgărășanii, cu căpitanii lor, se arătau așa de mult dornici a lupta cu oastea cotropitoare a sultanului.

În acele momente de pregătire a năvalei otomane peste Dunăre, tuturor le convenea lupta noastră. Chiar Ștefăniță, voievodul de la Suceava, mi-a trimis sol pe Nichita Arbore, cu care îndelung m-am sfătuit, cum să ne unim oștile în lupta împotriva semilunei.

„Deocamdată, spuse Nichita, noi străjuim la Nistru, să-l oprim pe Albu hantătar de a împlini porunca sultanului și a lovi creștinătatea dinspre răsărit”.

Mi-am strâns oștenii în trei locuri: la Avrig, Râșnov și Zărnești, sub munte, să nu mă simtă iscoadele lui Mehmet-beg. Trimisei pe socrul meu, Vlaicu vornicul, sol tainic la Pârvu Craiovescu să-i afle gândurile: sprijină mai departe pe cel turcit ori gândește la slobozenie? E mulțumit ori s-a săturat de jafurile acângiilor? Mă vrea pe mine domn ori a găsit altul, mai pe placul lui și al dăneștilor?

Socrul meu i-a aflat pe dănești, în cap cu banul Pârvu, supărați foc și înspăimântați. Se tânguiră:

„Nu ne cruță nici pe noi care-l primirăm cu daruri. Acângiile au ars Caracalul și Balșul. E o lepădătură fără cuvânt. Ba a găsit și printre ai noștri mulți nemernici pe care-i amestecă printre acângii: pradă, ard, nimicesc, omoară”.

— Târli-o-ar dracul în coșul lor! am amintit eu: o răpiseră chiar pe Cătălina, o nepoată a Craioveștilor, pentru haremul lui Mehmet-beg.

— Adevărat, cavalerie Antonie. Și mai ziceau:

„Ne trebuie un voievod viteaz, cinstit și drept, iar Radu este cinstit și drept, precum părintele său și viteaz ca străbunul său Vlad Dracul, de aceea îl poftim să treacă munții. Nu ne uităm că-i de sânge

drăculesc: îi făgăduim tot ajutorul și prietenia noastră”. M-am bucurat că s-au arătat smeriți și dornici a mă vedea iar în fruntea războiului pentru alungarea Turcitului.

Așa, în aprilie, când munții mai erau încă sub nămeți, trecui oștenii pe la Turnu Roșu, Bran și Buzău. Eu am mers cu cetele de la Turnu, ca să le unesc cu ale Craioveștilor. Și din trei părți ne îndreptarăm spre Târgoviște.

Marea nevoie și râvnă spre slobozenie și mai ales teama de Mehmet-beg le vedeam și în aceea că și țăranii și boierii săreau în sprijinul nostru, cu hrană pentru oameni și cai. Zeci și zeci de căruțe ne întâmpinau și ne întovărășeau pe cale, să ne fie ajutor la vaduri și la dealuri, la poduri și la rânduirea taberelor.

Iscoadele vesteau despre mulțimea oștilor lui Mehmet-beg, dar și despre nehotărârea lui de a ne sta în cale. Cunoscându-i firea, nu puteam crede că s-ar trage spre Dunăre fără luptă.

Mi se întâmplă, în zilele acelea un necaz... hazliu. Trimițându-l pe Drăgan vel postelnic, venit la mine cu cetele Jiului, trimițându-l zic cu străjile înainte, se abătu pe la o ibovnică, muiera unui vătav de plai din Cornetu. Și nu știu ce naiba făcu, că-l prinseră turcii. Trimisei gonaci după el și pierdii trei zile până-l găsi și-l aduse la tabără. Ca să-l pedepsesc, l-am purtat, o zi întreagă, în căruță lângă frumoasa muierușcă, poznașă, care-l vânduse turcilor pe-o pungă de galbeni. Dar postelnicul nu se arăta supărat, ci-mi descântă: „Dragostele sunt curate, doar un an și jumătate, când se schimbă în păcate”...

Dar ce-a făcut Mehmet-beg? A trimis împotriva-mi trei stoluri de iscoditori pe care străjile mele înaintate ușor le-au spulberat. La fel au făcut și cetele mele care coborau pe la Bran, ocârmuite de Neagoe spătarul din Periș.

Amenințat dinspre trei direcții, Mehmet-beg cu deliții, ienicerii, și spahiii, s-a tras spre Giurgiu.

Mi-am învăluit cetele spre miazăzi, să nu-l las a trece Dunărea. Dar, din păcate, n-am putut prinde decât o tabără de vreo trei mii, pe care am spulberat-o; prea puțini au scăpat de mânia alor mei.

Vrând să împlinesc vrerea Craioveștilor, am trecut o mie de oșteni, călări și pedestri peste Dunăre să prade satele otomane, să strice taberele și să aducă pagube cetății Nicopole. Și mare mi-a fost bucuria că au luat înapoi o parte din prăzile jefuite din țară, iar printre roabele liberate s-a aflat și Cătălina, nepoata lui Pârvu Craiovescu. A fost acesta și norocul meu: văzându-și nepoata acasă, banul a venit cu toți oamenii lui în tabăra mea.

„Ești un drăculesc cu inimă bună, omenos”, mi-a zis și m-a îmbrățișat.

Într-o lună pusei stăpânire pe toată țara: oamenii mei au alungat ori au prins subașii turci din sate și orașe. Pe cei prinși i-au scurtat de

capete, să n-aibă cum mai gândi la prefacerea țării în pașalâc.

Mă așezam în cetatea de scaun a țării, dar simțeam cum Mehmet-beg mă pândeia din Nicopole cu ochi de tigru. Și cum Soliman sultan îi porunci să nu cruțe nimic întru înrobirea țărilor ghiaure, trecu iar Dunărea la Turnu, cu peste șapte mii, întăriți cu multe sute de acângii prădalnici, nebuni și ucigași.

Era vară, în iunie, când le-am ieșit înaintea și i-am întâlnit lângă satul Plata. Am dat o bătălie cruntă, dar scurtă, căci potrivnicii o rupseră la fugă, îndată ce se văzură dovediți.

I-am urmărit până aproape de Alimăneștii Teleormanului. Ne-am luptat și acolo, cu toată vigoarea: dar nici eu nici Mehmet-beg n-am vârat în bătaie grosul oștilor. Ne pândeam unul pe altul ca să ne prindem slăbiciunile.

S-a retras; ci eu nici acum nu l-am urmărit îndată; mă temeam să nu-mi fi întins vreo cursă vicleană. În adevăr, cum aflai mai târziu, voise să mă atragă pe malul Oltului și să mă arunce în valuri, cum l-am aruncat eu în Snagov. Învățase de la dascălii lui otomani toate șiretlicurile războiului.

Mă încredințam că doar într-un singur lucru nu mă întrece: vitejia. De aceea, vreau să știi, fătul meu, că mult voiam, ardeam de dorința de a mă măsura cu dânsul în luptă dreaptă, ca un cavaler cu alt cavaler. Îi trimisei sol cu această vorbă. Am fost furios și mâhnit, că, în loc să primească provocarea ca un cavaler, mi-a schilodit solul, scoțându-i un ochi și tăindu-i brațul drept.

Aflând asemenea poftire la luptă, Neagoe spătarul și Drăgan postelnicul mă dojeniră, zicând că un voievod n-are dreptul să-și primejduiască viața în chip necugetat. Mai cu samă că Mehmet-beg ar fi luptat cu viclenie și înșelăciune. Asemenea luptă este foarte de laudă pentru cavalerul Bayard: își doboară potrivnicul în luptă dreaptă. Și chiar dacă este înfrânt, nu primejduiește viața regelui, care are tot dreptul a nădăjdui într-o victorie viitoare. Dacă aș fi fost numit căpitan, dator eram să lupt, chiar singur pentru domnul și țara mea.

Între sfaturile de temei date de Neagoe Basarab fiului său Teodosie, sunt multe privitoare la război. Unul grăiește despre straja pe care domnul va s-o aibă în jur, în timpul luptei. Zice: „Voievodul să nu stea unde-i temeiul și toiul oștirii sale, că toți ostașii străini și toți vrăjmașii și pizmașii lui, acolo vor îndrepta tunurile de vor bate și toți vitejii cei înarmați acolo vor năvăli și vor săgeta. Ci să stea în latura oștilor, cam într-ascuns, păzit de o bună strajă de voinici”.

Povățuind mereu sfatul cu căpitanii, Neagoe Basarab mai zicea: „De vei vedea că iaste izbânda a ta, lesne iaste să intri iar în toi și să mergi la locul care-ți va fi voia să stai”, iar în caz de înfrângere, „neștiind unde ești, dușmanului îi va fi greu a te găsi și prinde”. Și încă mai zice: „De ești înfrânt din țara ta să nu ieși, ci să șaști cu toți ai tăi, în

hotarele țării tale, în niscare locuri ascunse și de taină, unde vei avea buni prieteni și adevărați. Că vrăjmașii nu vor putea ședea mult în țara ta, ci se vor întoarce înapoi, iar pre domnul care-l va fi adus el, îl vor lăsa acolo fără de oști. Și ridicându-te din locul cel adăpostit, vei putea ușor supune vrăjmașul tău sub picioarele tale”.

Bune sfaturi și adânc gândite; ci eu nu pe toate le-am urmat întocmai. De-o pildă, eu am folosit mult hărțuirea dușmanului, pentru că totdeauna numărul cetelor mele a fost mai mic decât avea el, și, deci, nevoit am fost să încalc cumințenia și să izbesc oricum, oriunde și oricând am putut izbi. Chiar dacă nu dobândeam biruința hotărâtoare, atacam cu gândul că dușmanul, puterea lui, trebuie măcinată pe orice cale. Și deseori, prin harță stăruitoare, neașteptată, ziua ori noaptea, multă pagubă adusei dușmanului țării. Căci biruințele cele mici pregătesc victoria cea mare, izbânda desăvârșită.

Și amintii toate acestea înainte de a povesti despre bătălia de la Grumazi, pentru că acolo am dat cel mai iute și mai vârtos dintre toate războaiele mele, de până acum.

Era în ziua de 23 iunie 1522. Căldura ne copleșea. Dușmanul se aduna pe câmpul din fața taberei mele. Se aduna cu mare repeziciune și se rânduia în chip foarte iscusit.

Mehmet-beg știa că m-am întărit în lungul unui pârau, apărat din laturi de codri de stejar. Nu știa însă cât de numeroși suntem. Și nici dacă-i voi lovi sau mă voi feri din calea-i.

Avui parte de iscoade istețe care au socotit bine mulțimea potrivnicului: peste opt mii. Eu nu aveam nici jumătate. Și mă temeam că dacă Mehmet-beg mă numără, mă atacă el întâi, fără zăbavă. Drept aceea mă sfătuii cu căpitanii mei și hotărâram a izbi noi, în zori, când tabăra lui se află în hodină.

Drept aceea mi-am ținut oștenii treji, iar când mijeau zorii...

Ceasul al șaptelea

În clipa aceea a dat glas, ca de trâmbiță, cocoșul starețului.

Toți am tresărit și ne-am înfiorat. Ales că, de jos prins-a răzbate, până la noi, zarvă.

„Ne lovesc!”... gândii cu spaimă.

Starețul strânse șnurul de lână neagră care-i încingea rantia și întredeschise ușa. Așa, auzirăm mai bine glasurile celor de jos, urlate în pâlnii:

— Dă-te prins, câine!... Deschide porțile și coboară, dacă mai vrei să-ți cruți zilele, tu și plodul tău...

— Ce facem, măria-ta? Întrebă starețul, tremurând și sughițând de spaimă.

Voievodul nu răspunse, poate și pentru că, din clopotniță, ornicul porni să sune. Și toți, ca de obicei, număraram în gând: una, două,

trei, patru... până la douăsprezece. Le primeam ca pe douăsprezece lovături în cap și în inimă, lungi, dureroase, ucigașe.

Când ornicul amuțit auzirăm iar urletele celor de jos:

— Și pe voi, popi nerușinați, boaita nemernice, am să vă ucid! Dacă până în zori nu deschideți porțile, vă spânzur de limba clopotelor... Ca pe diavoli!

Apoi au împrôscat sudălmii și cuvinte scârbavnice împotriva mării sale. Iar după câteva clipe de liniște, cunoscurăm glasul lui Drăgan postelnicul:

— Te vom sugruma, Radu de la Afumați! Și pe tine și pe plodul tău, cum l-ai sugrumat pe coconul lui Neagoe Basarab, ca pe urmă să tensori cu sora lui... Mârșavule!

Am zărit cum măriia-sa duse mâna spre mănunchiul sabiei, dar se opri. Chibzui o clipă, apoi ieși afară, urcă în clopotniță, își făcu palmele pâlnie și strigă spre vale:

— Drăgan din Merișani, nu putea săvârși acel netrebnic omor decât cei din preajma lui Mehmet-beg. Și tu, nu eu, erai prieten atunci, ca și acum, cu Turcitul. Deci taci, nu-ți mai răci gura degeaba, nu-ți mai împovăra cugetul cu ticăloase născociri... Iar tu, Neagoe din Periș, fost spătar și prieten al meu, omul meu de casă și de credință, cunosător al tuturor tainelor mele, cum nu te înspăimântă o minciună atât de spurcată? Crezi oare că-i poți ațâța pe tâlharii și nepricepuții și ucigașii de lângă tine cu născociri atât de nelegiuite, răspândite cândva de dușmanul nostru al tuturor, de Turcitul? Adică tocmai de cel pe care o lume-l știe că-i omorâtorul lui Teodosie?! Răspunde!

Tăcu, o vreme, așteptând.

În liniștea de gheață, dintr-o firidă de sub acoperișul clopotniței se auzi doar o cucuvae, țipând de trei ori ascuțit, dureros de ascuțit și de trist. Apoi, în cuprinsul Cetățuiei, pasărea zbură prin noapte, ca o aripă a morții.

Voievodul, așteptă; de jos răzbătea doar zvon încâlcit de glasuri asprite, de porunci neînțelese și scârțâit de zăpadă sub pași.

Auzii glasul înfiorat de durere, glasul frumos și cald al mării sale, care topea gheața nepăsării și muia și piatra nesimțirii:

— Voi slujitori din jurul lui Neagoe și Drăgan, călcători ai jurământului, vânzători ai domnului și ai țării, dacă mai aveți un dram de inimă în voi, un dram de cuget omenesc, puneți armele jos și lăsați-mă să cobor. V-am fost păstor și apărător șapte ani. Unii dintre voi ați luptat sub porunca mea și alături de mine. M-ați cunoscut drept și neînfricat. Am câștigat împreună zeci de bătălii în care ați dovedit curaj și vitejie. Cum de-ați ajuns să slujiți minciuna și trădarea?... E miezul nopții, începe o nouă zi. De șase ceasuri mă țineți închis, ca pe-un răufăcător. Ci eu cobor, dacă printre voi este vreunul care mă crede vinovat ori netrebnic, să iasă la luptă dreaptă. Să mă răpună sau

să-l răpun, cinstit. Mă bat și cu trei, dacă unul n-are îndrăzneală!...

S-a făcut iar tăcere, încremenită. Cu auzul ascuțit de spaimă am prins parcă răsuflarea mirată și-apoi mînioasă a celor de jos. Glasul lui Drăgan, mai răgușit și mai hain s-a răstit, într-un fel de urlet:

— Tuuu!... Tu l-ai ucis pe Teodosie! Mi-a spus Mehmet-beg. Cu buzduganul i-ai strivit țeasta, ca să-i furi scaunul domniei!...

— Mișei!... Mișei!... Mișei!... Suflete de hiene!... se înfurie, cu înlăcrămare măria-sa.

Coborî din turn, zdrobit de mîhnire și durere, că nu se mai putea face crezut, el, omul adevărului și al neprihanei.

Intrînd în chilie, se așeză în jilt, în fața focului din vatră, posomorât și negru la față. Azvârli cușma pe masa de sub icoane și tăcu îndelung. Văzându-l așa, dat gîndurilor negre, coconul Vlad îi cuprinse mîna și, cu degete sfioase, îi mîngăie pletele negre.

— Ce să fac pentru tine, părinte al meu și voievod al țării?

— Să trăiești, Vlade! Asta să faci. Și, crezând în dreptate, în adevăr, în cinste, să mă răzbuni, potopind sămînța mișeilor.

— Atunci, măria-ta, dă-mi învățătură, povestindu-ți viața ta fără de prihană, în care eu cred mai mult ca-n orice icoană!

Asemenea cuvinte din gura unui băiețuș mă uimîră; pe voievod însă îl întăriră în cugetul lui și găsi putere a povesti mai departe:

— Se cunoaște, Vlade, că ești feciorul meu și al Voicăi. Mă întreb însă, acum, în acest cumplit miez de noapte, noaptea ispășirilor, ce vor face mișeii cu capul meu? Îl vor arunca în Olt ori îl vor pune-n traistă și-l vor trimite sultanului, întru adevărarea ticăloșiei?

— Tată, nu mă îngrozi...

— Ai dreptate, fiul meu drag.

Să povestesc, mai bine, de-acolo de unde rămăsei.

Dar parcă, mai întâi, pentru că-mi amintii, aș spune o parabolă de-a lui Mierloi Pribeagul. Cică o muscă râdea, râdea în hohote, ținându-se cu labelle de burtă. „De ce râzi?” întrebă un purice. „Păi cum să nu râd că, iaca, mă așez pe ochi, pe frunte, pe nas, acolo unde se gîdilă omul mai al naibei. Și când să mă plesnească, eu zbrrrr! iar bietul, păcălit, se pîlmuește pe sine. Atunci, văzându-se înșelat și lovit, se vaită că-i ies ochii de durere, necaz și ciudă; iar mie, musca, îmi ies ochii de rîs și de bucurie”.

De tâlcul acestei parabole nu l-am întrebat. Dar parc-aș vrea s-o spun și lui Neagoe din Periș, fostul meu om de casă.

Știam dinainte că nu-l voi răpune ușor pe Mehmet-beg, procletul; dar nici nu-mi închipuiam că bătălia de la Grumazi va fi așa de grea și va dura atît de mult, că mă voi zbuciuma până la istovire, că voi trece prin atâtea primejdii, că voi pierde atît de mulți oșteni și căpitani.

Înainte de a porni atacul, am cuvîntat așa: „Oștenii mei, mai știți voi, oare, câte bătălii am dat cu Mehmet-beg, afurisitul?

Unsprezece ori douăsprezece?

L-am biruit și m-a biruit.

Dar totdeauna ne dovedirăm vrednici a ne măsura cu unul din cei mai primejdioși dușmani. Că pe el îl mână împotriva noastră nu numai nesătula-i poftă de înrobire, ci, mai ales, puterea cea mare, uriașă a sultanului Soliman. Căci noi, aici, puțini câți suntem, îl împiedicăm, totuși, pe măritul padișah a înainta spre mijlocul Evropei. Îi stăm ca o suliță în coastă.

Vitejii mei căpitani și oșteni, să înfigem sulița aceasta cât mai adânc! Să-l înfrângem pe Mehmet-beg; să tăiem mâna dreaptă a sultanului Soliman, ca să nu mai poată lovi de moarte creștinătatea!

Să dovedim și azi, aici, la Grumazi, ca și la Gubavi, la Ștefani, la Clejani, la Ciocănești, la Snagov, că știm să ne apărăm țara și că merităm numele de scut al creștinătății!

Vitejii mei, iubii mei! nu vă făgăduiesc victoria; ea stă în ascuțișul săbiilor, în iuțea săgeților și în tăria buzduganelor voastre.

Și mai ales în puterea brațului vostru și în neînfricarea inimii voastre.

Eu vă făgăduiesc să mă bat în rând cu voi, să birui ori să mor împreună cu voi.

Dușmanul e mai puternic decât noi; ci noi avem alături, neîntinat sprijin, dreptatea poporului și libertatea țării; el, dușmanul, e însoțit de lăcomie, minciună și robie, spurcata treime a slujitorilor iadului.

Iubiții mei, vitejii mei, să strângem armele-n pumnii, să credem în izbândă și la atac! Înaintee!”...

Și am lovit eu întâi, cu călărimea.

Am lovit năprasnic.

Mehmet-beg a răspuns, împotrivindu-mi-se cu deliii.

După o înfruntare furioasă, cu galopări nebune, cu răsuciri, cu înaintări și întoarceri, vreme de mai bine de un ceas, ai mei au vădit că deliii, cu toată faima lor, tot pot fi siliți a îndărăpta din fața unor luptători dârji și iscușiți.

Când și-a vârât în lupta pedestrimea, i-am răspuns, de după un pâlce de arbori și din adăpostul râpelor, cu arcașii și cu buzdugănarii. N-am chibzuit destul de bine momentul intrării lor în bătălie: mi-au doborât mulți dintre ai mei, căci Mehmet-beg a trimis, îndată, și un stol de spahii. Și numai când am potopit jumătate din caii lor le-am poticnit iureșul.

M-au răzbunat însă arcănarii: mi-au adus, târâți în frânghii peste trei sute de ieniceri, morți sau sufocați de strânsoarea lanțurilor. Îi lepădau, ca pe butuci, în stivă, și săreau după alții.

Urcase soarele în crucea amiezii și războiul urma tot mai aprig, mai iute, mai sălbatec.

Voiam să cruț prizonierii, dar n-avea cine-i păzi, așa că ostașii

nevoiți erau să le ia viața.

Am lovit a doua oară cu călărima; dar văzând că-mi cad prea mulți, am îndrăznit să-i trag repede spre stânga, să-i scot din bătaie, să-i desprind din încheștare și, cu dibăcie, să-i adăpostesc după o pădure.

Udrea vornicul și Neagoe spătarul mă întrebau de ce nu scot pedestrima.

„Poruncesc să iasă acum, acum când Turcitul a trimes asupra-ne un nou val de spahii. Dacă nu mai are prisos de oaste, l-am biruit; dacă mai are, ceea ce nu cred, ne-a biruit”.

În adevăr am aruncat în bătaie toată pedestrima, cu scuturi, sulii și halebarde agățătoare, drept în clipa când arcașii au slobozit, din adăposturi, ploaia de săgeți, și caii spahiilor începură să cadă, șirurile să se încurce și să se rărească. Acum văzui ce puteau cei de pe Jiu, de pe Buzău, de pe Argeș, dar mai ales făgărășenii și hațeganii. Andrei Cînde, căpitanul, s-a purtat ca un adevărat Făt Frumos, îndemnând și încurajând pe toți.

Așa cum avea învățătură, la un semn al meu, Tudor din Drăgoiești, a izbit cu pâlcul lui de călăreți, dinspre stânga, a produs încă o spargere în șirurile dușmane; apoi a cotit spre dreapta, după pâlcul de copaci; aici toți ai lui au descălecat repede, au adăpostit caii și-au apărut la marginea pădurii, luptând pedestru cu halebarde, arcuri și măciuci.

Atunci l-am zărit pe Mehmet-beg cu straja lui de spahii: izbea cu buzduganul nu numai într-ai mei, ci și în ai lui, silindu-i să stea în luptă, să nu dea îndărăt, să nu fugă, să lupte strașnic, cum luptau de-o jumătate de zi.

Și mult îmi părea rău că eram departe, în locul de unde porunceam mișcarea cetelor, cum muta jucătorul de șah pionii, și nu-l puteam întâlni, să-mi împlinesc gândul de a ne bate noi doi, singuri. Umplusem câmpul de leșuri și răniți, ostași și cai, arme și căști, platoșe, căciuli și fesuri. Mă durea sufletul și inima-mi era grea de jalea câmpului de bătaie. Parcă-mi venea să poruncesc curmarea războiului; să sfârșesc, odată, măcelul smintit.

Dar în acel moment, Mehmet-beg repezi prin stânga alte cete de delii, iar din dreapta mă lovi cu două stoluri de spahii. Păreau odihniți sau poate erau alții.

Atunci Neagoe din Periș, apropiindu-se de mine, cu mare îngrijorare și teamă, mi-a spus:

„N-a avut dușmanul șapte, ci zece mii! Și mai mult de jumătate, călărima”...

Aceeași socoteală o făcusem și eu, în gând; iar teama spătarului mă înveseli în chip ciudat:

„Cu cât sunt mai mulți, cu-atât vom fi mai mândri de izbândă”.

În mijlocul numeroasei lui străji, Mehmet-beg mi se înfățișă trufaș, înălțându-se în șa, urlând porunci, batjocore, sudălmii, blesteme, în grai otoman și românesc. Ales pe mine mă ocăra așa de urât și de nedrept, cum nici cutez a rosti, mai ales că samănă cu batjocorirea răzvrătiților de la poalele dealului Cetățuii.

Ci, strângând pumnii, mușcându-mi buzele să mă stăpânesc, să tac, dar să-i dau răspuns cât mai aspru, cu spada.

Și am pus totul pe una: am scos la bătaie tot ce aveam, călărime și pedestrași, arcași și buzdugănari.

Am scos și cele opt tunuri, pe care le păstram anume pentru momentul cel mai greu. Ținui în juru-mi doar straja de o sută de buzdugane și două stoluri de arcași și sulițași.

Trecuse mult de amiază și nu se ivea niciun semn că lupta va sfârși. Ne amortiseră pumnii pe săbii, pe arcuri, pe buzdugane. Porunca strigată spre tunari și aprinderea focoaselor se întâmplă tocmai când, pe cer, scăpără un fulger uriaș, iar tunurile bubuiră odată cu trăsnetul căzut în stejarul aflat la câteva zeci de pași de locul de poruncă al Turcitului.

Văzând spaima și răscolirea străjii, crezui chiar că l-a trăsnit Dumnezeu ori sfântul Ilie. Dar nu: Mehmet-beg își liniști străjerii și strigă către spahii să asalteze tunarii. Nu puteau însă: tunurile erau vârate zece pași în pădure și înconjurate de copaci doborâți cu coroanele în afară și cu ramurile ascuțite, țăpușe.

Furtuna se întete, repede; fulgerele și tunetele urmau, lanț, sporind până la năuceală încăierările războinicilor.

Credeam că dușmanii vor rupe bătălia și se vor retrage.

Dar nu: se țineau tare, iar răpăiala ploii parcă-i înfuria și mai grozav. Deodată, însă, un fulger orbitor, ca o funie de foc șerpuită, trăsni drept în mijlocul taberii dușmane, doborând steagul verde cu semiluna de aur, pe care stegarul îl ținea sus, îl flutura larg și urla întru îmbărbătarea luptătorilor.

Trei sau patru spahii din jur se prăbușiră cu cai cu tot.

Alții, orbiți de fulger, năuțiți de trăsnet, se rășchirară, nimerind în bătaia tunurilor mele.

În scurt, în tabăra otomană se pricinui o zăpăceală, o debandadă, lărgindu-se și molipsindu-i pe toți de molima spaimei.

Se resfirau.

Fugeau.

L-am văzut pe Mehmet-beg și l-am auzit urlând îndemnuri la bătaie, cu fioroase amenințări și sudălmii.

N-am poruncit nimic căpitanilor mei; făcui doar semn că intru și eu în luptă, cu toată straja mea; și ei înșiși, cu de la sine putere, au întetit izbirea, sporind mereu groaza din rândurile otomane. Țâșnind cu straja asupră-le, răcnind cumplit, cu toții, îmbinându-se glasurile cu

tunetele și cu bubuitul tunurilor, ne băteam ca niște arhangheli din apocalipsă. Din toate puterile mele trupești și sufletești, nebunește dezlănțuite, voiam să ajung la Mehmet-beg și să ne batem în sfârșit, drept, față la față. Să știm odată care pe care.

Dar, văzându-mă galopând spre dânsul nu s-a încumetat, ci a răscut frâul calului, a făcut semn de ruperea bătăliei și a pornit în smintită alergare spre miazăzi, intrând în satul Grumazi.

L-am urmărit până la marginea satului și m-am oprit: mă temeam de-o înșelăciune. Putea să mai aibă oaste adăpostită după case, prin livezi și să mă lovească din ascunzișuri.

Risipite, cetele, stolurile de ieniceri și spahii, împânzire câmpul.

Pe unii i-au ajuns ai mei și i-au prins.

Cei mai mulți au scăpat, risipiți spre toate zările.

Astfel războirea a încetat odată cu ploaia.

Norii s-au depărtat spre răsărit.

Soarele, ivit în senin, a zăgărit, peste perdeaua furtunii, un curcubeu înalt, larg cât zarea, luminos, în multe culori. Se arcuia pe bolta cerului, ca un steag al marilor nădejdi pentru noi. Dar același curcubeu lumina parcă, în boiele de batjocură, spatele dușmanilor porniți pe fuga rușinoasă și sănătoasă.

Nu ne venea a crede, dar biruisem: îi risipisem pe dușmani cum risipește leul o cireadă de gazele. Așa ar fi spus un stihuitor, dacă ar fi fost pe acolo și ar fi văzut isprava noastră.

Dar și noi, o fiul meu, eram frânți de oboseală, plini de răni; iar morții zăceau, cu sutele, pe lutul ud de ploaie. Și, ca o pacoste, dinspre miazăzi, din luncile Dunării, se apropiau corbii, adulmecând, cu pliscuri negre, miros de sânge și duhoare de hoit.

Am descălecat și am mulțumit întâi lui Șoiman, armăsarul meu, încredințat că jumătate din izbândă o datoram lui.

Apoi mi-am îmbrățișat căpitanii.

Și nici de data asta n-am avut destui ostași odihniți cu care să-l urmăresc pe Mehmet-beg, să-l prind și să-l pun în fiare, în Turnul Chindiei ori în beciurile Cetății de la Poienari, să-l țin acolo până i-or putezi oasele, adică s-o topi în pământul țării unde s-a născut și pe care, ca un netrebnic, a vândut-o pentru blidul de linte al slujbelor și măririlor din împărăția otomană, săvârșind cumplita fărădelege a trădării.

O, de trei ori blestemat văr al meu și spurcat hăituitor al libertății țării, cum mi-ai scăpat!...

Trei zile am întârziat în satul Grumazi, să-mi rânduiesc iar cetele, să-mi îngrijesc răniții, să-mi îngrop morții: românii de o parte, otomanii de alta, și să-mi răsplătesc vitejii. Se cuvenea, după atâta amar zbcium, să dau ostașilor câteva ceasuri de răgaz, să-și mai scoată truda din oase, să doarmă, să mănânce și să bea, să joace și să

petreacă, fiecare, după poftă.

Dădusem toate poruncile și, însetat, mă oprii la o fântână; coborâi din șa și dam lui Șoiman doi tainul lui de mângâieri, când se apropie de mine o fetișcană, cu cofița plină și, neștiind că sunt voievodul m-a îndemnat:

„Bea, viteazule armat cu buzdugan!... Bea din cofița mea, apă rece”.

Am surâs, i-am primit dania și i-am mulțumit. Pe înserat, văzându-mă printre ostașii care jucau fiecare cu câte o fată, m-a oprit, cu îndrăzneală:

„Voinicule, voiesc a juca și eu cu tine!”

Am râs și-am prins-o de mijloc, pornind a o roti ca pe-o sfârlează. Când am mai domolit rotirea, mi-a șoptit:

„Dacă mai întârziați un minut cu biruința, acum eram roabă, la turci, viteazule, mai mândru ca un Făt Frumos”.

Apoi scoțându-mă din horă:

„Hai, sărută-mă, că vreau prunc asemeni ție”...

Desfătărilor m-au odihnit și m-au îmborsădit ca pe-un copil scaldat în fiertură de romaniță și sânziană. Că aflarăm, în Grumazi și în satele vecine, fete și femei frumoase, lăutari meșteri, iar vinul și friptura de berbec din belșug, că nici nu bănuie, necum să știi de unde le mai scot acești bieți țărani prădați de multe lifte rele și ticăloase. Le scot din pământ din piatră seacă, și cu toată inima le dăruiesc și cinstesc pe binefăcători. Atunci auzii cântec de haz: „Crâșmăriță, brăieriță / Dă-mi rachie, nu chisăliță, / Îndulcește-l cu-a ta guriță, / Că-ți dau bani și nu tărâțe”...

Le-am îngăduit acelor grumăzeni să despoaie leșurile dușmane, dar prea puțini au primit asemenea îngăduință:

„Suntem oameni, nu corbi ori hiene”.

Dar când la gâtul câtorva spahii morți găsiră câte o cruciuliță, s-au întristat și mai tare, au drăcuit, dar la groapă le-au pus, totuși, semn creștin.

Și-acum pot a vă spune că numai fata care mi-a spălat-o și oblojit-o cu batista ei de borangic a știut că am rană de suliță în coasta stângă. O zgârietură de-un lat de mână, pentru care eu făceam „fff”, când fata mă ungea cu măduvă de falcă de urs, ca să mă alint, iar ea să lăcrămeze de mila mea.

Iar acu sosi clipa să știi, Vlade, că ai o soră Ancuța, la o fată Ana din Grumazi. Am înzestrat-o cu moșioara numită Prispa de pe Vedea. Asta, spun oarecum în glumă, ca să nu-i fac de ocară pe bunicul tău și pe toți acei voievozi care au zămislit urmași legiuși și, din belșug, în afara legii. Că războinic fără ibovnică nu s-a văzut încă.

Totuși, încă de a doua zi îl trimisei pe Neagoe spătarul, cu cinci sute de călăreți, să se ațină la Dunăre, să strice podul de vase, să ardă

bărcile și să împiedice trecerea.

Ci nici azi nu știu ce s-a petrecut: fie că a rățăcit drumul, fie că n-a cutezat să atace, fie că s-a lăsat cumpărat, destul că, atunci când ajunsei cu toată oastea, Mehmet-beg trecuse Dunărea fără năcaz.

Și iar mă pândea, ca dihorul ascuns în vizuină.

M-am infuriat așa de tare, încât, neascultând povața căpitanilor Udrea, Dragu ori Stroe Buzoianul, am poruncit adunarea bărcilor să trecem Dunărea și să lovim fiara chiar în bârlogul ei. Cu o mie de călăreți răvășii malul bulgăresc, între Rusciuc și Nicopole, prădând și arzând, băgând spaima în otomani. Am spulberat un pâlc mare de ieniceri la Sviștov, am nimicit toți spahiii și deliile care încercau a mă ține departe de cetatea Nicopole. Nu puteam însă lua cetatea: nu aveam tunuri și nici oameni destui s-o împresor.

Trimisei totuși sol în cetate, poftindu-l pe Mehmet-beg să tocmim pacea între noi.

Răspunsul a venit că pașa nu se află în Nicopole, ci la Vidin, unde, împreună cu Bali-beg pașa, se pregătește pentru atacul împotriva Ungariei. În cetate se știa că au primit strașnică poruncă de la sultan Soliman să nu întârzie niciun ceas în cucerirea Țării Românești, acest prag al Europei în fața năvalei otomane.

După strivirea cavalerilor din ostrovul Rodos, cui în talpa stăpânirii mediteraniene, după cucerirea Belgradului, vine la rând Buda. Pe mare, puterea sultanului va ajunge, într-un an, doi, la Veneția; pe uscat, la Viena. Iar de-aici, la Roma.

Puteam să mai hălăduiesc pe la miazăziua Dunării; dar m-am tras înapoi, peste apă, repede, pentru că mulți delii și acângii din Rusciuc, la porunca lui Mehmet-beg, trecuseră în țară și prădau.

Galopând cu călăreții mei îi întâmpinai la Gherghița și-i spulberai, pe toți, ca pe nimica.

Dar când mă îndreptam spre Târgoviște aflu că, pe la Zimnicea, pașa de la Nicopole mi-a trimis alt plocon: peste o mie de ieniceri.

Mă rotii să le tai calea, să nu ajungă înaintea mea la cetatea de saun.

I-am prins în preajma Bucureștilor, după ce trecuseră Argeșul. Am dat bătălia, fulgerător de repede: în trei ceasuri, parte i-am doborât ori i-am prins, parte i-am înecat în Argeș, iar a treia parte au scăpat, cu fuga, spre Giurgiu. Nu i-am putut urmări ca să-i sting pe toți, pentru că Mehmet-beg însuși a trecut pe la vadul Corabia și venea vijelios spre miazănoapte, cu oaste multă.

Asemănam, în acel moment, puterea Turcitului cu un balaur cu șapte capete, pe care cu mare osteneală și multe jertfe i le tăiam, iar ele creșteau la loc, repede, ca într-o drăcească vrajă.

Nu pricepeam de ce Pârvu, banul Craiovei, n-a sărit măcar să le întârzie înaintarea, dacă nu să zăgăzuiască năvala; mai ales că-i

lăsasem peste o mie de oșteni, din cei mai buni, să mă păzească de primejdiile dinspre Vidin.

Putea să le lovească în coasta stângă, dar îl lăsa să înainteze pe Olt în sus.

Iar când aflai că și câteva sute de spahii trecuseră pe la Calafat și galopau spre Caracal, să se întâlnească, repede, cu Mehmet-beg, m-am aprins de mânie. L-am învinuit pe Pârvu banul de viclenie:

„M-a vândut, tâlharul dănesc! Nu mă iartă că-s din neam drăculesc. Dar să nu ne lăsăm, căpitani mei!” mi-am încurajat oamenii.

Și, cu foarte mare iuțeală, i-am ajuns la Slatina.

Furia m-a împiedicat să chibzuiesc mai adânc asupra primejdiei de a mă bate cu un potrivnic de patru ori mai tare.

Am izbit, ca o vijelie și pe mulți i-am prăvălit în Olt. Mai mult ca în oricare altă luptă de până atunci, gata-gata a fost să-l prind pe Mehmet-beg. Galopam după dânsul să-l pălesc cu buzduganul. Îi strigam:

„Stai, Turciture, să ne măsurăm în luptă dreaptă!”

Nici gând să se oprească; în schimb îmi ieșiră în cale vreo zece delii, mă împresurară și, de bună samă m-ar fi răpus, dacă nu-mi venea în ajutor Stanciu portarul; mi-a mântuit zilele, primind el sulilele îndreptate spre mine. M-a durut mult jertfa lui, mai ales că nici pe Mehmet-beg nu l-am mai ajuns. A sărit cu calul în Olt, iar acesta l-a scos la celălalt mal. Câțiva din ai mei au tras cu arcurile, dar nu l-au nimerit.

Pe celălalt mal, îl întâmpinară slujitorii banului Craiovei. Mi-au strigat:

„Lasă-l în sama noastră măria-ta!”

„Să mi-l trimiteți legat în lanțuri, să-l popresc în beciurile cetății Poienari”!... am poruncit eu, bucuros, că, în sfârșit, îl aveam în mână.

Și, bineînțeles, mi s-a stins și supărarea pe Pârvu banul: ba chiar i-am trimis mulțumiri pentru acea slujbă deosebit de însemnată pentru țară și pentru domnia-mea: prinderea lui Mehmet-beg.

Și am și poruncit unui căpitan să treacă Oltul, cu cincizeci de oșteni, să mi-l aducă fără zăbavă, să-l judec cât mai repede, acum cât fierbe mânia în mine. Că, zău, mă temeam să nu-mi izvorască mila în inimă și să-l cruț.

Și pentru ca eram cu toții frânți de oboseală, poruncii slătinenilor să-mi strângă răniții și să-i oblojească, să îngroape morții, să ne hrănească și să ne adape caii, iar noi ne-am întins la pământ și am dormit, acoperiți de cerul senin și răcoriți de roua nopții.

În zori, cu multă evlavie făcui pomenire pentru cei căzuți în luptă și lacrimi fierbinți vărsai pentru toți. Îndată după slujba morților, oamenii din Slatina și satele din jur, ne-au jertfit o turmă de berbeci și de juncani, ne-au adus câteva butoaie de vin și pe câmpul de bătaie, ud încă de sângele nostru și al dușmanilor, ne-am desfătat ostășește, mâncând, bând și jucând hore cu femeile și fetele slătinenice, venite cu pâine și colaci să ne sărbătorească, pe noi, biruitorii.

Ci, dacă-l aveam în mână pe Mehmet-beg, puteam sta, măcar o vreme, liniștit în scaunul țării.

Bucuros cum eram, fiule, lăsați pe Neagoe din Periș vornicul să strângă oastea, să împartă prada luată de la potrivnic, iar eu, cu o strajă de două sute cinzeci, am pornit despre Târgoviște, să mă așez în scaunul domniei și să rânduiesc țara.

Din drum, trimisei zece călăreți peste munți, la Vințul de Jos, s-o vestească pe doamna Voica de biruința noastră și s-o ajute a veni la Târgoviște, pentru sărbătoarea încoronării. Mulțumit, în sinea mea, că mă învredniceam a-i pune coroana domnească pe cap, mi-o închipuiam strălucind de frumusețe și măreție.

Pe unde am trecut, am pus străjile mele. Și toți s-au bucurat mult, că a venit voievod român în locul Turcitului și strajă românească în locul deliilor, ienicerilor și spahiilor, a acângiilor răufăcători și nebuni, prădalnici și ucigași.

Și mai aveam o bucurie: că înfrângerea lui Mehmet-beg s-a împlinit cu ajutorul dăneștilor, al Craioveștilor, mai ales, pe care eu, tot timpului îi bănuiam că s-ar afla în înțelegere cu dânsul.

Mă bucuram că bănuielile mele nu se adevereau și că, deci, împăcarea lor cu drăculeștii este cu puțință și foarte folositoare.

E-adevărat, însă, că mă săgeta uneori teama că în stare ar fi să-l

facă scăpat peste Dunăre, la Nicopole ori Vidin.

Dar află, o fiul meu, și jelește-mă pentru nenorocirea năpustită asupra mea și a țării; tocmai când inima îmi dănțuia în veselia biruinții. A a cincea zi după sosirea în Târgoviște, mă ajunsese din urmă un olăcar, care mă vesti că Mehmet-beg, cu peste cinci mii, a trecut Oltul, l-a aflat pe Neagoe spătarul cu oastea în neorânduială și l-a înfrânt.

N-am crezut; l-am socotit lunatec pe acel vestitor și am poruncit să-l întemnițeze, ca pe-un smintit.

Dar a venit curând și pitac de la Neagoe: cu puținii ostași rămași după dezastru, se trăgea în Transilvania, pe la Turnu Roșu.

M-am repezit spre apus, să mă încredințez: în adevăr, Mehmet-beg venea, cu mare iuțeală spre Târgoviște.

Cât am fost în stare, am adunat frânturile de cete învinse și risipite, flămânde și deznădăjduite și le-am dat povață și poruncă să se adăpostească în munți ori să treacă în Transilvania și să aștepte știri de la mine.

Rămăsei, deci singur, fără oaste, trădat.

Și dacă nu mă ajuta Stroe Buzoianul, cădeam în ghiarele balaurului cu șapte capete, mereu tăiate și mereu răsărite la ioc.

Am trecut pe la Târgoviște, am ascuns, cât am putut din averile domniei, am ingenuncheat la Dealu și, în goană, am trecut munții pe la Bran.

La o jumătate de zi, după plecarea mea, Mehmet-beg a intrat în Târgoviște, a jefuit-o și a jugănit-o ca un căpcăun. A chemat boierii să le smulgă îngăduința, dacă nu bunăvoința, de a-l primi pașă.

Lăsasem în Târgoviște și în Curtea de Argeș câțiva oameni de ai mei să iscodească și să mă vestească, acolo unde mă voi afla, în Transilvania.

Deși eram înfrânt și alungat, nu-mi pierdusem încrederea că-mi voi încropi o nouă oaste și voi descăleca, a treia oară, să-mi iau domnia. O poruncă lăuntrică mă împingea înainte.

La Brașov burgmeșterul Benkner, ca și bătrânul spătar Harvat, adăpostit în acea cetate, mă sfătuiră să nu mă las înfrânt.

„Ești singurul om, îmi spuneau, care poate săvârși marea ispravă de a împiedica așezarea unui pașă la Târgoviște. Pentru că asemenea ispravă nu se poate săvârși decât prin război; iar tu ești singurul om care cutează a se bate ca Țara Românească să nu fie pašalâc. Odată cuibărit în Târgoviște, pașa nu mai poate fi scos. Asta înseamnă și robia Brașovului, a Sibiului, a întregii Transilvanii”.

„L-am și auzit pe Mehmet-beg că visarea lui cea mai îndrăzneată se numește pašalâcul de la Alba Iulia”.

Punându-se chezași burgmeșterii din Brașov și Sibiu, vistierul Oancea făcu rost de bani și Tudor, Stroe, Udrea, Neagoe și cu tine,

cavaliere Antonie, m-ați ajutat să-mi rânduiesc iar oastea.

Cuvine-se a spune că mult mă durea viclenirea lui Pârvu banul Craiovei. Nu înțelegeam ce voia și cum s-a împăcat cu Mehmet-beg. Nu pricepeam de unde acest balaur a mai adus atâta oaste, după ce i-am nimicit-o în bătălia de la Slatina.

M-a lămurit iscoada mea din Râmnicul Vâlcea. Îngăimeala lui Pârvu banul a îngăduit unor dănești mișei, plătiți, să-l lase pe Mehmet-beg slobod și să se așeze în capul noii oștiri, trecută din Vidin la Calafat, să străbată Oltenia fără nicio piedică, și, trecând Oltul la repezeală, să-l înfrângă așa de cumplit pe Neagoe spătarul.

Acestea mi le adevăriră însuși Pârvu banul, care venit la Brașov, căuta să mă vadă. Se arăta spășit, milog și mult dornic să mă slujească. De zeci de ori mi-a laudat cinstea, cumsecădenia și vitejia. Și tot de atâtea ori mi-a jurat credință, lingușindu-mă într-una. Recunoștea că s-a lăsat păcălit de o samă de boieri dănești care, în ura lor neagră împotriva drăculeștilor, au uitat că Mehmet-beg nu-i decât un tâlhar și un lepădat de lege. Se crămăluia ca o muieră:

„Crezui și eu că mă pot înțelege cu beiul și-am venit la Târgoviște. Dar în loc de prietenie, mi-a jefuit și pârjolit casele și moșiile. Iar dacă am putut trece munții, pe la Bran, numai pentru că mă sluji norocul și caii mei cei buni”.

— Și-l crezuși, măria-ta, sorbi-mi-l-ar căpușele și tăunii! Îl dojenii eu, c-o vorbă din Hațeg.

— Chiar dacă nu l-am crezut, m-am gândit că, în planul meu de împăcare a drăculeștilor cu dăneștii, numele lui și îngăduința mea prețuiau mult... Cu toate că oștenii scăpați de răul otomanilor mă căutau și veneau la mine ca noroadele la Mesia, totuși, mai mult ca oricând, acum m-am încredințat cât de bună este povața lui Neagoe Basarab, care zice că visteria să fie totdeauna lângă domn. Că voievodul, la primejdiile cele mari, „trebuiește întâi să aibă avuție multă, să-și miluiască oștile și să le dea lefi. Că omul iaste ca porumbul: că porumbul unde află grăunțe mai multe acolo fuge; așisderea și omul, unde află un domn darnic și milostiv, acolo se adună să se hrănească”.

Și mai spun un lucru, pe care-l observasem de când peregrinam prin Transilvania, că și în Sibiu și la Vinț, la Făgăraș, Hațeg ori Brașov, tot în țară românească ne aflăm, chiar dacă ocârmuitorii sunt, uneori, de alt neam. Că mulți voievozi ai Transilvaniei coboară tot din români. De pildă, cetatea Brașov o conduc sașii; dar aici ne întâlnim noi cu ceilalți români, cu moldovenii, când neguțătorim ori pribegim pentru felurite pricini de dihonie între noi. La fel Sibiu și Sighișoara. Iar voievodul Ioan Drag de la Maramureș de trei ori m-a poftit la el și, ca român, bani și o sută de trabanți mi-a trimis.

De asemeni, în cele două luni de bejenie transilvăneană, am izbutit

să trec peste munte oamenii mei, oșteni, neguțători, călugări, ciobani, iscoade să pregătească întoarcerea mea, cu oaste proaspătă, să-l alung pe Mehmet-beg și să ajut norodul a se elibera. Ceream să-l lovească și ei pe acel tiran, cum vor putea: stricându-i corturile, golindu-i caravanele care duc spre Dunăre avuția țării ori robi. Să facă așa fel, lovind de după stânci, din râpi, din păduri, din lunci, la vaduri, încât begul să simtă că-i arde sub tălpi pământul pe care l-a trădat. De mare ajutor mi-au fost cei trei călugări de la Dealu: Macarie, Iosif și Maxim. Strecurați peste munte împreună cu păstorii, au încredințat satele că vin, curând, să le fiu păstor și ocrotitor, și deci să mă aștepte cu inima deschisă, prietenească și calea să-mi netezească.

În vremea alergăturilor transilvane, la Vinț, în Sibiu, în Făgăraș, în Brașov ori în cetatea țărănească din Prejmer, pentru strângerea oștilor, armelor și banilor, doamna Voica m-a însoțit și neprețuit m-a ajutat la ținerea socotelilor, a catastifelor, drept ca un vistier și un logofăt, ba chiar ca un diac în ticluirea și tălmăcirea scrisorilor în limba latină către voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya, către regele Ungariei ori, în românește, către burgmeșterii cetăților Brașov și Sibiu. Căci, așteptându-mă la Vinț, Voica nu lenevise întru suspine și nevolnică văicăreală, ci se desăvârșea în scrierea limbei latine și vorbirea celei italiene, așa după cum se împrietenise cu câteva familii de nobili transilvani din neamul Cînde ori Drag din Maramureș, care, ca să placă regelui ungur, au trecut la credința papistașă, și încep a se numi Kendefy ori Dragfy. Găsind o doică foarte bună, Profira, țarancă din Lancrăm, curată, pricepută, blândă, v-a lăsat pe voi, copiii, în sama soacrei acolo, în cetatea Vințul de Jos; iar ea, doamna mea și a țării, a cerut să mă întovărășească în luptă și peste munți:

„Să biruim împreună, iar de va fi să pierim, tot împreună să fim”...

Vorbind cu Ioan Zapolya, aflai că, în fapt, cetatea Rodos nu căzuse încă. Îndârjiți, cavalerii cruciați îl înfruntau încă pe Ibrahim pașa, marele vizir, deși acesta se lăuda că a adus în ostrovul Rodos mai mulți luptători decât pietrele și cărămizile din zidurile cetății; că va îneca în mare pe toți cavalerii, cu câte o piatră legată de gât; ca toți ghiaurii fi-vor aruncați de explozii până în al nouălea cer, iar sufletul li-l va prăbuși în iad; totuși cavalerii cică s-ar fi apărând încă vitejește, respingând atac după atac. Voievodul Zapolya zicea:

„Îndrăzneții cavaleri s-au armat pe dinlăuntru cu credința în Fecioara Maria, iar pe dinafară s-au ferecat în oțel. Nu vor putea fi înfrânți!”

„Bineînțeles dacă Evropa creștină nu-i lasă de izbeliște, ci le sare în ajutor, am zis eu. Dar nu aud că împăratul Carol și regele Francisc încetează războiul dintre dâșii, ca să-și trimită oștile încoace, la Dunăre, cum le-au trimis cruciații pe vremea străbunului meu Mircea voievod. Ci rămăsei eu, singur, cu puterile mele ca, lovind otomanii la

Dunăre, tăind pofta de pașalâcuri a lui Mehmet-beg, să-i ajut și pe cavalerii din Rodos. Acest ajutor ar deveni încă mai prețios, și mai spornic, dacă măria-ta mă ajută să alung potrivnicul din Târgoviște și din Nicopole”.

„Crezi că-i cu puțință?”.

„Cred, măria-ta! Românul zice: buturuga mică răstoarnă carul mare. Și chiar dacă nu vom fi noi acea buturugă, vom fi, cumva, picătura care va face valul pornit să scufunde și să înece puterea sultanului”.

Așa, vorbindu-i, cu pilde, l-am înduplecat să mă ajute, mergând cu mine la război. Câți bani mi-a cerut, nu mai spun. Lacomă creatură!

Dar numai doamna Voica și tu, cavaliere Antonie care m-ai însoțit, știi că, în acele săptămâni de încordate pregătiri, am trecut, în strai de cavaler ungar, în Moldova, până la Suceava, și am sfătuit cu Ștefăniță vodă și cu bătrânul cel înțelept, Luca Arbore numit, dascălul și părintele duhovnicesc, povățuitorul cel mai de preț al voievodului. Le-am povestit necazurile mele cu Mehmet-beg și luptele duse cu el, de aproape doi ani, cu sorți foarte schimbători. Le-am mărturisit, ca unor frați și părinți, gândurile mele cele mai tainice, privind războiul cu sultanul.

Ștefăniță s-a aprins, vâlvătaie; m-a îmbrățișat, m-a sărutat cu nespusă bucurie și prieteșug, grăind:

„Acestea-s și gândurile mele cele mai înfocate! Țelul cel mai înalt al vieții mele: să-l întrec pe bunicul meu, slăvitul Ștefan vodă, și să-l birui pe sultan!” Pe urmă a adăugat: „Dar biruindu-i pe agarieni, tu vei fi supusul meu, cu toata țara ta!”...

Și m-a privit cu ochi de spaimă, diavolești. N-am zis nimic: eram uimit.

Mai pe urmă, Luca Arbore mi-a destăinuit că tânărul voievod și ucenic al său e cam ciudat. Nu-i totdeauna ca toți oamenii. Arăta foarte îngrijorat de nestatornicia cugetului său și de pornirile cele nestăpânite: când înțelept, mai înțelept decât dascălul său, când mai de neînțeles și mai nebun decât nebunii.

Un călugăr cititor în zodii mi-a spus că, prunc fiind, voievodul s-a îmbolnăvit greu, iar părintele său, Bogdan vodă, i-ar fi vândut sufletul diavolului. De aceea arată acum o fire satanică și din ce în ce mai... îndrăcită.

„Eu, cu toată priceperea, bunătatea și dragostea mea, a spus Luca Arbore, mă ostenesc a-l scăpa de sub puterea necuratului. Ci tare mă tem că aici înțeleptia nu ajută”...

Îl întrebai pe Ștefăniță dacă ar vrea să-mi vină în ajutor, și-mi dădu răspuns: „Eu doresc asta, din toată inima; dar fiind foarte tânăr, nu pornesc nimic înainte de a mă sfătui cu bunul și înțeleptul meu dascăl, logofătul Luca Arbore”.

Nu înțelegeam dacă vorbește serios ori își bate joc. S-a gândit câteva clipe și-a dat răspuns osebit de cuminte:

„Te ajut, frate, totdeauna, chiar de aici, din Suceava, zăgăzuind năvala hantătarului la Nistru. Că, de bună samă, sultanul îi va porunci să te lovească dinspre răsărit”.

Și iar cu un soi de batjocură:

„Gândesc bine, logofete Luca?” „Bine, măria-ta”.

„Atunci scrie, logofete, carte de prietenie fratelui nostru, domn la Târgoviște. Mă leg să-l ajut cu oaste, dacă nu va izbuti să-l alunge singur, pe acel Mehmet-beg, care se vrea pașă peste români”.

Ceasul al optulea

Mi s-a părut că numai eu am auzit singura lovitură vestind ceasul unu după miezul nopții. A fost o părere. Ca și în celelalte dăți, toți am numărat, în gând. Pe chipuri ni s-au adâncit urmele durerii. Și pentru că nu mai aveam ce număra ni s-au golit inima și mintea. Ni se părea că ne aflăm într-o cușcă de fier, atârnată de torțele cerului, gata să cadă, din clipă în clipă, într-o prăpastie, unde dușmanii pregătiră o pădure de sulii cu vârful de flacără.

Măria-sa a tăcut multe minute, împovărat de nemărturisite gânduri. Apoi s-a ridicat în picioare, a făcut câțiva pași prin chilie, a cerut starețului să mai pună lemne pe foc, a surâs și a grăit domol și blând, parcă împăcat cu sine însuși:

— Ci, la întoarcerea din Suceava, trecând prin pădurile Oituzului, mi-am amintit de un rege Carol al Franciei, fiu al lui Carol cel înțelept și nepot al lui Ioan cel Bun. La începutul domniei i s-a spus: „Carol preaiubitul”. Dar într-o zi, trecând printr-o pădure, cu oștirea, să lupte cu o rubedenie răzvrătită, ducele de Bretagne, a înnebunit. Poate pentru că avea cugetul slab și mișel. Nu l-au scos din domnie. Ocârmuia în locu-i soția, muiere lacomă, desfrânată, șireată; a dat țara pe mâna englezilor care au prădat-o cu nemilă. Nebunul a stat în scaun până l-a luat moartea să-l așeze în gropniță. Cică odată, când i s-a adus știrea despre nimicirea oștirii, într-o luptă nenorocită, a zis către ștafetar: „Domnule, mă plictisești!”

Poate vorbirea cu Ștefăniță mi-a izvodit în minte nătângia lui Carol „preaiubitul”, ajuns „Nebunul”. Dar, nu știu cum, gândul mi-a lunecat spre întâmplările care au dus la moartea lui Vlad Dracul, a lui Vlad Țepeș. Și mi se părea că, dacă eu aș sfârși acum sfâșiat de fiare ori aș cădea răpus într-o bătălie, doamna Voica ar lua arma și, împreună cu voievodul Zapolya, cu cnezii din Hunedoara, din Făgăraș și din Banat, împreună cu Ștefăniță de la Moldova, nu s-ar lăsa până când n-ar goni, cu totul, pe agarieni din hotarele noastre...

La Prejmer mă întâlnii cu Mierloi Pribeagul, trubadur și filosof, cum am zis, rătăcitor prin toate ținuturile românești. M-a oprit în

poarta cetății, și-a așezat cobza la piept și mi-a cântat o urare:

„Voievoade, voievoade, / Auzi glas de noroadă, / Fă-ți inima ca para / Și mântuie țara / De lepră musulmănită, / Mehmet-beg numită; / Cu boleșnița ocării / Mânjește faima țării, / Punându-i nume pașalâc / Sai și dă-l în bîldâbâc!... / De ești mândru voievod, / Uită-te și la norod / Auzi-i plînsul și jalea / Cum îi înăbușă calea. / Mult mărite voievod, / De ești iubit de norod, / Cu țapa ia-l în cârcă / Pe cel cu fire de năpărcă”...

Mi-am zis atunci:

„O, dacă toate glasurile mîniei s-ar strînge într-unul, glas de tunet și de trăsnet s-ar năpusti peste capul tuturor nelegiuitorilor”...

Dar, la urma urmelor, ce-i Alexandria, Troada ori povestirea despre „Cavalerii mesei rotunde” decât istorisirea, poate adevărată, poate închipuită, a unor crâncene războaie? Osebirea între acestea și mărturisirea mea este că eu spun numai ceea ce am trăit, cu adevărat, sau am gândit și simțit, în povestirea mea. Elena cea minunat de frumoasă se numește țara slobodă, cu oameni cinstiți și harnici. Iară eu, un fel de... Paris nefericit.

În Curtea domnească din Târgoviște, în acele zile din iulie-august 1522, Mehmet-beg se socotea stăpân. Se lăfăia, drept ca un turc, în nerușinat dezmăț.

Când auzi că eu am pregătit oaste nouă, își aduse cetele sub munte: în Cetatea de scaun, în Câmpulung, în Curtea de Argeș, așteptând să vadă pe unde descalec munții, să mă întâmpine și să mă răpună, înainte de a ajunge în câmpie, unde satele, unite cu cele din deal, mie puteau să-mi fie de mult ajutor, iar lui mare primejdie. Am socotit bine asta. Și măcar că unii, ca Pârvu banul, mă sfătuiră să trec prin pasul Buzăului, eu am zis:

„Trec pe la Bran: e mai aproape de Târgoviște și dacă înaintez repede, n-are răgaz să-și apropie cetele din Câmpulung și Curtea de Argeș. Mai ales că am trimis și pe valea Oltului și pe Buzău câteva pâlcuri mici, dar cu huet mare, ca să-l amăgesc, să-l fac a crede că pe acolo voi descăleca”.

Ba, mai mult: Stroe Buzoianul a trecut pe la Nehoiăș și a început să adune ostași, să-l lovesc pe Turcit din câte mai multe părți. Cu asemenea vicleșuguri voiam a-l sili să-și împrăstie cât mai mult cetele și să-mi ușurez izbânda.

Ca nealțădată, mă însoțea și voievodul Ioan Zapolya cu treizeci de mii oaste, multă, dar nu toată dornică a se bate.

Cetatea Branului era în mîna mea, așa că mi-a fost mai ușor să păstrez taina mișcărilor mele: eram ocrotit nu numai de culmea munților, de prietenia țăranilor români și a sașilor, ci și de neștiința potrivnicului, foarte ocupat în târgul desfătărilor.

Când am ajuns sus pe muntele numit Cornul lui Sas și-am privit

asupra țării, în lumina de aur a toamnei, copacii îmbrăcați în felurite culori, de la ruginiu la roșu, la portocaliu, verde și negru, am coborât din șa și am îngenuncheat, cu Voica lângă mine și cu toată straja, jurând să-l răpun pe Mehmet-beg ori să mor. Să tai mâna dreaptă a sultanului Soliman, în drumul lui spre inima Evropei, ori să pier și să nu mi se mai audă de nume, în veci de veci.

Apoi am poruncit trâmbițașilor să sune.

Glasul lor a clocotit în văi, preluat parcă, în mii și mii de sunete, de fiecare stâncă, de fiecă cleanț carpatin.

Le-au răspuns zeci de buciume de pe plaiuri.

Mai târziu, în timpul luptei pe care am dat-o la Rucăr, am aflat taina acestor buciume care, în întâiul moment, m-au mirat și chiar îngrijorat.

În multe, pre multe bătălii cu prea ticălosul meu văr, nu mă bătușem încă în munți. Și cum el era în apărare, mult mă îngrijoram ca să fi putut să mă atace pe văi, pe după stânci și copaci. Gândul, însă, că otomanii, trăiți în șesuri și pustiiuri, au frică mare de păduri și de taințele munților, mă mai liniști.

Dar, totodată, mi-am amintit că Mehmet-beg cunoștea aceste locuri, tot așa de bine ca și mine, încă din copilărie, și că este în stare să tocmească lefegii dintre băștinași, să mă izbească din munți, din păduri, să mă împingă în vale, la lărgime și să mă copleșească, acolo, cu iuțea izbirii, când voi ieși din strâmtoarea de la Stoienești.

Când iscoadele mi-au vestit că mă aștepta la Rucăr, am poruncit cetelor spătarului Dragu să urce munții dinspre apus și să coboare repede pe Valea Fagilor până la Ialomița, iar pe Neagoe spătarul, cu trei cete de craioveni, să cadă, dinspre răsărit, tot în valea Ialomiței, la Stoienești în spatele dușmanului, să-i zăgăzuiască retragerea spre Târgoviște.

În frunte am pus strajă mare, sub porunca lui Tudor din Drăgoiești, ajutat de doi căpitani unguri. Le-am poruncit a zădări potrivnicul, a-l înspăimânta și a se retrage înapoi și a se urca în copaci, la pândă cu arcanul.

O strajă bună am rânduit și în spate, cu Oancea vistierul. Eu și voievodul Zapolya am mers cu grosul oștirilor. Doamna Voica venea, călare, în preajma lui Oancea.

Plănuiam să-l împresor pe Mehmet-beg, să-i prind în găvanul Rucărului toată oastea și s-o pisez, cum se pisează sămânța de cânepă în puiă, până i se scoate oloiul tot.

Luptele începură cam pe la ceasurile zece. Arcănarii au împlinit bine porunca. Tudor din Drăgoiești a avut ajutor și vreo sută de rucăreni, dragosloveni și dâmbovițeni; ei au înșfăcat caii și otomanii prinși în lațul arcănariilor, legându-i de copaci, în codru.

N-am stat în mijlocul oastei, ci am alergat, ca o suveică, spre toate

laturile, luptând, priveghind, poruncind, strunindu-i pe toți, îndârjindu-i în luptă.

Am trăit și câteva surprize.

Una, plăcută mie: Dragu a coborât din munte cu peste o sută de ciobani cu ghioage, coase și topoare; unii năpustindu-se, odată cu ostașii mei, asupra otomanilor; iar alții, mai bătrâni, au aruncat de pe înălțimi, stânci, butuci, săgeți în capul lor, spăimântându-i și chiar strivindu-i.

Alta, foarte dureroasă pentru mine: Udrea a fost ucis în bătălie, iar Neagoe spătarul, cu cetele craiovene, a răătăcit prin munți și a pierdut mulți oșteni, așa că n-a izbutit a-l opri pe Mehmet-beg astupându-i calea retragerii spre miazăzi.

Vitejească purtare avură cetele ungurești. Le zic unguri, dar ei sunt toți români transilvăneni sau secui.

Lupta de la Rucăr, în ziua de 5 septembrie 1522, a durat până târziu, în amurg. Am biruit cu grele jertfe: sute de ostași, zeci de căpitani vrednici și mult trebuitori în urmărirea lui Mehmet-beg, care a grăbit spre Târgoviște să-și trimită prada spre Dunăre.

Rugai pe doamna și pe Harvat să se îngrijească de răniți și de cei căzuți în bătălie, iar pe vornicul Udrea, bărbat viteaz și mult drag mie și tuturor oștenilor să-l îngroape la Dealu, urmând ca pomenirea să se facă, de față cu mine, îndată ce sfârșea războiul.

Voievodul Zapolya a poposit la Târgoviște, cinci zile, benchetuind cu căpitanii lui, apoi s-a tras înapoi spre Transilvania, sălășluind o vreme la Bran. La jumătatea lui noiembrie era la Brașov, unde sașii îl întâmpinau cu mare alai și-l cinsteau cu un banchet, foarte îmbelșugat în mâncăruri și băuturi, și-l slăveau cu laude mult umflate zicându-i „marele ocrotitor al Transilvaniei și scut al creștinătății”. Oricât i-am rugat eu să mă însoțească în urmărirea lui Mehmet-beg până la Dunăre, nu s-a înduplecat să coboare mai la miazăzi de Târgoviște; nu voia să-l supere prea tare pe sultan, supărare care, după cum am înțeles, i-ar fi încurcat niște planuri tainice.

În acest timp mi-am rânduit cetele de călăreți și buzdugănari și, împreună cu cei o mie de secui, pe care Zapolya s-a îndurat să mi-i lase, pornii în urmărirea dușmanului. Grăbea spre Turnu, cu multă pradă. Ci aținându-i calea în aripa dreaptă, a căutat să scurteze drumul, îndreptându-se spre Giurgiu.

Îl hărțuii, pas cu pas. Mă ajutară mult și țăranii, stricând vadurile, înfundând drumurile cu arbori prăvăliți de-a curmezișul.

Printr-un prizonier, i-am trimis iar vorbă să primească a ne lupta noi doi, singuri, ca-ntr-un turnir. Mi-a răspuns că-s corcitură de voievod cu o țarancă, nevrednic a mă bate cu prietenul marelui padișah, că-s un fricos pe care până acum l-a slujit norocul, dar în curând... M-a încredințat că are dincolo de Dunăre șazeci de mii

oaste și că, într-o lună, se întoarce și mă amestecă, într-o clipă, cu pulberea pământului.

Ba, părându-i că nu mă umilea destul, a mai adăugat că s-ar face de râs în fața lumii dacă ar lupta în luptă dreaptă cu unul care a folosit în bătălie ciobani, țărani ghiogari, prăbușind asupra nebiruiților lui voinici, bușteni și stânci.

Am râs de îngâmfarea lui prostească, i-am cerut să-și amintească obârșia și să vadă ce fel de lifte sunt acângii, cu care el pârljește țara unde a fost zămislit.

Când mi-a sosit Dragu cu un spor de oșteni, am grăbit și-am ajuns la Giurgiu înaintea lui.

Deznădăjduit, a cotit spre Zimnicea. L-am ajuns la Didrih, după ce-și trecuse peste apă cam o treime din oștire.

Am dat o luptă sângeroasă, mai sângeroasă ca oricare alta și mai deznădăjduită decât cea de la Slatina. Necruțători s-au arătat cetele secuilor: au tăiat fără nicio milă, „ca-n varză”, cum spuneau ei.

Dar și otomanii ne înfruntau cu o mânie și o sălbăcie cum nici la fiare nu se pomenește.

Căzură mulți otomani cu țestele turtite de buzdugane; dar și dintre ai mei pieriră destui, pentru că și în bătălie, în multe momente, furia-i un rău sfātuitor. Dar cine o poate stăpâni în clipele acelea?

Văzând că românii amenințau să-i prindă cea mai mare parte din oaste, Mehmet-beg s-a avântat însuși în luptă, împreună cu toată straja.

Nu știu dacă a vrut sau s-a nimerit să ne întâlnim: el cu iataganul, eu cu buzduganul. La a treia izbire, arma i-a zburat din mână. Dădusem cu atât putere, încât i-am smuls brațul din umăr. Îi auzii răcnetul de fiară rănită; iar tu, cavalerie Antonie, aflându-te în preajmă, ai adevărit că pe când fugea nebunește, mâna dreaptă îi bălângănea pe lângă șa, legată de trup numai de stofa straiului și de armură. Calul l-a purtat în salt nebun, iar câțiva spahii l-au apărat.

Fiind numai noi doi urmăritorii, ne-am oprit. N-am avut o durere mai mare decât la moartea mamei și o bucurie mai sălbatecă decât atunci când doborâi un urs care mă prinsese în labe și când numai agerul meu buzdugan, trântit în țeasta fiarei, m-a salvat.

Și poate mă bucura și aceea că, în sfârșit, l-am învins, ca dușman, fără să-lucid, ca om din sângele meu, românesc. Toți cei care văzuseră lupta, m-au fericit că scăpasem de cel mai înverșunat dușman și că avui înțelepciunea, stăpânirea de sine să mă opresc, înainte ca spahiii să mă prindă-n sulii.

Când am povestit Voicai cum dădui lupta cu vărul meu lepădat de lege, a suspinat și a zâmbit:

„Ai scăpat tu cu viața, iar țara de primejdia pașalâcului”...

M-am întors deci în Cetatea de scaun, încredințat că sunt biruitor,

dar încă temător că n-am retezat toate capetele balaurului. Și dacă mai cresc iarăși?

Totuși, la sfântul Dumitru, mitropolitul cu soborul de preoți, sfatul boierilor și cu tot norodul m-au uns și m-au coronat domn, iar Voica doamnă.

Acum, după atâta luptă, izbândii în sfârșit, să mă așez în scaunul de cinstă al Țării Românești, să mă numesc urmașul părintelui meu Radu voievod, și să șterg mârșava încercare de a stăpâni un pașă la Târgoviște.

Mi-am rânduit bun sfat domnesc, cu Pârvu Craiovescu mare ban – iertându-i toate greșalele, tocmai ca să mă cinstească mai mult și ca să dovedesc că doresc împăcarea cu dăneștii – cu Harvat din Grozăvești logofăt, Neagoe din Periș mare vornic, Drăghici paharnic, Drăgan spătar, Șerban mare stolnic. Pe mulți i-am răsplătit, pentru credința și vitejia lor, cu moșii și dregătorii. Cel mai bucuros a fost spătarul Dragu care mi-a sărutat mâna când i-am iscălit hrisov de stăpânire a moșiei Comana din Vlașca, în vecinătatea pământurilor mele de la Afumați.

În trei luni, călătorind prin țară, am așezat oamenii mei în ocârmuirea țării; mi-am adăpostit ostașii în tabere de iarnă; am pus să se dregă cetatea de la Poenari, stricată în câteva locuri de tunurile lui Mehmet-beg; am tocmii meșteri pentru întărirea zidurilor Cetății domnești din Târgoviște; am pus străji prin orașe și sate, să grijească de liniștea drumurilor, să poată umbla neguțătorii în voie, neprimejduți de răufăcători și tâlhari; am trimis soli la regele Ungariei, la domnul Moldovei, la hanul tătăresc, cu cărți de prietenie și cu dorința de a trăi în pace. Pentru prietenii mei, burgmeșterii și neguțătorii din Brașov, Sibiu și Sighișoara am dat hrisoave de slobodă trecere cu mărfurile lor spre Dunăre și Mare, plătind vămile cele de cuviință, din care să mai scot ceva din datoriile ce aveam la dâșzii.

Mult ajutor și bune sfaturi primii de la doamna Voica, de la Dragu, de la Neagoe din Periș, de la Harvat și chiar de la banul Pârvu Craiovescu, care, văzând cât mă iubește țara, mai că nu mai știa cum să-mi împlinească voile și poruncile.

Dar se vede că orice bucurie pândită este, din umbră, de o durere, de o nenorocire. Prietenul meu Iohann Fuchs din Sighișoara, venit, pe la Crăciun, cu caravana cu mărfuri la Târgoviște, aduse știrea că otomanii au înfrânt pe cavalerii din ostrovul Rodos și au cucerit cetatea lor care nebiruită se credea. Cică Soliman sultan ar fi zis:

„De acum toată creștinătatea se află sub talpa mea!”.

Totuși împăratul Carol Quintul n-a mișcat niciun deget în ajutorul cavalerilor, ci doar i-a lăudat postum, rostind o vorbă mare și cu totul deșartă:

„Nimic în lume n-a fost pierdut așa de eroic ca ostrovul și cetatea

Rodos!”.

A urmat o iarnă grea, cu nămeți cât omul, vestitori de belșug în vară.

Aveam multe, multe necazuri, lipsuri și dureri, într-o țară prădată în atâta războire, dar îmi ziceam: lumina nu ni-i dată ca să vedem numai suferințele și urâtenia ei, mai ales, ca să umple lumea cu flori și bucurii.

Dar n-am știut că sub acest coperământ alb și nevinovat, cloceau vineții pui de năpărcă ai ambițiilor nedomolite și ai nesătulelor poftă de avere, putere și mărire.

Dăneștii nu se astâmpărau: urmau gudurarea pe lângă Mehmet-beg, se furișau în cetatea Nicopole ca bursucii, cerșind arme și oșteni. Rămas ciung de mână dreaptă, Turcitul își vedea spulberate toate visările cele nemăsurat de mari. Soliman sultan l-a ocărât foarte pentru înfrângerile din miazănoaptea Dunării și l-a scos de la inima sa. Și numai bucuria cuceririi Rodosului, milogirile și văicărelile că și-a jertfit brațul drept pentru faima prea înaltului padișah l-au ocrotit de satârul gealatului. Totuși, învinuirile aduse erau mari: trei ani Țara Românească n-a plătit tribut, iar negoțul pe Dunăre foarte mult stingherit. Hrănit cu grânele, carnea și mierea din Țările Române, Istanbulul începea să îndure lipsa.

Veneau apoi știri că sultanul pregătea expediția împotriva Ungariei. Gândind la apărarea țării și a domniei, trimisei pe Dragu sol tainic, cu oarecare daruri, la Bali-beg, sangeacul Vidinului, rugându-l să mă sprijine în greaua treabă a împăcării cu sultanul. Așa mă povățuiam și mulți boieri, precum și voievodul Zapolya. Monarhii creștini urmau a se război, înverșunat, între dâșii, iar otomanii își vedeau de cuceririle lor, nestingheriți. Doar eu ce le mai stam în cale, cu slabele mele puteri.

Dar, iată că dăneștii făcură urzire, peste capul meu și mă trezii că vor să-l aducă pe Vladislav, domn din neamul lor. Abia atunci am înțeles de ce Pârvu, banul Craiovescu nu mai da pe la Târgoviște, lipsind din sfatul țării; trimetea doar vorbă că-i iarna grea, iar drumurile înțesate de haite de lupi și tâlhari. De fapt, plătit de Mehmet-beg Ciungul, cum începea să i se pună porecla, nepricopsitul meu ban de Craiova, trecu de partea lui Vladislav. La porunca de a se înfățișa înaintea domniei mele, a răspuns cu obraznicie:

„Voi veni călare, în fruntea cetelor Jiului și Mehedințului”.

În același timp, în partea de răsărit a țării, o samă din boierii drăculești, neîmpăcați cu cinstea și dreptatea mea, nemulțumiți că am făcut danii și dăneștilor, supărați că n-am pus capul lui Pârvu banul sub secure și că umblu să împac aceste două neamuri, adică apa cu focul, s-au răsculat, în cap cu Drăgan din Merișani. Și tot la îndemnul viclean al lui Mehmet-beg, sprijineau să apuce domnia lui Bădica,

fratele meu vitreg, dându-i numele Radu voievod. Fusesse în sfatul lui Neagoe Basarab, postelnic; iar acum, supărat că nu-i dam moșii și ranguri, că mă înconjur de boieri dănești, socoti că are drept la domnie mai mare decât mine, bastardul, și se așează în capul uneltitorilor.

Și iată că doi poftitori de domnie veneau asupra-mi, însoțiți de mulți oșteni otomani, toți plătiți de Mehmet-beg, să mă scoată din domnie.

În vara anului 1523, dacă mă gândesc bine, nefericita noastră țară avea trei domni: unul în părțile Buzăului – Bădica, altul în Oltenia – Vladislav, iar eu, din Târgoviște, țineam mijlocul țării. Vai de noi și de țară!

Pentru liniștea norodului, pentru neștirbirea hotarului, s-ar fi cerut să plec steagul și să mă adăpostesc în Transilvania; cu de-a sila, nu poți face bine oamenilor. Prietenii mei sași din Brașov, Sibiu, Sighișoara, m-ar fi ajutat, iar cetatea Vinț mi-ar fi lăsat-o, de veci, ca răsplată pentru că i-am ținut pe otomani, aproape doi ani la Dunăre și că am stins zelul lui Mehmet-beg de a face Târgoviștea pașalâc.

Dar Voica, Dragu, Stroe Buzoianul, Neagoe din Periș și încă mulți alții mi-au arătat că țara nu va scăpa de tulburări prin retragerea mea. Că Bădica și Vladislav se vor lupta între ei. Că tocmai acesta-i planul Ciungului: dezbinarea țării prin uneltiri și război lăuntric, ca să poată veni el stăpân. Că dacă i-am smuls dreapta și nu mai poate mânui iataganul, i-a rămas capul, neîntrecut la intrigi și că, deci, până la urmă, tot va fi pașă peste Țara Românească; o destramă fir cu fir ajutat de ai noștri și-o turcește ajutat de ai lui. De altfel, sultanul i-a spus:

„Dacă până în toamnă nu supui acea țară ghiaură ești mort!”

Prietenii mei susțineau că tot eu, singur eu, aș fi acela care ar putea înlătura amândoi претенdenții, spre binele și pacea țării.

N-aveam încotro. Eram domn încoronat, după lege, și a părăsi lupta era o crimă.

Judecând așa, vrui să mă arunc iar în luptă, cu puținii oșteni ce-aveam lângă mine sau îi puteam strânge, în mare grabă.

Mai întâi l-am trimis pe Neagoe din Periș la Pârvu Craiovescu, să-i aducă aminte că mi-a jurat credință; îi făgăduiam iarăși iertare, bănia Craiovei și două moșii, îi aminteam că eu i-am scos nepoata din robia lui Mehmet-beg și că tot ce fac este numai întru împăcarea neamurilor și neatârarea țării.

Nici azi nu știu ce-au vorbit între dânșii: Neagoe, omul meu de casă – și spun asta de zeci de ori ca să vezi ce viperă am ținut la sân – și Pârvu Craiovescu, fățarnicul.

Dar știu că a venit la Târgoviște cu vestea că banul Craiovei mă sprijină, precum a jurat.

Numai că, a treia zi, aflu cu uimire că și-a trimis cetele în ajutorul lui Radu Bădica.

De ce oare tocmai când eu rânduiam dreptatea și libertatea pentru toți, în spatele nostru se ridicau spânzurători și gealați? Mi-a trimes vorbă:

„Împăcarea cu drăculeștii o fac eu, capul dăneștilor”...

Stam în Târgoviște, în acea vară din 1523, când clocotind de mânie, când înghețat de îngrijorare și neputință. Primeam vești despre războirea dintre Bădica și Vladislav. Din toată această zurbavă numai sângele vărsat era românesc. Încolo, oricare parte ar fi biruit, câștigul era tot pe sama ciungului Mehmet-beg. Strașnic uneltitor!

A biruit Bădica.

Ar fi urmat, iubitul meu fiu, să mă reped împotriva lui și să-l spulber. Aveam cu ce. Dar n-am făcut-o. Poate am greșit. Dar am judecat așa: nu mă lupt cu fratele meu; îmi ajunge că am părăduit atâta sânge în războiul cu un văr nelegiuit. În al doilea rând, că, deși înfrânt, Vladislav nu părăsea țara, ci se trăgea în părțile de miazăzi, așteptând ajutor otoman. Se numea domn, iscălea hrisoave, punea slujitorii lui în orașe și sate, așa cum făcea și Radu Bădica în părțile Buzăului.

Văzând că stau în așteptare, câțiva boieri ca Șerban marele stolnic, Drăgan vel postelnic, Manea mare dvornic, mă părăsiră, trecând în tabăra lui Vladislav. Alții, înrudiți cu drăculeștii, cătau, cu un ochi, spre Bădica.

Așteptând, pierdeam.

Dară dacă intram în luptă, împlineam planul viclean al lui Mehmet-beg: să ne măcinăm între noi, să slăbim și mai rău țara, ca el s-o poată preface mai ușor în pașalâc.

Sufeream cea mai necruțătoare durere și înfrângere din viața mea. M-am îmbolnăvit de inimă rea și m-am retras în Cetatea Poenari. Mi se părea, mereu, că voi fi ucis de un oștean din strajă. Visam că mă jucam, copil fiind, cu Mihail și cu Bădica. Și, pentru că-i întreceam la alergat, la tras cu arcul ori lovit cu buzduganul, se întovărășeau, mă legau în frânghii și mă trăgeau în țeapă. Visul mă chinuia, nopți întregi, aproape la fel, silindu-mă să mă trezesc lac de sudoare, cu junghiuri în tâmplă și în inimă.

Boleam în Cetatea Poenari când, într-o după amiază mohorâtă, straja mă vesti că multe sute de țărani, armați cu furci, topoare, coase, ne înconjurară, cu gând dușmănos. Nu știam de ce s-au răzvrătit. Am aflat mai târziu că i-a strâns de prin sate un boier ce-și zicea Merean și i-a îndemnat împotriva-mi, socotindu-mă o „pacoste neastâmpărată”, o „nenorocire pentru țară”. Ziceau că „neastâmpăratul războinic al drăculeștilor” ar fi pricina necurmatelor jafuri otomane. Și nu s-ar fi găsit alt leac pacostei decât pieirea mea. Măhnit și nedumerit am ieșit

pe ziduri și-am cercat a-i împlânzi cu vorba bună. N-am izbutit, cu toată strădania și căldura inimii mele. Straja îmi era mică: doar douăzeci de slujitori. Noaptea l-am coborât pe căpitanul Pârvu cu funia; a alergat la Târgoviște, l-a vestit pe Tudor din Drăgoiești să vină grabnic în ajutor.

Dar a doua zi răzvrățiții au spart porțile. Mi-au ucis cinci străjeri. Cu cei rămași m-am închis în cămarile de sus și deși aveam fierbințeli și amețală am rezistat totuși două zile și două nopți, luptând, până sosi Tudor cu trei stoluri de trabanți și, bătându-se din greu, despresurară cetatea. Dacă lupta mai dura un ceas, ardeam acolo, între ziduri: răzvrățiții stivuiseră lemne în jurul zidurilor și le dăduseră foc.

De la cei prinși, am înțeles că acel Merean, cap al răzvrătirii, venea de la Turnu, că avea mult aur la el, că plătise pe unii dintre răzvrătitori și că altora le făgăduise pungi de galbeni, dacă mă prind viu sau mort.

Lupta asta m-a îmbolnăvit și mai rău.

Îngrijindu-mă, acolo, în încăperile reci și umede ale Cetății Poenari, doamna Voica s-a îmbolnăvit foarte rău. Uitând de mine, o coborâi din Cetate, o urcai în rădvan s-o duc la vracii din Brașov. Nu m-a lăsat însă s-o întovărășesc:

„Țara și domnia prețuiesc mai mult decât viața mea. Mă știi curajoasă; ajung singură la Brașov. Te rog, fierbinte!... Mă întorn în două săptămâni, zdravănă”...

Stăruiră și boierii rămași în jurul meu să nu-i părăsesc. Întării straja în jurul rădvanului doamnei și făcui semn de plecare.

Peste patru zile, un olăcar mă vesti că doamna s-a stins în Cetatea Bran.

Vestea asta m-a descumpănit cu totul. Multe zile n-am fost bun de nimica.

Noroc că tu, Antonie, Stroe Buzoianul, Dragu spătarul, Tudor de la Drăgoiești și alți câțiva v-ați îngrijit de toate cele de cuviință la înmormântarea doamnei.

Ci ajungând măria-sa cu povestirea aici, coconul Vlad a îngenuncheat acolo, lângă vatră, la picioarele părintelui său, a suspinat și a plâns amar.

Tăcurăm toți, înghițindu-ne năduful și lacrimile.

Doar măria-sa, într-un târziu:

— Așa, fiule, se stinse dragă muma ta, una din cele mai alese ființe omenești din câte a zămislit pământul acestei țări. Așa pierdui jumătate din făptura mea.

După două săptămâni de tângire, mă însănătoșii, parcă anume ca să câștig bătliei, fără a izbuti să zdrobesc acel balaur cu șapte capete și cu blestemata-i putere de a-i crește mereu altele, la loc. Cernit, slăbit

de boală, de supărări, de câte nenorociri bântuie țara, mă sfătuii cu prieteni și hotărâi să părăsesc Târgoviștea, să mă adăpostesc la Vinț și să-mi pregătesc iarăși cetele pentru război.

Rămași în țară, Neagoe din Periș, Dragu, Stroe Buzoianul mă înștiințau despre mersul luptei dintre Bădica și Vladislav.

O lună de zile mă perindai pe la ușile prietenilor transilvăneni, pentru bani, arme, oșteni și sfaturi.

Când m-am făcut sănătos cu adevărat, am trecut munții, cu strai schimbat, însoțit numai de tine, cavaler Antonie, și-am coborât în șes, până la Afumați.

Am văzut nenorocirile și-am auzit geamătul norodului de răul jafurilor și al nelegiuirilor săvârșite de cetele otomane din oștirea celor doi domni și de hoardele de acângii, slobozite din Nicopole. Nu domni, ci pacoste pe capul țării: așa erau și Vladislav și Bădica.

M-am întors repede în Transilvania, și, îndurerat cum nu se mai află, mi-am strâns și orânduist iar oastea. Au venit mai mult de jumătate din cei cu care am pornit asprul meu război.

Am așteptat, cu inima strânsă să văd ce se alege din bătălia dintre Bădica și Vladislav. Mărturisesc că, dacă Bădica mi-ar fi cerut ajutor, i l-aș fi dat; bineînțeles, dacă jura că nu umilește țara și n-o înjuguie cu un bir prea greu. Și dacă împacă neamurile.

În lupta din noiembrie, Bădica a biruit: l-a alungat pe Vladislav peste Dunăre, la Nicopole. Dar ca să fie lăsat în scaunul domnesc, Radu voievod Bădica a plătit peșcheșuri grase lui Mehmet-beg. Și așa i-a dat acestuia prilejul a se lăuda înaintea sultanului:

„Mi-am pus omul meu în Țara Românească. Am scăpat-o, pentru totdeauna, de om primejdios ca feciorul din buruieni al lui Radu Vodă”...

Dar domnia lui Bădica era, pentru Turcitul, o treaptă tot pentru împătimita lui vrere de a fi pașă la Târgoviște.

Și pe când eu, cu oastea adunată în Transilvania nu cutezam să trec munții cu arma împotriva fratelui meu, iar tributul a ajuns la haznaua sultanului, tot Mehmet-beg a înștiințat pe sultan că Bădica nutrește gând de țară slobodă, ca unul ce mi-i frate și am copilărit împreună. Trebuia deci ucis.

O iscoadă a mea și una a burgmeșterului Hans Benkner din Brașov mă înștiințară despre asemenea uneltiri.

Temându-se tot mai mult de primejdia unui pașalâc la Târgoviște, toți transilvănenii mă îndemneau stăruitor să trec munții. În fiecare zi veneau solii de pretutindeni: chiar din Maramureș, de la voievodul Drag și din Suceava de la Ștefăniță.

Și așa iar am trecut munții, pe-o vreme de iarnă cu viscole și furtuni nebune. Nu coboram cu gând de besmetică răzbunare, ci de frățească înțelegere cu Bădica.

Dacă Voica ar mai fi fost lângă mine i-aș fi spus că dacă Radu voievod Bădica se așază în fruntea oastei, la Dunăre, eu primesc a fi căpitanul lui. Doream, din toată inima, împăcarea cu dăneștii și mi se părea că el o poate făuri mai ușor decât mine. Desprins de otomani și împăcat cu dăneștii, Bădica ar fi putut fi un voievod în felul părintelui nostru, dacă nu chiar al lui Neagoe Basarab. Mă îndemna la asemenea purtare și o scrisoare a lui către brașoveni, din care mi s-a cetit și mie, dezvinovățirea: „...n-am oploșit noi pre turci în țară, ci ei singuri au intrat, cum au intrat și în alte țări, mai puternice decât a noastră”...

Foarte s-a mirat Zapolya de gândurile mele de a-l ajuta pe Bădica și nu de a-l alunga. I-am spus:

„Măria-ta, eu vreau zid și scut împotriva năvalei otomane, nu fală și mărire. Dacă acest frate al meu, mai vrednic decât mine se arată, locul meu lui îl las, și cu dragă inimă îl ajut”.

Asemenea gânduri l-au îndemnat pe voievodul Transilvaniei să mă însoțească în drum spre Târgoviște. Le numea chiar năstrușnice, neobișnuite la un ocârmuitor de țară.

La Dragoslavele, aflai că Mehmet-beg a trimis la Târgoviște steagul de domnie pentru Bădica, însoțit de trei sute de spahii, un alai prea strălucit și, mai ales, prea numeros pentru asemenea pașnică și veselă țeremonie. Încrezător și foarte bucuros, mândru, bietul meu frate ieși într-o întâmpinare alaiului, însoțit de toți boierii din divan, îmbrăcați în strai de sărbătoare, cum se cuvine și se cere pentru steagul trimis de sultan, când ești închinat lui. Unii zic că pâcul de spahii ar fi fost condus de Ciungul însuși, ci eu nu cred: e mai fricos și mai îndrăcit ca să-și primejduiască viața într-o treabă pe care o pot face alții, lăsându-i lui numai foloasele. Destul că, în câmp, la cinci mii de pași de Curtea domnească, întâlnindu-se, cei trei sute de spahii îl împresurară repede pe Bădica, și tot sfatul lui. Și, în loc să-i înmâneze steagul de domnie, le-au pus la toți capetele sub iatagan și au înroșit zăpada cu sângele lor. Capul Bădicăi, însoțit de tidvele a doi dregători, ajunseră la Nicopole și de-aici, prin Mehmet-beg, la Topkapy, unde se afla sultanul în iarna aceea. Leșurile le-au lăsat în nămeți, pradă corbilor; acolo le-am aflat și eu.

Mă rog și acum, când îmi amintesc de acel tâlhăresc omor: Doamne, apără-mă de pacostea amintirilor nenorocite, de singurătatea unde mișună gândurile deznădejdlor și se aud urletele șacalilor însetați de sânge!

Auzind despre asemenea tâlhărească ucidere și furt de tidve domnești, mă întrebam:

„Să mai cobor până la Cetatea de scaun ori să mă întorn la Vinț?”.

Dar observând că Zapolya era mai înfricoșat decât mine, m-am îninimat și am dat poruncă de înaintare.

Călărind în frunte, blestemam pe toți cei care-mi batjocoreau

neamul și însuși numele de om.

Pe cale văzui cât de amarnic jefuită era țara și cât de spăimântați oamenii. Trei nenorociri apocaliptice: jaf, robie, omor! Cum să mai trăiești? În cine și în ce să mai crezi?

Trei domni se bat pentru putere într-o țară secătuită.

Dam pinteni lui Șoiman și galopam, de nu se putea ține straja după mine.

Văzduhul curat al munților, vântul rece, priveliștile copleșitor de mărețe ce mi se dezvăluiau în față și pe de laturi, sorbindu-le cu privirea în iureșul galopului, îmi ațâtau mânia, durerile și jalea. Nici când n-a fost biruitor mai înfrânt ca mine în ceasurile acelea.

Cine ar putea crede că nu sunt și eu pricina morții fratelui meu?

Atunci mi-ai strigat tu, cavaler Antonie, cu deznădejde:

„Ferește-te de vicleniile Ciungului, măria-ta!”.

Da, s-ar fi putut ca nelegiuitul să fi pus în cale-ne capcane și cete de acângii, să mă lovească din vreun ascunziș.

Știu acum că acelui fără de lege nu-i vine de hac decât cel fără de suflet. Ori eu am prea mult suflet.

Așa gândesc și acum, când mă știu prigonit cu spada de cel pe care-l iertai pentru mai multe ticăloșii și de cel căruia i-am încredințat toate tainele mele. Dar nu-s în stare a fi altfel.

Viața mi-a arătat că fiecare om are în el un lup care doarme sau moțâie, așteptând clipa potrivită să sară într-o înhățare prăzii.

Când s-o trezi oare și lupul din mine să sfășie și iar să sfășie?

La Târgoviște, Șoiman m-a purtat printr-o cetate cernită și înspăimântată, cu oameni care nu-mi făceau urări, ci poate mai degrabă mă învinuiau.

M-a purtat zic, până la locul unde trupul Bădicăi zăcea însângerat în troian, iar corbii fâlfâiau în jur, ca niște diavoli negri, croncănind. Straja alcătuită din țărani veniți din bunăvoia și omenia lor, abia cuteza să-i hușăiască, m-au privit cu spaimă.

Ci eu descălecai, îmi plecai genunchii lângă trupul descăpățânat al fratelui meu și plânsei, cu amar, osândindu-mi nevrednicia. Îmi amintii o rugă a lui Ștefăniță vodă de la Moldova: „Doamne, apără-mă de tătari, de amintiri tiranice și de dușmanii din noi înșine”.

Și, dintr-odată, parcă mă rostogolii din azi în ieri și-mi amintii de câte jocuri și câte șotii și pozne făcut-am împreună cu fratele meu mai mare, căruia, mai ales din pricina mea, zisu-i-a lumea Bădica. Îmi amintii de vărul meu turcit, cel bolnav de fariseismul dreptății, în numele celui mai puternic cuceritor din lume, la a cărui scară numai eu i-am tăiat câțiva fuștei și i-am rupt mâna dreaptă, cu izbire de buzdugan, ca să nu se mai poată agăța spre înalturile tronurilor. Am făcut bine? Rău am făcut?

Ticăloșiile și nenorocirile războaielor ne îndeamnă a dori pacea;

asprimea tiranilor și multe nedreptăți ne silesc a ne război pentru dreptate și libertate.

Când m-am ridicat, o fiul meu, mi s-a părut că și din ochii lui Șoiman curg lacrimi, nu numai din ai țăranilor străjuitori în jurul leșurilor și îngenuncheați, în zăpadă, odată cu mine.

În clipa când am săltat iar în șa, auzii glasul unui bătrân din acea strajă:

„Să ne trăiască domnul nostru, Radu voievod!”. După o clipă de uluire, toți își scoaseră căciulile și-mi urară bun venit și sănătate.

N-am avut parte de o urare mai din inimă și o firitisire mai întăritoare de cuget ca aceea, făcută de niște țărani îngenuncheați întru paza nu a unui trup de voievod, ci a unuia care întruchipa țara călcată în picioare, strivită, ucisă. Nu-l jeleau pe Bădica; pe el nici n-au avut vreme să-l cunoască, jeleau numele de voievod batjocorit și mișelește ucis, odată cu înjuguirea țării.

Iar dacă și pe mine mă vor ucide acum, vor împlini aceeași satanică poruncă, dată de cei cărora nu le place că eu iubesc prea mult oamenii acestei țări și vrui să le dau hrană bună, adăpost omenesc, libertate, frumusețe și pace, întru care să trăiască fericiți. Dar...

Eram tânăr flăcău și hoinăream prin munți la vânat. Într-o seară, la un schit, auzii toaca. M-am apropiat: o călugăriță foarte tânără, numai cu două ciocănele de lemn și o scândură albă, de paltin, atârnat cu o sfoară de o grindă, scotea tunete, trăsnete, fulgere, vaiet de furtună și adiere de vânt primăvăratec, blesteme și cântare de slavă. Un șirag de lovituri de lemn pe lemn, cu mâini gingașe, dar nepomenit de puternice și de agere. Da, două mâini agere și gingașe înșirau și deșirau, cu o repeziciune amețitoare ori cu o legănare de vis un șirag de sunete, când diavolești și înspăimântătoare, când sfinte și înălțătoare până la ceruri. Am ascultat, îndelung și m-am minunat și mi-am zis: acesta-i omul, și rău și bun și satanicesc și sfânt. Omul, singura făptură de pe acest pământ vrednică a visa binele, adevărul, fericirea. Și a crede că visările se pot înfăptui.

Descăpățânatul trup al fratelui meu Bădica l-am așezat, cu cinstea cuvenită unui domn, în gropnița de la Dealu, ctitoria părintelui nostru, sporind cu încă unul mormintele cu trupuri fără cap, din pământul țării. Am zis unul, dar am îngropat și cele două trupuri de boieri, dintre dănești; erau tocmai cei care mă părăsiseră cu câteva luni înainte și juraseră credință Bădicăi. Își călcaseră jurământul către mine, parcă anume ca să fie descăpățânați de păgâni. Ci stând eu, cu făclia în mână, lângă sicriu, între oștenii mei și în mijlocul norodului, adunat să plângă pe fratele meu, în tânguire de psalm și mireasmă de smirnă, multă mustrare-mi făcui în sinea-mi că nu ne-am înțeles, la vreme, să ne împreunăm puterile și să stăm, uniți, împotriva vrăjmașului, ca doi frați, ca doi români, ca doi creștini, amenințați de

aceeași primejdie, de același dușman.

Mă muștram și mă întrebam: oare sfârșitul meu când, cum și unde va fi?

Cine mă va îngropa?

Și cine-mi va aprinde scânteia de lumină la căpătâi?

După o viață atât de zbuciumată, ce soi de sfârșit voi avea?

Și-apoi, neastâmpărații vieții au oare parte de tihnă măcar în mormânt?

Și nedobândind răspuns la asemenea întrebări, mă uitai la vitejii mei, care, de atâtea ani, mă împresoară cu credință; mă uitai la norodul care aștepta de la mine izbăvire din primejdii și robire, și parcă iar mi s-a aprins inima de dorul faptelor mari.

Apoi, ieșind în ograda mănăstirii și privind cerul albastru, copacii cu promoroacă, zidurile cu acoperișuri albe, sticlind la soare, am zis ca filosoful:

„Cei care slutesc frumusețea lumii sunt ucigașii cei mai fără iertare”.

Și asta pentru că-i atât de multă urâtenie în lume.

Boierii și căpitaniii m-au poftit la sfat: hotărâram cum să curățim țara de răufăcători și să întocmim domnia statornică.

Apoi am poruncit să fiu lăsat singur.

Mi-am plecat genunchii la mormântul părintelui meu, Radu voievod, m-am rugat și lacrimi am vărsat, pentru câte vrui să le fac drept, bine, frumos și n-am izbutit.

Părintele meu a fost mai înțelept închinându-se sultanului și plătindu-i haraciul la zi?

Dar oare cât de cuminte trebuie să fie mielul ca lupul să nu-l învinuie că-i tulbură apa, când din deal când din vale?

Și, Doamne, cum să faci, tu, mielule, pe voia lupului, când el te-nvinuie că-i tulburi apa, deși nici nu te-ai apropiat de malul râului și-ți potolești setea doar cu propriile tale lacrimi?

Și stând în genunchi, am mângâiat cu palma lespedea de mormânt, scriitura, înfloriturile, crucea cu multe brațe, și iar m-am rugat, cu șoptă fierbinte:

„Spune măria-ta, părinte al meu, ce trebuie să fac? Învață-mă, că ajunsai la răscrucea cea mai grea a vieții și nu știi încotro să apuc”.

N-am auzit niciun glas din afară, ci numai cel dinlăuntrul meu:

Șoimul își apără cuibul cu pliscul și cu ghiarele, cu aripile și cu zborul spre cele mai înalte ceruri ale slobozeniei...

Cu sfatul acesta, auzit în mine, mă ridicai și coborâi în curte.

O ninsoare liniștită, grea, bogată, pogora din munte și albea proaspăt pământul, până departe, în șesuri. Totul în jurul meu era alb, curat și sfânt.

Albă și sfântă mi s-a părut și lumea, asemeni zidirii din față-mi.

Îmi amintii cum prindeau meșterii lespezile mari de piatră albă în scoabe de fier, înjghebându-le în măreția de stâncă a ctitoriei părintelui meu. Ziceau:

„De la noi și din noi rămâne doar ceea ce am zidit”.

Dar ceea ce am făptuit cu arma?

Privirile îmi mângâiară cele două turnuri mai mici, în opt laturi și cel mare, înălțat măreț, cu ferestre lungi, închenărate cu horbotă de piatră, gingaș împletită în arabesc, cu brâie sub acoperiș tot așa de gingaș cioplite, așezate pe tamburi pătrați și sculptați ca un joc de linii încremenite în piatră. Mi-am coborât privirea pe fațada de apus și ochii mi-au lunecat iară pe același danț ușor și mlădios, măiestru împletit, brodat în jurul pisaniilor.

Privind zidirea în totul ei tot, îmi aminteam ce mândru și fericit era părintele meu când o văzu așa, înaltă și minunată: înmărmurise în bucurie și fericire mută.

Am urcat...

Ceasul al nouălea

În turn, două dangăte prelungi și jalnice ne amintiră că s-a sfârșit și al optulea ceas.

Fără voie, degetul cel mare de la stânga mi s-a strâns în podul palmei, iar celelalte s-au rășchirat: ...Au mai rămas patru, patru ore...

Măria-sa a suspinat adânc. Ci eu am căutat să-l mângâi cu vorbe de slavă:

— Norodul te-a pus în cântec, măria-ta, zicând: „ Mă uitai pe vale-n jos, / Văzui voievod frumos, / Cu cușmuță alba-n cap, / Din cincizeci de piei de țap, / Cu jocul strâns pe trup / Din cincizeci de piei de lup, / Cu brățară pe mână, / Cu cincizeci de ochi de zână”... Adicătelea, în cugetul mulțimii, măria-ta te-ai înălțat ca un voinic uriaș.

— Hm... ce mai voinic nevolnic, închis într-o cușcă neroadă... Nu mă linguși, cavalier Antonie, că nepriceperea într-o lingușire este virtutea și lauda ta.

Da, am urcat în casa domnească, m-am perindat prin cele cinci odăi, căutând-o parcă pe doamna Voica. Nu mă întâlneam decât cu amintirea.

De pe fereastră am privit iar biserica, asemăluind-o cu ctitoria lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș: mai puțin împodobită, nu chiar așa de zveltă, de armonioasă, dar oricine o poate numi drept muma acelei minuni. Și-mi mai ziceam, privind chiliile, trapeza, atelierelor: acolo a lucrat Macarie, cu tiparnița lui, scriind, cu acest nou meșteșug, cele dintâi cărți în Țara Românească. Unii au murmurat, iar câțiva călugări copiiști l-au afurisit; dar noi, toți ceilalți, l-am binecuvântat.

Și gândul mi s-a răsucit așa: Dacă buzduganul meu silit va fi a se

ascunde, în cine știe ce tainiță, va trebui să lupt cu puterea cea duhovnicească, precum părintele meu, precum Neagoe Basarab. Adică să zidesc și să ar pe românește în grădina minții și a cugetului românilor. Și acum, după patru ani, mă întreb dacă zecile de bătlui, în care am jertfit atâția, prețuiesc cât ctitoriile tatei ori ale lui Neagoe?

Dar oare ce puteam face altceva, când Mehmet-beg urmărea să nimicească tot ce zidiră strămoșii și să ne fure și dreptul de a trăi în graiul, datina și credința noastră, acasă la noi? Să ni le fure, pentru că el, vândutul, trădătorul știe că aceste datini și aceste zidiri sunt scut împotriva robiei la picioarele sultanului sau la treapta trufiei lui, dacă ar fi ajuns mare vizir, precum râvnea.

Ci eu, Radu voievod de la Afumați, am smuls brațul ucigaș al celui dușman fără de lege.

Cu buzduganul i l-am smuls!

Dar, vai, ce amară-i o biruință vremelnică și o fericire întâmplătoare... După fiecare victorie trebuie să mă pregătesc de altă luptă, asemeni lui Sisif dintr-o poveste a grecilor cei vechi: ridica piatra cea grea până în vârful muntelui și ea se rostogolea iar la vale...

Cum am mai spus, țara foarte prădată și nenorocită era. Începui a face rânduială nouă și a mă pregăti din nou de luptă.

Știu, fiule, că ai ostenit peste măsură și ți s-a urât auzindu-mă grăind despre război și iar război.

Dar ce puteam face, când un pașă trimetea sol să mă înfățișez la Giurgiu, ca să-mi înmâneze steagul domniei? Zicea acel sol că însuși sultanul îmi trimetea steagul ca să-l plătesc cu un haraci sporit de douăsprezece mii de galbeni și cu jurământ de supușenie. Ci cum să mă duc? Să pățesc ce-a pățit Bădica?

Mi-am răspuns: cât pot ține o armă în mână, să lupt. Acesta-i datul meu în cronica țării. Să mă războiesc, măcar până voi ști că Mehmet-beg Ciungul nu mai este pașă la Nicopole.

Ca să-mi sporesc oștirea trebuia să izbutesc a împăca, odată și odată, pe drăculeștii mei cu dăneștii banului Pârveu Craiovescu.

Și măcar că era iarnă aspră, coborâi cu oaste, puțină la număr, până la Dunăre, să arăt neprietenilor că străjuiesc hotarul și că primesc steagul domniei numai în mijlocul ostașilor mei. Și de la Severin la Brăila, pedepsii cu osânda morții, zeci de pâlcuri prădalnice. Spaima-i leacul celor fără de lege; strămoșul meu Vlad Țepeș avu dreptate să fie aspru precum a fost: de multe ori țeapa păzește hotarul.

Apoi, lăsând grijile domniei în sama lui Neagoe, Dragu și Șerban, trecui munții, într-ascuns să mă sfătuiesc cu voievodul Zapolya și cu burgmeșterii sași și îndeosebi cu Hans Benkner, prietenul și bancherul meu.

Pe voievod l-am găsit schimbat în planurile și socotelile lui. Când i-

am cerut bani cu împrumut și ceva oaste, mi-a dat sfatul să mă împac, repede, cu sultanul: e prea puternic, iar creștinii apuseni nu ne ajută nici cu o biată sabie măcar. El, Zapolya, a și trimis soli la padișah, cu daruri bogate spre a-i câștiga bunăvoința. Nici din târguia la cu burgmeșterii sași n-avui mai mult folos.

Nu-mi rămâneau decât ai mei: împăcarea și unirea română.

Dar cum găsesc calea? Calea spre inima fraților...

Trebuie să spun acum că, de mai multe ori cercasem, fără izbândă, a vorbi cu doamna Despina.

Nu numai că se ferea de mine, ci și vorbe de ocară îmi trimetea. În planurile ce mi se însăilau în minte aveam, totuși, mare nevoie de sprijinul măriei sale. Era vorba de arzătoarea mea dorință de a împăca neamul dăneștilor cu ai drăculeștilor. Și cuvântul soției lui Neagoe Basarab ar fi avut mare trecere. Îmi deschidea calea. Voiam, de asemeni, să-i cunosc fetele, și mai ales pe domnița Ruxanda, despre care mulți spuneau că-i gingașă, înțeleaptă și frumoasă, cum rar se vede. Când le-am bătut în poartă, primii răspuns cumplit:

„Nu stăm de vorbă cu ucigașul lui Teodosie!”...

Mult mă ustura asemenea mincinoasă, vicleană și aiurită învinuire, scornită de Mehmet-beg și de ticăloșii din juru-i, împrumutată de dăneștii care lucrau neostoit ca să-mi păteze cinstea și omenia, și să acopere, cumva învinuirea adevărată, că l-au trimis pe sârmanul nevârstnic la Istanbul fără o pază mai acătării, lepădându-l, cu știință ori din prostie, în mâinile lui Mehmet-beg, călău de voievozi.

În Sibiu, în două zile m-am plimbat prin fața locuinței doamnei Despina, până văzui domnițele ieșind, însoțite de o slujnică săsoaică, naltă ca un plop și zdravănă ca un luptător în circ. M-am apropiat și le-am grăit prietenește:

„Sunt român de neam și mult doresc a vă vorbi”.

Domnița cea frumoasă m-a luminat cu ochii ei mari, strălucitori și cu zâmbet binevoitor, îmi dădu răspuns:

„Maica nu ne îngăduie a sta cu bărbați necunoscuți de vorbă, în uliță”.

„Știu, rangul de domnițe”...

„Ne cunoști?”

„Sunt Radu, voievod la Târgoviște”.

Numele meu le încremeni.

„Cutezi?! mi-a strigat, furioasă și înspăimântată domnița cea urâtică. Piei din fața noastră, ucigașule!”

Nu mă așteptam la asemenea dușmănoasă primire din partea unor copilandre. Totuși, n-am dezarmat: le-am aținut calea și-am grăit cu durere multă:

„Prea bunele și frumoasele mele domnițe, tocmai de asta cutezai a vă opri: să vă jur că nu am niciun amestec în pieirea lui Teodosie. Că

acea nenorocire a ieșit din mișlească lucrare a celorla cu care eu mă bat, de patru ani, în necurmăte războaie, cum veți fi auzit. Iar acum, pentru că însumi i-am smuls mâna dreaptă și l-am scos din lupta cu arma, a întetît drăcește războiul pârilor, zavistiei, minciunilor, uneltirilor, războiul vicleniei întru același scop: înrobirea Țării Românești la picioarele sultanului”.

Nu știu ce-au înțeles domnițele din repezita-mi vorbire, nici ce-a gândit săsoaica, dar m-au împresurat tustrele și mi-au zis:

„Poftește a vorbi cu maica noastră, doamna Despina!”.

Până acasă m-au măsurat cu priviri curioase, agere, aspre, înțeпоșate, ca niște perii de curățat fuioarele de puzderie. Ci eu m-am arătat încă mai prietenos, grăind:

„Pe tine te cheamă Stana, iar pe tine Ruxanda”...

„Ai ghicit”, s-a bucurat cea frumoasă. „Mare lucru! s-a înfuriat cealaltă. Cine nu știe că eu, Stana, sunt cea urâtă?”.

În casă, tot ea a vorbit cea dintâi:

„Domnia-sa zice că este Radu voievod; l-am adus să-l vezi de-i vrednic a fi dat călăului ori primit ca soț, văduv fiind domnia-sa”.

Uimit de asemenea neobișnuit de îndrăzneată înfățișare și vorbire, speriat de asprimea privirilor doamnei Despina, căzui în genunchi și cerui iertare. Cu mâinile împreunate, cu fața către icoane, am jurat, cu tot focul inimii, pentru nevinovăția mea. Arătai doamnei marea mea părere de rău, că n-a binevoit a veni la Târgoviște sau măcar în casele măriei sale de la Curtea de Argeș, precum de mai multe ori am poftit-o:

„Rău îmi pare că n-ai cunoscut-o pe Voica, preabuna mea soție, care multe ar fi învățat de la măria-ta, soața înțeleaptă a celui mai înțelept și mai cărturar dintre toți voievozii trăitori până acum în Țara Românească”.

Vorbeam din inimă, cu înlăcrămare. Ochii domnițelor s-au îmblânzit; pe chip li se scriau semnele înțelegerii și ale îndurării. Măria-sa m-a lăsat în genunchi, până mi-am sfârșit vorbirea; dar nici când îmi făcu semn să mă ridic, nu mi se părea că mă crede nevinovat. Doar când mă pofti să mă așez în jețul din dreapta, domnița Stana a plesnit ușor din palme, semn de bucurie.

Ruxanda s-a dus spre cuhnie și repede s-a înfățișat cu o chisea cu dulceață de chitră și cu patru pahare de apă rece, pe tavă de aramă roșcată. Le-a așezat pe masa din stânga noastră și s-a rostit, cu glas de aur:

„Să-l poftim la dulceață, măria-ta, că în atâtea și atâtea lupte câte a dat cu păgânii, Dumnezeu știe de-l va fi răcorit și îndulcit cineva măcar cu un pahar de apă”...

N-am găsit cuvânt să-i răspund, după cuviință; și-atunci iar am îngenunchiat și am sărutat mâna tinerei domnițe. Când mi-am ridicat

ochii spre chipul ei, am simțit că privirile noastre se luptă, se vârtejesc, se înnoadă și nu se pot descâlci și desprinde decât cu un soi de plăcută durere. Nu ne-am mai privit în toată după-amiaza aceea, cât am stat și am povestit despre necazurile, înfrângerile, biruințele, durerile și bucuriile mele și ale țării. Cu toată puterea minții și căldura inimii mele am vorbit despre împăcarea dintre dănești și drăculești.

Doamna Despina mi-a dat dreptate și mi-a făgăduit sprijin:

„Bun înțeles dacă dăneștii mai ascultă de sfatul meu”.

Aflai că nu s-a întors în Târgoviște de teama mea și a războaielor.

„Și încă îmi vine greu a crede în nevinovăția-ți”.

„Măria-ta, dacă jurământul meu îți pare sperjur, cheamă călăul cetății și nu mă voi împotrivi. Domniță Ruxanda, poftim sabia mea!”

Doamna Despina s-a ridicat în picioare, mi-a pus mâna pe umăr și mi-a zis cu vorbă domoală, în care se împleteau durerea și împăcarea:

„Tu, fecior al lui Radu voievod ai ales altă cale întru împlinirea domniei, decât părintele tău și decât soțul meu, Neagoe vodă Basarab; ai ales calea războiului. Și știi de la neamul meu, de la Brancovici, câtă dreptate ai și tu, viteazule... Suntem sărace; dar cu câte avem te ajutăm să păstrezi domnia și să făptuiești împăcarea între neamuri”.

„Știu că măria-sa Neagoe Basarab a zugrăvit ctitoria părintelui meu de la Dealu, acum zece ani. Făgăduiesc, cu mâna pe inimă, că voi pune meșterii să zugrăvească, pe socoteala mea, ctitoria de la Curtea de Argeș”.

Doamna m-a privit cu stăruință, îndelung și-a grăit:

„Ar fi cel dintâi semn al împăcării noastre și o dezmințire fără tăgadă a învinuirilor ce ți se aduc”.

Plecai din casa pribegei doamne Despina foarte bucuros, mult întărit sufletește, să nu precupețesc nimic întru păstrarea domniei și îndeplinirea gândurilor, pentru care mă știu venit pe lume.

Întors la Târgoviște, fără ajutor de oaste și fără bani, am înțetit lucrarea pentru împăcarea neamurilor.

Dar liniște nu avui decât până la Bunavestire, în primăvara anului 1524, când aflai că veneau iar potrivnicii cu oști otomane și cu un alt domn; adică să-l pună iar pe Vladislav, pe care-l credeam mort.

Le ieșii înainte și-i hărțuii, din toate părțile, izbindu-i, pe neașteptate, în scurte, aprige și necruțătoare lupte: să pierd cât mai puțini oameni și să pricinuiască potrivnicului cât mai mari pierderi. Și așa, tot hărțuindu-l l-am adus până aproape de Curtea de Argeș. Vorba lui Mierloi:

„Oriunde călca ursul, tot pe jar călca”.

Nu cutezam a da lupta hotărâtoare: erau peste cinci mii, și eu n-aveam decât două mii. Și-apoi, în tabăra lui Vladislav, pe lângă otomani se aflau și cete de români și mă durea inima să vărs sânge frățesc.

Și parcă mi-i rușine să spun, dar și de data asta – a câtea oară? – craioveștii mă înșelară: cinci boieri din sfat și câteva cete de voinici trecură de partea împotrivorului meu. Așa că, văzând că-mi scapă spre Târgoviște, de la Curtea de Argeș, mă retrăsei iară în Transilvania.

De altfel, deși n-aveam destulă oaste ca să-mi înfrunt dușmanul, totuși mă simțeam un fel de voievod al Carpaților: Târgoviștea, Curtea de Argeș, Poienari, Branul, Râșnovul, Brașovul, Sibiu, Sighișoara, Vințul, Prejmerul, Hațegul erau cetățile de nădejde, unde aveam mulți prieteni, aveam cetele mele, în casa mea.

Uneori însă mi se întâmpla să mă năpădească deznădejdea, ca o mâlțură cleioasă și scârbavnică. Îmi ziceam: după atâtea războaie, după atâta neprecupețită strădanie pe calea împăcării, iată cu ce mă alesi: cu un noian de nenorociri. În acele momente îmi venea să slobod căpitanii și oltenii, să-și caute alt stăpân, iar eu să intru într-un schit din munte. Mai ales că Vladislav, zicându-și domn, așeza în țară rânduiala lui.

Alteori rău îmi părea și n-am urmat pilda străbunului Vlad care judeca scurt și hotărât, fără șovăire și aspru: Ești leneș? Țeapă! Ai furat? Țeapă! Ai trădat? Țeapă!... Dar ce-ar fi ieșit din asta? Frica nu-i face pe oameni mai buni, ci doar mai vicleni. Și-apoi eu, cu firea mea, aș putea fi doar un Țepeluș, ca Basarab, părintele lui Neagoe Basarab. Țepeș, cu adevărat, drept și neînduplecat, a fost numai el: Vlad vodă Țepeș. Și n-a fost numai necruțătorul dușman al vicleniei și al hoției la români, ci a știut să-l tragă în țeapă și pe Hamza pașa, cu toți ai lui.

Eu am un cuget moale, precum ceara: se încălzește la căldura bunătații și se aprinde la gândul de dreptate, libertate, împăcare între oameni.

Știu că uneori e foarte trebuitoare țeapă. Dar dacă noi, toți ocârmuitorii, am ocârmui numai cu țeapă, până la urmă pe cine am ocârmui? N-am rămâne noi și pădurea de țepi, cu stârvuri înfipite în ele și cu corbi croncănind pe deasupra?

Am spus că Pârnu Craiovescu, cu mulți dintre ai săi, se închinară lui Vladislav și-i jurară credință. Îmi ziceam: să-l las, poate înfăptuiește el împăcarea neizbutită mie. Dar iată că acest domn, în loc să măgulească înfumurarea Craiovescului, îi luă bănia și-o dădu unui boier de al său, neînsemnat, pe nume Tatul, omul lui Mehmet-beg.

Iar lui Pârnu, la îndemnul drăculeștilor, i-a dat, în derâdere, slujba de... postelnic de casă. Zgâriat în trufia lui, rușinat și mânios de asemenea purtare, trimise soli la mine, în Vinț, rugându-mă să vin grabnic și să-l alung pe Vladislav, vicleanul, mincinosul, sluga pașei din Nicopole.

Asemenea poftire mă bucura și mă întrista, totodată.

Am zis către sol:

„A ajuns Drăgăuș la căuș? Dar, iată, acum, Soliman sultan ocupă, rând pe rând, cetățile de pe malul Dunării: Semlin, Salankemen, Titel, Severin, în timp ce monarhii creștini continuă înfruntarea între ei, cu nătângă înverșunare. Ba, în împărăția lui Carol Quintul, țăranii s-au răsculat și fac crâncen război, conduși de cei trecuți la legea lui Luther. Se spune: «Europa stă încremenită ca turturica la năpustirea vulturului otoman».

Dar nu-i tocmai așa: se caută de purici și se hărățește prin gard, vecin cu vecin, pentru nimica toată, pentru o căpușă ori o chichiriță, în vreme ce dihania cea mare sfășie turma.

Știm că Soliman sultan pregătește cea mai mare și mai nebiruită expediție împotriva creștinătății; e încredințat c-o va supune, fără doar și poate. Știm că întru acest scop a adus noi oști, în Cetatea Albă și Chilia fraților moldoveni, a întărit mult paza cetăților Rusciuc, Nicopole și Vidin, că a umplut Orșova, Mehadia și Caransebeșul cu oaste, că ne înconjoară cu ghiarele cele mai ascuțite”.

Așa era. Banul Pârnu Craiovescu știa, chiar mai bine decât mine, că dacă noi, românii, ne mișcăm, dacă îndrăznim ceva în coasta armiei cu care vrea să se năpustească în Ungaria, ne atacă în tot lungul Dunării, cu zeci de mii de oșteni.

Mai mult: ca să ne știe supuși, din porunca sultanului, pașa Bali-beg de la Vidin cerea tribut chiar brașovenilor. Și ca să-i silească a plăti, oprea trecerea caravelor cu mărfuri pe Dunăre. Simțindu-se primejduiți, brașovenii încarcă tunurile de pe meterezele cetății, spre a se apăra de „prea spurcatul câine” musulman, iar burgmeșterul Hans Benkner mă căuta ca iarba de leac.

Mă află trist și cernit, nemângâiat de pierderea soției, îndurerat de soarta țării, supărat pe boierii mereu nestatornici. Simțeam un gol, un pustiu arzător în sufletul meu. Totul mi se părea zadarnic și netrebnic: deșertăciunea deșertăciunilor...

Ca să-mi mai înzdrăvenească inima, mă copleșiră cu vorbe de laudă și cu lingușeli, zicând:

„Ai câștigat zeci de bătălii împotriva agarienilor. Ai dovedit îndrăzneală și vitejie. Fii, în continuare, scut tare la Dunăre. Arată sultanului că noi, cei din Carpați, nu ne supunem, ci ne batem. Fii ocrotitorul nostru! Altminteri, meșteșugurile noastre și negoțul nostru stârpește de tot. Noi prin Galați, Brăila, Giurgiu și Turnu respirăm spre largul lumii”...

Dar nu de măguliri aveam eu nevoie, ci de bani, ca să-mi tocmesc oastea. Și de arme aveam nevoie.

Tot ca să mă... îmbărbăteze, sibienii îmi dăruiră o cruce mare de argint aurit, cinci măsurile de postav de Nürnberg și alte cinci de catifea, precum și un cal cu frâu frumos și scump. Și iar vorbe de

laudă:

„Așa știm noi a cinsti pe vitejii apărători ai cetății și ai vieții noastre”.

Îmi venea să le bag catifeaua pe gât și să le strig:

„Războiul se poartă cu arme! Crucile sunt pentru popi! Catifeaua pentru jupânele cele dezmațate”...

Dar cu ce m-aș fi ales? Deci am zâmbit, am spus: „Danke” și am plecat.

Aflasem, de mult, că bogații noștri meșteri sunt mai darnici în lingușeli decât în împrumuturi de bani și în vânzare ieftină de arme.

De altfel, cuvine-se a ști, iubitul meu fiu, că brașovenii, ca și venețienii, genovezii ori raguzanii vând bucuroși armele făurite de ei oricui plătesc bine. Chiar otomanilor. Strălucirea aurului, pofta de câștig îi fac să uite că armele capătă glasul celor care le mănuiesc, că plătite sunt cu aur jefuit din țări creștine, că, în curând, cu aceste arme de ei meșterite, vor veni otomanii asupra noastră, de istov să ne robească. I-am și spus, într-o clipă de mânie, burgmeșterului brașovean:

„Tocmiți-le cât mai fără greș, ascuțite cât mai bine, ca mai lesne să-i fie dușmanului a cuceri cetatea și a ne tăia pe toți”.

A rânjit Hans Benkner și s-a rostit filosof:

„Războiul e război și negustoria, negustorie. Măcar o vreme, merg bine împreună”.

„Da, am zis, hrănindu-se din sudoare și din sânge omenesc”.

Iar el, cu sfruntare:

„Noi vindem armele ca să nu se învechească, războinicii le folosesc ca să nu ruginască”...

Și iaca așa, ne învârtim unii în jurul altora, precum câinii turbați în jurul cozii.

M-a chemat la el voievodul Zapolya. De față era un mare negustor pe nume Michele Bocignoli di Ragusa. Ne povesti despre încercările deznădăjduite ale puterilor apusene, în frunte cu papa Clement al VII-lea, de a orândui o rezistență a lumii creștine primejduită de năvala sultanului Soliman, care, după căderea Belgradului, pornește asupra Budei și a Vienei. Zicea, ca și mine, că Transilvania, Moldova și Țara Românească, unite, pot alcătui un scut zăgăzuitor la Dunăre. A spus chiar, spre uimirea lui Zapolya, că aceste trei țări fac parte din țara pe care cei vechi o numeau Dacia: *ab antiquis Dacia dicta*.

„Adevărat, îl încredințai eu; iar dacă Apusul pornește război împotriva năvălitorilor, noi, voievozii din aceste țări române, venim la luptă cu cel puțin nouăzeci de mii de ostași”.

„Făgăduiesc să scriu despre asta secretarului împăratului Carol și să-i cer ajutor”.

Dar cum Zapolya nu făgăduia nimic, mai stătui vreo cinci zile, în

șovăială: să-mi refac oastea și să trec munții, ori să rămân în Vințul de Jos sau în Sighișoara, ca străbunul meu Vlad Dracul, așteptând vremei mai propice?

Ci, într-o dimineață, mă căută Mierloi Pribeagu. Venea de la Târgoviște. Îmi era, cumva dor de el; îl poftii cu o ulcică de Târnavă. Mă înștiință că Vladislav își dădea arama pe față: „taie boierii ca pe berbeci. Pârvuleștii, adică prietenii și rudele lui Pârvu Craiovescu banul, au fugit din Cetatea de scaun și s-au ascuns în Oltenia. Drăculeștii îl învinuie de mișeleasca ucidere a Bădicăi, iar Craioveștii s-au convins că Mehmet-beg Ciungul este om păgân și zălud, nepomenit de primejdios și de fapt stăpânește țara cu sabia lui Vladislav.

Drept aceea toți așteaptă ca măria-ta să treci iar munții și, descălecând, pe Vladislav să-l alungi, să tai și cealaltă mână a Ciungului, și chiar capul... Te văd îndurerat și mâhnit, mărite. Te doare moartea prea buneii doamne Voica. Te frământă grija coconilor, orfani și micuți. Drept aceea, aici lângă această ulcică de vin, cerc a izvodi cântec de-mbărbătare”.

Și glasul lui ca mierea, s-a prelins pe stihuri ca acestea:

„Radule, măria-ta, / Tu de-o parte nu mai sta, / Minuni nu mai aștepta / Că te prinde Vladislav / Și te-nchide-n loc jilav... / Foaie verde și-un dudău, / Vladislav vodă cel Rău, / Vinde țara turcilor, / Pe noi ne dă furcilor!... / Radule, măria-ta, / Rogu-te a ne-asculta... / Tânăr voievod, / Iubit de norod, / Pentru-a cincea oară, / Din Carpați pogoară / Lerui-ler... / Totdeauna treaz, / Tânăr domn viteaz, / Buzdugan vrăjit, / Și nebiruit, / Prin codri străluce, / Libertate-aduce, / Buzdugan de fier, / Înălțat spre cer, / Lerui, Doamne, ler... / Treci munții, măria-ta, / Pe Bădica-l răzbuna, / Țara ne-o mântuie / De focul ce-o bântuie... / Zvârle buzduganu-n cer, lerui, Doamne ler, / Pân'ce toți dușmanii pier”.

Mi-a zis cântarea sau colinda asta de trei ori, balsam pentru inima mea, rugându-mă s-o murmur odată cu dânsul, ca pe-un leac sufletesc.

Se întâmplă ca a doua zi să mă poftască doamna Despina în vizită, la Sibiu.

Mă cinsti, la masă, cu bucate alese, pregătite de domnițele Stana și Ruxanda. Vorbirăm despre multele necazuri îndurate de noi toți, și, mai ales, de primejdia cea mare, năpustită asupra Europei. Am zis iară:

„Numai împăcarea dintre neamuri și unirea cestor trei țări române ne poate izbăvi. Deci trebuie să pornim cu stingerea vrajbei dintre dănești și drăculești”.

„Tocmai pentru asta te-am poftit la noi, se destăinui doamna Despina; regele Ungariei mă roagă a primi gineri pe Ștefăniță și pe tine. Cumnați fiind, veți lupta uniți împotriva sultanului. Primești?”.

„Dacă prin asta pun încă un temei împăcării, primesc. Cu toate că la multe mă gândisem, dar la o căsătorie cu fiica lui Neagoe Basarab, nu!... Să nu se supere domnițele”...

La plecare, domnița Stana, mi-a șoptit, dându-mi cușma:

„Mă bucur că mă voi mărita cu tine, Radule!”.

Drept să spun: cutezarea asta m-a cam amețit. Pe urmă mi-a venit să râd.

A doua zi am pus șaua pe Șoiman și am trecut, cu grăbire, cu neastâmpăr, la strângerea căpitanilor și a oștenilor care, și ei, asta așteptau: porunca mea să trecem Carpații. Așa, în trei săptămâni, am fost gata...

Ceasul al zecelea

Furați de povestirea voievodului, abia auzirăm cele trei bătăi ale ornicului din turn. Și poate nici n-am mai fi gândit că a trecut și ceasul al nouălea, dacă jos, între împrejmuitori, nu s-ar fi iscat zarvă mare, strigăte și horcăituri bețive, amenințări și sudălni dezmațate. Mă temeam c-au și pornit împotriva-ne să ne ucidă, înainte de împlinirea celor douăsprezece ceasuri... făgăduite. Și pentru că, în clipa când călugărul de strajă a deschis ușa, vântul a adus duhoarea grea de țuică, mi-a venit să spun: bețivii sunt totdeauna grăbiți.

Călugărul a întins mâinile spre focul din vatră, să prindă un dram de căldură, apoi și-a arătat teama că, judecând după mulțimea slujitorilor grămădiți la poartă, nu ne mai cruță niciun ceas.

Măria-sa l-a ascultat și i-a poruncit să străjuiască mai departe:

— Dacă ți-i frig, călugăre, îmbracă dulama mea.

— Nu cutez: strai domnesc...

— Cutează! Și a ta să fie... Apoi întorcându-se către cocon: Ai obosit, copilul meu?

— Da, tată; dar cine poate dormi când tu povestești atâtea întâmplări răscolitoare, iar de jos oameni răi și ucigași strigă vorbe cumplite?

— Deci să mai povestesc?

— Da, măria-ta.

— Starețe, dumneata ascuți?

— Ascult, doamne; dar mai mult îmi aud clănțănirea dinților de frică... Și mă minunez cum, sub asemenea amenințări, poți povesti; nu încurci nici cuvintele, nici gândurile.

— Eu nu mă tem de moarte, starețe. Sunt demult cununoscut cu ea. Silă mi-i că mă răpun niște ticăloși și niște mișei, din porunca unuia din cei mai mari netrebnici zămisliți pe acest pământ.

O poruncă lăuntrică m-a împins a grăi, cu toate că știam, demult, că măriei sale nu-i plăceau laudele:

— Cum oare, voievod ager și viteaz, bun și îndatoritor, cinstit și

drept până la uimire, ostaș înțelept și cavaler fără pată, să aibă soartă amară ca aceasta? Ești un neobosit luptător pentru dreptatea și mândria noastră. Te-ai învântejit de zeci de ori, cu sprinteneala ghepardului și cu iuțeala șoimului, numai pentru binele altora. Cine te vede acum, ținând, cu duioșie și cu înlăcrămată durere, odrasla în brațe, înțelege că ești întruchiparea omului de omenie. Ce orbi, ce mișei sunt cei care ne pândesc la poalele Cetățuii, că nu văd, nu pricep că țin încercuit, cu gând ucigaș, un bărbat cutezător, hotărât a se bate, până la jertfa de sine, pentru izbăvirea țării de dușmani.

— Nu, cavaler Antonie! Am multe, multe păcate. Și cel mai greu se numește îngăduința. Trebuia să-mi amintesc, de mai multe ori, că-strănepotul lui Vlad Țepeș și să iau învățătură de la el. Asta o spun și pentru fiul meu; să ia aminte!

Voievodul Ioan Zapolya, încredințat că Vladislav era umbra lui Mehmet-beg, precum acesta umbra padișahului era, de data asta m-a ajutat cu oaste bună. Am luat în leafă și două sute de trabanți și trei sute de secui, din cei mai viteji.

Auzind că vin iară cu îndrăzneală mare și steaguri numeroase, că am prieteșug cu craioveștii și măcar cu o parte din cei mai buni dintre drăculești, cei mai mulți boieri și ostași români îl părăsiră pe Vladislav, unul câte unul și pâlț cu pâlț, fie trăgându-se spre moșiile lor, fie sporind tabăra mea. În jurul lui rămaseră doar deliii și ienicerii trimiși de Mehmet-beg să-l proptească în scaunul țării. Și, știindu-se prea puțini, s-au tras spre Giurgiu. I-am ajuns la marginea orașului. Deși erau foarte furioși, răi și sălbateci, totuși ușor i-am făcut una cu pământul.

Întorcându-mă la Târgoviște, cu bine și izbândă, în septembrie 1524 m-am încununat și m-am încins iar cu brâu și cu porfiră, m-am împodobit cu schiptru, iar mitropolitul mă mirui și mă binecuvântă întru domnie așezată, îndelungă și rodnică.

Îmi alcătuii sfatul domnesc. Pe Pârvu Craiovescu îl lăsai, așa cum dorea, ban al Craiovei. Pentru ca mă căina, amintind câte am pățimit, se mira de bunătatea mea, lăudându-mă foarte, eu îl dojenii cu o pildă, zicând:

„Conetabilul de Bourbon, poate vei fi auzit, și-a trădat regele și țara și a trecut de partea împăratului Carol Quintul. După bătălia de la Rebecco, aflând de rănirea cavalerului Bayard, a venit să-și arate părerile de rău față de acel om minunat și cavaler neîntinat, și a zis: «Plâng soarta ta, viteaz cavaler fără teamă și fără pată!». Cavalerul i-a răspuns: «Signor, eu mor ca un om cinstit, deci nu sunt de plâns, întru nimic. Milă mi-i de domnia-ta, care ți-ai călcat jurământul și ai ridicat arma împotriva patriei și a regelui domniei tale»...”

Liniește deplină n-am avut, însă, nici acum. Că Vladislav și alți domnișori se mai ridicară împotriva-mi. Venind dinspre Vidin cu cete

otomane, îl trimisei pe Pârvu Craiovescu, cu cetele lui să-l poprească.

Îl înfrânse ușor și tot așa de ușor îl scurtă de cap.

Când îmi înfățișă cetele de români slujitoare lui Vladislav, aduse să-mi jure credință, m-am bucurat. Dar foarte m-am supărat și m-am îndurerat văzând cum scot dintr-o desagă capul lui Vladislav, hâd, plin de sânge închegat, cu ochii holbați, cu gura strâmbă, rânjită. Nu l-am văzut niciodată viu; se poate să fi fost un bărbat frumos, cu plete bogate, gălbui, cu mustață roșcată.

L-am batjocorit pe banul Craiovei cu răstire mare:

„Crezi oare că sunt Mehmet-beg, care urcă spre rangul de pașă pe trepte de cranii românești? Cum de nu mă cunoști? Sunt eu strănepotul lui Vlad Țepeș, dar am, mai ales, sânge de la părintele meu Radu voievod și de la rucăreanca mea mumă”...

Pârvu banul s-a ferit, cu mirare:

„Vrui să-ți spulber grijile din partea acestui poftitor de domnie și să-ți dovedesc credință”.

„Poate... Dar a ieșit așa că-mi vine să mă întreb: oare capul meu stă bine pe umeri?”.

Ci văzând că banul Craiovei taie poftitorii de domni fără să mă întrebe, am ținut trabanții și secuii lângă mine.

Dar luptele neîncetate, sâcâitoare, îmi micșorau numărul oștenilor, iar datoriile se cereau plătite: brașovenii și sibienii nu-mi îngăduiau nicio amânare și-mi sporeau mereu camăta.

Atunci am sfătuit cu boierii și-am înțeles că n-o să ne putem bate, singuri, la nesfârșire, cu un împărat mare, stăpân peste atâtea țări și noroade. În cinci ani de domnie, Soliman sultan a înfricoșat toți regii și noroadele.

Mehmet-beg îmi stă încă aici, ca un iatagan în coaste; e tot atât de iute în mișcări, de îndrăzneț, de viteaz ca și mine; mă întrece însă mult întru viclenie și cruzime. Iar acum, de când e schilod, toată puterea lui se tălmăcește prin asemenea însușiri sporite cu acea sălbatecă ură împotriva mea. Dar port în mine ca pe-o neprețuită comoară, ca pe-o podoaba sufletească, mândria de a-l fi răpus, de a-l fi scos din luptă, de a-l fi schilodit pe cel menit de sultan a fi pașă la Târgoviște. Gândul și mândria asta mă vor hrăni câte clipe îmi vor mai lăsa ucigașii care m-au împresurat. Iar după aceea să mi-o scrieți pe lespedea de mormânt, să se știe, în veac.

Toți dregătorii mă sfătuiră să merg la Istanbul și să mă închin sultanului. Altminteri Bali-beg trece Dunărea și iar sugrumă țara. Trebuia să mă umilesc, deși n-am fost înfrânt. N-am fost încă înfrânt. Prin războiul meu am arătat, am dovedit sultanului că țara nu primește a fi pašalâc. Adică a arătat că nu se lasă ucisă. Poporul îndură poveri, îndură nevoi, își plătește cu sânge, cu aur, cu grâu, cu miere dorul de libertate și marea nevoie de a fi. Și el și țara!

Da, dar cum să mă duc la Istanbul?

Să intru de bună voie în gura crocodilului?

Nu mă tem de moarte, ci mă doare umiliința.

Totuși a urma singur războiul cu Soliman însemna o necugetare sfârșită cu robia și pustiirea țării; în câteva săptămâni, tăvălugul otoman se răstoarnă peste noi, întru a noastră de istov strivire.

Deci, ce-i de făcut?

Cu bani și daruri trimise la Vidin, lui Bali-beg, Pârvu Craiovescu îmi deschise calea împăcării cu sultanul. Îmi trimise chiar cuvânt de firtisire pentru că arăt cumiinenie și las arma jos. Sultanul tocmai asta dorea: să nu aibă niciun necaz cu românii, aici în latura dreaptă. Voia liniște și se mulțumea cu plata tributului. Bali-beg sta chezaș pentru mine.

Și aceasta, în fapt era o biruință.

În luna lui august 1525, mă gătii de călătorie până la Edirne, adică Adrianopol, unde se afla tabăra sultanului în zilele acelea. Îmi rânduiri o suită cât mai strălucită; să vadă padișahul că sunt domn de țară românească. Treburile domniei le lăsaî în seama banului Pârvu Craiovescu și a lui Drăgan din Merișani; adică un dănesc și un drăculesc. Mă însoțea, pe vreme de iarnă, Neagoe din Periș, în rang de vistier.

În călătorie nu am avut alt necaz decât o ciocnire cu niște lotri acângii, la trecerea munților Balcani. Sultanul m-a primit pe cuvântul lui Bali-beg, dar numai după ce Neagoe vistier împărți pungi de galbeni, în dreapta și-n stânga, printre slujitori. Ci, văzându-mă cum arăt la înfățișare și crezând că nu știu turcește, a zis în veliglas:

„Frumos bărbat, ghiaurul!”.

Ci eu i-am răspuns în grai otoman:

„Mă plec în fața măritului padișah, cuceritorul Belgradului și al Ostrovului Rodos, cu nebiruita lui cetate”...

Nu știu de i-a plăcut ori nu lingușirea mea, căci a rostit aspru poruncă:

„Jură!”.

„Jur credință marelui sultan Soliman, stăpânul lumii!” am rostit, cu tremur în glas, vorbele pe care le spusese de zeci de ori în gând, ca să nu le greșesc.

A mai spus:

„Cunosc hainirea ta. Te-ai bătut voinicește, cu Mehmet-beg, pașa la Nicopole, și prieten al meu. Știu și pățania lui. Pentru că ai venit la aman, îți laud vitejia și-ți osândesc hiclenia. Marele vizir Ibrahim pașa te va înștiința despre condițiile închinării”.

Mi-am plecat genunchii și am sărutat pulpana sultanului. Acesta a fost cel mai greu, mai umilit, mai înjosit, mai negru minut din viața mea.

M-am supus, cu nădejdea tainic ascunsă în inima mea că mă voi răzbuna, totuși, cândva. Căci eu, fiule, de când mă știu pe lumea asta am urmărit pasărea măiastră a dreptății și șoimul libertății.

A surâs, măria-sa; surâs amar. Și a netezit, mângâietor părul și obrazul coconului. Apoi a urmat cu glas schimbat:

— Treceam Dunărea înapoi și mă gândeam: marele vizir mi-a îngăduit să țin oștire până la douăzeci de mii, adăugată cu două mii de trabanți, și încă cinci sute cu arcănarii și buzdugănarii mei. Să țin oștirea asta pe sama țării, dar s-o pun în slujba sultanului, gata oricând să merg împotriva celor care va merge și el, sultanul. Adică împotriva Europei creștine.

Intram în Cetatea mea de scaun, dar parcă mergeam de-a îndărătele ori aveam capul cu fața sucită la spate. Grea povară pentru sufletul meu: să-l păzesc pe voievodul Zapolya, ca nu cumva să se alăture regelui Ludovic al Ungariei. Adică să mă port tocmai așa cum nu voiam. Se spune că acei care slutesc frumusețea sunt ucigașii cei mai fără drept de iertare. Dar oare pot fi iertați cei care te silesc să ucizi omenia?

Chinuit în cugetul meu, la Târgoviște l-am muștrat aspru pe vistierul Neagoe din Periș, când mi-a înfațișat socotelile; prea darnic cu dregătorii otomani: golise visteria țării, de multe ori fără chibzuială și fără să mă întrebe. Îmi trebuia aur pentru oaste, pentru zugrăvirea ctitoriei de la Curtea de Argeș, pentru întreținerea curții domnești, pentru nunta cu o domniță basarabă, „nunta împăcării între neamuri”, cum înțepea s-o numească lumea.

În cugetul meu se zbăteau gândurile ca peștii prinși în vârsă. Îmi părea rău că mă certam cu unii prieteni dintre drăculești. Mă supărau mai cu samă acei care mă întrebau, cu ciudă sau cu răutate, sub care ghiceam împotrivirea la împăcarea între neamuri:

„Crezi că-i cu putință? Nu vezi că înverșunările se izvodesc mereu, ca vânturile cele rele?”.

Mă dojeneau și cu altă întrebare, la care nu puteam, nu trebuia să dau răspuns fățiș:

„Cu ce gând ai primit a ține oaste?”.

Chiar omul meu de casă, Neagoe din Periș mă șfichiuia:

„Cine aleargă după doi iepuri”...

„Neagoe, prietene, ajuns-am oare așa de obosiți de neîncredere și de îndoieli, așa de roși de lașitate încât să nu mai avem dreptul de a crede că, măcar uneori, omul poate îndrăzni și ceea ce nu-i cu putință?”.

Apoi, ori de câte ori îmi aminteam de moartea lui Vladislav, mă usturau părerile de rău. Această usturare s-a întezit când logofătul mi-a spus că, în taină, el a scris burgmeșterului Hans Benkner din Brașov că râvnea, mai mult ca orice, să scoată țara „din gura vrăjmașă a

afurișiților agarieni”, iar cât privește Transilvania o dorea unită cu Țara Românească, alcătuiind una singură, ca „să ne putem apăra de vrăjmașii noștri și ai legii creștine, de turcii agarieni”.

Ca să pun temei sufletesc împăcării, fără zăbavă l-am poftit pe meșterul zugrav Dobromir de la Târgoviște să înceapă lucrul întru desăvârșirea împodobirii ctitoriei de la Curtea de Argeș. După ce i-am văzut schițele, l-am trimis la Sibiu să primească și încuviințarea doamnei Despina. S-a întors însoțit de Ruxanda. Am alergat la Argeș, să urez domniței bun venit și s-o găzduiesc eu însumi. Am găsit-o mai binevoitoare, mai gingașă, mai frumoasă, decât la Sibiu. După ce am ascultat lămuririle meșterului Dobromir despre cele dorite de doamna Despina în rânduiala zugrăvelii și am chibzuit cum se vor împlini, am ieșit afară din biserică, ne-am plimbat, am privit, am admirat frumusețea zidirii, apoi ne-am rezemat de stâlpii de marmoră ai aghezmătarului și am povestit îndelung. Adică ne-am destăinuit unul altuia. Mi-am amintit de sărbătoarea de la târnosirea acestei ctitorii, am cuvântat despre slujbele primite de la părintele său, Neagoe Basarab, și mai ales despre dorința lui de a curma sfada și ura ucigașă dintre neamuri. Ea m-a întrebat amănunte despre războaiele mele, despre rănile primite, despre gândurile călăuzitoare întru împlinirea domniei.

„Gândul meu cel mai arzător, i-am spus, este acum să astâmpăr dihonía dintre dănești și drăculești, care așa de mult strică nouă tuturor și țării”.

„Și cum crezi că vei izbuti?” m-a întrebat surâzând a neîncredere.

„Izbutesc, domniță, dacă mă ajuți”.

„Cum?”

„Primul pas, prea frumoasă domniță, este să fii soția mea și doamna țării”.

Ruxanda a mărit ochii, a rotunjit buzele și-a tremurat nările a mirare, a mândrie și chiar a plăcere.

„Crezi că aș primi?”

„De ce nu? am zâmbit, cu o prefăcută umflare în pene, apoi șfichiindu-mă singur: Vădov sunt, am eu vreo doisprezece ani mai mult decât tine”...

„Eu te văd tânăr și te știu viteaz, înțelept, bun; dar cuvine-se să afli că părintele meu m-a juruit lui Bogdan vodă, chiar din ziua nașterii, pentru fiul său Ștefăniță de la Moldova”.

„Da?”

„Da; iar Ștefăniță mi-a și trimis vorbă că vine să mă ia, îndată ce sfârșește războiul cu tătarii”.

„Războaiele... nu se sfârșesc așa curând”.

„Asta înșamnă să mă călugăresc?”.

„Nu, înșamnă să binevoiești a fi doamna mea, la Târgoviște. Și cât

mai curând”.

S-a desprins de lângă stâlp și a pornit singură spre casa domnească, unde o găzduisem.

N-am urmat-o, ci doar am privit-o cum se pierdea prin vălurile înserării și mă miram de ce i-am vorbit cu atâta hotărâre. Mi-ar fi părut foarte rău s-o fi supărat.

A doua zi a poftit s-o văd, înainte de a pleca în Târgoviște.

„Dacă ar fi trăit părintele meu, a grăit ea, altfel se petreceau lucrurile. Ție pot să-ți spun: mă tem de Ștefăniță. Se zice că-i demoniac. Dacă mă iei doamnă, îmi salvezi viața. Dar ia seama: aveai necazuri cu el”.

„S-ar putea, am surâs și iar m-am grozăvit: Nu mă crezi în stare a te cuceri și cu arma?”.

„Ba da, dar sfadă între țări pentru o domniță”...

„Ca în povestea Troadei, am glumit eu, dar mi-am luat vorba înapoi: Nu eu voiesc asta, Ruxanda. Eu te aduc în casa mea ca pe-un crin al păcii”.

„Și dacă nu sunt decât cucută?”.

Pentru că am tăcut, a urmat tot ea:

„Ci voi face așa cum mă va povățui mama, doamna Despina. Îmi ești drag, dar mă tem. Nu de tine, ci de cei din juru-ți”.

„De care anume?”.

„De mai mulți, dar îndeosebi de Neagoe din Periș”.

„Nu se poate! E omul meu de casă, prieten vechi”...

„Iertare, dar în juru-i se simte un fel de duhoare de fățarnicie... Și de sora mea Stana mă tem”.

M-am mirat, dar n-am stăruit; mi se părea o domniță năzuroasă și închipuită. Dar...

Voiam deci împăcarea, cât mai temeinică și mai repede. L-am rugat pe Zapolya să stăruie pe lângă doamna Despina să mi-o dea pe Ruxanda, nu pe Stana. Mi-a împlinit ruga și a făgăduit miresei moșiile și castelele din Alvinț și Vurpăr.

Banul Pârveu s-a arătat, de asemeni, foarte bucuros de atare înrudire:

„Nici că se putea o treabă mai bună”...

De asemeni, patriciatul Sibiului a făgăduit să plătească toate cheltuielile de nuntă ale miresei.

Dar vremurile se tulburau și primejdiile sporeau, zi de zi. Știam din călătoria mea până la cortul sultanului, la Edirne, că armia otomană, îndreptată împotriva Evropei era uriașă. Că Soliman voia să ajungă la Belgrad și, de acolo, în vară, să năvălească în Ungaria și să cucerească Buda. Văzusem cu ochii mei pregătirile acestei năpustiri, cu întâiul pas peste țara noastră.

Drept aceea, fără zăbavă, dar și în cea mai mare taină, cerui

prietenilor să trecem la faptă. Prin Ioan Bocoșniță, „husarul de curte”, am iscălit tainică înțelegere cu regele Ludovic al Ungariei. Se prevedea ca noi cei care ocărmuim norodul vechii Dacii, adică Zapolya, voievodul Transilvaniei, Ștefăniță, voievodul Moldovei, Ioan Drag, voievodul Maramureșului, și cu mine, domnul Țării Românești, să lovim, fără zăbavă, armia sultanului la Dunăre: la Rusciuc, Nicopole, Vidin. Să poprim orice corabie otomană care ar pluti spre Belgrad. Să adunăm cât mai multă oștire în Banat, întărind cetățile Orșova, Mehadia, Caransebeș, Timișoara. Totodată, în alianța noastră, prin Ludovic regele Ungariei, ceream lui Ferdinand de Austria să vină în Slovenia, măcar cu 50.000 de călăreți și trabanți, pălindu-l pe Soliman în aripa dreaptă. Așa, izbit din trei părți, îi smulgem toți fulgii. Semnalul acestei porniri să-l dea arhiducele Ferdinand și cumnatul său regele Ungariei. Noi să fim gata și să așteptăm semn de la dâșșii.

Despre asemenea treburi de alianță și război știam numai eu, Neagoe din Periș și brașoveanul Hans, suveica mea de țesut pânza alianțelor, alergător sub felurite înfățișări și nume, în Alba Iulia, Sibiu, Brașov, Suceava și Târgoviște. Pe tine, Antonie, te trimisesem la Sighișoara, să tocmești șapte harabale cu postav, de fapt cu săbii și arbalete, bine ascunse în cele suluri de țesătură.

Toate păreau că merg bine; dar, dintr-odată, mă trezii, la Afumați, unde mă aflam întru pregătirea oștenilor, cu beiful de Rusciuc. Arăta binevoitor, dar mi te ceru ostatic, Vlade, întru adeverirea și păzirea credinții mele față de padișah. Mult m-am înfurcat cu acel bei și mult l-am rugat să nu-mi ceară feciorul. Am jurat că n-am alt gând decât să-mi feresc țara de jaf și de război. Că dacă sultanul poruncește să vin cu oastea la Belgrad, într-o lună, cel mult două, sunt acolo. Sporesc birul cu încă o mie de galbeni.

Dar beiful una știa: zălogirea fiului, tocmai pentru a nu se îndoi nimeni de buna mea credință.

Mi se sfâșia inima de durere.

Judecai: dacă mă împotrivesc mai mult, bănuielele sultanului sporesc; dacă popresc ori pun în țepă solia, primejduiesc nu numai domnia mea, ci și alianța cu Zapolya, regele Ungariei și Ștefăniță; dacă pornesc singur, pașa din Nicopole și cel din Vidin, îmi pârjolesc țara.

Sfatul boierilor a fost să împlinesc porunca padișahului, fără cârtire. Așa a trebuit să te trimit zălog, fiule, cu spaima în oase, că te-aș putea pierde, pentru tainele și jurămintele mele nevoit strâmbe.

Știindu-i eu pe otomani bănuitori din fire, n-am crezut că vreunul dintre ai mei m-ar fi vândut.

În schimb, gândeam că într-asta era... mâna Ciungului, neobosit întru râvna de a dobândi scaunul pašalâcului de la Târgoviște. De altfel, curând după asta, am știut de la prietenul meu Iusuf, neguțător de oi din Vidin, prieten și cu fratele meu Mircea, mare gelep, adică

neguțător de oi, că Mehmet-beg ținea pe lângă sultan un slujitor, plătit anume, ca să-i amintească făgăduiala că-l ajută cu oaste să ocupe Țara Românească și pașalâc s-o facă.

Deci, ți-am dat însoțitor pe Stroe Buzoianul și te-am trimis la loc de mare primejdie pentru zilele tale. Neagoe din Periș a spus atunci așa:

„Bine ai făcut, măria-ta, că ți-ai zălogit coconul; la adăpostul vieții acestui prunc, noi putem lucra mai în voie”...

Am zâmbit cu durere:

„Slabi suntem, spătare, și urgisiți, dacă trebuie să ne... adăpostească un prunc? Dar, uitându-mă la tine, mă încredințez că omul care-i mereu zâmbitor, trăiește de două ori viața, cu toată dulceața și amărăciunea ei”...

Acum să mă întorc cu povestirea la căsătoria cu Ruxanda.

În a doua săptămână după încuviințarea doamnei Despina a nuntirii mele cu domnița cea frumoasă, s-a aflat la Suceava.

Și, după alte două săptămâni, în plină iarnă, îmi sosi știrea că Ștefăniță pradă și arde țara dinspre răsărit.

Ieșindu-i în cale cu zece stoluri de oaste, îl întâmpinai la Târgșor. Trimisei solie să-i aflu gândurile. Mă pofti la el în tabără. M-am dus, deși unii ziceau că-mi primejduiesc viața. Zisei:

„Vrednicul meu înaintaș, Neagoe Basarab înțeleptul, ne învață că: «nici voi să fie vărsare de sânge, nici să se ude mâinile mele de sânge de om». Dar încă de frate”.

Întâi, Ștefăniță mi-a cerut să stric logodna: Ruxanda era juruită lui, din leagăn. I-am spus că prin această căsătorie voiesc a împăca pe dănești cu drăculeștii, că am dobândit încuviințarea regelui Ungariei, sub a cărei ocrotire se află familia lui Neagoe Basarab. Că am și trimis sol pe Șerban postelnicul s-o aducă la Târgoviște.

S-a înfuriat ca un tigru înțepat de viespi. A urlat la mine. Mi-a zis tâlhar și turc blăstămat, pentru că-mi iau drept cadână pe cea mai frumoasă domniță din lume, sortită lui de însuși Dumnezeu. Nici când nu mi-a spus cineva cuvinte atât de rele și urâte. Spumega de furie turbată. Amenința că-mi pârjolește țara până la Craiova, și-mi trece toți dregătorii prin spadă.

Mă temeam, dar nu arătam. I-am răspuns că lumea îl știe ca pe un tânăr deosebit de îndrăzneț, de viteaz:

„L-ai înfrânt pe Albu hantătar!”.

Parcă s-a mai domolit; totuși mi-a zis că-s om fără noroc și deci Ruxanda nu va găsi nicio bucurie la sânul meu. Și, deodată, vorbi negustorește:

„Dacă ți-o las, cu ce mă răsplătești?”.

„Cere-mi”, am răspuns, foarte hotărât.

„Pribegii cuibăriți la tine!”

„Nu-mi ceri prea mult?”

„Nu! Sunt rebeli și voi să-i scurtez de cap”.

„O lege a omeniei mă oprește să-i dau!”.

„De ce omenia asta nu te-mpiedică să-mi furi logodnica?”.

Cu greu l-am potolit din nou, vorbindu-i despre farmecele armenei Nuvart, ibovnica lui din Hârlău.

„E țiitoarea mea! s-a fălit. Mi-a făcut și un cocon! De unde-o știi?”.

„Din zvonuri. Te poți numi fericit că ai aflat asemenea muiere, măcar că-i din oameni de rând, neguțători”.

„Da... Se vede că nu-i cu putință și soață și țiitoare frumoasă”.

Zărindu-i sclipiri blânde în privirea piezișă și cam holbată, am căutat să-l cuceresc cu totul. Îi vorbii despre primejdiile mari care amenință, în fitece clipă, țărișoarele noastre. Îl laudai pentru biruința împotriva celor patru mii de turci care se întorceau din pradă din Polonia, pe Prut, la vale:

„Da, da! I-am spârcuit și nimic pe toți!”

„Vezi, măria-ta? Numai de-alde astea de-am face, mult ne-ar slăvi lumea. Noi, aici, la Dunăre, suntem scut Evropei. Dacă regele Ungariei ridică cincizeci de mii, Ferdinand de Austria cam tot atâta, Zapolya și cu mine cu câte treizeci de mii, adăugând câteva mii juzii și cnezii din Hunedoara și Banat, și cu treizeci de mii ai măriei tale”...

„Ridic! Dar nu treizeci, ci patruzeci de mii: douăzeci le țin la Nistru împotriva tătarilor și douăzeci merg cu mine în Ungaria, unde știu că atacă Soliman sultan!”.

„Foarte bine, măria-ta! O sută de mii de pe teritoriul românesc, cu o sută de mii din Ungaria, și Austria fac două sute de mii. Deocamdată, sultanul nu poate avea atâția. Iar dacă, atunci când intră în Ungaria, îl izbim din față, din coaste, din spate, îl împotmolim în mlaștinile Tisei și-i nimicim toată armia... Apoi trecem Dunărea, recucerim Belgradul și-l apărăm precum Iancu Corvin de la Hunedoara. Aici ne unim oștirile și pornim expediția, ca în 1444; dar nu spre Varna, ci spre Sofia și Adrianopol, nădăjduind că, dinspre Salonic ne vin în ajutor italienii, venețieni, genovezi, amalfitani, pisani”...

Rostirea înflăcărată a planului meu i-a aprins închipuirea. Ochii i sa-au mărit și mai tare. Nările și buzele au început să-i tremure, mărunț, pătimaș. A sărit în sus, vifor:

„Așa vom face! Împlinim planul bunicului meu, bunul și viteazul Ștefan vodă, biruitorul de la Vaslui și de la Dunăre. Pe el vreau să-l urmez și chiar să-l întrec! Eu, nepotul său, tot Ștefan numit! Merg! Merg în fruntea voastră! Las Moldova în sama vornicului Petrea Carabă... Ba nu: pe vornic îl iau cu mine, că-i viteaz, iar lupta cu tătarii... Dar mă mai gândesc eu pe cine pun înlocuitor. Visarea mea cea mare! Pedepsirea sultanului și spulberarea acestei împărății de războaie și pradă!”.

Se aprinsese și ardea, vâlvătaie, vulcan încărcat de dorinți războinice. Striga, înăbușit, dar din străfundul ființei:

„Eu conduc! Eu, noul *athleta Christi*”...

Am cercat să-i spun că asemenea cinste se cuvine regelui Ungariei sau lui Ferdinand de Austria, neam de cruciați.

După o scurtă îngăimare mi-a dat dreptate.

„Poți să conduci tu, mi-a zis, că și străbunicul tău, Vlad Dracul a fost cruciat”... Apoi a băgat de samă că: „Doi tineri de douăzeci de ani sunt sortiți să biruie islamul: eu și Ludovic, regele Ungariei; iar al treilea, în vârstă de treizeci de ani, să-i sprijine din toate puterile!... Să ne pregătim oștile! Sărbătorim nunțile odată, la Focșani, după biruință! Până atunci logodnicele ne-or aștepta la Suceava și Târgoviște”.

În vorbirea asta, izvorâtă dintr-o închipuire prea înflăcărată, se afla, totuși, mult adevăr și multă tinerească dorință de a birui potrivnicul cel de nebiruit.

Așa, prin dibăcia mea, Stana trebuia să fie soția moldoveanului.

Eram foarte bucuros c-o salvam pe Ruxanda și amărât c-o jertfeam pe Stana, trimețând-o după un bărbat ciudat, când miel, când tigrul.

La astea s-a adăugat o mare mâhnire: n-am luat sama că oamenii lui Ștefăniță, răspândiți prin țară, au prins patru dintre pribegi și, cu de la ei putere, le-au tăiat capetele. Pentru că mi-am arătat supărarea, mi-a trimis, în scurt, patru dintre pribegii mei, să-i tai. Ci eu i-am dojenit și i-am iertat.

Totuși, înfrățit cu Ștefăniță, mă simțeam ca unul din voievozii tineri ai marei porunci de a înălța spada în fața primejdii otomane. Observam că mă înșiram între urmașii lui Mircea Bătrânul, Vlad Dracul, Vlad Țepeș, că-i aveam prieteni pe Ștefăniță, pe Ioan Drag din Maramureș, pe Vlad și Vlasie din Hațeg, ori juzii din Banat: Nicolae Castruț și Ioan Șandru, așa cum prietenie îmi arăta și voievodul Ioan Zapolya al Transilvaniei și Ludovic regele Ungariei, precum și toți cavalerii lui, nevoiți să-și apere țara și libertatea, chiar dacă nu-i ajută nimeni. Și nu din vreo ambiție deșartă ori din vreo sminteală voim a ne arunca în luptă, ci din teribila nevoie de a ființa, de a nu pieri. Și drept răspuns, i-am amintit de faptele înțeleptului și viteazului său bunic, Ștefan vodă, și l-am povățuit cu o învățătură împrumutată de la Neagoe Basarab: „Nimic nu cunoaștem din împărații și domnii aceia puternici, cu pecetea lor, ci numai faptele bune, dacă le-au făcut careva din ei, acelea până la sfârșit nu vor pieri”. Și cea mai de neuitat faptă bună asta ar fi: zăgăzuirea năvălirilor lui Soliman padișah.

Îi plăcu povața și mă îmbrățișă.

Era zbrehud, apucat și crud omorător a mulți boieri, câțiva vinovați, alții nevinovați; dar tânăr era, avântat, viteaz și la războaie cu pricepere, cu noroc.

Și pe când noi, voievozii, ne sfădeam și ne sfătuiam cu aprindere, oștenii lui și ai mei, vorbind același grai, se înțelegeau, și se împrieteneau. Iar vinul din Valea Mare ne-a îndemnat pe toți, voievozii și oșteni, să cântăm aceleași cântece.

Dar în căsătoria cu Ruxanda s-au amestecat, cu rea voință, și unele rubedenii de ale mele, adică dintre drăculești. Prin solii tainice o speriau pe doamna Despina, zicând că Ștefăniță îi va pricinui mult rău, dacă nu-i dă domnița cea frumoasă. Că prădarea țării era doar începutul. Că deși eu m-am înțeles cu vecinul de peste Milcov, totuși mă voi răzbuna prădând miazăziua Moldovei.

Și, în adevăr, după ce Ștefăniță vodă a ajuns la Suceava, rudele mele drăculești, și-au repezit cetele peste Milcov, jefuind până aproape de Bârlad. Iar ca să mă întărească la ceartă cu vecinul – aflai mult mai târziu – a lucrat cu viclenie marele postelnic Drăgan din Merișani. Când îl întrebai de ce a săvârșit asemenea mârșăvie, răspunsu-mi-a cu obraznicie:

„Nouă, drăculeștilor, nu ne plac împăcărilor pe care tu le tot pui la cale, în fel și chip. Pentru noi, bunătatea ta-i nevrednicie și pagubă. Ai dat țara pe mâna dăneștilor, chiar înainte de a te însura cu Ruxanda; pe noi, rudele tale de sânge, ne scoți la margine și ne oropsești. Ce-o să pățim după ce-ți vâri în casă nadă dănească?”

Am încercat a-i potoli furia, cu vorba bună: „Jupâne Drăgan, ce poate fi mai folositor și mai sfânt decât pacea între frați?”

Mi-a răspuns încă mai obraznic și chiar amenințător:

„Da, da; numai vezi să nu sameni cu acel caraghioz care face tumbe, se dă peste cap, ca să nu ajungă pe butuc, cu gâtul sub secure. Și nu trebuie să uiți, mi-a zis, că la Istanbul așteaptă, uneltind, Moise, fiul lui Vladislav, pe care tu...”

L-am ținut cu privirea până s-a îngălbenit, ca sloiul de ceară și-a prins a tremura, ca frunza plopului. M-am rostit răspicat:

„Dacă nu pleci chiar azi la Merișani și nu stai acolo, închis în conacul domniei tale, o jumătate de an, securea călăului va să-ți știe de nume”...

A ieșit, în vârful picioarelor, lăsându-mi multă amărăciune în suflet.

Dar prin ceața mâhnirii, îmi licăriră steluțele a două bucurii: că nu l-am dat morții și că mi-am amintit de-o vorbă de haz a fratelui meu Bădica:

„În tinerețe, Drăgan din Merișani se lăuda, către toți, că vrea să devină mare viteaz, martir pentru libertatea țării și a norodului și a sfârșit ajungând... ibovnicul unei țigănci roabe, pe care o socotea înnebunitor de frumoasă”.

Vorba asta a umplut Târgoviștea. Mai ales tagma cea pizmătăreață și gureșă a muierilor mult s-a veselit. Soția lui, Velica Stana, nici nu

mai putea scoate capul în lume de rușine. I-am trimis vorbă: să știe că i-am luat dregătoria și c-o să-i trimit, în schimb, pentru desfătare și potolirea patimilor, trei țigănci frumoase.

Deci n-am ținut sama de împotrivirea rudelor la căsătoria cu Ruxanda. Mai ales că regele Ludovic al Ungariei o povățuia, cu stăruință, pe doamna Despina să grăbească nunțile, să ne știe, pe mine și pe Ștefăniță vodă, rude, prieteni și aliați, în războiul cel greu cu otomanii. Căci Soliman sultan pregătise trecerea Dunării, la Belgrad, și niciuna din puterile apusene nu se grăbea să vină în ajutorul tânărului rege Ludovic.

Încă din ianuarie 1526, doamna Despina a trimis-o pe Ruxanda cu Șerban, marele postelnic spre Târgoviște. Dar viscolul și înzăpezirea o opriră la Turnu Roșu. Fiind foarte prins cu treburile orânduiri cetelor cerute de sultan, cu neguțarea grânelor și a vitelor de pe moșiile mele, ca să strâng bani pentru oștire și pentru zugrăvirea ctitoriei de la Curtea de Argeș, pe care o voiam gata la data nunții, n-am putut ajunge la vreme la Turnu Roșu, să-mi primesc logodnica. Am trimis, într-o întâmpinare, prin Loviște, trei sănii, cu strajă bună, dar s-au înapoiat de răul lupilor, haite mari, învrăjbite de foame, care mi-au sfâșiat patru cai și doi străjeri.

Speriată de iarna grea și de greutatea drumului, Ruxanda s-a întors la Sibiu.

Apoi, înaintarea armiei otomane ca o negură și ca un potop înspăimânta lumea și nimănui nu-i ardea de nunți și petreceri. Toți și toate păreau potrivnice acestei însoțiri.

Ba muierile din neamul drăculesc spuneau că și duhul Voicăi se împotriva.

Mulți știau că am poruncă de la Bali-beg să-mi unesc oștirea cu cetele lui și să merg, ca supus al sultanului, împotriva Ungariei. Drept aceea orânduiam, cu strădanie mare, tot tacâmul trebuitor războiului; mutam cetele din loc în loc, trimeteam olăcari la Dunăre, vestind că încă nu sunt întru totul gata, ci voi fi foarte curând.

Dar se impunea să mă port așa fel încât să nu se observe că, de fapt, așteptam curgerea vremii și a întâmplărilor; adică așteptam, cu sufletul la gură, ca apusenii, în cap cu Ferdinand de Austria, să dea semn, semn convenit, să pornească în ajutorul regelui Ungariei, ca să pot sări și eu, cu ai mei, odată cu Zapolya și cu Ștefăniță. Deci, prefăcându-mă a fi credincios sultanului, întârziem cât mai mult trimiterea cetelor la Vidin, unde se afla tabăra lui Bali-beg, gătită să atace Orșova și Banatul. Dar...

Ceasul al unsprezecelea

Cele cinci bătai ale orologiului din turn, vestind că începea ceasul al unsprezecelea, m-au înspăimântat și mi-au pricinuit un adaos de

ascuțită durere: am înțeles că măria-sa nu va avea răgaz să-și sfârșească povestirea, iar prin asta mi se părea că ticăloșii de jos vor a-l ucide de două ori. Se vede că și voievodul gândea la fel, de vreme ce a vorbit aproape fără întrerupere, încă de pe când ornicul ajunsese la lovitura a treia:

— Dar, iată că ruga fierbinte și deznădăjduită a regelui Ludovic către creștinii apuseni, către împărat și către papă a sunat în gol, ca un clopot de spaimă și de jale într-o peșteră pustie. Ferdinand de Austria se prefăcea că vine în ajutor și amăna, zăbovea. Unii spuneau că se temea de regele Poloniei mai mult decât de sultan. Alții cârteau zicând: dacă Ludovic se bate singur cu „Marele turc”, va fi înfrânt, ori ucis și atunci va putea cere coroana pentru el, cumnatul care... moștenește, ca orice habsburg sadea. Episcopul Kolocsa, sufletul alianței maghiaro-germane, în care eu credeam ca-n lumina soarelui, acum ne sfătuia, pe toți, să ținem pace cu sultanul, plătind tributul. În loc să ne îmbărbăteze la luptă, așa, dintr-odată a prins să ne înspăimânte: că nu vom putea strânge, nicicând, atâtea oaste și nici cumpăra atâtea arme de câte este nevoie a-l înfrânge pe cumplitul sultan. Vorbea despre Soliman mai cu admirație decât Mehmet-beg Ciungul.

Totodată, iscoadele mele mă vesteau că Zapolya nu se mai înțelegea cu regele Ludovic și nici cu magnații din pustă:

„Decât să asculte de un tinerel flușturatec și necopt, mai bine să fie el însuși loțiitor, ca Iancu de la Hunedoara, care, apoi, și-a făcut fiul rege”.

Mi se aducea știrea că mulți magnați, zurbagii, egoiști și lacomi, ambițioși, își părăseau regele, trăgându-se cu cetele în Transilvania, la adăpostul munților și al cetăților de la Arad, Lipova, Oradea, ori spre miazănoapte, spre Pojon, în preajma lui Ferdinand de Austria. Prin asta, lăsau câmpia ungară vraiște, deschisă sirepilor lui Soliman sultan.

Înțelege, fiul meu, că doar voievozii români, Vlad și Vlasie din Banat își ofereau, fățiș, cetele lor, în bătălia cu sultanul.

După ce Bali-beg a ocupat Severinul și Orșova, Nicolae Castruț, Ioan Șandru și judele Bocoșniță primiră poruncă a zidi, în mare grabă, cetatea Mehadia. De asemenea, așezat în cetatea lui Iancu de la Hunedoara, adică în Timișoara, voievodul maramureșean Ioan Drag îl aștepta pe Zapolya să pornească în ajutorul regelui și zădăra neîncetat străjile otomane.

Tot în acele zile, Ștefăniță mă vesti că hanul tătar a proptit la malul Nistrului toată hoarda lui și că, deci, nu poate trimite decât zece mii de ostași, cu Petrea Carabăț.

Ce puteam face eu, când din Nicopole mă pândeau Mehmet-beg Ciungul, cu nestinsa-i ură și când Bali-beg îmi porunea să trec cu

oastea, peste munți, împotriva bănășenilor? Nimic alta decât să-mi înghit amarul și să aștept, fără a mă clăti spre nicio parte. Să mă grijesc să nu se audă la Nicopole, la Vidin ori la cortul sultanului despre uneltirile noastre, care se potriveau cu jurământul de credință față de padișah, precum lumina cu întunericul.

Și, iată, eu om totdeauna de bună credință trebuia să mă port cu vicleșug. Dar, asta îmi era soarta!

Așa s-a ajuns ca regele ungar să rămână singur în fața celor peste o sută de mii de turci, cu trei sute de tunuri. Singur, doar cu cei treizeci de mii ai săi, viteji, de bună samă, dar deznădăjduiți de puținătatea lor și de mulțimea dușmanilor.

Padișahul a sărbătorit bairamul la Belgrad, iar a doua zi după sfântul Gheorghe, 1526, a pătruns în Ungaria, cu mare zgomot și fală.

Până în ceasul bătăliei, mereu amânată până la sfârșitul lui august din anul 1526, regele Ludovic a așteptat și a nădăjduit că măcar Zapolya va sosi cu oastea de transilvăneni, cum îi poruncise. Dar iată că voievodul s-a închis în Alba Iulia și l-a lăsat să clocotească de ciudă și să-l blesteme amarnic, pe el și pe toți cei care temându-se de otomani, îl sfătuiau să închine țara și să plătească tribut. Le striga cu măreție și dispreț:

„Un maghiar nu poate fi atât de laș, încât să nu moară apărându-și patria și faima!”

La Mohács, tabăra otomană umplea zarea: uriașă fojgăială omenească.

În noaptea când sosi cavaleria maghiară, focurile din tabără păreau mii și mii de ochi haini de balaur somnoros, lățit în câmpia cât zarea și improșcând scântei, când le ațâța, le zgândărea câte o pală ușoară de vânt venită dinspre Dunăre, amestecând miasmele smârcurilor cu fumul focurilor și duhorile oamenilor înghesuiți în loc cât mai strâmt, cu cai și cu turme de oi, cu vetre pentru gătit mâncarea; cu mii de căruțe, cu sute de tunuri, toate într-o încălceală amețitoare. Dar când sunară trâmbițele semnale scurte, rânduiala se statornici cât ai bate din palme: dovadă că acea harababură era doar o părere.

Când s-a poruncit odihnă, totul a amuțit. După o vreme s-a auzit un soi de geamăt, ca într-un vis urât, cu zeci de mii de strigoi și de spaime. Apoi, mai târziu, în miezul nopții, țâșniră strigăte înfiorătoare de muezini, urcați pe stâlpi înalți cu făclii aprinse:

„Allah il Allah! Măine vei fi stăpânul a toată Evropa! Numele tău îl scriem cu vârful sulitelor noastre... Slava ta stă pe ascuțișul iataganelor noastre!”...

Iar strigarea asta înfiora și firul de iarbă și licărirea stelelor.

În zori, surle cu sunet înalt și mponcișat; iar tabăra a prins să freamete besmetică, asemeni unui uriaș mușuroi de furnici uriașe, zădărate. Corturile s-au strâns și păturit repede. Peste toată tabăra au

început să se legene, în răcoarea dimineții, suluri de fum, mireasmă de friptură de berbec și de orez fiert, repede împănată cu duhoarea de bălegar și de sudoare iute de cal.

Apoi, când soarele răsărea, portocaliu, în zarea nesfârșită la semnalele legiuite, toți, oameni și cai, s-au mișcat scurt și repede, câteva mii de pași, găsindu-și fiecare locurile într-o clipită, parcă de-acolo ar fi fost crescuți. În frunte, câteva mii de spahii ai sangeacului de Semendria. După ei, cetele din Rumelia, sub porunca marelui vizir Ibrahim pașa, cuceritorul cetății Rodos; cu el se aflau și o parte din tunuri. Judecând după flancuri, cunoșteai că apoi se rânduiau stolurile ienicerilor cu sulii lungi și iatagane încovoiate, învârstate cu cei mai ageri dintre spahii, pe cai în buiestru, fremătând și scăpărând din copite. Alte cete de spahii semeți, îmbrăcați în straie strălucitoare, înconjurau tronul sultanului, păzindu-l ca pe-o comoară ce era, neprețuită.

În spatele tronului se rânduiau sangeacii din Bosnia, cu o altă parte din spahii și ieniceri, cu arcuri lungi și tolbe pline cu săgeți. Pe de laturi, la oarecare depărtare, fremătau delii, iar mult mai în afară cetele acângiilor fojgăiau ca bărzăunii, în mare și zănatec neastâmpăr.

Deodată, un semn prelung din zeci de trâmbițe și surle. Și tot acel vălmășag de oameni, cai și arme a încremenit într-o liniște de necrezut. Urcat pe-un stâlp înalt, un muezin strigă iară, amenințător, înalt, ascuțit, cutremurător de tare: „Allah il Allah!”

Când glasul trâmbițelor și al muezinului se stinse în largurile fără margine ale câmpiei, toată armia musulmană se prăbuși în genunchi. Chiar și caii. O sută de mii de luptători trufași și neînfricați se umiliră în mătăanii și întru sărutarea țărnei, ca niște robi înspăimântați parcă de-o nevăzută, dar înfiorătoare și necruțătoare primejdie, pleasna unei puteri nețârmurite și necruțătoare, cumplite.

Pe când toată uriașa tabără semăna cu trestia mlaștinilor de lângă Mohács, bătută de vântoasă, Soliman padișah, îmbrăcat în armură de aur, scânteietoare în razele răsăritului urcă treptele tronului înălțat, ca din pământ, în mijlocul taberei. Toată acea păgână ostășime îl privește ca pe o minune și i se închină ca unui Dumnezeu, cu urale și strigăte ațățătoare, fioroase, urlete de fiare dezlănțuite.

Câteva minute, o sută de mii de glasuri urlă rugi și osanale, sudălmi și blesteme asupra potrivnicului. Odată cu urletele turbate, înaltă păduri de iatagane și sulii, de halebarde și arbalete spre cer, parc-ar vrea să-l spargă, să-l țândărească tot și să-l calce în copitele cailor.

Apoi se face liniște și armia se așază jos, ca pentru odină. Sus, pe tron, Soliman ține sfat scurt cu pașalele: hotărăște desfășurarea bătăliei. Știind că are de patru ori mai mulți luptători decât regele Ludovic, sultanul nu atacă. Așteaptă, încredințat că tânărul rege și

făloasa cavalerie ungară va ataca ea întâi; altfel nici nu-i cu putință.

Maghiarii sosiseră în fața taberei otomane pe la miezul nopții. Printre flamuri se vedea și cea cu cerbul a voievodului maramureșan Ioan Drag, cea cu crucea albastră a episcopului de Oradea și galbenă a celui de Cenad, cu stolurile sale. Regele a poruncit trei ceasuri de odihnă, pe pământul cu iarba pârjolită de soarele lui august.

La răsăritul soarelui cavaleria a încălecat, gata de luptă. Nu păreau înspăimântați de mulțimea dușmanilor, ci mai degrabă dornici foarte să se isprăvească odată, cu totul și cât mai repede. Veniseră aici nu să biruie, ci să dovedească lumii că-s gata să moară pentru creștinătate și pentru țară, ca niște viteji și ca niște martiri. Unii socoteau acest război ca un fel de turnir al ispășirii. Mulți priveau în zare spre răsărit ori spre apus, nădăjduind că, măcar în ceasul al doisprezecelea, vor sosi Ferdinand și Zapolya. Zadarnic: în nemărginirea câmpiei nu se mișca niciun fir de păiș. Se zice că regele, călare pe calu-i alb ca spuma, și-a scos flamura în față și a strigat, ridicând brațele spre cer:

„Fii blestemat tu, Zapolya, trădătorule! Și tu, Ferdinand, cumnate, nesimțitor durerilor mele!... Să atacăm, totuși! Să dovedim lumii vitejia noastră. Să învingem ori să murim ca niște eroi!”...

Otomanii, urmăreau, toți cu ochi de foc, cavaleria maghiară, în armură de oțel, lucind ca argintul lustruit, cu sulii ușor fâlfâitoare, în boarea dimineții.

În tact de tobe răpăit și în sunet înalt de trâmbețe a pornit cavaleria maghiară la bătaie ca o cetate de oțel, împodobită cu panașe mândre, cu sulii și flamuri. Întâi la trap, măsurat, ca un fel de descătușare, de desmormire. Trapul s-a schimbat, repede, în galop furios. Copitele scurmau și zguduiau pământul, stârneau nouri de pulbere și împrășeau smocuri de iarbă uscată. Spadele, suliițele, luceau, flamurile fâlfâiau și șuierau besmetic în vânt. Iureș, năvală necugetată în fața primejdiei ce-i pândea la câteva mii de pași, cu gând viclean și ochi ucigași. În goana nebună, ca la un semn, toate suliițele s-au aplecat și îndreptat înainte, către dușman. Tobe izbeau tot mai asurzitor. Armăsarii nechezau a spaimă și sforăiau cu mânie. Strigările de luptă răgușite, sălbătăcite sporeau vacarmul până la nebunie și dincolo.

Tabăra otomană părea liniștită sau nedumerită. Doar câteva mișcări neînsemnate la arcași, la mușchetari, la arhebuzieri, la tunuri. Dar tot la un semn, săgețile arbaletelor vâjâiră, gloanțele muschetelor șuerară; zeci, sute de călăreți se prăbușiră în pulbere, singuri ori cu cai cu tot. Multe șei parcă se goleau și călăreții piereau înghițiți de puhoiul și potopul furios și smintit al copitelor. Totuși, rândurile se întregeau iar și înaintau mânioase, găurind văzduhul cu suliițele și sfâșiindu-l ca pe o pânză de borangic aurit de soarele dimineții.

S-au apropiat la trei sulii de dușman și, în loc să primească lupta, cetele de rumelieni ale marelui vizir Ibrahim pașa se desfac în două

din calea furtunosului iureș maghiar și deschid drum slobod spre mijlocul taberei. Puteai crede că otomanii nu erau vrednici a ține piept năvalei.

Nici anatolienii nu luptă; se feresc.

Îmbătută parcă de băutura încrederii în sine, cavaleria maghiară, cu regele în frunte, gonește înainte. Mereu înainte, în nechezuri de armăsari și urlate sălbătice de bucurie. Oamenii nu mai judecă, iar caii parcă au aripi, precum armăsarii zmeilor. Gonesc. Gonesc mereu, mânați de furia smintită de a ucide și de a cuceri o nesferată biruință. Nu se văd decât copite, sulii, spade, armuri, flamuri; oamenii s-au topit în răcnete, gemete, icnete ori în oțel urlător.

Priveliștea acelei vijelioase năvăliri mă fura, mă orbea, îmi întuneca judecata și mă împingea să dau pinteni calului și să mă arunc și eu, nebunește, în luptă, asemeni viteazului rege Ludovic. Mă simțeam ca în bătăliile de la Clejani, București, Slatina ori Grumazi.

Și poate nici nu m-aș fi putut stăpâni, dacă aș fi zărit steagul lui Ioan Drag, voievod de la Maramureș și prieten de-al meu. Aș fi pierit, poate, odată cu dânsul, însetat de dreptate și de libertate.

Și-mi mărturisesc păcatul că numai atunci când, trecând pe sub o salcie, m-a plesnit o creangă peste obraz, înțelesei că eram fără armură, că aș fi săvârșit o nebunie, o zădărnice prostescă, țință nevolnică pentru arbaletetele și sulilele musulmane. În clipa următoare, îmi amintii de tine, fiul meu: zălog fiind, într-un fel cu buzduganul meu, din necugetare, te-aș fi ucis.

Deodată am văzut că iureșul acela năuc s-a izbit de zidul ienicerilor.

Sute de cavaleri unguri cad, străpunși de săgeți și sulii. Se formează mormane de cai și oameni în armuri grele, prăbușiți, înțepeniți, striviți.

Doar vreo douăzeci-treizeci de cavaleri, în galop nestăvilit, pătrund în rândurile străzii împărătești, izbind în dreapta și-n stânga, în față și-n spate. Doi ajung până aproape de sultan, care se apără cu iataganul, vădind că știe să-l mânuiască iscusit și viteaz. Străjerii împresoară pâlcul de cavaleri unguri și copleșindu-i cu numărul, îi răpun, pe rând și pe toți.

Abia acum tunarii aprind fitilele, la câteva zeci de pași de țință, speriind, ologind caii cu huietul, cu flăcările și cu bombele de fier. Laturile depărtate ale ienicerilor se apropie și, ca niște brațe de caracatiță uriașă, prind toată maghiarimea la mijloc, înghițind-o și duminicând-o, ca pe-o pradă. Totul se preface într-un soi de uragan îngrozitor, într-o încălceală și harababură năucitoare. Deznădăjduita apărare a cavaleriei maghiare și apoi atacul trabanților, lovind cu lungile lor halebarde încârligate, sporesc învâlmășeala și încrâncenarea luptei, prelungind-o mereu ca pe o beție și o sminteală

întru omucidere.

La amiază, ca la Grumazi, nori furioși descarcă torente de apă peste nebuna întreucidere omenească. Trăsnetele se adaugă în vălmășag ca o nouă năpastă asupra eroicei cavalerii maghiare. O altă spaimă și mai înfricoșătoare se înșurubă în inimi. Se dezlănțuie fuga în neorânduială. Spahiii, intrați în luptă, împing fugarii spre mlaștini. Mii și mii se împotmolesc, se scufundă în smârcuri, cu cai cu tot, sub povara armurilor, sorbiți parcă de apele și mîlul dospit, izvoditor de ucigașe miasme. Prea puțini ajung pe malul celălalt al Dunării.

Viteazul rege Ludovic s-a înfundat în mocirlă, cu cal cu tot, și-a pierit, de-a valma cu alte sute și mii de cavaleri.

Vânătoarea fugarilor a continuat până la miezul nopții, când din porunca sultanului, au sunat surlele de aramă ale biruinței. Glasul lor s-a rostogolit în pustă ca un geamăt de jale pentru unguri și pentru noi, iar pentru musulmani ca o sălbatecă bucurie.

Un dezastru al creștinătății și o mare biruință a musulmanilor: asta a fost bătălia de la Mohács.

Vai, câtă vitează nobilime a pierit atunci, acolo, în acele blestemate smârcuri!

Doamne, câți oameni ucidem, ca să înfruntăm, să doborâm moartea!

Se spune, pe drept cuvânt, că Mohács a fost mormântul cavaleriei maghiare.

Jalea ne-a copleșit pe toți.

Dar într-un sat am auzit vorba unui țăran:

„Plâng, cu amar, zdrobirea oștirii noastre... Ci nobilimea și-a plătit greșalele și păcatele față de răscoala de acum nouă ani, când a ucis zeci de mii de țărani, iar pe Gheorghe Doja, capul nostru, l-a pus pe tron de fier înroșit în foc, i-au sfâșiat carnea cu cleștele și au silit soții s-o mănânce”...

Vorba asta m-a întristat și mai mult. O tristețe netălmăduită.

În fața cortului lui Soliman sultan, călăii au înălțat o movilă din două mii de capete de cavaleri, printre care și Ioan Drag, voievod din Maramureș. În vârf au așezat capetele a șapte episcopi prinși pe câmpul de bătaie. Vruță, prin asta, să arate că islamul a strivit creștinătatea, aici ca și la Belgrad și în Ostrovul Rodos.

— Tată, tu povestești parcă ai fi fost de față la această bătălie, se miră coconul Vlad, foarte mișcat și îndurerat.

— Da, fiule: am fost prin preajmă. Însoțit numai de cavalerul Antonie și de trei străjeri voinici și de mare credință. Am trecut în Transilvania, la începutul lunii august. Călătoream sub nume de mercenari, în căutare de stăpân.

La Sibiu am vorbit cu doamna Despina.

S-a nimerit ca tocmai atunci să sosească pârcălabul Oană de la

Suceava, ca s-o ducă pe domnița Stana lângă Ștefăniță vodă. Arăta plânsă și foarte nenorocită. M-a muștrat:

„M-ai vândut demoniacului! N-ai citit nimic în inima mea. Ci dacă știam că te-nsoțești cu Ruxanda, atunci când ai intrat întâia oară în casa noastră ceream mamei să te dea călăului. Și, ca Irodiada, aș fi dănuțit cu frumosul tău cap pe tavă”...

N-am spus niciodată doamnei Ruxanda nimic despre asemenea vorbe usturătoare; m-au durut și mă dor și azi. Căci n-au fost o glumă.

De la Sibiu am mers la Alba Iulia, să-l aflu pe Zapolya și să-l înduplec a veni în ajutorul regelui Ungariei, așa cum plănuisem în iarnă. N-a fost chip. Dădea toată vina pe Ferdinand de Austria, că nu vine nici cu o sabie măcar în ajutorul cumnatului. Căta să-mi arate că toți cei cincizeci-șaizeci de mii, pe care putem noi să-i înșirăm în linie de bătaie, n-ar fi fost, nici pe departe, îndestulători întru doborârea armiei lui Soliman. Că nădejtile de ajutor de la alți apuseni nu erau decât niște amăgeli nerușinate ori zădărnicii ucigașe. Zicea:

„Toți vor să culeagă biruințe cu sângele altora. Nu înțeleg cutezarea nebunească a lui Ludovic și a magnaților din jur. Cu treizeci de mii nu poți birui o sută de mii! Și-apoi el nu înțelege că Transilvania este o altă țară decât Ungaria, este o țară pe care vreau s-o păstrez pentru mine... Milă mi-i de bietul rege, tânăr și fără minte. I-s vasal și prieten, dar”...

„Bine-i să te înduioșezi de nenorocirea prietenilor; dar parcă ar fi și mai bine să le fi dat ajutor”, am suspinat eu.

Iar el:

„Te sfătuiesc să faci ca mine: pleacă fruntea în fața celui mai puternic, dacă vrei să domnești și să trăiești”.

Temându-mă să nu mă pârască sultanului, cu care vedeam bine că era înțeles, am plecat, fără cuvânt; dar și fără să mă arăt doborât de îndărătnicia și răutatea oamenilor, de firea lor cea schimbătoare.

De la Alba Iulia am galopat până la Mohács.

Sosii cu două zile înainte de luptă, adică în 27 august 1526. M-am adăpostit în casa unui țăran, iar în ziua și noaptea bătăliei m-am apropiat de acel loc blăstămat, unde s-a pecetluit, pentru multă vreme, nu numai soarta Ungariei, ci și a noastră.

După bătălie, am fugit de răul acângiilor, pârjolitori și ucigași a tot ce întâlneau în cale. Țăranii sârbi ori unguri se apărau prin case ori se ascundeau prin lunci și mlaștini.

Iar noi am galopat spre răsărit, până la Seghedin și apoi la Arad.

Am trecut munții pe la Jiu, tocmai în zilele când sultanul Soliman intra în Buda.

Aveam inima zdrobită și, totuși, trebuia să mă pregătesc de nuntă. Adică să lărgesc calea împăcării între neamuri.

Venind din Sibiu, pe la ziua Crucii, Ruxanda m-a înștiințat că

padișahul l-a recunoscut pe Ioan Zapolya rege al Ungariei și i-a cerut să vină să i se închine. Vestea asta m-a întristat și mai mult. M-a speriat chiar și m-a umplut de păreri de rău: acest voievod cu ambiții regești voia să urmeze pilda lui Iancu Corvin de la Hunedoara, fără a avea nimic din înțelepciunea și vitejia lui. Cunoștea multe din gândurile mele cele tainice și putea, oricând, să mă pârască sultanului, să mă vândă cum și-a vândut regele. Și-atunci numai călăul mi-ar mai ști de nume. M-am mai liniștit când auzii de la doamna Despina că, prin închinarea lui Zapolya, Transilvania va trăi, de-aici în colo, în rosturile ei, asemeni Moldovei și Țării Românești.

Tot Ruxanda mi-a spus că, văzând în palatul din Buda portretul regelui Ludovic, sultanul Soliman l-ar fi privit cu milă și s-ar fi rugat lui Allah să fie îndurător cu acest tânăr cavaler, dar să pedepsească pe sfetnicii cei răi care l-au împins într-un război nesăbuit.

„Dacă l-am învins, cică ar fi zis padișahul, n-am vrut să-și piardă viața, la vârsta când abia începea să guste din bucuriile trăirii și plăcerile domniei”...

Din Ungaria ocupată de otomani, magnații au fugit în Transilvania ori în părțile de miazănoapte, unde se aflau cetele lui Ferdinand, în mișească așteptare, asemeni lui Zapolya. Tot acolo, la Pojon, au dus și coroana Sfântului Ștefan, pe care austriacul vrea să și-o potrivească pe cap, ca moștenitor al cumnatului Ludovic cel lăsat să piară, poate anume... Și asta în timp ce musulmanii prefac bisericile în moschei, începând cu minunata catedrală ctitorită de craiul Matei Corvinul, iar biblioteca lui, cu mii de cărți și de podoabe, o duc la Istanbul. Cei al căror sânge l-au supt lipitorile din smârcurile de la Mohács au ce jeli: și biblioteca, și catedrala, și coroana...

Poate o singură înlesnire îmi veni, în acel noian de nenorociri: speriați foarte de prăpădul de la Mohács, temători să nu fie făcută și țara noastră pașalâc, ca Ungaria, drăculeștii primiră apropierea de dănești și încuviințară nunta cu Ruxanda, ca o pecetluire luminoasă a împăcării dintre neamuri.

Numai că, în săptămânile cât am călătorit eu într-ascuns, s-a întâmplat ca Drăgan bivel postelnic să treacă Dunărea la Mehmet-beg. Vestea mi-a adus-o Neagoe spătarul însuși. Mi-am arătat părerea de rău că nu l-am dat pe sama călăului. Pe urmă m-am întors și am zis:

„Mai bine că am fost bun; poate se va trezi în el simțul înrudirii și va veni să joace la nunta mea cu Ruxanda, nunta împăcării”.

Neagoe a râs viclean și m-a dojenit c-o întrebare:

„Ai nădăjduit să cucerești dreptatea și libertatea cu buzduganul și ai fost înfrânt; cum ai putea-o cuceri cu împăcarea?”

Aici, coconul Vlad înălță fruntea și, cu glas tremurat întrebă, încă și încă odată:

— De ce om bun ca tine, tată, pățește atât de multe rele? De ce nu

are prieteni care să-l apere?

Voievodul stătu câteva clipe în cumpănă, apoi agrăi cu obidă:

— Vlade, copilul meu, am pățit multe pentru că vremurile-s turburi și înăsprite peste măsură, iar oamenii împrumută, în cugetul lor, răutatea sau bunătatea, dulceața sau amărăciunea timpului în care trăiesc. Prieteni am, dar nu atâția câți am nevoie în clipele astea, când cel pe care l-am crezut cel mai bun prieten a ridicat sabia împotriva mea.

— Dar de ce? De ce, tată? De ce te prigonesc cu atâta mânie?

— Nu am un răspuns. Caut unul pe măsura înțelegerii tale și zic: întâi pentru că, în lume și în viață se duce o neîntreruptă războire între bine și rău, între cinste și hoție, între adevăr și minciună, între lumină și întuneric. Am greșit eu așa de mult? Nu știu. Dacă știam m-aș fi ferit. Știu că, atunci când ocârmuiești mii și milioane departe-i de a-i mulțumi pe toți. Însuși săvârșit-am fapte osânditoare, deși am dorit și am vrut să fie numai bine, dreptate, cinste. Pot spune că până acum, fiul meu, nu cred că a domnit cineva, în vreo țară, cu nevinovăție. Tu, odorul meu, trebuie să știi că m-am călăuzit după o învățătură moștenită de la părintele meu: am iubit oamenii ca să fiu viteaz; am fost strângător ca să pot fi darnic; n-am cutezat a fi înaintea altora, ca să pot ajunge conducător înțelept și îndrăgit de toți.

Dar iată că nici vitejii, nici darnicii, nici înțelepții nu sunt scutiți de dușmănia pizmașilor, a fățarnicilor, a nemernicilor, a ucigașilor...

Deci nuntirăm, eu și Ruxanda, cu o săptămână înainte de postul Crăciunului.

Nuntirăm cu veselie multă în boierime și norod.

Pe față, și eu împărtășeam bucuria obștească. Dar în inima mea se-nfîgea, tot mai adânc și mai dureros, ghimpele mâhnirii, al neîmplinirilor, supunându-mă la nevăzute cazne. Mulți spuneau că am făcut tot ce-am putut întru apărarea țării; dar și mai mulți mă judecau și mă osândeau ca pe un învins. Și se temeau că sultanul va pedepsi țara pentru că ține în fruntea ei un voievod care a îndrăznit să se războiască, de multe ori, cu nebiruiții lui viteji și să-i biruie, de multe ori, cu țărâna amestecându-i.

După nuntă, o vreme trăii în oarecare tihnă. Mesele, cu băuturi și mâncăruri alese, cu cântece și jocuri, strecurase în inima drăculeștilor și a dăneștilor licoarea împăcării și a prieteniei. Era bine.

Deși mult mai tânără decât mine, doamna Ruxanda se dovedea înțeleaptă, cuminte, cu dragoste pentru mult încercatul ei soț. N-a cunoscut-o pe Voica, dar cu acel osebit simț al femeilor, o întâlnea mereu între noi ca pe o nevăzută potrivnică. Și cu toate puterile ei râvnea s-o alunge din inima mea: să nu fie doar „doamna împăcării”, ci „doamna inimii” mele.

Soacra, doamna Despina, a stat toată iarna la Târgoviște. Îndeobște,

ne-a povățuit, pe amândoi, numai de bine.

Ci amândouă erau îngrijorate de soarta Stanei. Plecase furioasă, ca o surghiunită, în depărtări fără întoarcere. Nu mă ierta că n-am vrut-o doamnă. Număr aceasta printre greșelile, neînțelesele greșeli ale vieții mele.

Totuși, iarna din 1527 a fost cea dintâi iarnă trăită fără războire, de când eram domn. Dăneștii, când vorbeau între dâșii, spuneau despre mine:

„S-a astâmpărat neastâmpăratul!”

Fiule, dacă nu pot da răspuns vrednic de crezare la întrebarea ta – și a mea! – de ce mă prigonesc? – vreau să înșir faptele mele, câte mi le mai amintesc, în prea puțină vreme câtă mi-a mai rămas. Poate din ele ieși-va o licărire de răspuns.

Dobromir de la Târgoviște, meșterul, n-a izbutit a termina zugrăveala până la nunta noastră. Ruxanda s-a mâniat pe dânsul. Ci eu l-am înțeles: strădania meșterilor de a scoate din nimic și nemișcarea, viață și frumusețe, seamănă cu zbaterea și lupta mea pentru dreptatea și slobozenia țării. Văzându-l lucrând la o icoană a Maicei Domnului cu Iisus în brațe, mort, îl întrebai dacă ar vrea să zugrăvească, alături, pe doamna Despina în strai cernit, ținând pe genunchi pe Teodosie, înfășat și fără viață, cu coroana pe cap.

„Să pui împreună suferința celor două mume, fiecare în felul ei, pentru pierderea prea iubitului lor fiu”.

Zugravul se cam codi:

„Nu se prea obișnuiește, nu-i în erminie... Dar dacă-i porunca măriei tale, zugrăvesc”.

Peste trei zile mi-a arătat acea lucrare; nu era chiar așa cum dorisem eu, dar doamna Despina s-a bucurat mult, poate nu atât pentru icoană, cât pentru gândul meu de a i-o închina. Și mi se păru că începe a mă iubi ca pe un fiu, socotindu-mă deplin legat de familia dăneștilor. Ci asemenea apropiere supără și chiar înverșună împotriva-mi o samă dintre drăculești, pe care îi ațâța, prin iscoade, Drăgan vel postelnic, adăpostit la Nicopole.

Într-o după amiază, aflându-mă singur în curtea ctitoriei de la Curtea de Argeș, îmi răsări în cale Mierloi Pribeagul. Și, așa, netamnesam, mă dojeni cu vorbă prea cutezătoare:

„Unii oameni, măria-ta, sunt atât de drepti, de cinstiți, de viteji încât ajung un fel de povară pentru ceilalți și sunt siliți cu viața să plătească nepotrivirea lor cu oamenii obișnuiți, care știu să fie și nedrepti și necinstiți și lași”.

Atunci n-am prins tâlcul acestor vorbe; acum mi se pare că Pribeagul a fost proroc. Primește și tu, fiul meu, vorbele lui ca un fel de răspuns la chinuitoarea întrebare: „de ce mă prigonesc?”

Intrând în biserică să văd cât mai are de lucru zugravul Dobromir,

cu ucenicii lui, Jitianu și Stanciu, mă încântă mult zugrăveala cu vâpsele vii, mângâioase la privire și cu aur strălucitor de bogăție, așezând pe ziduri chipuri mai mărețe și mai frumoase decât sunt în de-aieva.

Mierloi se țin după mine. În lumina amiezii, sfinții și îngerii așezați pe ziduri mi se păreau așa de plini de viață, gata parcă să se desprindă din tencuială, să plece în lume, să vadă țara și să mă ajute la ocârmuirea ei. Le simțeam pe toate prietene: fie sfinți, ctitori sau ctitorite. Tabloul lui Neagoe Basarab, cu coroana bogată, împărătească, peste pletele-i lungi, răsucite în zulufi, acoperindu-i umerii ca o blană cafenie, cu ochi mari, înțelepți, luminoși, mustață neagră, gura mică, bărbia rotundă, straiul lung până în pământ, cu tivuri late din broderie de aur, mi se impunea ca un părinte și ca un model. Coroana doamnei încă mai împodobită, cu mari cercei la tâmplă, ca o împărătiță; cu buzele rumene prinse într-un surâs abia ghicit, cu ochi focosi, semăna cu cea care, la Sibiu, ar fi vrut să mă dea călăului; doar surâsul venea spre mine ca un semn al împăcării.

Nu știam ce să spun despre chipul meu: mă mândream în sinea mea că mă aflu printre ctitorii minunatei zidiri de la Argeș, dar admiram obrazul, coroana, pieptănătura și straietele doamnei Ruxanda.

Apoi, pe când măsurăm cu privirile cei doisprezece stâlpi din pronaos, îmbrăcați cu strai de flori în diferite culori și aur, Mierloi s-a apropiat, murmurând cântare despre zidirea acestei mândre ctitorii. O cântare când veselă, când tristă, când săltăreață, când tărăgănată, despre „Nouă meșteri mari, / Calfe și zidari / Și cu Manole zece / Care-i și întrece”...

Mult m-a mișcat acel cântec, în care se spune cum meșterii au împlinit porunca voievodului și-au înălțat zidire măreață și mândră ca nealta. Așa cum am văzut la târnosire și cum văd și acum, când pătrund în curte și dau cu ochii de biserică, oamenii, de orice vârstă, încremenesc în uimire. Mulți, mai ales bătrânii și femeile, cad în genunchi și se închină, ca în fața unei minuni.

Ci ascultându-l pe Pribeagul, am înțeles că nerodul și-a tălmăcit în cântec gândul și simțirea înaltă, cu totul deosebită, pentru această așa de frumoasă zidire. În cântarea pe care mi-o murmură, cei zece meșteri mari, după ce și-au ales „Pe Argeș în jos / Pe un loc frumos, / Loc de mănăstire / Și de pomenire”, s-au apucat de lucru, muncind de sâng. „Dar orice lucra / Noaptea se surpa”... Multă supărare și durere avură meșterii, neștiind pricina lucrului în darn. Vodă-i mustra și-i amenința: „Să-i pue de vii / Chiar în temelii”. Dar când, deznădăjduiți, nu mai știau ce să facă, iată că meșterul cel mare, Manole, visează cum „O șoptă de sus / Aieva mi-a spus, / Că orice-am lucra, / Noaptea s-a surpa, / Pân-om hotărî / În zid a zidi / Cea întâi soțioară, / Cea-ntâi surioară / Care s-o ivi / Mâini în zori de zi / Aducând

bucate / La soț ori la frate”...

Mi s-a părut atunci că meșterul Manole, ca și mine, gemea sub povara îndoielilor și-l bântuia nemulțumirea, pentru că țelul lui era desăvârșirea. Iar când, după zidirea soției în zidul gros și trainic, ctitoria e gata, meșterul socoate că „Așa lucrătură / Și ferecătură / Mie de-nvățătură, / De m-oi bizui / Altele-oi croi, / Mult mai arătoase / Și mult mai frumoase!”...

Nu știu cum, dar parcă în acel mare meșter m-am găsit pe mine, pentru că și eu sunt, într-un anume fel, zidar și arhitecton. Căci însumi mă aflu într-o neîntreruptă întrecere, într-o alergare fără răgaz spre un țel mereu neatins. Și mă tem, o fiule, ca sfârșitul meu aici, în Cetățuia, să nu fie asemeni meșterului Manole cel din cântec, căruia vodă i-a stricat schela și l-a lăsat, cu ai lui, sus pe coperiș. Iar dacă aş cerca să-mi fac „Aripi zburătoare / Din șindrili ușoare” / și aş vrea să zbor, m-aș prăbuși strivit la pământ aidoma lui, Meșterului Manole. Căci se pare că așa se răsplătesc frumusețile cele peste fire. Și-s cu atât mai îndurerat, cu cât știu că mă prăbușesc din pricina unor mișei, cărora nu le place pacea între neamuri și înfrățirea românească...

Dar oare acolo unde voi cădea se va ivi, ca la Manole, „O fântână lină / Cu apă puțină, / Cu apă sărată, / Cu lacrimi udată”?...

Ceasul al doisprezecelea

Mijea de ziuă. Cocoșul starețului cucurigea răgușit, mai mult a spaimă decât întru destrămarea întunericului și biruința luminii.

Sfârșea cea mai lungă și cea mai scurtă, cea mai fericită și cea mai nenorocită noapte, încărcată de șiragul viselor tinereții, de salbele victoriilor, de șiroiul de lacrimi ale înfrângerilor, de licărirea diamantină a nădejdlor fără împlinire.

Orologiul din turn, neîndurător în socotirea și numărarea clipelor și a orelor, scârțâi din scripeți și slobozi cinci lovituri de ciocan în clopotul de aramă, răsunând în noi ca niște cuțite înfipite drept în inimă. O clipă mi se păru că mai avem de trăit șapte ore, adică atâtea câte bătai mai sunt de la cinci până la douăsprezece. Dar socotind, pe degete, am găsit că mai avem o oră. O singură oră. Și tot trupul mi s-a făcut de gheață.

Muream înainte de a fi ucis?

Jos sporeau, mereu mai amenințătoare, glasurile, nechezurile cailor, zăngănitul armelor, vânzoleala. Deslușeam multe cuvinte turcești, ceea ce mă făcea să cred că, în adevăr, nu mai aveam nicio scăpare. Din focurile ațâțate se ridicau flăcări și fum sur amestecându-se cu ceața și norii, parc-ar fi vrut să aprindă Cetățuia, cu deal cu tot. Teama de moarte se strecura în noi, ca o otravă vânată, usturătoare, înțepenindu-ne mințile.

Stăpânindu-și teama, voievodul urmă totuși povestirea, surâzând

trist și mai amar ca pelinul. Știu că nu se temea de moarte. Milă-i era de cocon și rău îi părea de cele multe, drepte și bune, cinstite și frumoase pe care le râvnise și nu le făptuise încă. Dobândise, din tinerețe, puterea de a se cerceta pe sine, domolindu-și zbuciumul lăuntric; își putea păstra mintea limpede și în fața morții, întâlnită de zeci de ori în războaiele lui.

Agrăi cu glas coborât și în suspinare:

— Nu pot povesti toată domnia mea; nu mai am răgaz. Cei de jos îmi numără minutele și clipele. Orologiul din turn le înrăbojează pe trupul nevăzut al timpului. Nici el, orologiul nu-mi mai este prieten, cu toate că l-a făurit Mierloi, blândul meu tovarăș, peregrin de cântec purtător, răsărit din rândul celor mulți.

Ce viață am avut? De trei ori câte patru ani, în surghiun; patru ani de plăcută viețuire cu Voica, mama a trei prunci, pe care acum îi las orfani; patru ani de războaie, an de an. Nu împlinii patru ani de domnie tihnită, și, iată-mă în mâinile nelegiuite ale răzvrătiților, care-mi numără clipele cele de pe urmă, în sunet de aramă; o grăbită numărătoare înapoi. Ci, în amețitoarea și dureroasa pripeală a acestor clipe, să mai povestesc, în grabă, ceea ce-mi mai amintesc, cu gând de a lăuda străduința și vitejia, de a osândi nelegiuirea de orice fel și de a fericii pe acela care se află silitor întru bine și bunătate.

Mulți cârti-vor, zicând că n-am săvârșit cine știe ce lucruri de samă.

Dar oare lucru mic este să străjuiești tihna și pacea altora?

Neînsemnat lucru este oare, în aceste vremi înțepoșate, să priveghezi pacea noroadelor și să-ți verși sângele întru păstrarea slobozeniei și a omeniei?

Iar dușmanul meu, ca o satană se întruchipă în șarpe, lup, leu, vulpe și cu meșteșug șopti la urechea lui Neagoe spătarul, prietenul și omul meu de casă, înșelându-mi bună credința și amenințându-mă cu moartea.

Vrui pentru toți trăirea cea tihnită și blândă, cu rod bun și înflorit; și, iată, mă trezii îngrădit de furia trădării și de primejdia morții.

Zic, însă, că mintea este steagul trupului și până stă steagul la război, tot este războiul acela nebiruit și nepierdut. Deci mintea, steagul să nu cadă, că atunci totul pierdut este. Și ca mintea să-mi stea steag neclătit, trebuie să am cugetul tare. Iar cugetul nu mi-l pot hrăni, acum, decât cu povestiri din viața mea. Căci a povesti înseamnă a trăi de mai multe ori și chiar ființa și dincolo de moarte.

Pe Ștefăniță vodă, cumnatul meu de la Moldova, sfârșitul l-a ajuns mult mai repede decât gândea oricine. În ianuarie 1527, în cetatea Hotin, păzea țara de jaf și omor. Că au tătarii acest spurcat obicei și lupesc de a prăda iarna, când oștenii sunt la odihnă, iar lăcuiitorii au cămările pline. Acolo l-a aflat acea moarte neașteptată și năprasnică.

Am primit știrea pe la sfârșitul lui ianuarie. Nu-mi venea a crede:

era furtunos și nebunatic, copilăros uneori, de multe ori nedrept și crud, dar viteaz, foarte viteaz și cu noroc la războaie. Nu pricepeam, de fel, cum a cutezat să-l taie pe Luca Arbore și pe feciorii lui, oameni deosebit de prețioși și sfinți de mare încredere. Ci, știind-o pe Stana, deșteaptă, mândră, hotărâtă, presupuneam că, iubindu-l cât de cât, i-ar putea frâna pornirile spre omor nesăbuit. Îmi părea rău, foarte rău de pierderea lui, un aliat întru apărarea țării și o rudă, întru bucuria cugetului.

Mi-a mai venit inima la loc, auzind că sfatul domnesc l-a urcat în scaun pe acel Petru Rareș, fecior din flori al lui Ștefan vodă. Îl cunoșteam din Istanbul, cum am mai spus, și i-am și trimis sol pe Șerban logofătul, cu carte de firitisire și prietenie.

Dar, în curând, veni zvon că Ștefăniță ar fi fost otrăvit de doamna Stana, în înțelegere cu o samă de boieri, dornici să scape de un tiran.

Foarte îndurerată, doamna Despina și Ruxanda mă rugară, fierbinte, să merg însumi la Suceava, să aduc fiica, sora și cumnata; se temeau grozav să nu i se întâmple moarte, din cine știe ce răzbunare.

Însoțit de o strajă mică, am alergat până la Suceava.

Mă primiră toți, prietenește.

M-am bucurat să fiu față la încoronarea lui Petru voievod.

Și, apoi, plimbându-ne prin Suceava și prin ctitoria părintelui său de la Neamț, la hodină, vânătoare și desfătare sufletească, multe lucruri de laudă am văzut și minunate. Sfătuind îndelung despre necazurile și durerile țărilor noastre, gândind, plănuiind împreună, ne-am simțit drept frați. Toți boierii și norodul, văzându-ne pe amândoi tineri, voinici, frumoși și buni prieteni, cu mare drag ne urau sănătate și domnie îndelungă și fericită. Iar starețul de la mănăstirea Neamț, ctitorie vestită în lume, cu ziduri de cetate, bogată și dăruită cu cărți și podoabe de preț, a cuvântat:

„Fiți bine-veniți în casa noastră! Petru voievod, feciorul lui Ștefan cel Mare moldoveanul, și Radu voievod, feciorul lui Radu cel Mare munteanul, frați de-un neam și de-o lege, prieteni în războiul pentru slobozenia țării”!

Sfatul nostru și toate planurile au pornit de acolo de unde le lăsasem, cu nouă ani în urmă, când ne-am întâlnit și-am vorbit răzimați de zidurile de la Sfânta Sofia.

Vai, cum trece timpul!... Câte minute mai avem?

Să vă spun, totuși, ceva despre sfatul cu Petru voievod, în aprilie 1528.

Zicea domnul Moldovei, cealaltă țară română:

„Ne vine greu a crede în cuvântul lui Ioan Zapolya: nu l-a ajutat pe regele Ludovic la Mohács; mi se pare că a pândit moartea lui, ca să se facă el rege al Ungariei”.

Am răspuns:

„Vrea să fie un al doilea Ioan Corvin de la Hunedoara. Dar nici nu samănă, nici nu răsare, cum zice românul. Totuși momentul acesta poruncește să ne unim între noi și cu el. Dacă nu ne unim pierim. Mă încredințez acum că și Carol, împăratul german, și fratele său Ferdinand, și Venetia, ca și regele Poloniei au văzut primejdia și s-au încredințat că Soliman sultan va merge, curând, împotriva Vienei”.

„Adevărat: chiar marii bancheri ai Apusului, adică Fuggerii din Frankfurt și Medicii din Florența, vor ca regii să lupte cu otomanii și-i împrumută cu bani. Dar noi, Radule măria-ta, se cuvine a ști că toți o fac doar cu scopul de a stăpâni ei țările noastre. Nu țin sama de noi, decât dacă le suntem de folos. Încolo urmăresc un singur țel: să-și mute hotarele lor la Carpați, la Dunăre ori la Constantinopol. Cică dacă suntem mici, să n-avem altă soarta decât aceea de a schimba un stăpân cu altul. Gândesc toți cei mari precum cruciații, acum două veacuri, când, sub cuvânt că luptă cu turcii să-i alunge din locurile sfinte, și-au așezat împărăția lor la Constantinopol, în locul celei legiuite”.

„Nu-i decât o singură scăpare, da, să ne unim între noi: Moldova, Transilvania, Țara Românească”.

„Adevărat; așa n-am mai fi mici și neînsemnați. Doborârea Ungariei la Mohács a sporit însemnătatea țărilor noastre. Ne-a sporit rostul de scut și zăgaz în fața năpustirii otomane peste Evropa”...

„Este momentul să ne gândim la noi: să fim cu acela care ne ajută a fi liberi. Eu voi căta prietenia creștinilor în războiul cu sultanul Soliman; dar nu mă voi sfii a lupta cu Ferdinand de Austria și cu leșii, dacă aceștia îmi vor nesocoti drepturile”.

„Așa voi face și eu! Unii mă ocărăsc că am uitat vitejia de la Clejani, Grumazi ori Rucăr, că m-am dat desfătării întru dragoste cu o foarte tânără doamnă. Și învinuirea asta mi-o fac Craioveștii, adică tocmai aceia care atâta m-au osândit pentru războirea mea cu acela care voia să facă țara pașalâc. Zic că nu mai voiesc, nu mă mai învrednicesc a fi voievodul fără teamă și fără prihană al țării și al creștinătății. Ci întreb ca și tine: al cărei creștinătăți? Al papei? Al Fuggerilor? Al Venetiei ori Ragusei care vând arme lui Soliman? Am vărsat sânge românesc în douăzeci de bătălii, am văzut, cu ochii mei, dezastrul de la Mohács, ca să culeg, din toate, o dureroasă filosofie: că noi ne tocmim apărători ai celor care vor nu numai să se apere cu sângele nostru, ci să se lătească, să ne stăpânească și pe noi. Adică să trecem din starea de supuși ai sultanului, în cea de supuși ai împăratului prea creștin. De la Mircea Bătrânul, ori de la Ștefan, părintele măriei tale, și până la noi, noi românii stăm în rândurile întâi de foc, în războiul de cruciadă: Ștefăniță la Cetatea Albă și Tărăsăuți, eu, de la Brăila la Severin, în zeci de lupte, cum știi, Șandru și Castruț la Caransebeș, ori Vlad și Vlaicu la Mehadia, iar Ioan Drag

maramureșeanul, moare în nebunia eroică de la Mohács. Ce trebuie să mai facem? Să mai încercăm alianțele?”

„Zic, da! Dar să ne îngrijim mai ales de noi, de soarta țărilor noastre. Că dacă suntem frați, să facem o singură țară”

„Încuviințez: țara celor trei prieteni: Petru, Radu și Ioan”.

„Și părintele meu asta vrut-a: prieten la Târgoviște, cetăți în Transilvania, arme de la Bistrița și Brașov, secuii sub porunca lui, iar buzduganul, spada, scutul tuturor românilor, la Dunăre și Marea cea mare. De aceea s-a mâniat pe Radu cel Frumos și l-a alungat cu spada, punând în locu-i pe Laiotă, pe Țepeluș ori pe Țepeș, pe care însă sultanul și boierii munteni nu i-au vrut și i-au scos din scaun ori i-au ucis și aruncat în fântâni. Ci noi prieteni pe viață să ne legăm!... Și să ne străduim a-l prinde în hora prieteniei noastre și pe Ioan Zapolya. Știu că ușor nu ne va fi, dar asta ni-i datoria și menirea. Într-alt chip nu ne putem mântui țara”.

Acesta mi-a fost sfatul cu Petru voievod Rareș.

Și chiar hotărâram a trimite soli tainici la Zapolya, la Ferdinand, la poloni, să ne-ajute a ține piept lui Soliman padișah. „Adică să mai cutezăm, încă și încă odată, până ne va părăsi virtutea și ni se va potoli de istov neastâmpărul. Și-atunci, de vom fi biruitori, mult ne vom bucura. Iară de vom fi înfrânți, ne vom linge rănile și ne vom aminti de povața cea înțeleaptă a părinților noștri: adică ne vom închina celor prea puternici numai ca să supraviețuim, la umbra străinului, ca la umbra spinului, până va veni și pentru noi primăvara libertății. Adică să ne dovedim mai tari decât cei foarte tari și mai nebiruiți decât nebiruiții”...

„Și care ar fi calea acestei purtări?”.

„Tot părinții noștri ne-o arată: să construim. Să devenim ctitori mai faimoși ca dânșii. Să ne plătim haraciul și să așteptăm ceasul prielnic, când vom putea ridica iar capul în lumină și fală”.

După asta Petru voievod Rareș mi-a înșirat câte ctitorii vrea să dreagă, fiind stricate de vreme și câte poștește a ridica din nou, la Suceava, la Probota, la Dorohoi.

În drum, spre Târgoviște, Stana sta în rădvan mută, încremenită într-o tăcere. De multe ori coborâi din șa, călătorind lângă dânsa. Am vorbit mult, îmbietor, cuminte, ca unei surori. Ci ea tăcea posacă, învălită-n ură. N-am știut să-i deschid inima. Când a răzbit-o stăruința mea, s-a răstit, furioasă:

„Ce mai vrei de la mine? Nu-ți ajunge că m-ai vândut demoniacului? Nu-ți ajunge că ai făcut din Ruxanda dinarul împăcării între neîmblânziții drăculești și dăneștii cei adesea jertfiți pentru bunătatea lor?”

Zadarnică silința mea într-o dezvinovățire. Nu mă credea:

„Taci, mi-a spus; cunoști prea bine care ți-i vina. Am vrut să-ți fiu

soție și, iată, nici ibovnică nu-ți mai pot fi”.

„O, dacă știam”...

„Ai știut! Ai știut, dar să te ferească Dumnezeu de calicia sufletească a omului bun... Ci măcar acum, când mi-am mărturisit dragostea pentru tine, ai putea vedea că nu sunt chiar așa de urâtă, cum mă ocărăște lumea. Și eu care ucisei soț smintit, pe tine te-aș fi ocrotit ca o leoaică și cu prețul vieții mele te-aș fi ajutat să ajungi vestit. N-ai priceput asta? Acum, gata! S-a isprăvit!”

M-am prăbușit în râpa părerilor de rău, iar ea, pe încetul, mi se dezvăluia femeie de o frumusețe ciudată și cam diavolească. Mi-a povestit că, în cele câteva luni cât i-a fost doamnă, a izbutit să-l stăpânească pe Ștefăniță vodă, oricât de încăpățânat, neastâmpărat, furios și crud.

„Vrui să-l dezbar de ibovnică, de Nuvart, armeanca; ea îl iubea cu înfocare, eu îl uram cu ură de gheață. Părea că n-oi izbuti. Dar într-o zi, când simți că-l înfioară blândețea și nu mai poate porunci scurtări de capete cum poftea, mă învinui că l-am descântat: «Ai să intri și tu sub satâr, vrăjitoareo!» striga la mine, dar n-avea nici curaj și nici putere să cheme călăul. L-am împăcat cu o samă de boieri cu care se certase. Numai că boierii nu credeau în cumișirea zărghitului. Mulți n-aveau încredere nici în mine, deși pe părintele meu îl numărau printre marii înțelepți ai acestui popor. Li se părea chiar că aș fi împrumutat ceva din satanismul lui. Și n-au încetat să-l urască și să râvnească a scăpa de el. De noi!”

Nu i-am spus Stanei, dar, în Cetatea Neamțului, unde ne desfătam cu Petru vodă, având în față o cană cu vin și povesteam blând, moldovenește, un căpitan ne-a spus că, aflând despre uneltirea boierilor împotriva lui Ștefăniță, armeanca Nuvart a lăsat pruncul în sama părinților și a galopat spre Hotin. Și poate dacă nu i se poticnea calul pe drum, frângându-și un picior, mântuia zilele lui Ștefăniță. Dar, atunci, capul Stanei ar fi fost azvârlit de pe zidurile Hotinului în valurile Nistrului, hrană la pești.

Așa, cu Stana și cu Ștefăniță.

Când dădai s-o dojenesc, a răcnit:

„Taci! Că pentru tine am făcut tot ce-am făcut!”

Mă uitai la dânsa cu spaimă; lăsa privirile în jos: „Mă călugăresc, la Govora; voi fi monahia Sofronia. Ai auzit? Ține minte și căiește-te!”

În ferestre băteau sfioase zorile.

Măria-sa tăcu, așteptând parcă să sune de șase ori orologiul în turn, însemnând încheierea celui de al doisprezecelea ceas și cel de pe urmă al ființării noastre.

Se ridică în picioare.

Coconul Vlad i s-a lipit de piept și, privindu-l cu înlăcrămare, a întrebat iară, încă mai nedumerit:

— Dar eu tot nu pot pricepe de ce te urgimesc, tată? Care-i vina măriei tale? Fă-mă să înțeleg!

— Cred că vina mea, fiule, vina cea mare, ca și marele meu merit, se numește războiul cu sultanul, pentru libertatea țării. Spuneam că în mare taină m-am înțeles cu Petru vodă Rareș și urma să ne întovărașim cu Ioan Zapolya ca, acum când Soliman sultan pornește împotriva Vienei, să-l lovim în coasta dreaptă, în câmpia ungară, țâșnind din Munții Banatului și din cei Apuseni, din cetățile Timișoara, Arad și Oradea, cu treizeci de mii călăreți și cincizeci de mii pedestri. De asemenea plan am știut numai eu și Petru voievod; iar când m-am întors la Târgoviște l-am mărturisit și lui Neagoe spătarul din Periș. Trebuia, fiindcă pe el îl trimisei în solie tainică la Zapolya, la voievozii din Banat și Maramureș.

Când, în luna noiembrie, Hans Benkner veni la noi pentru treburi de negoț, mi-a dat a-nțelege că și el știa, poate de la Zapolya. Dar cred că om ca dânsul, care-și apără cetatea cu tot atâta dăruire ca și mine cel hăituit și urgisit pentru patima dreptății și a libertății, n-ar fi putut să mă vândă.

Spuneam că de-o vreme, adică de prin octombrie, s-au stârnit urât negurile intrigilor în juru-mi.

Într-o zi, aflându-ne într-o poiană de pe Muntele Cozia, în popas și ospăț, după o vânătoare, doi boieri dănești mă ispitiră asupra gândurilor mele tainice. Nu mi-a plăcut nici întrebarea, nici glasul, nici locul unde mi-o puneau. Gândii: Ce faci când oamenii cu care pornești la drum nu-s convinși că ajung la țintă? Ba, mai mult, chiar Neagoe din Periș pogorî spre mine cu sfat întrebător:

„N-ar fi mai bine să stai liniștit, măria-ta? Să-ți plătești haraciul, tributul tihnei și al păcii, acela cu care de când e lumea, mielul e dator lupului?”

I-am zis, cu supărare: „Lupul ia de la miel, precum bine știi, nu numai lâna tribut, ci și blănița și carnea, adică viața”.

Ci el m-a pocnit iară:

„Dar dacă rămâi singur, măria-ta?”

Deși soarele abia scăpătase de amiază și era destul de cald, m-au scuturat fiori reci. M-am uitat la cer și, oftând, l-am întrebat:

„Spătare Neagoe, vezi steaua ceea?”

„Nu... Ce stea, măria ta? Ziua pe cer nu se văd stele”.

„Bine, am surâs eu. Cât timp voi fi singurul care o vede, dă-mi voie să-mi urmez calea, fără a asculta bâiguilele, bâfirile și împotrivirile orbilor... Ai înțeles, vel spătare?”

Pilduirea asta l-a cam pus pe gânduri. Mi-a dat dreptate și mi s-a juruit ascultător, rugându-mă să nu mă supăr pentru asemenea bâiguială.

Peste câteva zile mi-a spus că, de astă primăvară, de când am

schimbat sfatul domnesc și mi-am ales mai mulți sfetnici dintre dănești, unii drăculești poftitori de dregătorii și potrivnici împăcării între neamuri, se depărtează de mine, de casa mea.

„Nu cumva se pleacă dușmanului? am întrebat. Nu cumva Drăgan, cumnatul domniei tale și vărul meu, trecând Dunărea la Mehmet-beg, îi momeste cu tocmirea pašalâcului?”

A sărit în sus, ca ars. Mi-a zis zănatec și închipuit.

L-am oprit:

„Spătare, nu uita că-ți sunt domn și nu pot îngădui să-mi vorbești ca atunci când copilandru eram și mă învățai să vânez prin codrul Vlăsiei. Hotărât sunt, dacă-l prind pe Drăgan să-l dau în sama călăului!”

A stat, o clipă, în cumpănă, apoi s-a prefăcut a se bucura și mă linguși:

„În sfârșit, auzii din gura măriei tale cuvânt hotărât! Cuvânt de domn din neamul drăculeștilor. Dă-l... călăului! I se cuvine... O să te doară, că ți-i văr prin înrudire. Va să plângă cumnată-mea, că i-ai trimis soțul pe lumea cealaltă, să stea la talpa iadului, între vânzătorii de țară... Dar, măria-ta, se cheamă că ai să faci dreptate”.

„Și domnia-ta unde crezi că s-a ascuns hicleanul?” l-am ațintit cu privirea. Iar el a suspinat:

„Ei, dacă aș ști... Bănuî că nu-i la turci, ci pe la Craiova. Cercetez îndată”.

„Îți poruncesc să mi-l aduci, grabnic! Îl simt dușman, vel spătare”.

L-am crezut, deci și l-am trimis la Slatina, unde mi-am strâns o parte din oaste, gata, chipurile, s-o pornesc spre Vidin, cum era porunca lui Bali-beg ori s-o trec pe la Turnu Roșu spre Alba Iulia, cum cerea planul nostru cel tainic, și s-o unesc cu cetele care ar fi venit pe Mureș, pe Someș, spre câmpia ungară. Așteptam doar momentul potrivit și binecuvântat. Nădăjduiam și așteptam.

La drept vorbind, deși eram cu totul datat acestor lucrări, totuși simțeam că, între ai mei, mai ales între drăculești, se încuiba iar molima dihoniei. Eu lucram pentru împăcare, ei se înverșunau într-o vrajă. Auzeam unele vorbe necuviincioase despre doamna Ruxanda: că aș fi intrat cu capul sub gingașul măriei sale papuc. Că adevărata stăpână a țării ar fi acum Despina doamna, care pregătește, din umbră, pedepsirea tuturor celor vinovați de uciderea lui Teodosie. Adică nimicirea lor. Chiar și a unora dintre Craiovești. Și va să-i doboare prin spada mea, spadă drăculească. Că fetele lui Neagoe Basarab și-au vândut sufletul satanei, ca să poată sări din noaptea surghiunului drept în soarele strălucit al domniei. Că nu numai Stana, ci și Ruxanda umblă cu vrăji și că soarta mea nu se osebește de a lui Ștefăniță. Doar că nu mi-a sosit ceasul. Chiar Neagoe din Periș, la beție, a zis:

„Trăim sub domnia celor trei muieri: Despina, Stana și Ruxanda... Muierile lui Neagoe Basarab sunt strigoaice”.

Cu ajutorul tău, cavalier Antonie și a lui Dragu, am aflat și mai multe despre schimbarea la față a lui Neagoe din Periș și a altora dintre drăculești. Ci nu i-am crezut așa de primejdioși. M-am mulțumit doar să-l scot din dregătoria de spătar. Iar când tu și Dragu mi-ai dat povață să poruncesc călăului să-l pună sub secure, pentru că el, Neagoe, l-a oploșit pe Drăgan din Merișani și l-a trimis la Mehmet-beg ori la Bali-beg să vină cu cete otomane împotriva-mi, tot n-am crezut. S-au ocrotit unul pe altul, ca un ticălos pre alt ticălos și împreună m-au trădat și acum ei îmi pun capul sub secure.

Orb am fost și nerod, crezând în cinstea hiclenilor și închipuindu-mi că-s înconjurat numai de oameni cinstiți. Greșii amarnic că mi-am trimis căpitanii de credință: Dragu, Tudor, Pătrașcu, Ilarie soli la Zapolya, la Petru vodă, la voievozii din Banat și Maramureș, la Ferdinand și la Veneția, să-i înștiințeze că se apropie primejdia cea mare: în primăvară, armia sultanului, în drum spre Viena, se va afla în pusta ungară, iară nouă bine ne va fi dacă am lovi-o și, pe bucățele, am strivi-o.

Și încă mai amarnic, mai nătâng am greșit, când l-am lăsat pe Neagoe să se ducă la tabără, la Slatina, iar eu, cu câțiva slujitori am plecat, desfătarnic, la vânătoare.

Se spune că ocârmuitorul care crede minciunile și nu vede fățarnicia sfetnicilor și a slujitorilor este un nevrednic.

Dar cum sunt, o Doamne! acei sfetnici și slujitori care nu văd, nu înțeleg că ocârmuitorul trăiește doar pentru a sluji adevărul, dreptatea, omenia, libertatea și-l doboară prin uneltiri scârnave și-l pierde cu sabia?

În clipa aceea, de jos s-a auzit bubuitură de tun. Bomba a boncăluit și a nimerit undeva mai jos, în stânca albă.

A doua însă a lovit în acoperișul chiliei, spărgându-l, zguduindu-ne și improșcându-ne cu tencuială și var. Și, în clipele următoare, zeci de săgeți cu smoală aprinsă au fulgerat văzduhul și au căzut în ogradă, pe acoperișul de șindrilă al chiliei și în podul spart de bomba tunului.

În scurt, s-au vâlvorit flăcările.

— Vai! a strigat starețul, ardem aici, ca liliicii...

Și a ieșit afară, cumplit de înspăimântat. Măria-sa Radu voievod șopti, ca pentru sine:

— Ce pot dărui, Doamne, din inima mea, într-o răscumpărare greșalelor știute și neștiute? Să dărui inima întreagă, adică viața?

S-a ridicat în picioare, drept, măreț, frumos, senin, parc-ar fi primit cea mai înaltă solie.

Ci, în clipa aceea, ornicul din turn a început să bată cele șapte lovituri sortite și ucigașe.

Se împliniseră cele douăsprezece ore îngăduite.

Jos, vuietul, strigătele, zarva, urletele ațâțătoare la omor, sudălmile, batjocura și amenințările s-au înțetit ca la banchetul păgân al lui Sardanapal.

Măria-sa a ascultat cele șapte lovituri ale orologiului, clipind de șapte ori din pleoape; apoi și-a strâns coconul la piept și-a zis, cu glas stăpânit, aproape voios, ca atunci când, cu dârzenie, cuvânta ostașilor pe câmpul de bătaie:

— N-am rostit, decât foarte rar, cuvintele teamă, spaimă, frică. Le-am socotit neprielnice, stârnitoare de suferinți și chiar ucigătoare, înainte de a fi ucis. Știu că Neagoe Basarab învață că „omului viteaz toți oamenii îi sunt într-ajutor, iar omului fricos toți oamenii îi sunt dușmani, și încă și de ai săi este gonit și batjocorit și hulit”... Cred în învățătura asta chiar și în clipa când o parte din viața mea a și coborât în neființă, împreună cu faima și cu demnitatea de fiu al acestui neam, drept, cinstit și omenos. Căci nu-mi este frică nici acum, când pentru mine totul se vâlmășește ca o trâmbă de uragan, iar stelele cad și soarele se întuneacă pentru vecie; nici acum când, deși nu mă știu vinovat, iar foștii prieteni mă alungă, mă batjocoresc, mă hulesc și cu iataganele morții mă amenință; nici acum când uneltirile vărului meu, Turcitul, au izbutit să mă prindă în ucigașa-i plasă; nici acum, jur! nu cred că legea, dreptatea, omenia vor pieri. Se vor găsi, totdeauna oameni hotărâți să le apere și chiar să se jertfească pentru biruințele lor.

Fiule, dacă am deprins de la Neagoe Basarab învățătură bună și înțeleaptă, ți-o rostesc și ție, s-o afli și s-o ții minte ca de la mine, rostită în aceste clipe de pe urmă. L-a întrebat Aristotel filosoful, pe ucenicul său, pe împăratul Alexandru: „Cu ce ai biruit și ai cucerit lumea toată”? Și răspunse Alexandru zicând: „Cu trei lucruri am biruit eu lumea toată: întâi cu cuvântul adevărat, al doilea cu judecată dreaptă, al treilea cu dărnicia, căci n-am strâns avuție, ci am miluit slugile și oștenii. Iar ei, pentru mila cu care i-am miluit, nu și-au cruțat viața înaintea mea. De aceea am biruit lumea toată”...

Eu am urmat acest sfat, socotindu-l bun, deși n-am gândit a cuceri lumea, ci doar să-mi apăr țara și neamul.

Dar văd că am greșit undeva. Unde? Nu știu, încă, prea bine. Poate pentru că n-am dibăcit prefăcătorie, minciuna, fățarnicia, șarlatania unora. Amețit de măreția gândurilor mele, m-am trezit încâlcit într-o țesătură nemernică de cuvinte amăgitoare, viclene, hulitoare, greșite, numai bune să ascundă trădarea. Pățimesc moarte silnică din mâna prietenilor și a rudelor pentru că vrui țară slobodă, pentru că mai cred că oamenii pot fi oameni.

Te încredințez, o, fiul meu, că am inimă de flacăra și lumină care nu se va prefăce niciodată în scrum și cenușă.

Știu: cronică e foarte nedreaptă cu cei învinși; va scrie doar atât: a domnit ani șapte și a pierit ucis de niște răzvrătiți, la vârsta de ani treizeci și trei.

Ci eu, în gândurile mele cele mai înalte, nu sunt învins, ci numai ucis. Căci gândurile mari și luminoase zămislite în cugetul meu, trăiesc și dincolo de moartea mea pentru că le gândește și le îmbrățișează tot norodul. Gândurile mari rodesc lumină în cugetul celor mulți, în veac de veac.

O, dragul meu fecioraș, zgomotele, urletele, cuvintele de ocară în turcește îmi arată ca, în adevăr, nu mai aflu scăpare: slugile lui Mehmet-beg sunt la poarta Cetățuii.

Nădărduesc însă că pe tine te vor cruța: ochii copiilor tocesc și colții și ghiarele fiarelor.

Iar trupul meu să-l așezați în ctitoria de la Curtea de Argeș. Și rog pe cei ce vor veni după mine să păstreze neîntinat acel mic lăcaș de odihnă și casa oaselor mele să rămână neclintită. Măcar acolo să am odihnă. Că de-ajuns îmi este zbuciumarea celor treizeci și trei de ani, câți m-am zbuciumat în această viață amarnică, dar mult îndrăgită de mine...

Fiecare cuvânt al voievodului mi se încrusta în minte și mi se pecetluia în inimă, cu fiecare izbire de ciocan de ornice în doagă de clopot de aramă: una, două, trei, patru, cinci, șase, șapte... Ascultându-l pe voievod și eu și coconul, fața-n lacrimi ne-o scâldam. Și măcar că acel ciocan-pecete s-a oprit, în zvonul răsfirat între ziduri, eu tot am mai numărat, în șoaptă, până am zis doisprezece.

Când măria-sa a tăcut, iată că și flăcările, cu pocnete de spaimă, au cuprins acoperișul de șindrilă al chiliei, umplând curtea Cetățuii cu fum și lumină roșie, ca o gură de iad, deschis spre cerul încărcat de nouri, prin care zorii se străduiau să răzbată.

Ceasul al treisprezecelea și cel din urmă

Măria-sa nu suferi înlăcrămarea noastră. A înșfăcat buzduganul de pe masă și, cu coconul de mână, a ieșit din chilie. A privit, o clipă, întinderea pârjolului, apoi și-a călăuzit feciorul în schit, socotind că acolo nu vor cuteza să facă omor.

Cățărați, cu frânghii, zeci de potrivnici, cei mai mulți delii fioroși, au sărit peste ziduri, din mai multe părți deodată, umplând curtea strâmtă cu chipuri îndușmănite, cu priviri scăpărând de ură, cu luciri de iatagane și cu duhoare grea de sudoare și dubeală, cu răsuflări flămânde de omucidere.

Măria-sa s-a așezat în ușa schitului și, cu buzduganul, a doborât doi dintre atacatori. Apoi s-a tras înăuntru. Eu am rămas afară, nevolnic, înconjurat de iatagane și sulii, cumplit înțapoșate spre pieptul și spatele meu.

Pe poarta sfărâmată au pătruns, în clipele acelea, Drăgan vel postelnic și Neagoe spătarul, încotoșmăniți în dulămi de lup sur, cu cușme de vulpe roșcată, cu săbiile gata de bătaie, și strigând:

— Unde-i câinele?... Și tu, ce aștepti de nu răspunzi? Vei împărtăși soarta nesăbuitului tău stăpân. Unde-i? Spune odată!...

Un slujitor făcu semn să intre în schit.

— Acolo?! se miră. S-a ascuns sub prapur? A lepădat scutul și-a luat patrafirul? a rânjit și m-a tras după dânsul pe ușa scundă, spartă de izbirile deliilor.

După cele patru sau cinci leșuri prăbușite pe lespezi, în licărirea celor două candelă de la iconostas, am înțeles că măria-sa, neînfricatul, s-a bătut până în altar.

Acolo deliii parcă nu cutezau să intre.

Venit din urmă, Drăgan urlă să se clatine catapeteazma:

— Spargeți ușile! Ce mai așteptați? Ori vă temeți de... sfânta cruce, păgânilor?

Izbite cu umerii, cu picioarele, ușile se prăbușiră.

În licărirea torțelor intrate în schit, zării că voievodul avea încă buzduganul în mână; dar n-a mai avut răgaz să-l folosească: o suliță l-a străpuns, din spate.

Cu sulița înfipă în trup, s-a răsucit spre stânga să-și ocrotească feciorașul.

Dar, în clipa aceea, un iatagan i-a retezat capul.

S-au prăbușit amândoi, voievod și cocon, tată și fiu, lângă masa altarului, lac de sânge făcând în jur.

Și pe zid au împrăștiat stropi de sânge, pe fața, pe bărbile, pe straiul sfinților și mucenicilor zugrăviți cu stângăcie.

Dar oricât de stângaci, mie mi s-a părut că, în încremenirea lor, ne aruncau priviri de spaimă, muștrare și blestem.

Priveliștea asta m-a răpus mai usturător și mai cu groază decât sutele de iatagane răpezite asupra-mi în zecile de bătălii în câte l-am însoțit pe măria-sa. Am căzut în genunchi și am cerut să mă dea și pe mine morții, acolo, în naosul schitului.

— Ei, nu! a răcnit Drăgan, scos din fire. Ne trebuiești! Ești știutor a multe taine din viața acestui tâlhar.

Împins afară de acei ucigași, n-am mai văzut nimic. Între suliți, m-au coborât din Cetățuia, m-au purtat spre miazănoapte și m-au închis în schitul din Ostrovul Călimăneștilor.

După trei zile au venit câțiva trimiși ai lui Drăgan și m-au ispitit, cu biciul și cu fierul înroșit, să destăinui unde-și ascunsese Radu voievod averile. Dar în darn mi-au spârcuit spinarea și mi-au ars tălpile: n-am avut ce le spune. Averele mării sale era mult mai bine cunoscută lui Neagoe spătarul din Periș, care a fost și vistier al țării, decât mie, care toată viața am trăit ca pasărea cerului, cuibărită și odihnită într-un

arbore cu mireasmă minunată, cum era sufletul lui Radu voievod de la Afumați.

Îmi mai amintesc acum că măria-sa a zis cândva, poate în ceasul al treilea al mărturisirii sale:

„Nu sunt numai un om care crede în iluzii și-i place să aibă iluzii, ci sunt, mai cu samă, voievodul care crede că iluziile, adică nălucirile cele bune și frumoase pot fi și aievea. Cei care au râs de mine și cei care vor să mă ucidă, nerozii, nepricopsiții, orbiilor robii patimei aurului, habar n-au că batjocura lor îmi însutește puterile, răbdarea, credința și că, prin nelegiuitul lor omor, îmi luminează faptele, îmi sporesc măreția și-mi înveșnesc numele. Ucizându-mă îmi asigură nemurirea”...

Aici sfârșește letopisețul lui Radu voievod de la Afumați, ticluit după spovedania măriei sale, rostită în cele douăsprezece ceasuri, cât stăturăm împresurați în Cetățuia de lângă Râmnicul Vâlcea.

Dar bănuind eu că doriți a știre ce s-a mai întâmplat cu celelalte nume pomenite aici, scriu, scurt, cum și cât am știut și eu despre dănele.

Mai întâi despre mine. În schitul din Ostrovul Călimăneștilor am zăcut închis mai bine de un an. După ce mi s-au tămăduit rănilor schingiuirilor, stareța Fevronia, suflet milos, mi-a adus, pe ascuns, hârtie, pană și cerneală și mi-a turnat, cu bunăvoință și dragoste, undelemn în candelă, să am lumină. Că am scris mai mult noaptea, cu ferestruica înfundată, să nu vadă straja că scriu neîngăduit letopiseț.

Doamna Ruxanda a sosit la Râmnicul Vâlcea, cu straja ei, în ziua de 4 ianuarie 1529, pe la prânz. Mult prea târziu: Neagoe și Drăgan trimiseseră, de patru ceasuri, la Istanbul, frumosul și bărbătescul cap al domnescului ei soț.

Jelind cu lacrimi amare a așezat trupul ucisului în pronaosul ctitoriei de la Curtea de Argeș: încă un trup descăpățânat, în oropsitele și dureroasele morminte ale acestui neam călcat în picioare și nefericit. Adică două, cu al coconului. Căci și pe dânsul l-au tăiat nelegiuiții, tot acolo, în altarul schitului.

Ci zic: Vai de acei preinși ocârmuitori care-și dovedesc credința față de un stăpân vremelnice, cu capete de voievozi neînfricați și de coconi neprihăniți. Și ucigașii aceia aveau neobrăzarea să-l învinuie pe măria sa de moartea lui Teodosie...

I-a fost dat lui Radu voievod de la Afumați să îndure moarte de martir, ucis fiind chiar în altarul bisericii cu hramul arhanghelilor Mihail și Gavril, așa că la noi și chipul sfinților este stropit cu sângele celor uciși din porunca tiranilor stăpâni.

Poate fi o mai păgână batjocură și nelegiuire?

Aflai, de la stareța Fevronia, că sfada dintre dănești și drăculești a

mai pricinuit încă un omor: un domn Basarab, pus de dănești, ucis a fost tot de Neagoe și Drăgan.

Doamna Ruxanda s-a tras spre Sibiu, lângă doamna Despina. Nu știu dacă trebuie să cred ceea ce se șoptește printre călugărițe, că doamna Stana ar fi împiedicat-o pe Ruxanda a ajunge la Râmnicul Vâlcea. Să fi știut și ea despre acea răzvrătire? O dragoste neîmplinită să fi aprins satanismul în ea și să nu-i fi ajuns un singur omor?

Nu cutez a da răspuns.

Neagoe și Drăgan au ocârmuit țara până când a sosit de la Istanbul Moise vodă, fiul lui Vladislav cel ucis de Pârvu banul Craiovescu; a intrat în țară pe la Giurgiu, sprijinit de cete otomane, așa cum și-au făcut nenorocit obicei o samă dintre domnitorii nevrednici, precum Mihnea cel Rău și alții, pe care nu-i mai scriu. Acest Moise vodă i-a trimis, în vara anului 1529, pe Neagoe și Drăgan cu oaste împotriva Brașovului, ca din partea otomanilor. Dar atacul împotriva Vienei din toamnă n-a izbutit și Soliman sultan s-a retras spre Buda, înfrânt. Acum s-a văzut câtă dreptate au avut Radu vodă și Petru Rareș, în planurile lor de a lovi, cu o sută de mii de ostași, armia otomană în câmpia ungară, pornind de pe Someș, Tisa și Mureș, până la Dunăre.

Acum, în asemenea împrejurări, Zapolya s-a ridicat împotriva lui Ferdinand care umbla să-i smulgă coroana Ungariei, făgăduită de sultan. Oștirile lui erau gata să se încaiere cu oștile orașelor săsești. A venit însă vornicul Grozav, cu moldovenii lui Petru Rareș și i-a zdrobit pe ferdinandiști la Feldioara. Așa l-a ajutat pe Zapolya să rămână voievod, iar Rareș s-a înstăpânit pe mai multe cetăți din Transilvania. Ferice de el! Îl laud din toată inima și iar plâng uciderea lui Radu voievodul de la Afumați.

Neagoe și Drăgan, ucigași și făcători de domni, avură soarta meritată. Moise vodă, bănuindu-i uneltitori împotriva-i, i-a poftit la nunta surorii sale cu Barbu Craiovescu, și când petrecerea era în toi, i-a dat în sama călăului, făcându-le moarte pentru moarte.

Opresc cronica aici, sătul a mai povesti omoruri.

Mai trec doar, în strai de slove rotunjite cu pana, scriitura de pe lespede de mormânt a măriei sale Radu voievod de la Afumați. Meșterul pietrar, așa cum i-a poruncit doamna Ruxanda și l-am povățuit eu, l-a sculptat călare pe Șoiman, falnic, cu mantia în vânt și buzduganul întins înainte, spre dușman. Pe câmpul lepedei, cu multă podoabă tivit, am ticluit pisană asta, după izvodul scris în inima și în mintea mea, care l-am slujit pe mărișă din tinerețe, cu mare credință, până în clipa cea de pe urmă.

Și o adaug aici și pentru că mi se pare o zicere pe scurt în douăzeci de șiruri, aceea ce ne-a povestit în douăsprezece ceasuri și eu am scris în aceste multe file:

„Răposat-au robul lui Dumnezeu și mult milostivul Ioan Radul, mare voievod și domn a toată țara Ungro-Vlahiei și al părților dunărene, fiul marelui, preabunului Radu voievod în anul 7037, luna ghenarie, 4 zile, cursul soarelui 7, indicația 3”.

Apoi, ca și cum însuși ar fi vorbit:

„Spre știre să vă fie vouă războaiele ce am purtat: 1. cu agarienii, 2. la Gubavi, 3. la satul Ștefeni, pe Neajlov, 4. la Clejani, 5. la Ciocănești, 6. la cetatea București, 7. la Târgoviște, 8. la râul Argeșel, 9. la satul Plata, 10. la Alimănești pe Teleorman și 11. cel mai iute și cel mai vârtos din toate războaiele la Grumazi (cu șapte sangeacuri), 12. la Nicopole, 13. la Șiștov, 14. sub Cetatea Poienarilor cu țărani, 15. la Gherghița, iar 16. la București, 17. la orașul Slatina, 18. la Cetatea Bucureștilor cu Vladislav vodă, 19. la Rucăr, 20. la Didrih (Giurgiu).

Atunci am fost dăruit de Dumnezeu cu împărăție și schiptru, m-am încins iar cu brâu și cu porfiră și cu cunună m-am încoronat și cu cinste, bogăție și cu multă mărire de dor aducătoare și cu mulțimea oștirii fiind încongiurat și multora am întins mâna de ajutorință, la toți am răspândit mila, iar acum zac într-un singur mormânt singur, așteptând glasul Arhanghelului, cea mai de pe urmă trâmbiță, a toatei lumi înviere, a stihelor premenire, și rog pe cei ce Dumnezeu va voi să vină după noi să păstreze acel mic loc de odihnă și casa oaselor mele ca să fie neclintită”...

Ce lung pomelnic de bătălii și fapte! Pomenindu-le, eu aud glasul trâmbiței și tropotul cailor, strigătele luptătorilor și sunetul iataganelor, pocnetele buzduganelor în scuturi și-n scăfârliile încoifate ale dușmanilor, scrâșnetul de durere și gemetele de pe urmă ale morților.

În șapte ani de domnie, Radu voievod de la Afumați a săvârșit atâtea isprăvi câte nu încap pe lespede mormântului și nici chiar în acest letopiseț-ceaslov, dacă se poate spune așa, scris la lumina candelii în schitul din Ostrovul Călimăneștilor și încredințat prea bunei starețe Fevronia, să-l ascundă până la vremea când oamenii îl vor putea ceti, fără primejduirea vieții. Ci, copiind aici slovele de pe lespede de marmură, îmi amintii încă un cuvânt al măritului voievod care, uitat fiind a-l trece la locul și momentul când l-a rostit către drag coconul său Vlad, îl scriu aici. A zis:

„Ascultă, fiul meu: oare credința noastră că uriașa împărăție a sultanului va putea fi, totuși, înfrântă prin vrednicia și jertfa noastră, nu alcătuiește însăși nebiruita noastră dorință de a trăi? Nădejdea ne ține sus, în plutirea peste dureri, precum aripile pe șoim. Ce-au făcut Mircea ori Iancu Corvin sau Ștefan de la Moldova? Au crezut, au nădăjduit și s-au bătut pentru biruința credinței în libertate... Șoimul își apără cuibul cu pliscul și cu ghiarele, cu aripile și cu zborul spre

cele mai înalte ceruri ale dorului de dreptate, libertate și omenie”...

Ci aici închei de istov șirurile cronicii poruncită și spovedită de măriasa în cele douăsprezece ceasuri de ispașă, cât stăturăm împresurați în Cetățuia.

Nădăjduind că n-am greșit prea mult și prea rău, că n-am uitat prea multe din cele vrednice a fi scrise, eu slujitorul de credință al măriei sale Radu de la Afumați, voievodul fără teamă și fără prihană, iscălesc: Cavalerul Antonie Cînde.

Și pun pana jos, rugându-mă fierbinte pentru sănătatea celui ce va găsi această cronică tănuită la Prislop, o va citi cu luare aminte, o va copia ori va binevoi s-o scrie cu tiparul, întru bucurarea câtor mai mulți cititori din veacul acesta și din toate veacurile ce vor veni.

Observații

[←1]

Turcul, acest lup hrăpăreț.

[←2]

Trăiește cu turcii după obiceiul turcesc și cu creștinii creștinește.